MINISTERUL EDUCAŢIEI, CERCETĂRII ŞI TINERETULUI

Lidia Tudorache

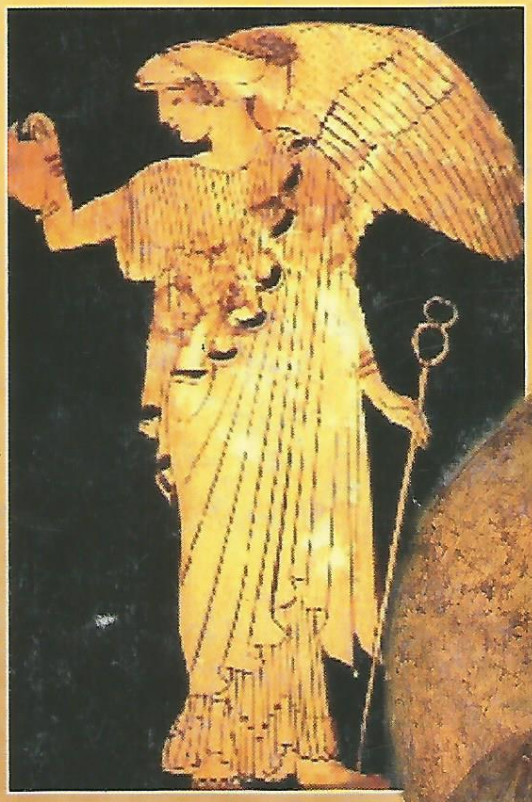

Limba latină

Manual pentru clasa a XII-a

EDITURA DIDACTICĂ ŞI PEDAGOGICĂ, R.A.

MINISTERUL EDUCAŢIEI, CERCETĂRII
ŞI TINERETULUI

Lidia Tudorache

Limba latină

Manual pentru clasa a XII-a

EDITURA DIDACTICĂ ŞI PEDAGOGICĂ, R.A.

PREFAȚĂ

Manualul de *Limba latină* pentru clasa a XII-a se adresează elevilor de la filiera teoretică, profil umanist, specializarea filologie, care studiază această disciplină 1 oră pe săptămână. El este elaborat în acord cu cerințele *Programei școlare pentru ciclul superior al liceului, clasa a XII-a,* nr. 5959 / 22 12 2006.

În clasa a XII-a se continuă studiul *literaturii latine*, al unor specii literare, pe baza unor fragmente semnificative, cu conținut filosofic și literar, se urmărește totodată aprofundarea *noțiunilor de morfologie și de sintaxă* (a cazurilor și a frazei), și studiul *versificației* (hexametrul dactilic și distihul elegiac).

Astfel, manualul este conceput în *cinci module tematice* ample, tratând, în ordine cronologică și după specia literară abordată, autorii: **1.** *Lucretius*, poemul didactic și filosofic*; **2.** *Catullus*, elegia; **3.** *Vergilius*, poemul didactic*, epopeea; **4.** *Horatius*, satira*, oda; **5.** *Ovidius*, elegia, poemul mitologic*. Asteriscul marchează autorii sau operele acestora recomandate pentru realizarea proiectelor didactice și a lucrărilor de sinteză.

Structura unui modul cuprinde:

• *autorul studiat* integrat în contextul istorico-literar al epocii, cu **Repere biografice, Opera** și rubrica **Știați că...**, o prezentare generală a speciei literare abordate, a unor noțiuni filosofice, literare, morale.

• *texte originale latinești* alese.

• capitolul **Evaluați-vă cunoștințele!,** prezent la sfârșitul fiecărui modul, cu teme variate pentru recapitularea, aprofundarea și sistematizarea noțiunilor de literatură, de gramatică și de vocabular.

• **Repere literare**.

• **Bibliografie selectivă**.

Lecțiile au ca tipar general:

• *textul latin*, urmat de explicații lexicale, **Vocabŭla,** și de rubricile **Studiul textului, Exprimați-vă părerea!, Știați că...** și **Invitație la lectură,** menite să sprijine și să îmbogățească prin note, explicații, întrebări, exerciții, teme, gândirea și exprimarea literară, argumentată a elevilor.

• *noțiunile de gramatică,* prezentate exact și sistematizat, pot fi aprofundate prin exerciții variate, diferențiate și adaptate cerințelor impuse de bacalaureat.

• *versificația latină,* hexametrul dactilic și distihul elegiac, este însoțită de explicații teoretice.

• **Vocabularul** și rubrica **Descoperiți singuri!** prezintă cuvinte moștenite sau împrumutate în limba română din limba latină.

• **Varia dicta, Proverbia** și **Dicta clara** cuprind expresii și proverbe latine esențiale, extrase din autorii studiați în fiecare modul, însoțite de traduceri și explicații, urmărind cunoașterea și folosirea lor curentă într-un mod cât mai just.

Ilustrațiile, schemele, tabelele, suportul grafic susțin și completează suplimentar conținutul tematic și lingvistic. Manualul se încheie cu necesarele **Tabele gramaticale** și **Vocabularele Latin-Român** și **Român-Latin**.

Profesorii pot aborda diferențiat și selectiv rubricile, temele și exercițiile propuse în cadrul fiecărei lecții, în funcție de nivelul de pregătire al claselor, de interesul și preferințele elevilor.

Prezentul manual încheie un drum pe care am pornit cu speranța și dorința de a oferi profesorilor și elevilor un instrument de lucru agreabil, util pentru desfășurarea orelor și trezirea interesului față de limba, cultura și civilizația latină.

Autoarea

I. TITUS LUCRETIUS CARUS*

(aprox. 98 a. Chr. – aprox. 55 a. Chr.)

POEMUL DIDACTIC ŞI FILOSOFIC

- **Invocatio Venĕris**
  Versificaţie. Noţiuni de metrică şi prozodie
  Hexametrul dactilic
- **O, pectŏra caeca!**
  Recapitulare. Morfologie. Substantivul. Adjectivul
- **Musaeum dulce mel**
  Recapitulare. Morfologie. Pronumele
- **Primi homĭnes**
  Recapitulare. Morfologie. Verbul
- **Evaluaţi-vă cunoştinţele!**
- **Repere literare**
- **Bibliografie selectivă**

Contextul istoric	*Contextul literar*
Republica romană (509 a.Chr.- 31 a.Chr.)	Perioada clasică – republicană (sec.I a.Chr.)
Evenimente istorice	***Scriitori contemporani***
• 91 – 88 a.Chr. – războiul purtat cu aliaţii, *socii,* din Italia • 89 – 84 a.Chr. – războaiele împotriva lui Mithridates Eupator, regele Pontului • 88 – 81 a.Chr. – războaiele civile dintre Marius şi Sylla • 73 – 71 a.Chr. – răscoala sclavilor din Italia, conduşi de Spártacus • 63 a.Chr. – consulatul lui Cicero; conspiraţia lui Catilina • 60 a.Chr. – primul triumvirat: Caesar – Pompeius – Crassus • 59 a.Chr. – consulatul lui Caesar • 58 – 52 a.Chr. – campania lui Caesar de cucerire a Galliei • 49 – 48 a.Chr. – războiul civil dintre Caesar şi Pompeius	• Catullus, *Carmĭna* (Poezii) – ***elegia*** • Caesar, *De bello Gallĭco, De bello civĭli* – ***proza istorică, memorii*** • Sallustius, *De coniuratiōne Catilīnae* – ***proza istorică, monografia*** • Cornelius Nepos, *De viris illustrĭbus* – ***proza istorică, biografia*** • Cicero, *Pro Archia, In Catilīnam, De oratōre, Orātor, De republica, De amicitia, De natūra deōrum, Epistŭlae*, etc. – ***proza retorică şi filosofică.***

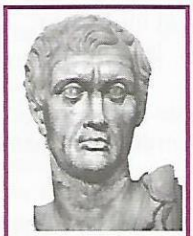

Pompeius

Cicero

* Marchează autorii care sunt recomandaţi numai pentru realizarea proiectelor didactice sau a lucrărilor de sinteză şi a eseurilor.

Repere biografice

- Se cunosc puține date cu privire la viața lui Lucretius. Se pare că s-a născut la Roma, într-o familie aristocratică.
- A primit o educație aleasă, întemeiată pe cunoașterea limbii, culturii și civilizației greco-romane.
- Nu a avut o activitate politică și socială, dar a asistat la convulsiile politice ale secolului I a Chr., condamnând în opera sa discordia civilă, setea de putere și de înavuțire.

Opera

- **De rerum natūra**, „*Despre natură*" sau „*Poemul naturii*[1]", poem didactic și filosofic în șase cărți (7500 de versuri), scris în hexametru dactilic, dedicat lui Gaius Memmius, guvernator în Bithynia, în anul 57 a. Chr., prieten al poetului, el însuși literat.

Știați că...

În literatura greacă și latină a existat preocuparea de a prezenta tratate științifice, filosofice, didactice, în versuri, în formă metrică. Opera lui **Hesiod** (sec. al VII-lea a. Chr.), *Munci și zile,* este **primul poem didactic** păstrat în literatura greacă, a cărui principală temă este elogiul muncii, ca izvor al prosperității și al fericirii omenești.

În literatura latină, **Lucretius** inaugurează, la înalt nivel poetic, **poezia didactică**. *De rerum natūra* este o expunere cu finalitate morală și într-o formă poetică a doctrinei filosofului materialist grec **Epicur**, reprezentând unica operă a **materialismului antic** păstrată integral.

Vergilius – mozaic din Susa (Tunis)

Pentru ca publicul larg să poată urmări cu ușurință demonstrația abstractă a acestei doctrine, Lucretius recurge la poezie, ca un mijloc de cunoaștere, aprofundare și răspândire a filosofiei epicureice. Astfel, alege *forma poemului*[2] *didactic și filosofic*, dorind să acrediteze adevărul științific epicurian, dar, mai ales, să ofere o soluție contemporanilor săi, pledând pentru fericirea câștigată prin cunoaștere. Filosofia epicureică, concurată de stoicism și de alte curente filosofice, a dobândit o largă circulație la romani care, dezgustați de războaiele și frământările politice, își doreau o viață mai liniștită. Lucretius a adoptat sistemul filosofic al lui **Epicur**, adaptându-l la concepția sa despre viață și la realitățile romane.

În epoca lui Augustus, *poemul didactic* este reprezentat mai cu seamă prin *Georgicele* lui **Vergilius**, poem consacrat pământului și naturii.

---

[1] Titlul „De rerum natūra" este echivalentul gr. *Perí phýseos*. După demonstrația lui I. Fischer, Lucretius nu putea spune însă doar „De natūra", pentru că, la acea vreme, în latina vorbită, *natūra* însemna, simplu, doar „făptură".

[2] **Poemul** – „specie a poeziei epice de întindere relativ mare, cu caracter eroic, filosofic, istoric, mitologic, legendar etc." (DEX)

INVOCATIO VENERIS

Începutul poemului este un imn închinat zeiței Venus, ocrotitoarea romanilor și întruchiparea principiului vital al Universului. Prezența acestui imn se datorează tradiției literare de a invoca o muză, un zeu sau o zeiță la începutul unei opere în versuri[1]*. Poetul dorește ca zeița să-i fie alături în compunerea versurilor* – te sociam esse – *și să intervină pe lângă Marte, instaurând pacea pentru romani* – placĭdam Romānis pacem.

Aeneadum genitrix, hominum divumque voluptas,
Alma Venus, caeli subter labentia signa
Quae mare navigerum, quae terras frugiferentis
Concelebras, per te quoniam genus omne animantum
Concipitur visitque exortum lumina solis:
Te, dea, te fugiunt venti, te nubila caeli,
Adventumque tuum, tibi suavis daedala tellus
Summittit flores, tibi rident aequora ponti
Placatumque nitet diffuso lumine caelum. (...)
Quae quoniam rerum naturam sola gubernas, (...)
Te sociam studeo scribendis versibus esse
Quos ego de rerum natura pangere conor.

(I,1-9; 21; 24-25)

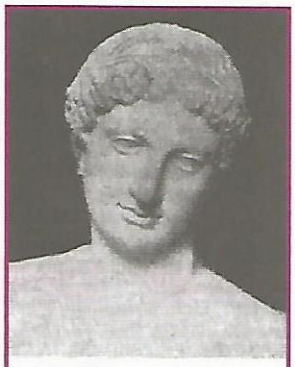

Venus genitrix

Vocabŭla

Aeneadae, -ārum[2] (s.m., pl.) = eneazii, descendenți ai lui Aeneas; romanii; *Aeneadum*, genitiv plural arhaic în *-um*, pentru *-ārum* din proză folosit în mod curent de către Lucretius

genitrix, -īcis (s.f.) = mamă (care ți-a dat naștere, nu adoptivă); creatoare, origine, izvor

divus, -i (s.m.) = zeu; *divum*, genitiv plural arhaic pentru *divōrum* din proză

almus, -a, -um (adj.) = care hrănește; (fig.) dătător de viață, rodnic

labor, labi, lapsus sum (vb. dep., III) = a aluneca, a se scurge, a cădea; *labentia* (part. prez.) „lunecânde"

signum, -i (s.n.) = semn, semnal; stea

navĭger, -ĕra, -ĕrum (adj.) = purtător de corăbii (compus poetic)

frugĭfer, -ĕra, -ĕrum (adj., compus poetic) = încărcat cu roade, rodnic; *frugiferentis*, acuzativ plural arhaic în *-īs*, pentru *-ēs*

concelĕbro, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a umple (de ființe, de sunete etc.)

concipio, -ĕre, -cēpi, -ceptum (vb. III) = a zămisli

viso, -ĕre, visi, visum (vb. III) = a privi, a vedea (mereu)

exorĭor, -īri, -ortus sum (vb. dep. IV) = a apărea, a se naște

lumen, -ĭnis (s.n.) = lumină, strălucire; *lumĭna*, plural poetic, raze

suāvis, -e (adj.) = dulce, plăcut; *suavīs*, acuzativ plural arhaic pentru *suavēs*; cuvântul este bisilabic *suá-vis*

daedălus, -a, -um (adj.) = iscusit, ingenios; meșter (v. p. 9)

tellus, -ūris (s.f., termen poetic) = pământ; glie

summitto, -ĕre, -mīsi, -missum (vb. III) = a pune dedesubt, a așterne la picioare

aequor, -ŏris (s.n.) = întindere (de apă), (aici) întinsul mării

pontus, -i (s.m., termen grecesc poetic) = mare

placātus, -a, -um (adj.) = împăcat; înseninat

nitĕo, -ēre, -ui (vb. II) = a străluci

diffundo, -ĕre, -fūdi, -fūsum (vb. III) = a răspândi, a risipi

guberno, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a cârmui (o navă), a conduce

studeo, -ēre, -dui (vb. II) = a se ocupa cu ardoare; (+inf.) a dori, a căuta

pango, -ĕre, panxi, pactum (vb. III) = a scrie, a alcătui

conor, -āri, -ātus sum (vb. dep. I) = a încerca, a se strădui

[1] vezi pag. 12, exercițiul 4.

[2] Numele poetic al romanilor care descind, după legendă, din Aeneas, fiul zeiței Venus.

Studiul textului

• În versurile 1-9, *Venus* este întruchipată *ca o forță creatoare a naturii*. Ce epitete consecutive sunt utilizate de poet pentru a arăta puterile zeiței? Analizați rolul lor ideatic și stilistic.

• Selectați *elementele prezente ale naturii* care i se supun zeiței ca unei stăpâne.

• Aproape fiecare substantiv este însoțit de *un epitet plasticizant, pregnant*. Identificați epitetele și comentați efectele lor poetice.

• Completați tabelul de mai jos cu termenii care denumesc *cele trei tărâmuri ale Lumii – cerul, marea, pământul*. Observați enumerarea lor descendentă, în primele versuri, ascendentă în ultimele versuri, variația sinonimică și structura circulară, chiasmică[1] pe care o conferă versurilor. Comentați raportul dintre tărâmurile Universului și Venus.

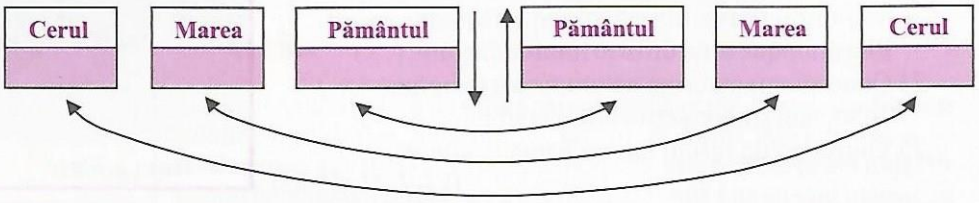

• Alegerea *cuvintelor pregnante, rare,* în locul celor banale, curente, este *caracteristică limbajului poetic*, deosebindu-l de limbajul prozei. Identificați cu ajutorul rubricii **Vocabŭla** aceste cuvinte poetice, utilizate cu precădere de Lucretius și completați tabelul de mai jos.

Mărci stilistice ale limbajului poeziei latine		
• termeni poetici		
• termeni poetici greceşti		
• compuse poetice		
• arhaisme morfologice poetice		
• abundența figurilor de stil	• epitetul	
	• repetiția	
	• personificarea	
	• antiteza	
	• aliterația	

• Topica mai liberă a poeziei îi permite poetului să plaseze cuvintele evocatoare în poziții cheie: la începutul sau la sfârșitul versului, înainte sau după cezură. Evidențiați în fragment astfel de situații și justificați-le.

---

[1] **Chiasm** – figură de construcție bazată pe reluarea încrucișată a termenilor cu aceeași funcție sintactică; o structură de tip AB/BA în care se repetă construcții sintactice sau cuvinte, dar în ordine inversă.

• În versurile 21-25, poetul cere ajutorul Venerei – *te sociam studeo scribendis versibus esse*. În ce sens considerați că solicită acest ajutor: pentru conținutul științific – *fondul poemului* – sau pentru aspectul stilistic – *forma*. Argumentați.

Exprimați-vă părerea!

Daedal îi pune aripile lui Icar (desen pe un vas)

1. *Daedăla* este un termen poetic de origine greacă în strânsă legătură cu legenda lui *Daedălus și Icărus*.

• Folosindu-vă cunoștințele generale, povestiți pe scurt legenda[1]. Argumentați apoi utilizarea acestui epitet personificator în textul lucrețian.

2. În *Invocația către Venus*, zeița este rugată să fie ocrotitoarea poetului în compunerea poemului – *te sociam esse* – să-l înduplece pe *Mars*; zeul războiului – *moenera militiai*[2] *quiescant* – și să aducă, în felul acesta, pentru romani, pacea binecuvântată – *placidam Romānis pacem*.

• Argumentați, într-o scurtă compunere, care considerați că este scopul principal urmărit de Lucretius în poemul său și în ce constă umanismul poetului.

3. *Venus*, considerată inițial, la romani, protectoarea vegetației, simbolizând fecunditatea naturii și deșteptarea ei primăvara, a fost identificată cu *Afrodita*, zeița frumuseții și a dragostei, în mitologia greacă. A avut mai mulți copii, printre care pe *Aeneas*, cu muritorul *Anchises*. Este cunoscut, de asemenea, episodul de iubire cu *Ares-Mars*.

• Exemplificați, într-o dezbatere, pe baza celor de mai sus, alegerea de către Lucretius a zeiței Venus, invocată la începutul poemului său.

4. Citiți *Invitația la lectură* și arătați ideile exprimate de Lucretius legate *de concepția materialistă* și *de principiul atomismului*. Valorificați și rubrica *Știați că...* pagina 14.

Știați că...

Hexametrul este versul cel mai des întrebuințat în Antichitate, începând cu literatura greacă, în operele lui *Homer, Iliada* și *Odiseea*. La romani, a fost introdus de poetul *Ennius*. Reprezentanții lui cei mai de seamă sunt *Lucretius*, în perioada Republicii, *Vergilius* și *Ovidius*, în Epoca lui *Augustus*.

Poeții combină adesea dactilii cu spondeii și obțin o frumoasă variație de ritm, care reflectă și conținutul ideatic al versului. „Săltărețele dactile" (M. Eminescu, *Scrisoarea II*) imprimă versului un *ritm vioi, sprinten, dinamic,* în schimb, spondeii dau hexametrului un *ritm lent, grav,* uneori *trist.*

---

[1] vezi pag 123, Ovidius, *Daedălus et Icărus.*

[2] **militiāi** – genitiv singular arhaic, în loc de *militiae*, frecvent, de asemenea, la Lucretius.

Invitație la lectură

„Iată anume-adevărul cu care acum vom începe:
Dintru nimic nu se naşte nimic prin voință zeească.
Frica-i stăpână-ntr-atât peste toți muritorii, fiindcă,
Jos pe pământ şi în ceruri, văzând că de toate-mplinite-s,
Făr-a putea adânci în vreun chip oarecare pricina,
Gându-ncolțeşte în ei că zeească putere le face.
Când vom vedea că nimic nu se naşte-n natură,
Mai cu temei vom pătrunde aceea ce e-n cercetare,
Orişice lucru din ce se-nfiripă şi cum de pe lume
Totul se îndeplineşte şi fără al zeilor reazem.
Căci din nimic de s-ar face, o speță ori alta ar naşte-o
Orişice lucru, şi-atunci de prisos să mai fie semințe."

(Lucretius, *Poemul naturii* I, vv. 149-160, trad. de D. Murărașu)

Versificație. Noțiuni de metrică şi prozodie

În limba greacă şi în limba latină, **versificația** se bazează pe ritmul rezultat din succesiunea, într-o anumită ordine, a silabelor lungi (notate cu semnul „–" pus deasupra vocalei) şi a silabelor scurte (notate cu semnul „⏑"). O silabă lungă este pronunțată, de obicei, cu o durată de timp dublă față de cea scurtă.

1. Scandarea este citirea versurilor după o anumită schemă metrică, marcată de urcarea glasului la silabele lungi „ – " şi accentuate şi de coborârea lui la silabele lungi neaccentuate sau la cele scurte „⏑".

Accentul cuvintelor în poezie nu coincide, în scandare, adesea, cu accentul cuvintelor în proză. De exemplu, cuvintele *subter* şi *hominum* se citesc în proză, *súbter*, *hóminum,* iar în poezie pot ajunge să fie scandate *subtér*, *hominúm*.

Schema principalelor picioare metrice			
Iamb	**Troheu**	**Dactil**	**Spondeu**
⏑ ⏓	⏓ ⏑	⏓ ⏑ ⏑	⏓ –

2. Hexametrul dactilic este versul alcătuit din şase picioare metrice: cinci dactili (⏓ ⏑ ⏑) şi un troheu (⏓ ⏑) sau un spondeu (⏓ –)[1]:

⏓ ⏑ ⏑ / ⏓ ⏑ ⏑ / ⏓ ⏑ ⏑ / ⏓ ⏑ ⏑ / ⏓ ⏑ ⏑ / ⏓ X /

În primele patru picioare metrice dactilii pot fi înlocuiți cu spondei, înlocuire posibilă pentru că cele două picioare metrice sunt echivalente ca durată (⏓ ⏑ ⏑ = ⏓ –); silaba lungă echivalează în pronunțare cu două silabe scurte.

[1] Altfel spus, ultima silabă era indiferentă (lat. *anceps*): ⏑ sau – (notată adesea ⏒ sau ×).

3. Cezura „// " reprezintă pauza care se face în respirație la scandarea hexametrului. Ea poate fi plasată *întotdeauna la final de cuvânt*:

După al treilea accent	După al doilea accent	După al patrulea accent
pentemimeră	triemimeră	heftemimeră

4. Eliziunea este dispariția vocalei finale sau a vocalei urmate de consoana *-m* la finele unui cuvânt, când următorul începe tot cu o vocală sau cu *h-*: *omn(e) animantum*; *religionu(m) animum*. Când al doilea cuvânt este verbul *est* se elidează *e-*: *rapta (e)st*; *saxum (e)st*.

5. Regulile de stabilire a cantității silabelor în vers:

Silabe lungi	Silabe scurte
• a căror vocală este urmată de două sau mai multe consoane[1]: di-**vūm**-que • care conțin un diftong: **quae**, **cae**-lum	• a căror vocală este urmată de o altă vocală: Ae-**nĕ**-a-dum

Cantitatea unei silabe a cărei vocală este urmată de o singură consoană se determină cu ajutorul dicționarului: **hŏ-mĭ**-num.

Elemente morfologice cu rol în prozodie:

- desinența de N. sg. a declinării I este **scurtă**: *gloriă*
- desinența de Abl. sg. a declinării I este **lungă**: *gloriā*
- desinența de neutru plural este **scurtă**: *temporă*
- sufixele verbale, *-bā, -rē, -īssē,* sunt **lungi**
- desinența pronominală de G. sg. este **lungă**, -īus

6. Etapele scandării:

a) împărțim în silabe cuvintele fiecărui vers cu atenție la eliziuni:
Ae ne a dum ge ni trix ho mi num di vum que vo lup tas

b) izolăm ultimele cinci silabe care au *schemă fixă* (⏑⏑/⏑ x):
Ae ne a dum ge ni trix ho mi num di vum que vo lup tas
/ ⏑ ⏑/⏑ x

c) determinăm cantitatea fiecărei silabe rămase[2]:
Ae ne a dum ge ni trix ho mi num di vum que vo lup tas
– ⏑⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –/ ⏑ ⏑ ⏑/ ⏑ x

d) stabilim tipul și succesiunea primelor patru picioare și accentele:
Ae ne a dum ge ni trix ho mi num di vum que vo lup tas ***ddds***
⏑ ⏑⏑/ ⏑ ⏑ ⏑/ ⏑⏑ ⏑/ ⏑ –/ ⏑ ⏑ ⏑/ ⏑ x

e) stabilim cezura:
Ae ne a dum ge ni trix ho mi num di vum que vo lup tas
⏑ ⏑⏑/ ⏑ ⏑ ⏑/ ⏑ // ⏑ ⏑/ ⏑ –/ ⏑ ⏑ ⏑/ ⏑ x

f) scandăm versul cât mai expresiv, **mereu,** cu glas tare.

---

[1] Cu excepția grupurilor *pl, cl, pr, tr, cr, fr,* dar și *bl, gl, br, dr, gr* care nu se despart între silabe, ci trec la începutul celei următoare (regula *muta cum liquĭda*); ele nu influențează vocala precedentă, ci îi lasă cantitatea ei originară.

[2] v. punctul 5.

Exersați!

1. Realizați, după etapele indicate, schema metrică a versurilor; scandați-le apoi cât mai corect și expresiv.

2. Comentați textul, oral sau scris, din punctul de vedere al versificației, analizând ritmul imprimat de succesiunea de dactili și de spondei și rolul cezurilor în susținerea ideii poetice.

3. Scandați versurile de la rubrica *Invitație la lectură*, traduse în limba română de Dumitru Murăraşu, în 1947, în hexametri dactilici[1].

4. Scandați versurile aplicând schema hexametrului dactilic:

„Cântă, Zeiță, mânia ce-aprinse pe-Ahil'Peleianul,
Greaua urgie ce-Aheilor mii de amaruri le-aduse,
Multe năvalnice duhuri lui Hades zvârlindu-i în brațe
Ale vitejilor, iar pe dânșii lăsatu-i-a-n pradă
Câinilor, cum și ospăț pentru vulturi, la vrerea lui Zeus,
Când, mai întâi, se-nfruntară cu sfadă fruntașii de vază,
Însuși Atridul, stăpân de popoare, și mândrul Ahile."
(Homer, *Iliada,* I, 1-7, trad. de Dan Sluşanschi)

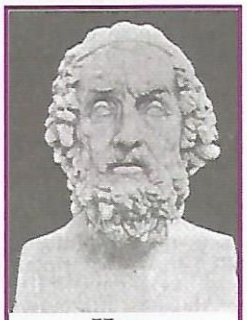
Homer

Vocabular

Cuvinte moștenite: *homo,-ĭnis* > om; *caelum,-i* > cer; *mare,-is* > mare; *sol, solis* > soare; *fugio,-ĕre* (lat. pop. și tard. *fugīre*) > a fugi; *ventus,-i* > vânt; *flos, floris* > floare; *rideo,-ēre* > a râde; *signūm,-i* > semn; *lumen,-ĭnis* > lume (cu sens schimbat).

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *voluptas,-ātis* >…; *concipio,-ĕre* >…; *suavis,-e* >…; *natūra,-ae* >…; *guberno,-āre* >…; *versus,-us* >...; *lumen,-ĭnis* >… .

VARIA DICTA

nihil sine Deo[2] = nimic fără Dumnezeu
ipso facto = prin însuși acest fapt, implicit, chiar prin aceasta
manu propria = cu propria mână

---

[1] Theodor Naum a realizat, în 1965, traducerea poemului lucrețian în hendecasilabi iambici după tradiția școlii italiene, socotindu-l un vers mai aproape de vorbirea obișnuită în limbile romanice (v. p. 15, *Invitație la lectură*).

[2] Deviza familiei de Hohenzollern pusă pe stema inițială a României, devenită Regat în 1881.

O, PECTORA CAECA!

Cartea a doua începe cu un elogiu închinat filosofiei şi o expunere a moralei epicureice: renunţarea la lupta pentru glorie şi bogăţii, mulţumirea cu puţin, retragerea din viaţa politică, cercetarea cauzelor şi studiul naturii. Rezultatul va fi o existenţă dusă cu ***plăcere*** (hedoné) *înţeleasă ca* ***linişte a sufletului*** (ataraxía) *şi* ***lipsă de suferinţă*** (alypía).

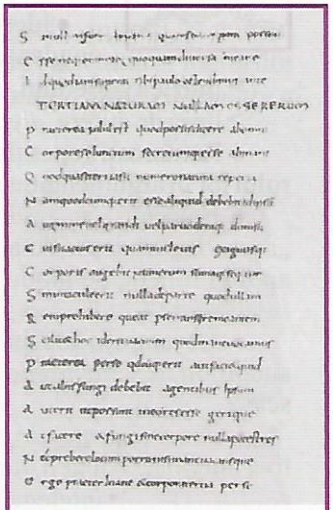

Pagină de manuscris lucreţian

Suave, mari magno turbantibus aequora ventis,
E terra magnum alterius spectare laborem;
Non quia vexari quemquam est iucunda voluptas,
Sed quibus ipse malis careas quia cernere suave est.
Suave etiam belli certamina magna tueri
Per campos instructa tua sine parte pericli.
Sed nil dulcius est bene quam munita tenere
Edita doctrina sapientum templa serena,
Despicere unde queas alios passimque videre
Errare atque viam palantes quaerere vitae,
Certare ingenio, contendere nobilitate,
Noctes atque dies niti praestante labore
Ad summas emergere opes rerumque potiri.
O, miseras hominum mentes, o, pectora caeca!
(II, 1-14)

Vocabŭla

turbo, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a tulbura, a răscoli
alter, -ĕra, -ĕrum (pron. neh., *alterius*, gen.) = unul din doi, celălalt, al doilea
specto, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a privi
vexo, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a chinui, a zgâlţâi
careo, -ēre, -ui (vb. II) = a fi lipsit (de ceva)
cerno, -ĕre, crevi, cretum (vb. III) = a distinge cu ochii, a observa, a distinge cu mintea, a vedea
certāmen, -ĭnis (s.n.) = luptă, încleştare
tueor, tuēri, tuĭtus sum (vb. dep. IV) = a privi
instructus, -a, -um (p. pf. vb. *instruo* şi adj.) = orânduit, pregătit
teneo, -ēre, tenui, tentum (vb. II) = a (de)ţine, a stăpâni
munītus, -a, -um (p. pf. vb. *munio* şi adj.) = întărit, străjuit
edĭtus, -a, -um (p. pf. vb. *edo* şi adj.) = înălţat (acordat ca şi *munīta* cu *templa*)
doctrīna, -ae (s.f.) = învăţătură
despĭcio, -ĕre, -spexi, -spectum (vb. III) = a privi în jos, (fig.) a dispreţui
queo, -īre, -īvi, -ītum (vb. IV) = a putea
passim (adv.) = peste tot, în toate părţile
erro, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a rătăci
palor, -āri, -ātus sum (vb. dep. I) = a rătăci, a se împrăştia
certo, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a se lupta, a se întrece
contendo, -ĕre, -tendi, -tentum (vb. III) = a se lupta, a se întrece, a se măsura cu cineva
nitor, niti, nisus sum (vb. dep. III) = a se strădui, a se sforţa
praestans, -ntis (adj.) = deosebit
emergo, -ĕre, -mersi, -mersum (vb. III) = a se ridica, a se înălţa la (spre)
opes, opum (s. f. pl.) = bogăţii
potior, -īri, -ītus sum (vb. dep.) = a pune stăpânire; *rerum potīri*, a lua puterea

Studiul textului

• Identificați în textul tradus versurile care prezintă, într-o formă condensată, *principalele teme ale eticii epicureice*:

> liniștea sufletului, *ataraxía* > practicarea înțelepciunii
> lipsa de durere, *alypía* > renunțarea la goana după glorie, bogății, ambiții

• Remarcați repetiția adverbului *suave* și sintagma *nil dulcius est*; comentați rolul lor în argumentația poetului.

• Selectați cu ajutorul rubricii **Vocabŭla** verbele care denumesc noțiunea „a privi, a vedea". Analizați ordinea lor gradată, conținutul semantic; grupați-le apoi în funcție de modul în care se referă la *viața contemplativă* și la *practicarea înțelepciunii*.

• Ce ambiții ale oamenilor sunt prezentate cu ajutorul seriei de infinitive subordonate verbelor *despicĕre* și *vidēre*? Care este recomandarea poetului în acest sens?

• *Ce sentimente ale poetului față de contemporanii săi* exprimă fraza exclamativă din final? Alegeți dintre variantele de mai jos:

• înțelegere	• încurajare	• compasiune
• reprobare	• dispreț	• entuziasm

• Realizați *schema metrică* și scandați versurile.

Exprimați-vă părerea!

Bogăția, gloria, ambiția, lăcomia, teama de zei, superstițiile nu aduc fericirea, ci dimpotrivă, sunt izvoare de suferință și de neliniște. Renunțarea la acestea, viața contemplativă, simplă, *otium*, retragerea din viața publică, *negotium*, vor aduce oamenilor **plăcerea** – *hedoné* (gr.) – *voluptas* (lat.).

• Alcătuiți două grupe în funcție de părerea *pro* sau *contra* față de *morala epicureică preconizată de Lucretius*. Argumentați!

Știați că...

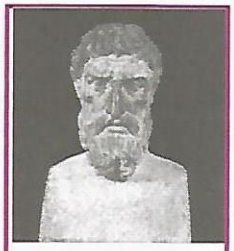

Epicuros – Muzeul Capitolin

Epicur (c.342 - c.270 a. Chr.), filosof grec, discipol al lui **Democrit**[1], se stabilește la Atena, în anul 306 a. Chr., unde deschide o școală filosofică într-o grădină, **Kepos**, trăindu-și viața în conformitate cu învățătura sa, în cumpătare și austeritate. El a pus bazele *unui curent filosofic, epicureismul,* care punea supremul bine în fericirea dobândită prin *liniștea sufletului, ataraxia.* Epicur a continuat și a dezvoltat doctrina materialistă, fondată pe fizică, adică pe concepția atomistă despre natură a lui *Leucip* și *Democrit.* Dintre lucrările sale, cea mai importantă este *Peri phýseos*, „Despre natură".

[1] **Democrit** (c.460 - c.370 a. Chr.) – filosof grec de orientare materialistă a cărui gândire a exercitat o puternică influență atât asupra lui *Epicur* și a lui *Lucretius* cât și asupra lui *Francis Bacon*, a lui *Galileo Galilei* și a lui *Leibniz*.

Materialitatea lumii şi principiul atomismului sunt ideile esenţiale expuse în cartea I a poemului lucreţian: toate lucrurile din natură au la bază un izvor real numit **materie**; materia este compusă din atomi, veşnici, indivizibili[1], infiniţi ca număr, din ale căror ciocniri rezultă diversitatea lucrurilor. Astfel, la baza tuturor lucrurilor se află *principiul material: nimic nu se naşte din nimic, ex nihĭlo nihil, ca urmare a intervenţiei divine*[2].

Invitaţie la lectură

„Noi mai vedem că sufletul se naşte
Cu trupul dimpreună, că el creşte
Şi-mbătrâneşte tot cu el odată:
Cât timp copilul şovăie, cu trupul
Plăpând şi slab, puţină minte are;
Când a ajuns bărbat şi a prins putere,
Şi judecata-i este-atunci mai bună,
Puterea minţii lui e mai sporită.
Iar când ţi-i trupul frânt de bătrâneţe,
Şi ţi-au secat puterile şi vlaga,
Slăbeşte mintea, judecata-i şchioapă
Şi limba ta vorbeşte într-aiurea:
Se duc deodată şi te lasă toate!
Deci trebuie să se răsfire sufletul
Sub boltele înalte, ca şi fumul,
De vreme ce vedem că el se naşte
Şi creşte în acelaşi timp cu trupul,
Şi, după cum ţi-am spus, cu el odată
Se frânge istovit de bătrâneţe."

(Lucretius, *Poemul naturii*, III, vv. 445-458, trad. de Th. Naum)

Recapitulare. Morfologie. Substantivul. Adjectivul

1. Forma de dicţionar: **N. sg.** ***natūra***, **G. sg.** ***-ae***

2. Genitivul singular arată declinarea substantivului:

G. sg	I	II	III	IV	V
	-ae*	**-i**	**-is**	**-us**	**-ei**

3. Excepţii de gen:

masculin, la decl. I < nume de ocupaţii bărbăteşti: *agricŏla, nauta, poeta*; nume de bărbaţi: *Catilīna, Numa, Senĕca*

feminin, la decl. a II-a < nume de arbori: *cerāsus, fagus, malus*; nume de ţări şi oraşe: *Aegyptus, Cyprus, Corinthus*

---

[1] În greacă *atomos* înseamnă „care nu se poate împărţi".

[2] vezi pag. 10, *Invitaţie la lectură.*

*Terminaţia indo-europeană a genitivului, *-as*, păstrată ca formă arhaică (*pater familias*), a fost înlocuită prin *-ai*, trecută apoi la *-ae*; în latina clasică, *-ai* (*terrai, militiai,* bisilabe, *-á, -i*) este un genitiv singular arhaic şi poetic, des întâlnit la Lucretius.

1. Clasificarea adjectivului:

clasa I cu trei terminații ⟨ *clarus, tener, pulcher* m., decl. a II-a; *clara, tenera, pulchra* f., decl. I; *clarum, tenerum, pulchrum* n., decl. a II-a

clasa a II-a ⟨ cu două terminații *tristis* (m., f.), *triste* (n.) } decl. a III-a parisil.
cu o terminație *audax* (m., f., n.) G. sg. *audācis* } (Abl. sg. = *-i*)

2. Gradele de comparație, alcătuite pe baza temei adjectivului:

comparativul ⟨ **-ior** (m., f.), *clarior, tristior, audācior* } decl. a III-a imparisil.
-ius (n.), *clarius, tristius, audācius* }
(are forma unui adj. cu două terminații)

superlativul ⟨ **-issĭmus** (m.), *clarissĭmus, tristissĭmus, audacissĭmus* → decl. a II-a
-issĭma (f.), *clarissĭma, tristissĭma, audacissĭma* → decl. I
-issĭmum (n.), *clarissĭmum, tristissĭmum, audacissĭmum* → decl. a II-a
(are forma unui adjectiv cu trei terminații)

• la adjectivele terminate în *-er* se adaugă la radical *-rĭmus*, *-rĭma*, *-rĭmum*: *pulcherrĭmus, pulcherrĭma, pulcherrĭmum*;

• la adjectivele *facĭlis,-e, difficĭlis,-e, dissimĭlis,-e, gracĭlis,-e, humĭlis,-e, simĭlis,-e* se adaugă la radical *-lĭmus, -lĭma, -lĭmum*: *facillĭmus, facillĭma, facillĭmum*.

• adjectivele terminate în *-eus, -ius, -uus* formează comparativul cu adverbul *magis* „mai", ***magis** idoneus* „mai potrivit" și superlativul cu adverbul *maxĭme* „foarte", ***maxĭme** idoneus* „foarte potrivit".

3. Comparația neregulată: adjectivele *bonus,-a,-um, malus,-a,-um, magnus, -a,-um, parvus,-a,-um, multi,-ae,-a* formează comparativul și superlativul de la o altă temă decât cea de pozitiv.

4. Complementul comparativului și al superlativului: al doilea termen al comparației, cel cu care se compară.

Complementul comparativului ⟨ în cazul ablativ; *quam* + cazul primului termen

Lucretius clarior est Plauto /quam Plautus. = Lucretius este mai vestit *decât Plaut.*

Complementul superlativului ⟨ genitiv plural (partitiv); *ex* + Abl.; *inter* + Ac.

Cicero clarissĭmus erat oratōrum/ex oratōrĭbus /inter oratōres. = Cicero era cel mai vestit dintre oratori.

Exersați!

1. Analizați morfologic substantivele și adjectivele din text.

2. Descoperiți intrusul:

- *tempus, pontus, hortus, campus*
- *virtus, salus, domus, tellus*
- *poeta, natūra, agricŏla, nauta*
- *navis, lapis, avis, civis*
- *voluntas, voluptas, civĭtas, natūras*
- *miles, glacies, facies, dies*
- *exercĭtus, adventus, discipŭlus, senātus*
- *exemplum, donum, domĭnum, vinum*

3. Declinați la singular și la plural:

a) *daedăla tellus* (s. f.)
poeta doctus (s. m.)
facies serēna (s. f.)
aequor immensum (s. n.)
adventus rapĭdus (s. m.)

b) *labor maxĭmus* (s. m.)
mel dulcius (s. n.)
servus miserior (s. m.)
periculum minus (s. n.)
dies optĭma (s. f.)

4. Traduceți în limba latină:

unui copil foarte rău, pe un copil foarte rău, un drum mai lung, unor drumuri mai lungi, zile mai senine, într-o zi mai senină, niște suflete foarte triste, suflet foarte trist!

5. Descoperiți intrusul:

- *clara, serēna, nigra, longa*
- *malus, magnus, rapĭdus, parvus*
- *clarior, densior, illustrior, longior*
- *facĭlis, simĭlis, suāvis, gracĭlis*
- *minor, maior, peior, altior*
- *clarius, egregius, altius, tristius*

6. Traduceți în limba latină:

Marcus este cel mai silitor dintre elevi. Marcus este cel mai silitor dintre toți elevii. În grădină crește un plop mai înalt decât mărul. Poemul lui Lucretius este mai plăcut inimii decât opera lui Caesar. Lucretius iubește pacea și condamnă războiul, cea mai mare dintre toate nenorocirile.

Vocabular

Cuvinte moștenite: *campus,-i* > câmp; *pars, partis* > parte; *dulcis, -e* > dulce; *serēnus,-a,-um* > senin; *video,-ēre* > a vedea; *vita,-ae* > vită (cu sens schimbat); *mens, mentis* > minte; *dies,-ei* > zi; *turbo,-āre* > a turba.[1]

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *vexo,-āre* >…; *periculum,-i* >…; *doctrīna,-ae* >…; *templum,-i* >…; *via,-ae* >…; *certo,-āre* >…; *nobilĭtas,-ātis* >… ;
- etimonul latin care stă la baza următoarelor neologisme: *carență, cecitate, erată, a elabora, inedit, ingenios, laborios, pectoral;*
- cuvintele din text care formează serii antonimice cu următoarele:

amārus ≠	ingrātus ≠	laetus ≠	nubĭlus ≠	parvus ≠
bonum ≠	dies ≠	mors ≠	pax ≠	terra ≠

VARIA DICTA

ex aequo = la egalitate
excelsior = mai sus (cuvântul poate fi folosit ca urare adresată cuiva, *La mai mare!*)
in corpŏre = ca un singur corp; în grup, cu toții

PROVERBIA

De nihĭlo fieri nil posse. = Din nimic nu se poate face nimic. (Lucretius, *De rerum natūra*, 2, v. 287)

Nullam rem e nilo gigni divinĭtus unquam. = Nici un lucru nu se poate naște în mod supranatural din nimic. (Lucretius, *De rerum natūra*, 1, v. 150)

[1] Rom. *a turbura* pare a proveni și el din latina populară.

MUSAEUM DULCE MEL

Pentru romani filosofia nu era un domeniu de idei prea accesibil şi gustat. Lucretius este conştient că publicul nu ar fi putut urmări cu uşurinţă demonstraţia abstractă şi aridă, uneori, a ideilor lui Epicur. De aceea, recurge la poezie considerând-o, printr-o amplă comparaţie, ca mierea care înlesneşte luarea unei băuturi amare.

Apollo citharedul – Muzeul Vaticanului

Nam veluti pueris absinthia taetra medentes
Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Contingunt mellis dulci flavoque liquore,
Ut puerorum aetas improvida ludificetur
Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Absinthi laticem deceptaque non capiatur,
Sed potius tali pacto recreata valescat,
Sic ego nunc, quoniam haec ratio plerumque videtur
Tristior esse quibus non est tractata, retroque
Vulgus abhorret ab hac, volui tibi suaviloquenti
Carmine Pierio rationem exponere nostram
Et quasi Musaeo dulci contingere melle.

(IV, 11-22)

Vocabŭla

velŭti (adv.) = ca (şi), precum
absinthium, -ii (s. n.) = pelin (pus în vin tonic)
taeter, -tra, -trum (adj.) = urât la vedere, neplăcut
medens, -ntis (s. m.) = medic
contingo (continguo), -ĕre (vb. III) = a unge
circum (prep. cu Ac.) = în jurul
mel, mellis (s. n.) = vindecător
flavus, -a, -um (adj.) = galben, galben-auriu
improvĭdus, -a, -um (adj.) = neprevăzător, fără judecată
ludĭfĭcor, -āri, -ātus sum (vb. dep. I) = a râde de, a înşela, a amăgi
tenus (postpoziţie cu G. sau cu Abl.) = doar în ce priveşte
labrum, -i (s. n.) = buză
perpōto, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a bea în întregime
latex, -ĭcis (s. m.) = lichid, licoare
decipio, -ĕre, -cēpi, -ceptum (vb. III) = a înşela, a amăgi
capĭo, -ĕre, cēpi, captum (vb. III) = a prinde (ceva sau pe cineva) aici, „în cursă"
potius (adv. comp.) = mai degrabă
tali pacto (expresie) = în acest fel, chip, mod
recrĕo, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a reface, a restabili
valesco, -ēre, valui (vb. II) = a se întări, a prinde puteri
ratio, -ōnis (s. f.) = calcul, socoteală; (aici) subiect
plerumque (adv.) = de cele mai multe ori, de obicei
tracto, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a trata, a dezbate
vulgus, -i (s. n.) = mulţime, masă, oameni (lipsiţi de pregătire filosofică)
abhorreo, -ēre, -ui (vb. II) = a se da înapoi cu groază
suaviloquens, -ntis (adj., compus poetic) = cu dulce grai
Pierius, -a, -um[1] (adj.) = al muzelor, consacrat muzelor
quasi (adv.) = ca şi, cam
Musaeus, -a, -um (adj.) = al muzelor

[1] **Pierus** – munte între Macedonia şi Tessalia, consacrat muzelor; **Pieria** = Ţara muzelor.

Studiul textului

• Identificați termenii *amplei comparații* din aceste versuri. Argumentați în ce măsură operează Lucretius și cu *antiteza*.

• Care este *motivul invocat în text* pentru care poetul recurge la arta versurilor? Explicați, având în vedere evoluția literaturii latine până în perioada contemporană lui.

• Remarcați *fraza amplă, alcătuită din propoziții subordonate*. Comparați-o cu frazele din textele anterioare. Apreciați că un astfel de tip de frază îl ajută pe poet să demonstreze sau să încânte?

Exprimați-vă părerea!

Poetica lucrețiană

- poezia sporește accesibilitatea doctrinei epicureice
- caracterul novator, inedit al operei
- mândria poetului în depășirea dificultăților limbii latine
- conștiința propriei valori
- aspirația la gloria poetică
- scopul umanitar al poemului

• Alcătuiți o lucrare cu titlul „Concepția lui Lucretius despre poezie" argumentând, pe baza textului studiat și a *Invitației la lectură*, ideile de mai sus.

Știați că...

Tezele sistemului epicurian expuse în următoarele cărți sunt: **deviația**, *clinămen*, oprește căderea verticală și paralelă a atomilor; prin deviație, atomii se ciocnesc și intră în cele mai variate combinații care stau la baza lucrurilor (cartea a II-a). **Sufletul omenesc este muritor**, el se naște, crește și moare odată cu trupul[1]; sufletul nu supraviețuiește corpului astfel încât frica de moarte este absurdă. Neexistând suflet nemuritor și zeii neintervenind în viață, nu sunt justificate neliniștile inspirate de moarte, superstiții sau fenomene ale naturii (cartea a III-a). **Probleme ale teoriei cunoașterii**, ale modului în care simțurile reflectă realitatea: obiectele exterioare emană **simulacre**, *simulacra,* imagini compuse dintr-o peliculă foarte subțire (cartea a IV-a).

Ca și Cicero, Lucretius are meritul de a fi contribuit *la dezvoltarea și îmbogățirea vocabularului filosofic roman și european*; poetul dă sensuri noi unor

[1] vezi pag.15, *Invitație la lectură*.

cuvinte vechi: *ratio* „sistem filosofic, doctrină", *corpus* „materie"; cuvântul *atomus*, de origine greacă, întâlnit la Cicero, nefiind întrebuințat, folosește pentru denumirea noțiunii de *atom*, *corpŏra prima, prima elementa, principia, corpŏra solĭda, primordia rerum.*

Consul între fasce încununate cu laur

Invitație la lectură

„Culmea cea fără de căi a Pieridelor[1], nemaicălcată,
Eu o străbat. Și mi-i drag să sorb din fântâni neatinse,
Drag mi-i să strâng de prin pajiște flori nevăzute vreodată,
Lauri de-a pururi în slavă cătând pentru fruntea-mi acolo
Unde nicicând vreo muză n-a prins pe un cap o cunună.
Căci, mai întâi, eu învăț despre lucruri mărețe și caut
Smulgerea minții din lanțul cel strâns al religiei, apoi
Cât mai în limpede vers, povestesc despre lucruri obscure,
Înfășurându-le-n vălul de vrajă al dulcilor muze."

(Lucretius, *Poemul naturii*, IV, vv. 1-9, trad. de D. Murărașu)

Recapitulare. Morfologie. Pronumele

1. personal: *ego, tu, nos, vos;* pentru pers. a III-a este folosit *is, ea, id* = el, cel

2. reflexiv: G. *sui*, D. *sibi*, Ac. *se*, Abl. *se* (trimite, ca pers. a III-a, la un subiect cunoscut dinainte)

3. posesiv: *meus, -a, -um* — *noster, -tra, -trum*
tuus, -a, -um — *vester, -tra, -trum*
suus, -a, -um — *suus, -a, -um*

4. demonstrativ: *hic, haec, hoc* = acesta (de lângă mine) (din jurul pers. I)
iste, ista, istud = acesta (de lângă tine) (din jurul pers. a II-a)
ille, illa, illud = acela (de departe) (din jurul pers. a III-a)
ipse, ipsa, ipsum = însuși
idem, eădem, idem = același
is, ea, id = el, cel (emfatic, mai rar, ca anaforic[2] = acesta)

5. relativ: *qui, quae, quod* = care, ce (în fruntea frazei = el, acesta)

6. interogativ: *quis? quid?* = cine? ce?

7. nehotărât: **a)** compus: *alĭquis, alĭqua, alĭquid* = cineva, ceva (neprecizat)
quidam, quaedam, quiddam = cineva, ceva (nenumit)
quisquam, quaequam, quidquam = oricine, orice
quisque, quaeque, quidque = fiecare
quivis, quaevis, quidvis = oricare

[1] Denumire purtată de cele nouă muze, care își aveau originea în ținutul *Pieriei*; vezi nota 1, pag 18.
[2] Pronumele „anaforice" trimit la cineva sau ceva știut din fraza anterioară.

b) cu formă adjectivală:

alius, alia, aliud = altul (din mai mulți)
alter, altĕra, altĕrum = unul sau celălalt (din doi)
uter, utra, utrum = care din doi
neuter, neutra, neutrum = niciunul (din doi)
unus, una, unum = unul singur
ullus, ulla, ullum = vreunul

c) negativ: *nemo, nemĭnis* = nimeni (m. şi f., se declină după decl. a III-a)
nihil = nimic (pt. n., fără genitiv)

- Formele de nominativ ale pronumelor personale se folosesc pentru a scoate în evidență subiectul, având *rol emfatic* (*ego* = eu unul; *tu* = tu anume etc.); în limba latină, forma de nominativ a pronumelor cu funcția de subiect lipsește, acesta fiind inclus în desinența verbului.
- În declinarea pronumelor demonstrative procedăm ca în cazul *adjectivelor cu trei terminații*, folosind desinențele declinării I şi a II-a, în funcție de gen. Intervin şi desinențe pronominale specifice la G. sg. *-īus* şi D. sg. *-i*.
- La declinarea pronumelor relative şi interogative se folosesc desinențele pronominale specifice, ale declinării I şi a II-a, după gen şi unele desinențe ale declinării a III-a (Ac. sg. m. = *quem*, D., Abl. pl. = *quibus*).
- Pronumele nehotărâte compuse sunt formate din pronumele relativ-interogativ *quis, quid* şi se declină ca acesta; particula de compunere rămâne invariabilă.
- Pronumele nehotărâte cu formă adjectivală (cu trei terminații) se declină ca pronumele demonstrative.

Exersați!

1. Declinați la singular şi la plural: *ea terra felix, id carmen gratum, haec magna voluptas, aliud bellum grave, qui orātor clarus, quisque agricŏla sedŭlus.*

2. Traduceți în limba latină: pe aceşti prieteni, la acea pădure, în unele păduri, cu un oarecare prieten, ale acestui prieten, căror prieteni, ale fiecăror păduri.

Vocabular

Cuvinte moştenite: *do,-āre* > a da; *mel, mellis* > miere; *amārus,-a, -um* > amar; *ego* > eu; *tristis,-e* > pop. *tristus, -a, -um* > trist; *noster,-tra, -trum* > al nostru, a noastră; *expōno, -ĕre* > a spune.

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *absinthium,-ii* >...; *aetas,-ātis* >...; *pactum,-i* >...; *ratio,-ōnis* >...; *vulgus,-i* >...; *expōno,-ĕre* >... .
- cuvintele latine din text care stau la baza neologismelor: *circumpolar, circumterestru, cvasiunanim, pueril, retrocedare, vulgar*.
- modificările fonetice care apar la cuvintele moştenite în limba română.

VARIA DICTA

ex officio = din oficiu, de la sine, automat
in extrēmis = în ultima clipă, la urma urmei, ca ultimă resursă
passim = peste tot (în bibliografie, pentru a arăta că o anume temă revine mereu în toată lucrarea)

PROVERBIA

Tantum religio potuit suadēre malōrum = Atât de mult a putut credința să îndemne la rele.

(Lucretius, *De rerum natūra*, 1, 101)

Et quasi cursōres vitāi lampăda tradunt = Și, ca niște alergători, (oamenii) își trec din mână în mână făclia vieții.

(Lucretius, *De rerum natūra*, 2, 79).

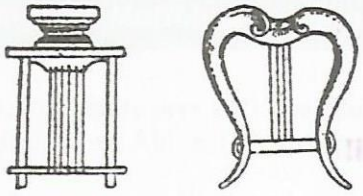

Lire*[1] *primitive din Asia și din Egipt

[1] **lira** (lat. *cithāra*), instrument muzical de origine orientală, era simbolul lui *Apollo*, fiul lui *Zeus* și al lui *Leto*, fratele zeiței *Artemis*, devenit mai târziu zeul muzicii, al poeziei și al artelor plastice; era însoțit de muze pe muntele *Parnas*, sălaș al poeților și al poeziei.

PRIMI HOMINES

Urmând o concepție care se răspândea tot mai mult în vremea sa, Lucretius arată că omul a apărut cel din urmă pe lume, evoluând în mod continuu, până la constituirea societății. Oamenii și-au construit colibe, s-au îmbrăcat în piei de animale, au întemeiat familia și au născocit limbajul. Iată însă cum descrie poetul viața primilor oameni.

Denique nota vagi silvestria templa tenebant
Nympharum, quibus e[1] sciebant umoris fluenta
Lubrica proluvie larga lavere umida saxa,
Umida saxa, super viridi stillantia musco,
Et partim plano scatere atque erumpere campo.
Necdum res igni sciebant tractare, neque uti
Pellibus et spoliis corpus vestire ferārum,
Sed nemora atque cavos montis silvasque colebant,
Et frutices inter[2] condebant squalida membra
Verbera ventorum vitare imbrisque coacti.
Nec commune bonum poterant spectare, neque ullis
Moribus inter se sciebant nec legibus uti.

(V, 948-959)

Scene de vânătoare – mozaic din Africa

Vocabŭla

denĭque (adv.) = în sfârșit
vagus, -a, -um (adj.) = rătăcitor
silvestria, -ium (s. n. pl.) = locuri păduroase
umor, -ōris (s. m.) = lichid, apă
fluentum, -i (s. n., poet. pl.) = curs de apă, râu
lubrĭcus, -a, -um (adj.) = alunecos, curgător
proluvies, -ei (s. f.) = revărsare, scurgere
lavo, -āre (-ĕre), lavi, lavātum (lautum) (vb. I) = a spăla, a scălda
saxum, -i (s. n.) = stâncă
stillo, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a picura
super (prep. cu Abl.) = peste, deasupra
muscus, -i (s. m.) = mușchi
scateo, -ēre (vb. II) = a țâșni
erumpo, -ĕre, -rūpi, -ruptum (vb. III) = a năvăli, a se revărsa
partim (adv.) = în parte
tracto, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a (pre)lucra; *tractāre res igni* = a face ceva cu/la foc
spolium, -ii (s. n.) = piele (jupuită de pe un animal)
vestio, -īre, -īvi, -ītum (vb. IV) = a îmbrăca
nemus, -ŏris (s. n.) = dumbravă
cavus, -i (s. m.) = gaură; peșteră
colo, -ĕre, colui, cultum (vb. III) = a locui
frutex, -cis (s. m.) = arbust; desișuri, tufiș
condo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum (vb. III) = a așeza
squalĭdus, -a, -um (adj.) = murdar de noroi, (uscat)
verber, -ĕris (s. n.; frecv. pl. *verbĕra, -um*) = bătaie, biciuire
vito, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a evita, a se feri de
imber, imbris (s. m.) = ploaie, furtună cu ploaie
coactus, -a, -um (p. pf. vb. *cogo* și adj.) = constrâns, silit, nevoit

---

[1] ***quĭbus e*** – postpoziție pentru *e quĭbus* din proză.
[2] ***inter*** – este postpus.

Studiul textului

• Relatați viața oamenilor primitivi în viziunea lui Lucretius.

• Relevați *adjectivele – epitete* – și *substantivele – elemente ale naturii* – care subliniază *caracterul descriptiv* al textului.

• Observați și comentați repetiția consoanelor lichide *l, r* în versul *lubrica proluvie larga lavere* și a consoanei *v* în versul *verbera ventorum vitare*.

• Remarcați în ultimele șapte versuri *gradația ascendentă de la presocial la social: res igni tractare > corpus vestire > nemora cavos montis silvasque colebant > frutices inter condebant > commune bonum spectare > moribus (...) legibus uti.* Analizați care sunt *factorii progresului societății* în viziunea poetului și apreciați modernitatea gândirii lui.

• Explicați, pe baza textului tradus, principiul fundamental al materialismului potrivit căruia *nimic nu dispare*, ci se transformă, se preface în altceva[1].

Exprimați-vă părerea!

• Pornind de la versurile citate la rubrica *Știați că...* și de la *Invitația la lectură,* organizați o dezbatere privind: similitudinea ideilor celor doi poeți; stadiul de dezvoltare surprins; elogiul ființei umane.

Știați că...

În ultimele cărți, Lucretius expune *următoarele idei ale sistemului epicurian*. **Cosmogonia și evoluția lumii**: lumea nu a fost creată de zei, ci din combinațiile cele mai variate ale atomilor. Mai întâi s-a constituit pământul, soarele, luna, apele; pe pământ au apărut plantele, animalele și, în cele din urmă, oamenii. Religia s-a născut din pricina unor simulacre pe care le vedeau chiar când erau treji sau din neputința de a explica fenomenele naturale (cartea a V-a). **Explicarea unor fenomene naturale**: toate fenomenele sunt efectul unor cauze materiale, care nu au nevoie de intervenția zeilor spre a se produce: vântul, fulgerul, cutremurele, erupțiile vulcanilor, eclipsele, epidemiile, etc.

În spațiul literar românesc, Tudor Arghezi a dezvoltat poetic **tema literară a originii și evoluției societății omenești** în poemul sociogonic „Cântare Omului":

„Ai născocit pe-ncetul uneltele, cu care
Ți s-a făcut mai dârză voința și mai tare.
Și îndrăzneața minte a născocit și roata;
Nu mai socot burghiul, cazmaua sau lopata,
Frânghia, sârma, lanțul, cu care, prins de legi,
Ai izbutit cătușa de fluiere să-ți legi.
Ai născocit și luntrea, să umbli pe ghicite,
Și-n marea cu talaze și valuri răzvrătite."

(Născocitorul)

[1] Continua transformare a lumii fusese sintetizată de Heraclit (c. 544c. – 483 a. Chr.), filosof grec, în expresia *panta rhei* „totul curge".

Invitație la lectură

„Mici râulețe de-argint, și de bronz, și de plumb, și de aur,
Iată-ncepură să curgă strângându-și în locuri scobite
Vinele clocotitoare: când omul văzutu-le-a astfel,
Mult mai târziu, întărite, sclipind în culori luminoase,
Smulsu-le-a toate, momit de frumosul lor farmec și lustru.
El de asemeni vedea că păstrau o aidoma formă
Ca și scobitele găuri din care fuseseră scoase.
Numai atunci i-a venit lui în gând că topite în flăcări,
Pot să se schimbe în forme și-n înfățișări după voie
Și că lucrate-ar putea să ne dea ascuțite obiecte,
Cât noi am vrea de subțiri și cu vârfuri oricât de tăioase,
Care să fie unelte în stare să taie pădurea,
Să netezească un lemn bun de lucru, să geluie scânduri,
Să găurească, străpungă, prin corpuri oricând să pătrundă."
(*Poemul naturii*, V, vv. 1255-1268, trad. de D. Murărașu)

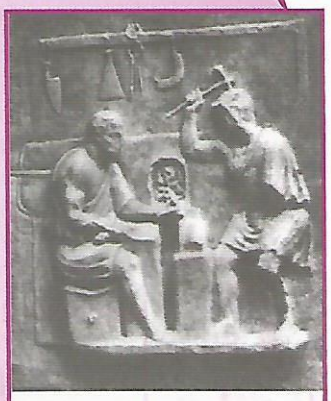

Atelier antic de unelte

Recapitulare. Morfologie. Verbul

1. Forma de dicționar a verbului:

1	2	3	4
voco	**vocāre**	**vocāvi**	**vocātum**
ind. prez. pers. I sg.	infinitiv	ind. pf. pers. I sg.	supin

2. Vocala aflată înaintea sufixului de infinitiv *-re* (vocala temei) arată conjugarea verbului.

I	II	III	IV
-ā-	**-ē-**	**-ĕ-**	**-ī-**
vocāre	respondēre	vincĕre	dormīre

3. Cele trei teme ale verbului de la care se formează modurile și timpurile se obțin:

- tema de prezent – vocā*re* – se îndepărtează sufixul *-re* al infinitivului
- tema de perfect – vocā*vi* – se îndepărtează desinența *-i*, pers I sg. a ind. pf.
- tema de supin – vocā*tum* – se îndepărtează desinența *-m* a supinului

• moduri și timpuri formate din tema de prezent: *indicativul* prezent, imperfect, viitorul I; *conjunctivul* prezent, imperfect; *imperativul* prezent și viitor; *infinitivul* prezent; *participiul* prezent; *gerunziul; gerundivul*

• moduri şi timpuri formate din tema de perfect la diateza activă: *indicativul* perfect, mai mult ca perfect, viitorul II; *conjunctivul* perfect, mai mult ca perfect; *infinitivul* perfect

• moduri şi timpuri formate din tema supinului: *supinul*, *participiul* viitor activ, *participiul* viitor pasiv, *infinitivul* viitor pasiv, *participiul* perfect pasiv, *infinitivul* perfect pasiv

• moduri şi timpuri compuse (din participiul perfect pasiv al verbului de conjugat şi auxiliarul *esse*), la diateza medie (a deponentelor) şi la cea pasivă, pentru sfera perfectului (timpurile trecute): *indicativul* perfect, mai mult ca perfect, viitor anterior; *conjunctivul* perfect, mai mult ca perfect; *infinitivul* perfect.

Exersaţi!

1. Analizaţi morfosintactic verbele din text.

2. Conjugaţi la toate modurile şi timpurile verbele următoare: *canto, cantāre, cantāvi, cantātum; habeo, habēre, habui, habĭtum; scribo, scribĕre, scripsi, scriptum; venio, venīre, veni, ventum.*

3. Traduceţi în limba latină:

Lucretius a scris un poem al naturii. El povesteşte viaţa primilor oameni. De asemenea, îi va învăţa pe oameni despre atomi şi despre originea lumii. Venus este invocată de către poet să aducă pacea romanilor. Oamenii rătăceau prin păduri şi câmpuri, locuiau în peşterile munţilor şi nu-şi acopereau trupul cu piei de animale. Focul a fost descoperit de către oameni. Scriitorii latini cunoşteau arta de a scrie versuri. Citiţi poemul lui Lucretius!

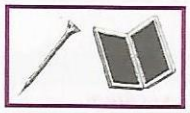

Vocabular

Cuvinte moştenite: *largus,-a,-um* > larg; *lavo,-āre* > a la (pop. = „a (se) spăla"); *virĭdis,-e* > verde; *pellis,-is* > piele; *lex, legis* > lege; *mons, montis* > munte; *humĭdus,-a,-um* > umed.

Descoperiţi singuri!

- cuvintele împrumutate: *nympha,-ae* >…; *umor,-ōris* >…; *lubrĭcus,-a,-um* >…; *corpus, -ŏris* >…; *membrum,-i* >…; *commūnis,-e* >… ;
- cuvintele latine din text care stau la baza neologismelor: *afluent, erupţie, ignifug, silvic, silvestru.*

PROVERBIA

Omnia mutantur, nihil interit. = Toate lucrurile se schimbă, nimic nu se pierde.
(Ovidius, *Metamorphōses*, 15, 165)

Lathé biósas! = Trăieşte în ascuns!
(deviză atribuită lui Epicur[1], preconizând viaţa retrasă şi contemplativă)

[1] În limbajul comun, termenul „epicureic" indică o persoană dedicată plăcerilor, chiar desfrânată; doctrina lui Epicur prevedea însă o viaţă sobră, bazată pe principii morale riguroase.

DICTA CLARA

Butoiul lui Diogene

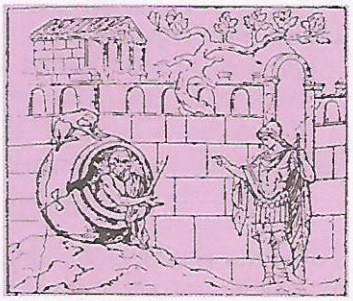

Diogene din Sinope, filosof cinic grec din secolul al IV-lea, a. Chr. (c. 400 – c.323 a. Chr.), a devenit personaj de legendă prin modul său simplu de viață, ducând o existență la limita necesarului supraviețuirii: dormea într-un butoi, iarna și vara purta aceeași haină, umbla desculț, cu o desagă pe umăr în care își ținea hrana și lucrurile, se hrănea cu mâncăruri nepreparate. Școala cinică, fondată la Atena de către Antistene, susținea disprețul față de oricare lucru modern și propovăduia o viață simplă, în natură, „o viață de câine", termenul *cinism* derivând din gr. *kyon* „câine".

Potrivit tradiției, Alexandru cel Mare, când l-a văzut pe Diogene, ar fi rostit: „Dacă nu eram Alexandru, aș fi vrut să fiu Diogene". Iar cum Alexandru îi stătea dinainte luându-i soarele, Diogene i-a spus, cu îndrăzneală: „Nu-mi lua ce nu-mi poți da!"

elogiul unei existențe la limita supraviețuirii

EVALUAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

A. Literatură. Teme recapitulative de redactare și compoziții.

1. Redactați pe baza textelor studiate o compunere de sinteză în care să ilustrați schema:

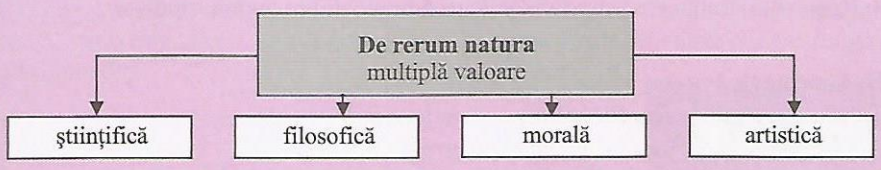

2. Compuneți un eseu despre apariția omului, raportându-vă la următoarele concepții:

Democrit – „oamenii provin din apă și mâl"

Lucretius – „La început acest neam omenesc, ce trăia prin ogoare,
Aspru era, și, pe drept, când născut e din țărâna cea aspră"
(*Poemul naturii,* V, vv. 925 – 926, trad. de D. Murărașu)

Ovidius – „Lutul păstrase-n semințI rămășița-nrudirii cu cerul;
Cel zămislit de Iapet, mestecându-l cu apă de ploaie,
L-a plămădit într-al zeilor chip, domnitori peste toate."
(*Metamorfoze*, I, vv 81 – 83, trad. de Maria Valeria Petrescu)

Biblia – „Atunci, luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ, a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie." (*Facerea*, 2, 7)

Tudor Arghezi – „Dacă ce spune Cartea, din vechi, e-adevărat,
Că ieși din frământarea țărânii cu scuipat" (*La stele*)

3. Urmăriți comparativ, într-o dezbatere, *tema cosmogoniei în literatura universală*, ilustrată în pagina următoare.

Tema genezei

literatura ebraică >*Biblia, Facerea*

„La început a făcut Dumnezeu cerul şi pământul. Şi pământul era netocmit şi gol. Întuneric era deasupra adâncului şi Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor." (I, 12)

literatura greacă >Hesiod, *Teogonia*

„Astfel, a fost, mai întâi, numai Haosul, iar după-aceea,
Glia, cu pieptu-i întins ea, sălaşul cel sigur şi veşnic
Ce-l stăpânesc marii Nemuritori, al Olympului creştet
Înzăpezit, cum şi Tartarul larg, în adânc de pământuri."

(vv. 116 – 119, trad. de Dan Sluşanschi)

literatura latină >Lucretius, *De rerum natūra*

„Însă, pe rând, îţi voi spune cum îngrămădiri de materii
Înfăptuiră pământul şi cerul şi-a mării genune."

(V, vv. 416 – 417, trad. de D. Murăraşu)

> Ovidius, *Metamorfoze*

„Mai înainte de mări, de uscat şi de bolta cerească,
Firea la fel peste tot arăta şi numită fu Haos."

(I, vv. 5 – 6, trad. de Maria Valeria Petrescu)

literatura română > Mihai Eminescu

„Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată
Erau în rândul celor ce n-au fost niciodată."

(*Rugăciunea unui dac*, vv. 5-6)

„Dar deodat'un punct se mişcă... cel întâi şi singur. Iată-l
Cum din Chaos face mumă, iară el devine Tatăl..." (*Scrisoarea I*, vv. 51-52)

4. Realizaţi o traducere proprie în versuri a unuia dintre textele studiate.

B. Gramatică

1. Se dă textul: *„Avia Pieridum peragro loca nullius ante*
Trita solo. Iuvat integros accedere fontis
Atque haurire, iuvatque novos decerpere flores
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Unde prius nulli velarint tempora Musae;
Primum quod magnis doceo de rebus et arctis
Religionum animum nodis exsolvere pergo,
Deinde quod obscura de re tam lucida pango
Carmina Musaeo contingens cuncta lepore".

(Lucretius, *De rerum natūra*, IV, vv. 1-9)

Cerinţe: a) traduceţi textul
b) analizaţi morfosintactic substantivele
c) analizaţi adjectivele
d) identificaţi şi analizaţi verbele
e) selectaţi termenii poetici
f) comentaţi conţinutul textului
g) realizaţi schema metrică.

2. Traduceți textul, folosind dicționarul; analizați sintactic fraza, rescriind propozițiile și precizând felul lor:

Caesar, consilio eius probāto, etsi, opiniōne trium legiōnum deiectus, ad duas rediērat, tamen unum communis salūtis auxilium in celeritāte ponēbat. Venit magnis itinerĭbus in Nerviōrum fines. Ibi ex captīvis cognoscit quae apud Cicerōnem gerantur quantoque in periclŭlo res sit. (Caesar, *De bello Gallĭco*, V, 58)

C. Vocabular. Proverbia. Varia dicta

1. Alegeți seria conținând, în exclusivitate, cuvintele împrumutate și cuvintele moștenite în limba română:

a) câmp – cer – floare – piele – miere – soare – vânt;

b) corp – doctrină – nimfă – pact – pericol – membru – vers;

c) amar – dulce – larg – suav – trist – verde – umed.

2. Înlocuiți cuvintele subliniate cu expresiile uzuale latinești potrivite, învățate la rubrica *Varia dicta*.

Magistratul a semnat *cu propria mână* cererea noastră.

Gimnastele au fost premiate *la egalitate*.

Avocatul a fost numit apărător *din oficiu*.

Elevii au mers la spectacol *în grup*.

La urma urmei, vom călători și pe mare.

3. Alcătuiți, în limba română, un eseu pornind de la unul dintre proverbele care v-a plăcut cel mai mult.

Crucigramma:

1. muza poeziei epice și a elocinței; **2.** muza dansului; **3.** muza poeziei lirice; **4.** muza poeziei erotice; **5.** muza tragediei; **6.** muza astronomiei; **7.** muza istoriei; **8.** muza poeziei religioase; **9.** muza comediei.

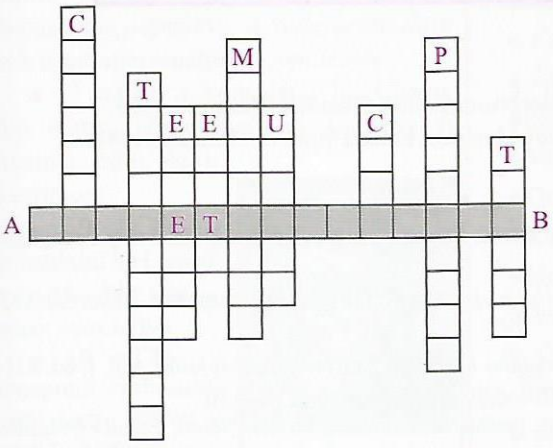

Muza Terpsichore (statuie, sec. III a. Chr.) Cuius Musa sum...?

Repere literare

„Poemul lui Lucretius este aşa cum scrii, cuprinde multe lumini ale talentului şi totuşi dă dovadă şi de mult meşteşug."

(Cicero, *Ad Quintum fratrem*, 2, 9, 3)

„Istoria filosofiei trebuie să ţină seamă şi de ecoul pe care Lucreţiu l-a avut de-a lungul secolelor. (...) La începutul filosofiei moderne, Giordano Bruno, plecând de la textele filosofiei antice materialiste, a ajuns la ideea lumilor în număr infinit şi a dezvoltat teoria atomilor, monade[1] în sistemul său. (...) Întreg secolul al XVIII-lea priveşte cu simpatie concepţia mecanicistă a naturii şi, ca spirit, se regăseşte în opera lui Lucreţiu. Voltaire îl critică pe poetul latin ca fizician, dar este atras de opera lui şi-şi propune să o traducă în parte."

(D. Murărașu, *Notă biobibliografică* la traducerea *Poemului naturii*, 1981, pp. XXVIII – XXIX)

„Versificaţia lui Lucreţiu nu are rafinamentul cerut de neoterici, hexametrul lui este încă puţin aspru, dar această asprime îi conferă farmecul preclasicilor din orice vreme, fie ei poeţi, pictori sau muzicieni şi, comparată cu armonia desăvârşită a versului lui Vergiliu, ne ajută să măsurăm distanţa formală dintre ei, dar şi, în mod paradoxal, să simţim mai bine intima lor afinitate poetică."

(Gabriela Creţia, *Prefaţă, Antologia poeziei latine,* Editura Albatros, 1973, pag. XIII)

Bibliografie selectivă

Lucreţiu, *Poemul naturii*, trad. de Theodor Naum, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1965.

Lucreţiu, *Poemul naturii*, trad. de Dumitru Murărașu, Editura Minerva, Bucureşti, 1981.

* *
*

N. I. Barbu, *Titus Lucretius Carus*, în *Istoria literaturii latine*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972, pp. 325 – 357.

N. I. Barbu, *Lucreţiu* în *Scriitori greci şi latini*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, pp. 291 – 295.

E. Cizek, *Lucreţiu, Catul şi poezia secolului I î. Hr.* în *Istoria literaturii latine*, vol. I, ed. a II-a, revăzută şi adăugită, Grupul editorial Corint, Bucureşti, 2003 *pp.* 138 – 150.

T. Vianu, *Lucreţiu şi Poemul naturii*, prefaţă la traducerea lui Th. Naum, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1965, pp. 5 – 13.

[1] Termen folosit pentru a desemna cea mai simplă unitate indivizibilă din care ar fi alcătuită lumea.

II. GAIUS VALERIUS CATULLUS

(aprox. 84 a. Chr. – aprox. 54 a. Chr.)

ELEGIA

Catullus

- **Ad Lesbiam**
  Versificație. Distihul elegiac
- **Otium molestum est**
  Recapitulare. Sintaxa cazurilor (Nominativul. Genitivul. Dativul)
- **In Cicerōnem et Caesărem**
  Recapitulare. Sintaxa cazurilor. (Acuzativul. Ablativul)
- **Evaluați-vă cunoștințele!**
- **Repere literare**
- **Bibliografie selectivă**

Contextul istoric	Contextul literar
Republica romană (509 a.Chr. – 31 a.Chr.)	Perioada clasică – republicană (sec.I a.Chr.)
Evenimente istorice	**Scriitori contemporani**
• 88 – 82 a.Chr. – războaiele civile dintre *Marius,* reprezentantul partidei popularilor, *populāres*, și *Sylla*, conducător al aristocrației senatoriale, *optimātes* • 63 a.Chr. – consulatul lui Cicero, reprimarea conjurației lui Catilina și rostirea celor patru *Catilinare* • 59 a.Chr. – consulatul lui Caesar • 58 – 52 a.Chr. – cucerirea Galliei • 49 a.Chr. – începutul războiului civil dintre Caesar – partida popularilor – și Pompeius – partida optimaților	• Lucretius, *De rerum natūra* – ***poemul didactic*** • Caesar • Cicĕro • cenaclul poeților „noi" – *poetae novi:* • Valerius Cato, gramatic • Quintilius Varus, orator • Licinius Calvus, orator, poet • Helvius Cinna, poet • Asinius Pollio, om de litere • Cornelius Nepos, căruia îi dedică poetul opera • Sallustius

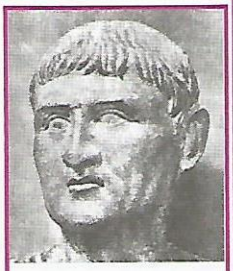

Sylla

Repere biografice

- Se naşte la Verona, în Gallia Cisalpină, într-o familie înstărită care i-a asigurat o educaţie solidă.
- Probabil între 66-65 a.Chr. vine la Roma şi frecventează societatea mondenă şi cercul poeţilor neoterici – *poetae novi*.
- Nu s-a amestecat în evenimentele de pe scena politică romană.
- În jurul anului 60 a.Chr. o cunoaşte pe *Lesbia*,[1] matroană frumoasă, rafinată şi mondenă, de care se îndrăgosteşte pătimaş.
- În 58 a.Chr., moartea fratelui îi va marca profund viaţa şi opera.
- În 57 a.Chr., călătoreşte în Bithynia, în suita lui C. Memmius, guvernatorul acestei provincii şi dedicatarul poemului lui Lucretius.
- Se întoarce la Roma în 56 a.Chr. unde la vârsta de 30 – 33 de ani moare, chinuit de pasiunea pentru frumoasa Lesbia.

Opera

➤ 116 poezii – ***Carmĭna*** – grupate, la editarea lor, după criterii metrice, în trei părţi:
– poemele 1-60, scrise în metrii poeziei lirice greceşti
– poemele 61-68, scrise în hexametru dactilic – poemele mitologice
– poemele 69-116, scrise în distih elegiac.

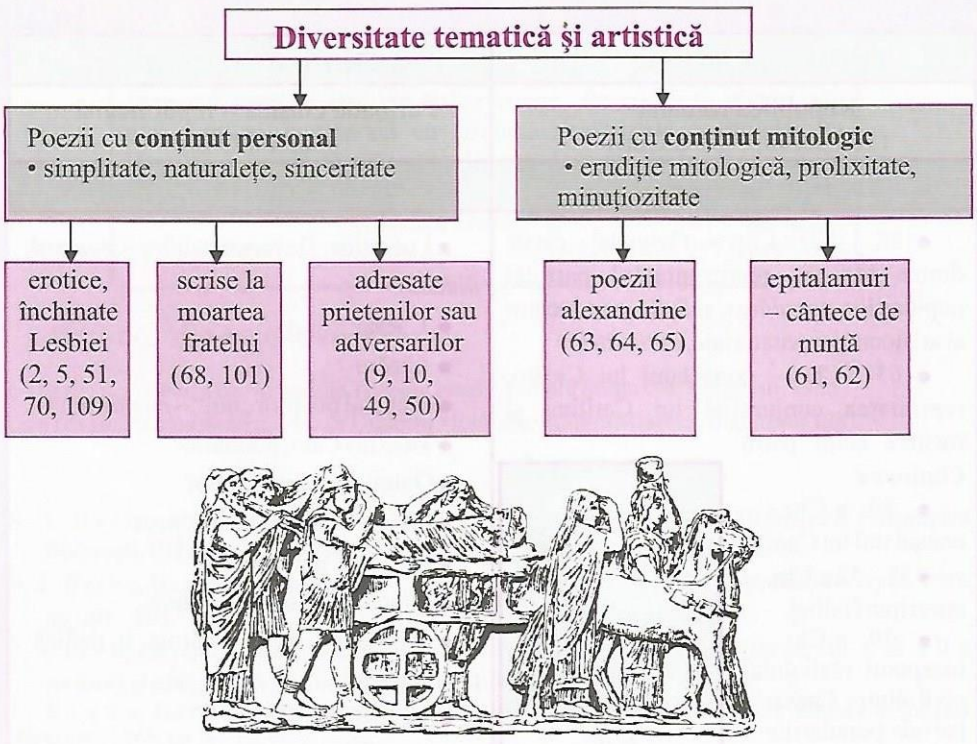

Procesiune funerară cu bocitoare

[1] vezi pag 35, rubrica *Ştiaţi că...*

Ştiaţi că...

Poezia elegiacă romană se dezvoltă în secolul I a.Chr. începând cu perioada cuprinsă între 65 şi 40 a.Chr., odată cu mişcarea literară constituită de poeţii „noi", neotericii, *poetae novi*[1]. Aceştia au meritul de a fi dat un nou impuls poeziei tradiţionale, introducând la Roma *alexandrinismul*[2], exponentul lui cel mai strălucit fiind *Catullus*. Tradiţiile poeziei elegiace romane sunt legate de producţiile literare ale alexandrinismului grec. În epoca alexandrină, poeţii, în frunte cu *Callimah*[3], reprobau epopeea, teatrul, genurile tradiţionale şi preferau poezia scurtă, epigrama, poemele sentimentale (gr. *epyllia*) şi pastorale de mici dimensiuni.

Elemente esenţiale în dezvoltarea elegiei[4] au constituit *implicarea factorului subiectiv şi predilecţia pentru poezia stărilor sufleteşti personale şi a sentimentelor iubirii.*

În literatura latină a epocii lui Augustus (31 a.Chr. – 14 p.Chr.), poezia elegiacă romană, specializată mai ales în exprimarea sentimentelor de dragoste, atinge apogeul. În rândul poeţilor elegiaci se remarcă atunci, printr-o tratare tematică originală şi printr-o manieră stilistică personală, *Sextus Propertius*, *Albius Tibullus*, *Publius Ovidius Naso*.

Propertius – imagine medievală

Epoca Renaşterii			Literatura română
Italia	Franţa	Anglia	Ienăchiţă Văcărescu D. Bolintineanu M. Eminescu G. Coşbuc etc.
Fr. Petrarca „Canţonierul"	P. de Ronsard „Iubiri"	W. Shakespeare „Sonete"	

---

[1] Denumirea îi aparţine lui Cicero care, tradiţionalist şi conservator, le adresează acest nume în semn de dispreţ.

[2] **Alexandrinismul** – literatura greacă alexandrină dezvoltată în perioada cuprinsă între moartea lui Alexandru cel Mare (323 a.Chr.) şi bătălia de la *Actium* (31 a.Chr.)

[3] **Callimah** (c. 315 – c. 240 a.Chr.) – poet grec, corifeul alexandrinismului, *princeps elegiae*, după *Quintiliānus*, autorul expresiei *méga biblíon, méga kakón*, „o carte mare este o mare nenorocire".

[4] **Elegia** – „specie a poeziei lirice în care sunt exprimate sentimente de melancolie, tristeţe, jale." (DEX)

AD LESBIAM

Dragostea şi patima lui Catullus pentru Lesbia constituie tema multor poezii; adeseori, inima poetului a cunoscut bucuria dragostei împărtăşite – poemul 109 – *dar şi durerea provocată de inconsecvenţa femeii în dragoste* – poemul 70.

Iocundum, mea vita, mihi proponis amorem
Hunc nostrum inter nos perpetuumque fore.
Di magni, facite ut vere promittere possit
Atque id sincere dicat et ex animo,
Ut liceat nobis tota perducere vita
Alternum hoc sanctae foedus amicitiae.

(*poemul* 109)

Nulli se dicit mulier mea nubere malle
Quam mihi, non si se Iuppiter ipse petat.
Dicit sed mulier cupido quod dicit amanti
In vento et rapida scribere oportet aqua.

(*poemul* 70)

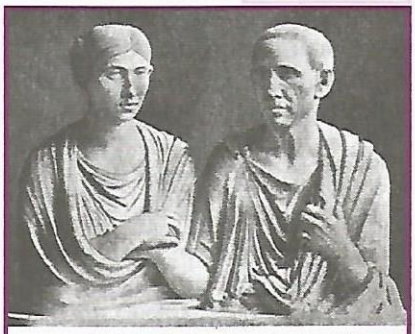

„Ubi tu Gaius, ego Gaia...“[1]

Vocabŭla

iucundus,-a,-um (adj.) = plăcut, agreabil, fermecător, *iocundum* e un arhaism
propōno,-ĕre,-posui,-posĭtum (vb. III) = a propune, a făgădui, a promite
fore = *futūrum esse* inf. viitor „că va fi“, vb. *sum, esse, fui* = a fi
vere (adv.) = cu adevărat
licet,-ēre,-cuit (vb. impers.) = a fi permis
perdūco,-ĕre,-duxi,-ductum (vb. III) = a duce (până la destinaţie, la capăt)
alternus,-a,-um (adj.) = reciproc
foedus,-ĕris (s.n.) = tratat de alianţă, legământ
nubo,-ĕre, nupsi, nuptum (vb. III) = (+dat.) a se mărita
malo, malle, malui (vb. nereg.) = a prefera
cupĭdus,-a,-um (adj.) = doritor, pătimaş
oportet,-ēre,-uit (vb. impers.) = se cuvine, trebuie

Studiul textului

- Relevaţi *sentimentele poetului* exprimate în primul fragment.
- Identificaţi *termenii* – adjective, adverbe, substantive – *care evidenţiază sentimentele iubirii dintre cei doi*. Comentaţi din perspectivă modernă.
- Relevaţi *sentimentele poetului* exprimate în al doilea fragment.
- Remarcaţi *trecerea de la particular*, primele două versuri, *la general*, ultimele două versuri, şi comentaţi stilul catrenului; comparaţi-l apoi cu stilul primului fragment.

[1] Legământul adresat mirelui de către mireasă la oficierea căsătoriei.

Exprimați-vă părerea!

1. Alegeți, dintre variantele de mai jos, atributele stilului lui Catullus în textele studiate și justificați alegerea:

- simplitatea exprimării
- expunere îndurerată
- abundență stilistică
- erudiție mitologică
- sinceritatea trăirilor
- reflecții filosofice

2. Iubirea agitată a lui Catullus pentru Lesbia i-a inspirat poetului cele mai sincere și puternice versuri. Sigur că dragostea îi este împărtășită, poetul își exprimă fericirea de a trăi și de a iubi.

• Organizați o dezbatere în care să analizați sentimentele poetului din perspectiva normelor tradiționale de viață ale romanilor și din perspectivă modernă. Citiți și *Invitația la lectură*.

3. Alcătuiți un scurt eseu despre iubirea adolescentină, pornind de la textul lui Catullus și de la experiența voastră.

Știați că...

Cântăreață din flaut

Lesbia este pseudonimul literar al *Clodiei*, sora tribunului popular *Clodius Pulcher* și soția lui *Metellus Celer*, consul în 60 a. Chr. Numele este derivat de la **Lesbos**, insulă în Marea Egee, unde în secolul al VI-lea a. Chr., **Safó** (gr. **Sapphó**), poetă lirică greacă, înființase o școală de tinere fete, ocupându-se de educația lor, inițiindu-le în muzică, dans, literatură.

După legendă, **insula Lesbos** a devenit leagănul poeziei lirice când pe țărmurile ei au fost aduse de mare, capul și lira lui **Orpheus**, cântăreț și poet mitic neîntrecut, ucis pentru că respinsese iubirea femeilor din Tracia. *Orpheus* era fiul regelui Traciei, *Oeagrus*, și al *Calliopei*, muza poeziei epice. *Apollo* i-a dăruit lira, iar muzele l-au învățat să cânte atât de frumos încât fermeca prin cântecul său, fiarele sălbatice, arborii, stâncile, valurile mării. Chiar și zeii au fost înduplecați de cântecul lui, când *Orpheus* a coborât în Infern spre a o readuce pe pământ pe *Eurydice*, soția sa.

Terminologia **elegiei,** gr. *eleghéia,* desemnează tânguirea funebră, bocetul, plânsetul, însoțit de acompaniamentul flautului, instrumentul afectelor grave. Din punct de vedere formal, principalul ei element este versul elegiac, **distihul elegiac**, structură metrică alcătuită dintr-*un hexametru* și *un pentametru*.

Flautul, lat. *tibia,* era un vechi instrument muzical de suflat format dintr-un tub confecționat la început din trestie, apoi din lemn, din lotus, fildeș sau chiar din argint.

Invitație la lectură

„Să ne iubim, o! Lesbia mea scumpă,
Și să trăim! Pe ce șoptesc bătrânii
Posomorâți noi nici un ban să nu dăm!
Căci soarele apune și răsare,
Dar când s-a stins văpaia vieții scurte,
Atunci dormim pe veci o noapte lungă.
Dă-mi sărutări o mie, apoi o sută
Și iar o mie ș-apoi iar o sută,
Pe urmă altă mie, altă sută!
Când la sfârșit mai multe mii vom face,
Le-om încurca, să nu le dăm de capăt,
Ca nu cumva să ne deoache-un dușman,
Știind ce mult ne-am sărutat, iubito!"

(Catullus, *Poezii*, V, *Lesbiei*, trad. de Theodor Naum)

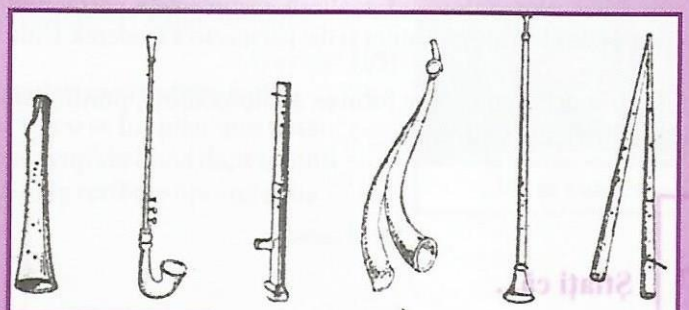

Diferite forme de flaut

Versificație. Distihul elegiac

Distihul[1] *elegiac* este structura metrică alcătuită dintr-*un hexametru* și *un pentametru*, versul prin excelență specific *poeziei elegiace*, folosit pentru a exprima ideile și sentimentele personale ale poetului.

Pentametrul este versul alcătuit din două emistihuri despărțite de cezură: primul emistih este format din doi dactili sau spondei și o silabă lungă și accentuată, al doilea emistih are formă fixă și cuprinde doi dactili și o silabă accentuată:

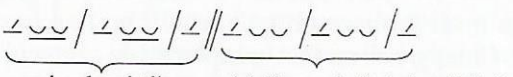

primul emistih — al doilea emistih (schemă fixă)

Schema metrică a distihului elegiac:

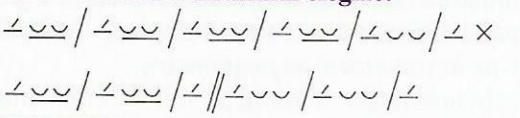

[1] Distih – „grup de două versuri cu structură deosebită care alcătuiesc împreună o strofă cu sens de sine stătător". (DEX)

Pentru realizarea acestei scheme respectăm etapele folosite la scandarea hexametrului:

1. împărțim în silabe cuvintele, ținând cont de eliziuni:

hunc nos trum in ter nos per pe tu um que fo re

2. izolăm ultimele șapte silabe (al doilea emistih) care au schemă fixă:

hunc nos trum in ter nos per pe tu um que fo re

// ⏑ ⏑ | ⏑ ⏑ | ⏑

3. determinăm cantitatea silabelor din primul emistih:

hunc nos trum in ter nos per pe tu um que fo re

– – – – – // ⏑ ⏑ | ⏑ ⏑ | ⏑

4. stabilim accentele și tipul primelor două picioare metrice:

hunc nos trum in ter nos per pe tu um que fo re **ss**

⏑ – | ⏑ – | ⏑ // ⏑ ⏑ | ⏑ ⏑ | ⏑

5. scandăm împreună hexametrul și pentametrul:

io cun dum me a vi ta mi hi pro po nis a mo rem **sdds**

⏑ – | ⏑ // ⏑ ⏑ | ⏑ ⏑ | ⏑ // – | ⏑ ⏑ ⏑ | ⏑ –

hunc nos trum in ter nos per pe tu um que fo re **ss**

⏑ – | ⏑ – | ⏑ // ⏑ ⏑ | ⏑ ⏑ | ⏑

Exersați!

1. Realizați schema metrică a versurilor lui Catullus și scandați-le cât mai expresiv.

2. Comentați textele din punctul de vedere al versificației.

3. Verificați dacă versurile de mai jos au schemele metrice corecte. Descoperiți greșelile. Scandați apoi textele cât mai expresiv și traduceți-le.

Nulla potest mulier tantum se dicere amatam **dsss**
Vere, quantum a me Lesbia amata mea est. **ds**
(poemul 87, vv. 1–2)

Accipe fraterno multum manantia fletu **ddsd**
Atque in perpetuum, frater, ave atque vale. **ds**
(poemul 101, vv. 9–10)

Odi et amo. Quare id faciam fortasse requiris. **sdds**
Nescio, sed fieri sentio et excrucior. **ds**
(poemul 85)

4. Adesea (mai ales de la Ovidius) îi devine caracteristică distihului elegiac *rima* între cezura pentemimeră și sfârșitul versului: adjectivul-epitet rimează cu substantivul pe care îl determină. În Evul Mediu timpuriu, acest tip de rimă devine foarte frecvent, numindu-se *rimă leonină*. Descoperiți în textele studiate utilizarea *rimei leonine*.

Vocabular

Cuvinte moştenite: *inter* > între; *nos* > noi; *facio,-ĕre* > a face; *dico, -ĕre* > a zice; *totus,-a,-um* > tot; *mulier,-ĕris* > muiere; *peto,-ĕre* > a peți (cu sens schimbat); *aqua,-ae* > apă.

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *propōno,-ĕre* >…; *amor,-ōris* >…; *inter-* >…; *perpetuus,-a, -um* >…; *promitto,-ĕre* >…; *cupĭdus,-a,-um* >…; *rapĭdus,-a,-um* >… .

VARIA DICTA

gaudeāmus igĭtur = să ne bucurăm, aşadar!
fac simĭle = fă la fel! (rom. *facsimil*, copia fidelă a unui document, desen)
experto credĭte! = dați crezare celui pățit!

DICTA CLARA

Iubirea lui Narcis

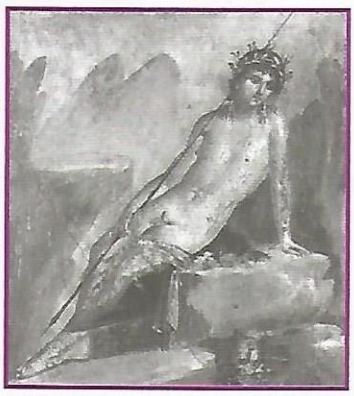

Narcis – frescă Pompei

Narcis – *Narcissus* – era un tânăr frumos care disprețuia dragostea, deşi era iubit de multe fete. Zeii l-au pedepsit să se îndrăgostească de propria-i imagine reflectată în oglinda unei ape. Cucerit de imaginea tânărului frumos pe care îl vedea, dar nu-l putea ajunge, şi chinuit de o astfel de iubire, Narcis se stinge de durere. Pe locul unde a murit a răsărit o splendidă floare albă – *narcisa,* pentru antici un simbol funerar.

cultul personal

OTIUM MOLESTUM EST

Pasiunea pentru Lesbia este prezentă şi în oda în vers safic – poemul 51 – , *o traducere fidelă a primelor trei strofe ale unui poem al lui Safó, cărora poetul le adaugă o a patra strofă. Catúl a avut meritul de a introduce în lirica elegiacă latină* strofa safică, *formată din trei hendecasilabi safici şi un adonic.*

⏑ – / ⏑ – / – ⏑ ⏑ / ⏑ – / – X ||
⏑ – / ⏑ – / – ⏑ ⏑ / ⏑ – / – X ||
⏑ – / ⏑ – / – ⏑ ⏑ / ⏑ – / – X ||
⏑ ⏑ – – X ||

Alceu şi Safó (vas – muzeul din München)

Ille mi par esse deo videtur,
Ille, si fas est, superare divos,
Qui sedens adversus identidem te
Spectat et audit
Dulce ridentem – misero quod omnis
Eripit sensus mihi: nam, simul te,
Lesbia, aspexi, nihil est super mi
Vocis in ore,

Lingua sed torpet, tenuis sub artus
Flamma demanat, sonitu suopte
Tintinnant aures, gemina teguntur
Lumina nocte.
Otium, Catulle, tibi molestum est,
Otio exultas nimiumque gestis –
Otium et reges prius et beatas

Vocabŭla

par, paris (adj.) = egal, asemănător
fas (s. n., indecl.) = ceea ce este îngăduit (de zei)
supĕro,-āre,-āvi,-ātum (vb. I) = a fi mai presus de, a fi superior
adversus (prep. cu Ac. aici, adv.) = în față
specto,-āre,-āvi,-ātum (vb. I) = a privi
eripio,-ĕre,-ripui,-reptum (vb. III) = a smulge, a răpi
sensus,-us (s. m.) = simț, simțire
a(d)spicio,-ĕre,-spexi,-spectum (vb. III) = a privi, a zări
os, oris (s. m.) = gură
torpeo,-ēre,-ui (vb. II) = a amorți
tenuis,-e (adj.) = subțire, ușor
artus,-us (s. m.) = articulație, membru
demāno,-āre,-āvi,-ātum (vb. I) = a se prelinge, a se strecura
tintinno,-āre, āvi,-ātum, (vb. I) = a țiui, a suna ca un clopoțel
suopte = (pron. refl. întărit) *suo* şi *-pte*
tego,-ĕre, texi, tectum (vb. III) = a acoperi
otium,-ii (s.n.) = răgaz, tihnă
exulto,-āre,-āvi,-ātum (vb. I) = a jubila
gestio,-īre,-īvi,-ītum (vb. IV) = a sări în sus de bucurie

Studiul textului

- Realizați *schema metrică a strofei safice* după modelul de mai sus şi scandați versurile cu glas tare.
- Analizați *sentimentele poetului* prezente în acest text.
- Identificați *aspectele emoționale şi fizice descrise*.

• Comentați *semnificația ultimei strofe*; în ce măsură *otium* are o conotație pozitivă sau negativă pentru pasiunea poetului?

• Evidențiați *figurile de stil și caracteristicile stilului.*

• Care este impresia pe care v-o produce scandarea poemului?

Exprimați-vă părerea!

1. În literatura română, strofa safică este metrul în care Mihai Eminescu a scris poezia *Odă în metru antic*:

„Nu credeam să-nvăț a muri vreodată;
Pururi tânăr, înfășurat în manta-mi,
Ochii mei, nălțam visători la steaua
Singurătății."

• Aplicați la prima strofă a poeziei schema strofei safice, scandați versurile cât mai expresiv și comentați realizarea „metrului antic".

2. Pe lângă dragostea pentru Lesbia, iubirea poetului a cunoscut și sentimente de dragoste frățească. *Poemul* 101 este scris cu ocazia vizitei pe care a făcut-o Catullus la mormântul fratelui său.

• Citiți *Invitația la lectură* și evidențiați într-un comentariu scris simplitatea și expresivitatea exprimării, durerea pentru pierderea fratelui, raportându-vă și la textele din prima lecție.

Știați că...

Sapphó

Alceu și Safó sunt doi poeți lirici reprezentativi ai Greciei arhaice, originari din *Mitilene,* capitala *insulei Lesbos.*

Safó – Sapphó – (c. 630-c. 570 a. Chr.) ale cărei date biografice sunt puține și controversate, a fost numită „cea de-a zecea muză". Opera ei, din care nu s-au păstrat decât fragmente, cu tematică feminină, (dragostea, dorul, frumusețea, bucuria, durerea despărțirii, patima iubirii, sentimente redate cu simplitate și sinceritate), a influențat profund poezia erotică elenistică și romană.

Alceu – Alkaios – (sfârșitul secolului al VII-lea - jumătatea secolului al VI-lea a. Chr.) este considerat, alături de *Safó,* cel mai de seamă poet care a scris în dialect eolic. El a creat *strofa alcaică*[1] pe care o va folosi în literatura latină *Horatius*, un admirator al poetului.

[1] vezi pag. 87, *Horatius, Ad Postŭmum.*

Invitație la lectură

„Am străbătut popoare și mări nenumărate
Și vin lângă sărmanele-ți rămășițe, frate,
Prinosul de pe urmă la moarte să-ți închin...
Și fiindcă mi te smulse un ne-ndurat destin,
Nefericite frate, răpit pe neștiute,
Să mai șoptesc o vorbă cenușii tale mute.
Azi pentru tine, numai, aceste daruri sunt
Ce din bătrâni se-așază la margini de mormânt.
Primește-le, în lacrimi de frate înmuiate,
Și pentru veșnicie, acum, adio, frate!"

(Catullus, 101, *La moartea fratelui*, trad. de N. I. Herescu)

Urnă funerară[1]

Recapitulare. Sintaxa cazurilor

Sintaxa **nominativului**

Decl.	I	II	III	IV	V
sg.	*-a*	*-us, -er, -ir, -um*	*Ø*	*-us*	*-es*
pl.	*-ae*	*-i; -a*	*-es; -a; -ia*	*-us*	*-es*

subiect	nume predicativ	apoziție	atribut adjectival

Sintaxa **genitivului**

Decl.	I	II	III	IV	V
sg.	*-ae*	*-i*	*-is*	*-us*	*-ei*
pl.	*-ārum*	*-ōrum*	*-um; -ium*	*-uum*	*-ērum*

atribut					complement	
posesiv	al calității	partitiv	subiectiv	obiectiv	explicativ	al adjectivului	al verbului

Sintaxa **dativului**

Decl.	I	II	III	IV	V
sg.	*-ae*	*-ō*	*-ī*	*-uī*	*-ei*
pl.	*-īs*	*-īs*	*-ĭbus*	*-ĭbus*	*-ēbus*

complement						
de atribuire	al verbelor intranzitive în latină, tranzitive în română	al verbelor compuse	al interesului al pagubei	final	posesiv	al adjectivului

[1] După incinerarea cadavrului, cărbunii erau stinși cu apă sau vin, iar cenușa și oasele erau așezate într-o urnă de lut, sticlă, marmură, bronz, argint sau aur, în cazul împăratului Traian, și depusă într-un monument funerar.

Exersați!

1. Traduceți sintagmele și precizați declinarea, cazul, numărul ș funcția substantivelor:

lectio elegiārum; puer sapientiae cupĭdus; poeta magni ingenii pars carmĭnum Catulli; militĭbus auxilio mittĕre; Germānis vicīni Catullus, poeta novus; omnĭbus anteponĕre; pugna milĭtum fabŭlae Phaedri memini; vitae discĕre; liber elegiārum; poeta ingenii inānis suavitāti nocēre; Catullo molestum otium.

2. Traduceți în limba latină:

Cele mai multe dintre poemele lui Catul sunt dedicate Lesbiei. Catul, scriitor d elegii, își cântă dragostea pentru Lesbia, dar și durerea pierderii fratelui. Lucretiu punea mai presus de toate pacea romanilor. Invocația lui Venus este începutu operei sale. Scriitorii au fost întotdeauna doritori de glorie. Catul scrie poezii d dragoste. Filosofii studiază felul și mișcarea atomilor.

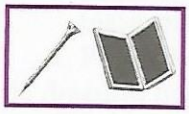

Vocabular

Cuvinte moștenite: *audio,-īre* > a auzi; *lingua,-ae* > limbă; *rex, regis* > rege; *in* > în.

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *deus,-i* >…; *super* >…; *par, paris* >…; *flamma,-ae* >…; *exulto,-āre* >…; *urbs,-is* >…;
- etimonul latin care stă la baza următoarelor neologisme: *simultaneitate, superioritate, oralitate, beatitudine.*

VARIA DICTA

sustĭne et abstĭne! = îndură și stăpânește-te!
pauca et bona = puține (lucruri), dar bune
uti non abūti = să uzezi, dar să nu abuzezi

DICTA CLARA

Pedeapsa lui Sisif

Sisif – *Sisyphus* – fiul lui Aeolus, a fost regele cetății Corinthus. Deoarece a dat în vileag răpirea de către Zeus a Eginei, fiica foarte frumoasă a zeului-fluviu Asopos, Sisif și-a atras mânia zeului, fiind supus la o caznă veșnică: să ridice în Infern o stâncă uriașă până în vârful unui munte foarte înalt. Odată ajunsă în vârf, stânca se rostogolea la poalele muntelui și cazna trebuia reluată.

Sisif – detaliu, amforă din München

→ *zădărnicia unui efort* ←

IN CICERONEM ET CAESAREM

Adversarii – rivalii în dragoste, scriitorii lipsiți de talent, oamenii politici – i-au stârnit poetului sentimente de mânie sau de revoltă. Unele atacuri incisive și ironice le îndreaptă chiar împotriva lui Cicĕro (poemul 49, *scris în hendecasilab falecian*[1]*:* ⏑ X / ⏑ ∪ ∪ / ⏑ ∪ / ⏑ ∪ / ⏑ X ‖) *și a lui Caesar* (poemul 93, *scris în distih elegiac*).

Cicero – bust antic, Florența, Uffizi

Caesar – bust, British Museum

Disertissime Romuli nepotum
Quot sunt, quotque fuere, Marce Tulli,
Quotque post aliis erunt in annis,
Gratias tibi maximas Catullus
Agit, pessimus omnium poeta,
Tanto pessimus omnium poeta
Quanto tu optimus omnium patronus.
(*poemul* 49)

Nil nimium studĕo, Caesar, tibi velle placere,
Nec scire utrum sis albus an ater homo.
(*poemul* 93)

Vocabŭla

disertus,-a,-um (adj.) = bun vorbitor, elocvent, priceput
nepos,-ōtis (s. m.) = nepot; urmaș
post (adv.) = mai apoi, în viitor
gratias agĕre = a aduce mulțumiri
tanto... quanto (conj. corelative) = cu atât ... cu cât
patrōnus,-i (s. m.) = apărător
nimium (adv.) = prea tare
studeo,-ēre,-dui (vb. II) = a se strădui, a se preocupa
ater,-tra,-trum (adj.) = negru (ca tăciunele), negru (mat)

Studiul textului

- Analizați *ținta epigramei* îndreptate împotriva lui Cicero.
- Identificați *figurile de stil* – epitete, repetiții, paralelismul sintactic, antiteza – și comentați rolul lor artistic.
- De ce credeți că poetul Catullus i-a adresat lui Cicero această epigramă?
- Identificați *modalitățile de realizare a ironiei* – formulări emfatice, reverențioase, forme de superlativ, variația timpurilor verbale.
- Apreciați în ce măsură epigrama poate fi, sau nu, *un elogiu adus lui Cicero.*

[1] **hendecasilab falecian** – versul alcătuit din 11 silabe dispuse în patru trohei (sau spondei) și un dactil aflat pe locul al doilea.

• Analizați *ținta epigramei împotriva lui Caesar*, cuceritorul Galliei.
• Comentați *conținutul expresiei proverbiale* ***albus an ater***.
• Care dintre cele două epigrame conține *ironia sau ofensa cea mai usturătoare*. Justificați-vă părerea!

Exprimați-vă părerea!

1. Verificați prin lectură proprie afirmațiile celor doi poeți prezentate la rubrica *Știați că...*

2. În poezia de inspirație mitologică, *epitalamurile* se disting prin naturalețe, prospețime, mitologia discret întrebuințată.

• Citiți *Invitația la lectură* și identificați aceste mărci stilistice. Ce urări adresează poetul? În ce măsură este subliniată însemnătatea căsătoriei pentru societatea romană?

Știați că...

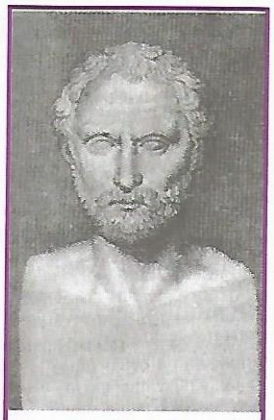

Martiālis

În literatura greacă, **epigrama**[1] apare încă din secolul al VII-lea a. Chr., ca *o variantă minoră a elegiei*. Sensul originar era acela de „inscripție", fiind o piesă scurtă în versuri, gravată pe o piatră funerară, pe un monument votiv, pe un obiect oferit sau primit în dar.

Catullus a compus în literatura latină clasică, printre altele, epigrame cu caracter personal sau satiric, variate ca versificație, ocazionate de imoralitatea unor personalități, de moravurile politice, de prostul gust. Structura și conținutul lor prefigurează, în linii mari, epigramele lui **Marcus Valerius Martiālis** (c.40 p. Chr. – c.104 p. Chr.), căruia îi revine rolul de a contribui la dezvoltarea epigramei moderne și de a fixa tiparele acestui gen literar.

Învinuit că scrie obscenități, *Catullus* susține că „poetul se cade să fie cuviincios", *esse decet pium poetam* (16,5), nu versurile, care nu au farmec, dacă nu sunt lascive și lipsite de pudoare. *Martiālis* susține aceeași idee, *lascīva est nobis pagĭna, vita proba* (1,4), „scrisul este deșucheat, dar viața, cinstită".

---

[1] **epigrama** – „specie a poeziei lirice care, în câteva versuri și într-o formă spirituală, satirizează elementele negative ale unui caracter omenesc, ale unei situații etc., și care se termină cu o poantă ironică". (DREV)

Invitație la lectură

211 „Deci după pofta inimii
Iubiți-vă și-n scurt copii
Voi să ne dați! Nepoți și fii,
Din neamul vostru să răsară!
Altfel, ar fi ocară!

216 Vreau un Torquatus mititel,
Ce de la sânul mamei sale
Să-ntind-a lui mânuțe goale,
Și dulce să-i surâdă el
Părintelui! Și tot la fel

(Catullus, *Poezii. Cântec de nuntă pentru Manliu și Vinia Aurunculeia*, vv. 211-225, trad. de Theodor Naum)

221 Cu Manlius, ca al său tată,
Să fie! Și când l-or vedea,
Toți să-l cunoască dintr-o dată!
Iar cumințenia mamei, toată
S-o vezi pe fața sa!"

Căsătoria a doi tineri patricieni
Fernand Nathan, Paris

Recapitulare. Sintaxa cazurilor

Sintaxa **acuzativului**

Decl.	I	II	III	IV	V
sg.	*-am*	*-um*	*-em*	*-um,-u*	*-em*
pl.	*-ās*	*-ōs; -a*	*-ēs; -a; -ia*	*-ūs,-ua*	*-ēs*

Complement						**Subiect**
De obiect			**Circumstanțial**			
al verbelor tranzitive	dublu complement	complement intern	de loc • de direcție • al străbaterii	de timp • de durată • al răstimpului	de mod, cauză, instrument	în completiva infinitivală

Sintaxa **ablativului**

Decl.	I	II	III	IV	V
sg.	*-ā*	*-ō*	*-e,-ī*	*-ū*	*-ē*
pl.	*-īs*	*-īs*	*-ĭbus*	*-ĭbus*	*-ēbus*

Complement circumstanțial							**Subiect**
de loc • separativ • locativ • prosecutiv	de timp	de mod	instrumental	sociativ	al originii	de agent	în ablativul absolut

Exersați!

1. Traduceți în limba latină:

Profesorul îi învață cu răbdare pe elevii săi limba latină. Catúl locuiește mai întâi la Verona, apoi, după moartea fratelui său, a plecat de la Roma în Bithynia împreună cu Memmius și în acest loc a rămas un an. Poetul, născut la Verona într-o familie aleasă, a suferit mult din cauza iubirii pentru Lesbia. Opera lui Catúl, șlefuită cu piatra ponce, va dăinui peste secole.

2. Traduceți și analizați complementele:

Homĭnes prostrāti in gramĭne molli ad aquae rivum sub ramis arbŏris altae non magnis opĭbus corpŏra curābant. Lucretius homĭnes docet anĭmum cum corpŏre gignĕre, crescĕre atque senescĕre. Gallos ab Aquitānis Garumna flumen divĭdit. Maior Germanōrum victus pars lacte, caseo, carne consistit. Caesar mansuetudĭne et misericordia clarus erat, Catōni severĭtas dignitātem addidĕrat. Vulnĕra vitae magnopĕre mortis formidĭne aluntur.

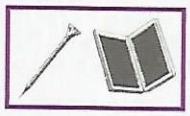

Vocabular

Cuvinte moștenite: *nepos,-tis* > **nepotus* > nepot; *annus,-i* > an; *placeo,-ēre* > a plăcea; *scio, -īre* > a ști; *albus,-a,-um* > alb.

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *post-* >…; *maxĭmus,-a,-um* >…; *poeta,-ae* >…; *optĭmus,-a, -um* >…; *patrōnus,-i* >… ;
- Diferența de sens dintre adjectivele *candĭdus* și *niger*, sinonimele parțiale ale adjectivelor *albus* „alb mat" și *ater* „negru mat" și termenii moșteniți în limbile romanice.

VARIA DICTA

tarde venientĭbus ossa! = celor care vin târziu, oasele!
per aspĕra ad astra = pe căi anevoioase se ajunge la stele
tu quoque, mi fili?[1] = și tu, fiul meu?

DICTA CLARA

Cornul abundenței

Abundența (lat. *Ops*), divinitate alegorică în mitologia romană, era personificată de o femeie tânără și frumoasă. A fost identificată cu Amaltheea, din mitologia greacă, capra care l-a alăptat pe Zeus-copil, în insula Creta, și al cărei corn, rupt din joacă, a fost umplut cu toate bunătățile dorite de nimfele care l-au crescut; cornul avea darul să ofere posesorului orice lucru și-ar fi dorit acesta și să se umple la loc. Grecii și, mai târziu, romanii își pictau sau sculptau uneori pe un perete al casei acest simbol, socotindu-l aducător de noroc.

Micul Zeus hrănit din cornul abundenței cu laptele Amaltheei – basorelief, sec. II a. Chr.

simbolul belșugului

[1] Exclamația atribuită lui Caesar în momentul asasinării (la Idele, 15, lui martie 44 a.Chr.) de către Brutus, fiul său de suflet, implicat în conspirație.

EVALUAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

A. Literatură. Teme recapitulative de redactare și compoziții.

1. Alcătuiți o lucrare scrisă sau organizați o dezbatere în care să argumentați pe baza textelor studiate, aprecierile poetului însuși cu privire la opera sa, din poemul-dedicație adresat lui Cornelius Nepos.

„Cui dau drăguțul volumaș de versuri,
Chiar nou-nouț și netezit cu ponce?
Corneliu, ție: tu spuneai adese
Că sunt de preț nimicurile mele,
De când te-ai pus, dintre itali tu singur,
Să desfășori trecutu-n trei volumuri
Din greu muncite, pline de știință.
Oricât de mic, primește-mi volumașul
Așa cum e! Tu, vergură[1], patroană,
Mai mult de-un secol fă-mi-l să trăiască!"

(Catullus, *Poezii*, I, *Lui Cornelius Nepos*, trad. de Theodor Naum)

2. În poezia lui Catul își găsește expresia toată gama stărilor sufletești ale îndrăgostitului, de la iubire până la ură.

• Alcătuiți cinci grupe și căutați la alegere poezii ale următorilor scriitori prin care să ilustrați *motivul catullian* ***odi et amo***[2] *în literatura universală:*

→ Francesco Petrarca, *Cancionierul*
→ Pierre de Ronsard, *Iubirile*
→ William Shakespeare, *Sonete*
→ Mihai Eminescu, *Poezii*
→ Vasile Voiculescu, *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară de Vasile Voiculescu*

3. „Lucrețiu a oferit literaturii universale probabil cel mai semnificativ poem științifico-filosofic scris vreodată. El a ancorat puternic pe sol roman filosofia materialistă a lui Epicur. (...) Dimpotrivă, neotericii au privilegiat alcătuirea poemelor scurte, uneori artificioase, dar adesea grațioase, proaspete, îndreptate spre expresia sentimentelor personale. Acest intimism a evoluat spre arta variată, îndeobște simplă, directă, spontană, profund modernă a lui Catul."

(E. Cizek, *Istoria literaturii latine,* vol. I, București, ed.1994, pag. 164)

• Realizați o lucrare de sinteză cu titlul *Poezia latină la sfârșitul Republicii romane,* pornind de la aprecierea de mai sus și de la textele studiate.

---

[1] E vorba de una dintre Muze, invocată ca patroană a poeziei.

[2] **„urăsc și iubesc"**, sintagmă cu valoare de *oxymoron* = figură de stil ce constă în asocierea ingenioasă, în aceeași sintagmă, a două cuvinte care exprimă noțiuni contradictorii (ca „dulce – amar").

4. Alegeți varianta de răspuns pe care o considerați corectă:

1. primul poet liric latin a fost:
a. Vergilius b. Catullus c. Ovidius d. Lucretius

2. începutul unui discurs se numește:
a. peroratio b. exordium c. narratio d. inventio

3. *Bellum Gallĭcum* prezintă spațiul geografic:
a. celtic b. asiatic c. african d. dacic

4. prin poeziile dedicate Lesbiei, Catullus promovează:
a. oda civică b. lirica meditativă c. oda bahică d. lirica intimă

5. adversarul politic al lui Sylla a fost:
a. Caesar b. Pompeius c. Marius d. Octavianus

B. Gramatică

1. Se dă textul: *Dicebas quondam solum te nosse Catullum,*
Lesbia, nec prae me velle tenere Iovem.
Dilexi tum te non tantum, ut vulgus amicam,
Sed pater ut gnatos diligit et generos.
Nunc te cognovi: quare, etsi impensius uror,
Multo mi tamen es vilior et levior.
„Qui potis est?", Inquis. Quod amantem iniuria talis
Cogit amare magis, sed bene velle minus.
(poemul 72)

Cerințe: a) traduceți textul;
b) realizați schema metrică a distihului elegiac;
c) analizați morfosintactic cuvintele subliniate;
d) comentați conținutul de idei, stilul și versificația textului;
e) dați un titlu sugestiv poemului.

C. Vocabular. Varia dicta. Dicta clara

1. Descoperiți intrusul neologic din seriile de cuvinte moștenite de la punctul *a* și intrusul moștenit din seriile de cuvinte neologice de la punctul *b*.

a) a auzi – a face – a propune – a zice
apă – poet – rege – limbă
alb – cupid – dulce – tot
optim – perpetuu – rapid – greu
între – post – sub – supra
b) a exulta – a peți – a promite – a propune

2. Ce expresie uzuală învățată la rubrica *Varia dicta* folosiți față de următoarele persoane sau situații:

- persoanei care, din neglijență sau uitare, pierde o ocazie favorabilă;
- persoanei apropiate care dă dovadă de infidelitate;
- celor care în diverse situații întrec măsura;
- celor care nu au puterea de a îndura greutățile vieții;
- pentru a sublinia importanța calității;
- persoanei care întârzie la masă și nu mai găsește nimic din bunătățile oferite;
- orice succes în viață presupune muncă și eforturi anevoioase.

3. Alcătuiți enunțuri în care să folosiți, potrivit semnificației, expresiile celebre învățate la rubrica *Dicta clara*.

Crucigramma:

1. Gaius Valerius ...; **2.** Cornelius ...; **3.** Titus ... Carus; **4.** Gaius ... Crispus; **5.** Gaius Iulius ...; **6.** Marcus Tullius ... .

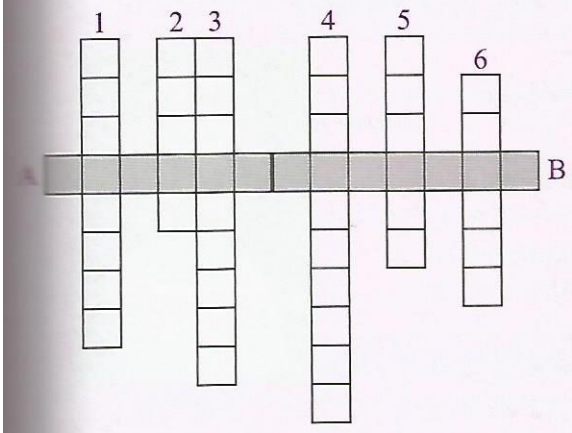

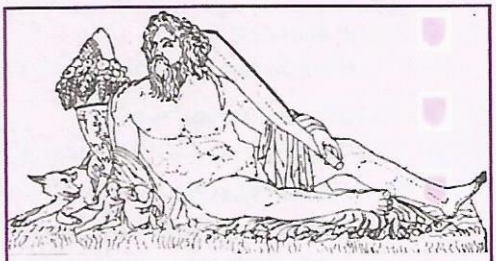

***Fluviul Tibru şi Cornul Abundenței*[1]**
(lat. Cornucopiae) – Muzeul Luvru, Paris

Repere literare

„După cum se vede din multiplicitatea motivelor – care corespund şi diferitelor aspecte ale personalității poetice a lui Catul – zbuciumul vieții îi umple întreaga operă. Fie că este vorba de elegie, fie de poeme docte, de poezii ocazionale ori de epigrame, poetul, cu pasiunea, cu caracterele proprii talentului său, e prezent în operă. El a introdus, în acelaşi timp, în literatura cultă, şi acel ton familiar şi intim, care era o noutate în lirica latină."

(Theodor Naum, *Prefața* la Catul, *Poezii*, Bucureşti, 1969)

„Mulți critici au văzut în poezia lui Catul primele indicii ale romantismului, sensibilitate, violență în dragoste şi în ură, protest contra unor forme de viață incompatibile cu demnitatea de om. (...) Fără creația poetică a lui Catul, deschizătoare de noi drumuri, nu se poate însă interpreta şi înțelege nici creația poeților augustani, toți, într-o măsură mai mare sau mai mică, debitori talentului fără precedent al lui Catul."

(N. I. Barbu, *Catul* în *Scriitori greci şi latini*, Bucureşti, 1978, pag. 250)

Bibliografie selectivă

C a t u l, *Poezii*, trad. de Theodor Naum, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1969.

* * *

N. I. B a r b u, *Istoria literaturii latine*, vol. I, *Catul,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972, pp. 325–387.

E. C i z e k, *Istoria literaturii latine*, vol. I, ed. a II-a, revăzută şi adăugită, Grupul editorial Corint, Bucureşti, 2003.

[1] Statuie de marmură din secolul al II-lea p. Chr., provenind din templul lui *Isis* şi al lui *Serapis* din Roma; ilustrează personificarea *Tibrului* care a protejat lupoaica şi pe gemenii *Romŭlus* şi *Remus*.

III. PUBLIUS VERGILIUS MARO

(aprox. 70 a. Chr. – 19 a. Chr.)

POEMUL DIDACTIC*. EPOPEEA

Vergilius

- **Laus Romae**
  Recapitulare. Sintaxa frazei. Participialele
- **O, fortunātos agricŏlas!**
  Recapitulare. Sintaxa frazei. Relativele
- **Invocatio Musae**
  Recapitulare. Sintaxa frazei. Completivele (I)
  Completiva infinitivală. Completiva cu *quod*
- **Laocoon**
  Recapitulare. Sintaxa frazei. Completivele (II)
  Completiva conjunctivală. Concordanța timpurilor
- **Infĕlix Dido**
  Recapitulare. Sintaxa frazei. Completivele (III)
  Completiva interogativă indirectă
- **Evaluați-vă cunoștințele!**
- **Repere literare**
- **Bibliografie selectivă**

Contextul istoric	Contextul literar
Începutul Principatului (31 a.Chr. – 14 p.Chr.)	Perioada clasică – augustană (31 a.Chr. – 14 p.Chr.)
Evenimente istorice	**Scriitori contemporani**
• 41 a.Chr. – împroprietărirea veteranilor de război după bătălia de la Phillippi (42 a.Chr.) prin exproprierea terenurilor din nordul Italiei • 31 a.Chr. – victoria lui Octaviānus împotriva lui Marcus Antonius, la Actium. • 27 a.Chr. – Instaurarea Principatului; reorganizarea statului roman, asigurarea păcii – *pax Romāna* – și restaurarea vechilor tradiții – *mos maiōrum* – favorizează o puternică înflorire economică, socială și culturală • 27 a.Chr. – Octaviānus primește titlul de Augustus, „veneratul" • 17 a.Chr. – Augustus dispune celebrarea jocurilor seculare – *ludi saeculāres*	*Cenaclul lui Maecena:* • Horatius, *Epode*, *Carmĭna* (Ode), *Sermōnes* (Satire), *Epistŭlae* (Scrisori) – ***oda, satira*** *Cenaclul lui Messala:* • Ovidius, *Ars amandi* (Arta iubirii), *Metamorphōses* (Metamorfozele), *Tristia* (Tristele), *Pontĭca* (Ponticele) – ***elegia*** *Cenaclul lui Asinius Pollio:* • Catullus, *Carmĭna* (Poezii) – ***elegia, epigrama*** • Titus Livius, *Ab Urbe condĭta* – ***proza istorică, analistica***

* Marchează autorii care sunt recomandați numai pentru realizarea proiectelor didactice sau a lucrărilor de sinteză și a eseurilor.

Repere biografice

- S-a născut la Andes, în 70 a.Chr., lângă oraşul Mantua, într-o familie de condiţie modestă, unde a primit o educaţie îngrijită.
- Pe la douăzeci de ani, vine la Roma unde frecventează cenaclul lui Asinius Pollio.
- În 42 a.Chr., întors la Mantua, începe scrierea poemelor bucolice. Abia mai târziu va compune şi *Georgicele.*
- După exproprierea micii sale moşii părinteşti, în 41 a.Chr., se refugiază la Roma unde va frecventa cenaclul lui Maecena.
- Între 29 şi 19 a.Chr. compune epopeea *Eneida*.
- Vizitează Grecia; în călătoria de întoarcere moare în anul 19 a.Chr., la Brundisium, nu înainte de a le cere prietenilor să ardă manuscrisul *Eneidei* care nu fusese şlefuit până la capăt.

Opera

Poezie lirică pastorală	Poem didactic	Epopee
Bucolĭca „Bucolicele“	*Georgĭca*[1] „Georgicele“	*Aeneis* „Eneida“
• culegere de zece poeme păstoreşti, dialogate sau narative, cu tematică diversă; ele tratează subiecte din lumea păstorilor, aspecte ale vieţii rustice, sentimentul de dragoste *model: Teocrit, poet grec din Siracuza, „Idilele*[2] *“*	• operă didactică în patru cărţi scrisă cu scopul de a sprijini redresarea agriculturii prin atragerea cultivatorilor spre muncile câmpului: I Agricultura II Pomicultura III Creşterea animalelor IV Apicultura *model: Hesiod, poet grec, „Munci şi zile“; Lucretius, „De rerum natūra“*	• epopeea lui Aenēas în douăsprezece cărţi grupate astfel: . 1-6 – călătoria lui Aenēas de la plecarea din Troia până la sosirea în Latium . 7-12 – luptele dintre troieni şi populaţiile din Latium, conduse de Turnus, regele rutulilor *model: Homer, „Iliada“, „Odyseea“*

Ştiaţi că...

În *epoca lui Augustus*, cultura şi arta devin o adevărată preocupare de stat. Iată principalele ***aspecte ale vieţii literare*** în această perioadă:

- ♦ intensificarea activităţii literare
- ♦ cultul pentru poezie
- ♦ manifestarea organizată a fenomenului literar

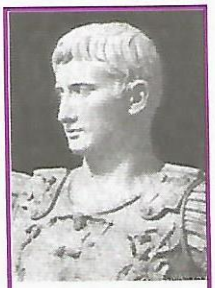

Augustus

[1] **Georgica** – gr. *gé* (pronunţat *ghé*) „pământ“ + *érgon* „lucrare“ > *geōrgós* „ţăran, lucrător al pământului“.
[2] **Idila** – „specie de poezie lirică şi erotică din sfera poeziei bucolice, în care este prezentată, în formă optimistă sau idealizată, viaţa şi dragostea în cadrul rustic; bucolică, eglogă“ (DEX).

♦ înființarea primelor biblioteci publice: *în 37 a. Chr., pe Aventin, în templul Libertății, de către Asinius Pollio; în 33 a. Chr., în porticul Octaviei, și în 28 a. Chr., pe Palatin, în templul lui Apollo, de către Augustus*

♦ organizarea lecturilor publice

♦ Mecenatul – dirijarea ideologică a creației literare, valorificarea talentelor epocii, asigurarea materială a existenței poeților

♦ cenaclurile:

a) *al lui Maecena*, sfetnicul literar principal al lui Augustus și mentor al scriitorilor

b) *al lui Valerius Messala*, cu o atitudine mai independentă față de ideologia epocii și cultul imperial

c) *al lui Asinius Pollio*, de factură neoterică

Cititor antic

Bibliotecile publice erau împodobite, după modelul celor elenistice, cu statuile scriitorilor și ale oratorilor renumiți. Încăperea centrală era dreptunghiulară, cu rafturi în care se așezau *volumĭna*, suluri de papirus, închise în tocul lor, și tăbliță cerate. În partea opusă intrării, pe o firidă mai mare, se așeza statuia *Minervei,* zeița ocrotitoare a culturii și a bibliotecilor.

Un ***volumen*** cuprindea în jur de 20 de file de papirus lipite una de alta, înfășurate în jurul unei baghete de lemn, *umbilīcus*; la unul din capete, netezite cu piatră ponce și vopsite în diferite culori, se fixa o etichetă cu autorul și titlul lucrării. Sulul de papirus se desfășura pentru a fi citit cu mâna dreaptă și se rula cu mâna stângă; după lectură, se înfășura din nou în jurul baghetei.

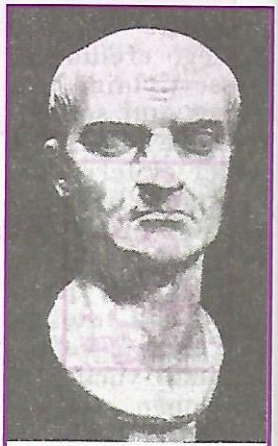

Maecenas

Gaius Cilnius Maecenas (c. 70-8 a. Chr.) descindea dintr-o bogată familie din ordinul ecvestru; a devenit unul dintre consilierii apropiați ai lui Augustus, însărcinat cu importante misiuni diplomatice. Cercul lui literar a influențat considerabil dezvoltarea literaturii și a culturii, prin sprijinul acordat oamenilor de litere și de artă; încă din Antichitate numele lui a devenit sinonim cu cel de **promotor al culturii, protector al artiștilor.**

LAUS ROMAE

Bucolica I *înfățișează, într-un frumos tablou câmpenesc, doi păstori:* Meliboeus, *copleșit de durerea pe care i-a provocat-o pierderea pământului în favoarea veteranilor de război, silindu-l să-și mâne turmele în căutarea altui loc, și* Tityrus, *care stă la umbra unui fag și cântă din fluier.*

Meliboeus: Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi
Silvestrem tenui Musam meditaris avena;
Nos patriae fines et dulcia linquimus arva,
Nos patriam fugimus; tu, Tityre, lentus in umbra
Formosam resonare doces Amaryllida[1] silvas. (...)

Tityrus: Urbem quam dicunt Romam, Meliboee, putavi,
Stultus ego, huic nostrae[2] similem, quo saepe solemus
Pastores ovium teneros depellere fetus.
Sic canibus catulos similes, sic matribus haedos
Noram, sic parvis componere magna solebam.
Verum haec tantum alias inter caput extulit urbes,
Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

(*Bucolica* I, 1-5; 20-26)

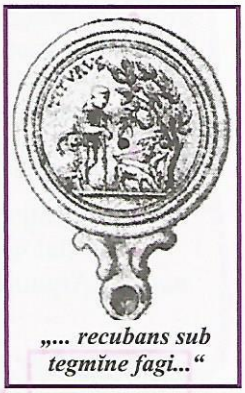

„... recubans sub tegmine fagi..."

Vocabŭla

patŭlus, -a, -um (adj.) = desfăcut, întins
recŭbo, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a sta culcat, a se odihni (întins pe spate)
tegimen, (tegmen) -ĭnis (s. n.) = înveliș, acoperământ
medĭtor, -āri, -ātus sum (vb. I) = a exersa; *meditāri silvestrem Musam* = a-și exersa Muza păduratică, (fig.) a cânta un cântec păstoresc
avēna, -ae (s. f.) = fluier păstoresc
silvester, -tris, -tre (adj.) = păduros; (fig.) păstoresc
Musa, -ae (s. f.) = Muză (fig.) inspirație
linquo, -ĕre, liqui (vb. III) = a părăsi
arva, -ōrum (s. n. pl.) = ogoare, câmpie
lentus, -a, -um (adj.) = fără griji
formōsus, -a, -um (adj.) = frumos
resŏno, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a răsuna; *doces resonāre Amaryllida silvas* = înveți pădurile să repete numele Amaryllidei
soleo, -ēre, -ĭtus sum (vb. semidep.) = a obișnui
depello, -ĕre, -pŭli, -pulsum (vb. III) = a alunga; a mâna la vale
fetus, -us (s. m.) = pui (de animal); miel
haedus, -i (s. m.) = ied
nōvi, novisse (vb. III, perfect cu valoare de prezent) = a ști, a cunoaște; *noram*, formă scurtă pentru *novĕram*
compōno, -ĕre, -posui, -posĭtum (vb. III) = a pune alături, a compara
extollo, -ĕre, extŭli (vb. III) = a ridica, a înălța
tantum... quantum (adv. corelative, comparative) = pe atât... pe cât
viburnum, -i (s. n.) = tufiș (arbuști care nu se înalță mult deasupra pământului)
cupressus, -i (s. f.) = chiparos

---

[1] **Amaryllida** – numele unei păstorițe, Amaryllis; în text, acuzativul în forma greacă.
[2] **huic nostrae (urbi)** – poetul se referă la orașul natal Mantua.
[3] **haec** – Roma.

Studiul textului

• Descrieți *situațiile deosebite* în care se aflau cei doi păstori: *Meliboeus* și *Tityrus*.

• Identificați termenii – pronume, substantive, adjective, verbe – care pun în evidență *situația aparte a celor doi* și figura de stil realizată.

• Ce sentimente se desprind din primele cinci versuri? Alegeți dintre variantele de mai jos: bucurie, duioșie, tristețe, melancolie, încântare.

• Realizați schema metrică. Discutați dacă ea corespunde *stărilor sufletești ale păstorilor: liniștea lui Tityrus* și *frământarea lui Meliboeus*.

• Apreciați în ce măsură cuvintele lui Tityrus justifică titlul fragmentului *Laus Romae*.

• Evidențiați cu exemple din text *patriotismul păstorilor* și *al autorului*.

• În dialogul imaginar al păstorilor este reprezentat plastic și *un tablou din natură?* Argumentați!

Exprimați-vă părerea!

1. Realizați în scris comentariul ideatic și stilistic al textului, cu ajutorul sugestiilor de la *Studiul textului.*

2. Într-o definiție generală, *bucolica* reprezintă literatura referitoare la viața idealizată de la țară.

• Explicați pe baza textului tradus și a *Invitației la lectură*, într-o scurtă compunere, noțiunile de *cadru bucolic, atmosferă idilică, spațiu rustic, caracter idealizat,* proprii *bucolismului antic*. Comparați apoi, la alegere, cu opera unuia dintre scriitorii de mai jos.

Literatura română de factură bucolică

V. Alecsandri „Rodica“ — M. Eminescu „Sara pe deal“ — G. Coșbuc „Păstorița“

Știați că...

Arcadia, regiune muntoasă din vechea Grecie, aflată în centrul Peloponesului, locuită de păstori, era considerată de poeți **un ținut al vieții idilice**, fericite, un fel de rai pe pământ. În acest sens, cuvintele *Et in Arcadia ego!* – „Și eu am trăit în Arcadia!” exprimă regretul după o fericire pierdută.

Invitație la lectură

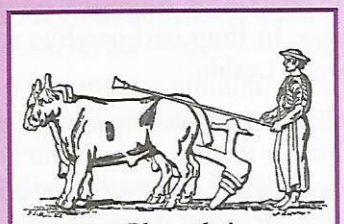

Plug arhaic

Melibeu

„Fericit eşti tu, bătrâne! Vei şedea sub fagul tău,
Între ape cunoscute, lângă sfintele izvoare.
De la gardul cel de sălcii din hotar, spuzit de floare,
Dulce zumzet de albine va veni adeseori
Să te-adoarmă, iar de colo, de sub stâncă, pân' la nori
Îşi va înălța vierul cântecul, şi-n astă vreme
Porumbeii tăi, drăguții, răguşiți, mereu vor geme
Cólo-n ulm, şi turturica îți va gunguri de zor.“(...)

Titir

„Tu puteai să dormi cu mine noaptea asta, liniştit,
Pe frunzişul meu cel verde: am aice poame coapte
Şi castane moi şi caşuri (caş destul am scos din lapte).
Uite, pe acoperişuri pân' departe iese fum,
De la munte umbra cade, tot mai mare cade-acum.“

(Vergiliu, *Bucolice*, I, 52-59; 80-84, trad. de Th. Naum)

Recapitulare. Sintaxa frazei. Participialele

Propozițiile participiale	
Participiala relativă	**Participiala absolută – ablativul absolut**
• fără element de relație • *predicat* la participiu acordat în gen, număr şi caz cu un termen din regentă • cu funcție *atributivă* şi *circumstanțială*	• fără element de relație (cel mai adesea) • *predicat* la participiu în ablativ • *subiect* în cazul ablativ • cu funcție circumstanțială

Exersați!

1. Traduceți frazele, identificați propozițiile şi explicați realizarea participialelor:

His rebus gestis, omni Gallia pacāta, mittuntur legāti ad Caesārem. Dux, legionĭbus in castra ductis, in Italiam proficiscĭtur. Incŏlae, multos annos a finitĭmis exagitāti, pace facta, hunc sibi domicilio locum delegĕrant. Quibus omnĭbus rebus permōti, equĭtes, a civitāte ad Caesārem missi, domum contendunt.

2. Traduceți în limba latină:

Poeziile păstorești fiind terminate, Vergilius compune „Georgicele". Cântând viața simplă a păstorilor și a țăranilor, poetul laudă și frumusețile naturii. Pentru că Augustus a instaurat pacea, mulți poeți l-au lăudat în operele lor. Augustus, punând capăt războaielor civile, instaurează pacea la Roma. În timp ce Lucretius scrie despre firea lucrurilor, Catullus descrie dragostea pentru Lesbia.

3. Traduceți textul, folosind dicționarul; analizați sintactic fraza, rescriind propozițiile și precizând felul lor:

His constitūtis rebus et consilio cum legātis et quaestōre communicāto, ne quem diem pugnae praetermitteret, opportunissĭma res accĭdit, quod postridie eius die mane, eadem et perfidia et simulatiōne usi, Germāni frequentes, omnĭbus principĭbus maiorĭbusque natu adhibĭtis, ad eum in castra venērunt.

(Caesar, *De bello Gallĭco*, IV, 13)

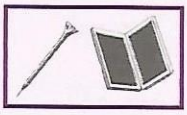

Vocabular

Cuvinte moștenite: *fagus,-i* > fag; *umbra,-ae* > umbră; *formōsus,-a,-um* > frumos; *pastor,-ōris* > păstor; *tener,-ĕra,-ĕrum* > tânăr; *fetus,-us* > făt.

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *silvester,-tris* >...; *Musa,-ae* >...; *medĭtor,-āri* >...; *patria,-ae* >...; *urbs, -is* >...; *fetus,-us* >...; *compōno,-ĕre* >...; *inter-* >... ;
- numele de animale moștenite în limba română și modificările fonetice produse: *canis,-is* >...; *catellus,-i* >...; *haedus,-i* >...; *ovis,-is* >... .

VARIA DICTA

extra muros = în afara zidurilor cetății
ex ossĭbus ultor = din oase (se va ridica) răzbunătorul (titlul poeziei lui G. Coșbuc)
locus sigīlii (L.S.) = locul unde se pune sigiliul sau ștampila

PROVERBIA

Omnia vincit amor, et nos cedāmus amōri. = Iubirea învinge toate piedicile, și noi să ne supunem iubirii.

(Vergilius, *Bucolĭca*, 10, 69)

O, FORTUNATOS AGRICOLAS!

Frumusețile vieții rustice, liniștea și moravurile curate ale țăranilor, preocupările lor modeste constituie finalul cărții a II-a a Georgicelor, *în care Vergilius vorbește despre creșterea variatelor specii de pomi, cu deosebire, a măslinului și a viței de vie.*

O, fortunatos nimium, sua si bona norint[1],
Agricolas! Quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum iustissima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis vomit aedibus undam,
Nec varios inhiant pulchra testudine postes
Illusasque auro vestes, Ephyreiaque aera,
Alba neque Assyrio[2] fucatur lana veneno,
Nec casia liquidi corrumpitur usus olivi;
At secura quies, et nescia fallere vita,
Dives opum variarum, at latis otia fundis,
Speluncae, vivique lacus, et frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni
Non absunt. Illic saltus ac lustra ferarum.

(*Georgĭca,* II, 457 – 470)

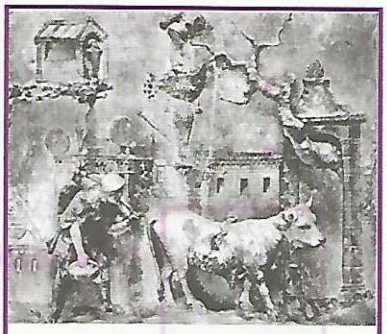

Țăran roman mergând cu alimente spre oraș – Glyptoteca din München

Vocabŭla

fortunātus, -a, -um (adj.) = norocos, fericit
nimium (adv.) = prea (mult), foarte
procul (prep. cu Abl.) = departe
discors, -cordis (adj.) = învrăjbit; *arma discordia*, arme vrăjmașe (metonimie pentru războaie)
fundo, -ĕre, fudi, fusum (vb. III) = a revărsa, a răspândi
victus, -us (s. m.) = hrană
fores, -ium (s. f. pl.) = porți, intrare
superbus, -a, -um (adj.) = măreț, trufaș
mane (adv.) = dimineața
salūto, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a saluta, *salutantum* în loc de *salutantium* (mulțimea de clienți care trăiau din darurile patronilor)
vomo, -ĕre, -ui, -ĭtum (vb. III) = a vărsa, a revărsa
aedes, -ium (s. f. pl.) = palat
unda, -ae (s. f.) = val; (fig.) mulțime
inhio, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a sta cu gura căscată (de mirare)
testūdo, -ĭnis (s. f.) = (fig.) baga (podoabă din carapacea unei broaște țestoase)
postes, -ium (s. m. pl.) = ușciorii ușii
illūdo, -ĕre, -lūsi, -lūsum (vb. III) = a se juca (în glumă), a broda
Ephyrēius, -a, -um (adj.) = de Corint (renumit pentru statuile sale turnate din bronz)
aes, aeris (s. n.) = aramă
fuco, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a farda
venēnum, -i (s. n.) = vopsea, ir
casia, -ae (s. f.) = scorțișoară
corrumpo, -ĕre, -rūpi, -ruptum (vb. III) = a strica, a corupe
olīvum, -i (s. n.) = ulei de măsline
secūrus, -a, -um (adj.) = fără griji, liniștit
quies, -ētis (s. f.) = liniște, odihnă
nescius, -a, -um (adj.) = neștiutor, neputând, (cu inf., construcție poetică) *nescia fallĕre* neînstare să înșele.
fundus, -i (s. m.) = proprietate, teren
spelunca, -ae (s. f.) = peșteră
Tempe (s. n. pl.) = vale împădurită în Thessalia
bos, bovis (s. m. și f., gen. pl. *boum*) = bou
saltus, -us (s. m.) = munte împădurit
lustrum, -i (s. n.) = vizuină, bârlog

[1] **norint** – formă scurtă pentru *noverint.*
[2] **Assyrio** – din Assyria; assyrian (aici Siria); *Assyrium venenum* = purpură.

Studiul textului

- Evidențiați *conținutul de idei* al fragmentului tradus.
- Ce *categorii de cetățeni romani* prezintă Vergilius? Caracterizați *mediul social și natural* în care trăiește fiecare.
- Treceți într-un tabel *avantajele/dezavantajele vieții de la țară și ale vieții de la oraș* așa cum le prezintă autorul. Identificați figura de stil dominantă și procedeul literar folosit.
- Selectați celelalte figuri de stil – *epitete, metonimii, metafore, personificări, litote*[1] – și analizați rolul lor artistic.
- Realizați *schema metrică* și comentați *muzicalitatea și sonoritatea versurilor.*

Exprimați-vă părerea!

1. Argumentați într-un scurt eseu în ce măsură textul este *un elogiu adus vieții de la țară*. Prezentați și opțiunea voastră pentru traiul în mediul rural sau pentru cel în mediul urban.

2. Alcătuiți trei grupe și organizați o dezbatere în care să demonstrați, pe baza fragmentului studiat și a *Invitației la lectură, tripla valoare a* ***Georgicelor***.

Tripla valoare a *Georgicelor*

tehnică	**filosofică**	**literară**
• oferă informații la nivelul științific al vremii și unele potrivite tuturor timpurilor	• atitudinea umanistă a poetului	• realizarea artistică desăvârșită

Știați că...

Prin **Georgice**, *Vergilius* răspunde sugestiei lui Maecena de a alcătui o operă care să sprijine ameliorarea agriculturii italice. Astfel, prezentând frumusețile vieții și ale muncii de la țară, poetul urmărește să readucă pe ogoare mulțimea de țărani care își părăsiseră locurile natale, pentru a deveni clienți supuși ai persoanelor înstărite de la Roma. Totodată opera se înscrie în tradiția antică a **poemelor didactice** în versuri, ilustrate în secolul I a.Chr. de *Lucretius* cu poemul *De rerum natūra*.

---

[1] **litota** – negare a negației, figură de stil care constă în a pune în lumină o idee sau un sentiment prin negație sau atenuare: *non ignārus* „nu neștiutor" = *gnārus* „știutor".

Pentru a oferi informații corecte și sfaturi eficiente, Vergilius a întreprins o vastă documentare utilizând:

Tratate grecești	**Tratate latinești**
• Hesiod, „Munci și zile“	• Cato cel Bătrân, „De re rustĭca“
• Aristotel, „Istoria naturală“	• Varro, „De agricultūra“
• Theophrast, „Istoria	• Lucretius, „De rerum natūra“

Ceres[1] *– basorelief, Muzeul Termelor, Roma*

Viața la țară – basorelief

Invitație la lectură

Aurora purtată de rouă

„Locul stupinii*, dintâiul, se cade-a-l alege cu grijă
Unde nici vânturi n-ajung, că vântul le-mpiedic-adusul
Hranei în casele lor, nici oi și nici iezii sburdalnici
Florile nu le strivesc, nici vaca răsleață pe câmpuri
Roua n-o scutură-n zori strivind răsăritele ierburi (...)
Roiniță verde-mprejur și mult busuioc cu mirosul
Tare, și-n pajiști întregi răsfețe-se bine-odoratul
Cimbru, și limpezi curgând pârâuri s-adape viole.
Însă ori fie cusut din strâmbele scoarțe de arbori
Fie că-l ai împletit din mlajă* de curpen știubeiul*,
Fă-i urdinișul* îngust, că mierea se strânge de gerul
Iernii, iar soarele cald din mijlocul verii-o topește.“

(Vergilius, *Georgice*, IV, *Apicultura*, vv. 8 – 12; 30 – 36, trad. de George Coșbuc)

---

[1] **Ceres**, gr. *Demeter* – zeița grâului și a recoltelor; printre altele, avea ca atribut snopul de grâu.
stupină – loc unde se cresc albinele, albinărie; ***mlajă*** – ramură tânără, flexibilă, tăiată din plantă, utilizată la împletitul coșurilor; ***știubei*** – stup primitiv; ***urdiniș*** – deschizătură îngustă într-un stup, pe unde ies și intră albinele.

Recapitulare. Sintaxa frazei. Relativele

Propoziția relativă	
Reală + indicativ	**Circumstanțială** + conjunctiv
elemente de relație: pronumele relativ *qui, quae, quod*; adverbe relative *ubi, unde, quo, quando* etc.	

Exersați!

1. Traduceți frazele şi analizați subordonatele relative:

Belgae proxĭmi sunt Germānis qui trans Rhenum incŏlunt, quibuscum continenter bellum gerunt. Croesus, qui magnas divitias habēret, non beātam vitam vivēbat. Urbem Romam Troiāni qui, Aenēa duce, profŭgi sedĭbus incertis vagabantur, condidērunt. Multi sunt homĭnes qui Vergilii carmĭna legant. Ad Caesărem legāti veniunt, qui obsĭdes dare polliceantur.

2. Traduceți în limba latină:

Prietenul adevărat este cel căruia îi poți spune orice lucru. Catullus este poetul pe care l-am citit cu mare plăcere. Meliboeus, păstorul care şi-a părăsit scumpul ogor, îl vede pe Tityrus odihnindu-se la umbra unui fag. Vergilius, care a lăudat viața la țară, a locuit mai apoi la Roma.

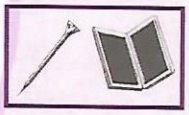

Vocabular

Cuvinte moştenite: *mane* > mâine (cu sens schimbat); *aurum,-i* > aur; *lana,-ae* > lână; *venēnum,-i* > venin; *lacus,-us* > lac; *mollis,-e* > moale.

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *arma,-ōrum* >...; *humus,-i* >...; *facĭlis,-e* >...; *superbus,-a,-um* >...; *salūto,-āre* >...; *unda,-ae* >...; *corrumpo,-ĕre* >...; *spelunca,-ae* >... ;
- cuvintele din text care formează serii antonimice cu următoarele:

angustus,-a,-um ≠...
calĭdus,-a,-um ≠...
concors,-ordis ≠...
durus,-a,-um ≠...
gravis,-e ≠...
iniustus,-a,-um ≠...
inquiētus,-a,-um ≠...
miser,-ĕra,-ĕrum ≠ ...
mortuus,-a,-um ≠ ...
niger,-gra,-grum ≠...
parvus,-a,-um ≠...
uniformis,-e ≠ ...

• sensul următoarelor cuvinte compuse cu falsul prefix (prefixoid) grecesc *geo-* „care priveşte pământul" (cf. gr. *gé* „pământ"):

• geochimie	• geogenie	• geologie
• geodezie	• geografie	• geomorfologie

VARIA DICTA

ad libĭtum = după dorinţă, după plac
de plano = de-a dreptul, cu uşurinţă; (jur.) fără formalităţi
multum in parvo = mult în puţin, concis

PROVERBIA

Labor omnia vincit improbus. = Truda înverşunată învinge totul.
(Vergilius, *Georgĭca*, 1, 145 – 146)

Fugit irreparabile tempus. = Fuge timpul ce nu se întoarce.
(Vergilius, *Georgĭca*, 3, 284)

Zodiacul – miniatură pe un manuscris, Vatican

INVOCATIO MUSAE

„... Sublato montes genitore petivi ... "

Tema poemului şi invocaţia muzei sunt elementele cu care Vergilius, în spiritul tradiţiei epice, îşi începe Eneida – Aeneis – *„epopeea lui* Aenēas *", fiul zeiţei* Venus *şi al muritorului* Anchises.

Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam fato profugus Laviniaque[1] venit
Litora; multum ille et terris iactatus et alto
Vi Superum, saevae memorem Iunonis[2] ob iram,
Multa quoque et bello passus, dum conderet urbem
Inferretque deos Latio, genus unde Latinum
Albanique patres atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
Quidve dolens Regina deum tot volvere casus
Insignem pietate virum, tot adire labores
Impulerit: tantaene animis caelestibus irae?

(*Aeneis*, I, 1 – 11)

Vocabŭla

arma, -ōrum (s. n. pl.) = arme; fapte vitejeşti; războaie
cano, -ĕre, cecĭni, cantum (vb. III) = a cânta
fatum, -i (s. n.) = destin, soartă
profŭgus, -a, -um (adj.) = fugar, prigonit
iacto, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a arunca, a azvârli; *iactātus est* „a fost azvârlit"
altum, -i (s. n.) = largul mării
Supĕri, -ōrum (s. m. pl.) = zeii de sus; *Supĕrum,* genitiv plural arhaic
memor, -ŏris (adj.) = care îşi aminteşte, care nu uită
ob (prep. cu Ac.) = din cauza, din pricina
patior, pati, passus sum (vb. dep.) = a suferi, a îndura; *passus est* „a pătimit"
infĕro, inferre, intŭli, illātum (vb. III) = a aduce (înlăuntru, undeva)
Albāni, -ōrum (s. m. pl.) = albanii; *Albānique patres* „strămoşii albani", locuitorii Albei Longa, întemeiată de *Ascanius*
moenia, -ium (s. n. pl.) = zidurile cetăţii
memŏro, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a aminti
numen, -ĭnis (s. n.) = putere divină
laedo, -ĕre, -si, -sum (vb. III) = a răni; a jigni; *quo numĭne laeso, quidve dolens* (propoziţii participiale) „din pricina cărei jigniri şi a căror regrete"
volvo, -ĕre, volvi, volūtum (vb. III) = a rostogoli; (fig.) a îndura
casus, -us (s. m.) = nenorocire
insignis, -e (adj.) = deosebit, remarcabil
piĕtas, -ātis (s. f.) = pietate (virtute romană ce presupunea respectarea îndatoririlor faţă de zei, de patrie şi de familie)
adeo, -īre, -ii, -ĭtum (vb. IV) = a înfrunta
impello, -ĕre, -pŭli, -pulsum (vb. III) = a împinge, a sili

---

[1] **Lavinia** de la *Lavinium*, oraşul întemeiat de Aeneas în Latium, numit astfel după mireasa lui, Lavinia, fiica regelui Latīnus; cuvântul este aici trisilabic, *La-vi-nia*.

[2] **Iuno**, *-ōnis* (gr. **Hera**) – soţia răzbunătoare şi ambiţioasă a lui Iupiter, protectoarea femeilor şi a căsniciei.

Studiul textului

Fatum

• Prezentați pe scurt *subiectul* ***Eneidei*** așa cum reiese din acest text.

• Remarcați și comentați așezarea la început de vers a sintagmei *arma virumque* și a substantivului *Italiam*.

• Care este *misiunea lui Aenēas* orânduită de destin, *fatum*, exprimată începând cu propoziția *dum condĕret;* comentați gradația ascendentă.

• Relevați comparația dintre participialele *et terris iactātus et alto* și *multa quoque et bello passus* și subiectele cărților 1 – 6 și 7 – 12.

• Selectați *epitetele* atribuite eroului principal. Care dintre ele este cel mai pregnant? Comentați.

• Urmăriți pe hartă *traseul lui Aenēas* „et terris iactātus et alto...".

• Ce exprimă reflecția finală „*Tantaene anĭmis caelestĭbus irae*"[1]? Alegeți dintre următoarele variante: > *îndoială* > *indignare* > *umanism*

• Faceți *schema metrică* și memorați cât mai multe versuri.

Exprimați-vă părerea!

1. *Insignem pietāte* este epitetul acordat lui *Aenēas*, definind trăsătura caracteristică a eroului. *Piĕtas*, virtute prin excelență romană, presupune însușirea de a îndeplini toate îndatoririle față de zei, de patrie, de familie.

• Realizați caracterizarea lui *Aenēas* argumentând în ce măsură eroul face dovada acestei însușiri. Valorificați lectura operei și *Invitația la lectură*.

2. Observați următoarele *mărci specifice limbajului poetic* întâlnite la Vergilius:

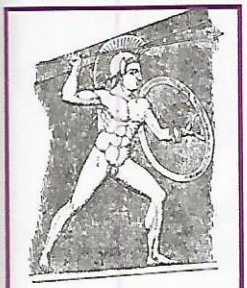
Romŭlus – desen pe un vas

- acuzativ poetic (fără prepoziție): *Italiam, Lavīnia litŏra*
- ablativ poetic (fără prepoziție): *fato*
- dativ poetic: (de direcție): *Latio*
- genitiv plural arhaic: *Supĕrum*
- rejetul[2]: *Lavinia que venit / litŏra*
- hypallage[3]: *saevae memŏrem Iunōnis ob iram*

acord gramatical

acord logic

• Care sunt formele acestora specifice vorbirii curente sau limbajului prozei?

---

[1] „Patimi atâta de mari s-ascundă în piepturi chiar zeii?" (*Eneida*, 1, v. 11, trad. de George Coșbuc)

[2] **rejetul** – figura de stil prin care un cuvânt aparținând logic și sintactic unui vers este „aruncat" la începutul versului următor.

[3] **hypallage** – figura de stil prin care un adjectiv este transpus, poetic, lângă alt substantiv decât cel căruia i se aplică logic.

3. Amintiți-vă *legenda întemeierii Romei,* punctând principalele ei momente:

Aenēas fondatorul orașului *Lavinium* → *Ascanius* întemeietorul cetății *Alba Longa* → *Romŭlus* întemeietorul orașului *Roma* (753 a.Chr.)

Știați că...

Eneida, considerată **epopeea**[1] **națională a romanilor**, este alcătuită din 12 cărți, grupate în două părți, corespunzătoare celor două epopei ale lui *Homer*, marele model al poetului.

Primele șase cărți, asemănătoare cu *Odyseea*, înfățișează evenimentele care au avut loc în al șaptelea an de rătăciri pe mare. După ce flota lui Aenēas este aruncată de furtună pe țărmurile Africii, regina Cartaginei, Didona, îi găzduiește pe troieni și organizează în cinstea lor un banchet.

Ultimele șase cărți, asemănătoare cu *Iliada*, se referă la luptele purtate de troieni cu populațiile locale. După ce pleacă din Cartagina, Aenēas debarcă la gurile Tibrului, unde domnea Latīnus; fiica acestuia, Lavinia, urma să devină soția lui Aenēas; Turnus, conducătorul rutulilor[2] și logodnicul Laviniei, pregătește războiul împotriva lui Aenēas. Din această luptă, eroul troian iese victorios, apropiindu-se de îndeplinirea misiunii sale istorice.

Hartă cu drumul lui Aenēas
„... multum ille et terris iactātus et alto..."

[1] **Epopeea** – „poem epic de mari dimensiuni în versuri, în care se povestesc fapte eroice, legendare sau istorice, dominate adesea de personaje extraordinare sau supranaturale". (DEX)
[2] **rutulii** – populație din Latium, cu capitala la Ardea, supusă de Aenēas.

Epopeea în literatura universală

. literatura sumero-babiloniană: *Epopeea lui Ghilgameş*
. literatura indiană: *Ramāyāna, Mahābhārata*
. literatura greacă: Homer, *Iliada, Odyseea*
. literatura germană: *Cântecul Nibelungilor*
. literatura franceză: *Cântecul lui Roland*
. literatura engleză: John Milton, *Paradisul pierdut*
. literatura portugheză: Luis de Camoes, *Lusiada*
. literatura română: I. B. Deleanu, *Ţiganiada*

Invitație la lectură

„Şi-apoi grăi spre Mercur, cu asemenea tare poruncă:
«Ia şi te du, fiul meu, pe Zefiri lunecând, repezi aripi,
Iar spre Dardanul viteaz ce-aşteaptă-n Carthagina, încă,
În tyriana cetate, uitând de oraşele Sorții,
Date a fi, astfel spune, ducându-i porunci din înalturi:
'Nu cum e azi ni l-a făgăduit preafrumoasa lui Mamă
Şi l-a scăpat de-ale Grecilor arme mai mult de o dată,
Ci domn va fi, şi stăpân în Italia, maica puterii,
Şi fremătând de război, dovedind şi-al lui Teucer sânge,
Neam preaslăvit ce va fi ca sub legi lumea toată s-o țină!
Dar, de nu-l arde nici focul atâtora fapte de slavă,
Nici nu se pune la trudă, ca lauda să-şi crească pe lume,
Oare-i căşună, Ascaniu să n-aibă romanele-i ziduri?!
Ce plănuieşte? Au care nădejde-ntre duşmani îl ține,
De Ausonia uită, cum şi de-a Laviniului câmpuri?
Calea pe mare s-o ia!' Doar atât: vorba asta-i vesteşte!»“

(Vergilius, *Eneida*, IV, vv. 222-237; trad. de Dan Sluşanschi)

Zeul Mercur *Zeul Iupiter*

Recapitulare. Sintaxa frazei. Completivele

Verbe regente	Completiva infinitivală
• verba dicendi: *dico, trado* etc. • verba sentiendi: *vidēo, sentīo* etc. • verba voluntatis: *cupio, volo* etc. • verba affectuum: *doleo, gaudeo* etc. • verbe, expresii impersonale: *oportet, bene est, fama est* etc.	• fără element de relație • predicat la infinitiv • subiectul, atributele lui şi numele predicativ, când există, în cazul acuzativ (mai rar, şi la nominativ)

Completiva cu *quod*		
Verbe regente care exprimă	Conjuncția	Modul verbului-predicat
eveniment: *accĭdit, evĕnit, fit* adaos/omitere: *addo, omitto* sentiment: *doleo, gaudeo, indignor*	*quod* „că“	Indic. (ca real) Conjct. (ca non-real) { potențial / ireal

Exersați!

1. Traduceți și analizați propozițiile completive:

Petronius narrat Trimalchiōnem fundos habēre, quantum milvi volant. Caesar iubet arma tradi et princĭpes produci. Lucretius cupit Venĕrem sibi sociam esse scribendis versĭbus. Puer gaudet quod feriae veniunt. Puer ferias ventūras esse gaudet. Dulce et decōrum est pro patria mori. Poeta Vergilius sua carmĭna cremări voluit, sed Augustus vetuit. Caesar certior factus est tres partes copiārum hostilium iam flumen traduxisse.

2. Traduceți în limba latină:

Mercur îi poruncește lui Aenēas să plece din Carthagina și să întemeieze un măreț oraș. Profesorul le spune elevilor că poetul Vergilius a trăit în timpul lui Augustus. Aenēas regretă că a părăsit-o pe Didona. Se știe că poetul nostru a scris cele mai vestite opere. Toți elevii știu că Aenēas a fost fiul zeiței Venus. Am omis că Vergilius a scris și „Georgicele“.

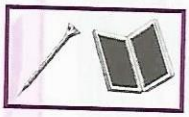

Vocabular

Cuvinte moștenite: *primus,-a,-um* > *primă*-vară; *venio,-īre* > a veni; *ille, illa* > el, ea (pron. pers.), -l, -a (art. hot.); *terra,-ae* > țară; *multus,-a,-um* > mult.

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *primus,-a,-um* >...; *memŏro,-are* >...; *regīna,-ae* >...; *caelestis,-e* >... .

DICTA CLARA

Paris cu mărul. Statuie, sec. III a. Chr.

Mărul discordiei

Discordia – *Eris*, în mitologia greacă, zeița Vrajbei, a fost alungată de Iupiter din Olymp; izgonită, nu a putut participa la nunta zeiței Thetis cu regele Peleu. Pentru a se răzbuna, a aruncat pe masa de nuntă un măr de aur pe care era scris „Celei mai frumoase“, stârnind cearta între Afrodita, Hera și Pallas Athena, zeițele prezente care își revendicau mărul. Luat ca arbitru, Paris a oferit mărul Afroditei, aceasta făgăduindu-i drept soție pe cea mai frumoasă dintre muritoare. La vremea aceea, Helena (rom. Elena), soția lui Menelau, regele Spartei, era cea mai frumoasă muritoare. Paris o răpește și o duce cu el la Troia. Răpirea Helenei de către Paris a constituit motivul legendar al izbucnirii războiului troian.

orice sursă mai mică sau mai mare de ceartă sau de dispută

LAOCOON

În cartea a II-a, Aenēas *povesteşte Didonei împrejurările în care a avut loc distrugerea Troiei: grecii au recurs la vicleşugul calului de lemn pe care l-au umplut cu oşteni şi l-au lăsat la porţile Troiei ca un dar în cinstea Minervei. Unii dintre troieni credeau că trebuie să-l introducă în cetate, fiind un dar divin; alţii, printre care şi Laocoon, preot al lui Apollo, nu se încredeau în darul duşmanilor.*

Primus ibi ante omnes, magna comitante caterva,
Laocoon ardens summa decurrit ab arce,
Et procul: „O, miseri, quae tanta insania, cives?
Creditis avectos hostes? Aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaum? Sic notus Ulixes[1]?
Aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi,
Aut haec in nostros fabricata est machina muros
Inspectura domos venturaque desuper urbi,
Aut aliquis latet error: equo ne credite, Teucri[2]!
Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes."

(*Aeneis,* II, 40-49)

Laocoon (Muzeul Vaticanului): „Equo ne credĭte, Teucri!"

Vocabŭla

comĭto, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a însoţi
caterva, -ae (s. f.) = mulţime, gloată
ardeo, -ēre, arsi (vb. II) = a arde, *ardens* „arzând de mânie"
decurro, -ĕre, -curri, -cursum (vb. III) = a coborî în goană, a alerga
arx, -cis (s. f.) = cetate, cetăţuie
procul (adv.) = de departe
insania, -ae (s. f.) = nebunie
avĕho, -ĕre, -vexi, -vectum (vb. III) = a duce, a purta (pe sus, aici, pe nave); (pas.) a pleca
ullus, -a, -um (pron. neh.) = vreunul, niciunul
donum, -i (s. n.) = dar
careo, -ēre, -ui (vb. II) = a fi lipsit de ceva
dolus, -i (s. m.) = viclenie, înşelătorie
Danai, -ōrum (s. m. pl.) = grecii; *Danaum,* genitiv plural arhaic
inclūdo, -ĕre, -clūsi, -clūsum (vb. III) = a închide
lignum, -i (s. n.) = lemn; calul de lemn
occulto, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a ascunde
Achīvi (Achaei), -ōrum (s. m. pl.) = aheii
fabrĭcor, -āri, -ātus sum (vb. dep. I) = a făuri, a construi
machĭna, -ae (s. f.) = maşinărie; şiretlic
murus, -i (s. m.) = zid
inspicio, -ĕre, -spexi, -spectum (vb. III) = a privi, a cerceta
lateo, -ēre, -ui (vb. II) = a fi ascuns, a se ascunde
error, -ōris (s. m.) = rătăcire, greşeală
quidquid id est = orice ar fi
fero, ferre, tuli, lātum (vb.) = a purta, a aduce
et (adv.) = chiar

---

[1] lat. **Ulixes,** rom. **Ulise** (gr. *Odysseus*) – erou grec, regele Ithacăi şi soţul Penelopei, participant la războiul troian; lui îi aparţine ideea calului de lemn în pântecele căruia s-a ascuns împreună cu alţi oşteni greci.
[2] **Teucri** – troienii, denumiţi astfel după numele *Teucros*, strămoşul lor legendar.

Studiul textului

• Relatați *împrejurările* în care Laocoon se adresează concetățenilor săi.

• Care este *conținutul adresării* acestuia?

• Apreciați în ce măsură *cuvântarea lui Laocoon* este un discurs alcătuit după *structura clasică a discursului ciceronian:*

• *Exordium* – introducerea > *Confirmatio* – argumentarea > *Peroratio* – încheierea.

• Stabiliți pe text *părțile acestui discurs*.

• Cum este conturat *portretul lui Laocoon*, fruntaşul cetății? Argumentați pe baza textului variantele de mai jos:

– bun patriot *– orator elocvent* *– fruntaş al cetății*
– om înțelept *– cetățean prudent* *– conducător autoritar*

• Identificați *figurile de stil;* comentați *rolul exclamațiilor* şi al *interogațiilor retorice*.

• Remarcați *repetiția* conjuncției disjunctive *aut... aut... aut...* . Ce presupuneri introduce în argumentația lui Laocoon şi spre ce concluzie conduce?

• Realizați *schema metrică* şi analizați felul în care aceasta susține conținutul ideatic.

Exprimați-vă părerea!

1. Priviți ilustrația grupului statuar din marmură, realizat de sculptorii din Rodos, în jurul anului 50 a.Chr., şi descoperit în anul 1506 într-una din băile împăratului Titus, azi păstrat la muzeul Vaticanului.

• Care a fost soarta lui Laocoon şi a celor doi fii ai săi, după ce s-a opus introducerii calului de lemn în cetatea Troiei? Valorificați şi lectura în traducere a cărții a II-a a *Eneidei*.

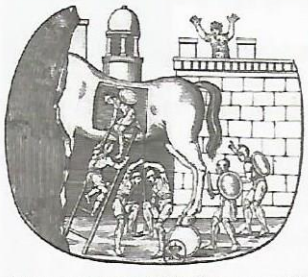

„Dona carere dolis Danaum?" Calul troian – gravură anonimă, ilustrație din „Eneida", Paris, Biblioteca Națională

2. „Vergiliu alternează scenele violente şi cele calme, momentele statice şi cele dinamice, culorile sumbre şi cele luminoase. Jocurile de lumini şi de umbre, de sunete melodioase şi de țipete stridente sunt mânuite cu dibăcie. Imaginea vizuală se combină adesea cu cea sonoră, care acționează ca un acompaniament minunat, realizat în surdină sau dimpotrivă, la nivelul unei puternice intensități."

(Eugen Cizek, *Istoria literaturii latine*, vol. I, ed. 1994, *Vergiliu*, pp. 286 – 287)

• Argumentați pe baza *Invitației la lectură*, într-un comentariu, afirmația de mai sus.

Ştiaţi că...

Expresiile corespunzătoare traducerilor de mai jos, au devenit proverbiale şi sunt folosite pentru a arăta **hotărârea cuiva de a nu se lăsa înşelat**. Identificaţi-le în text şi memoraţi-le!

„Aşa mi-l cunoaşteţi pe Ulise?" (II, v. 44, trad. de G. Coşbuc)

„În cal nu vă-ncredeţi voi, teucri!" (II, v. 48, trad. de D. Murăraşu)

„Orice ar fi, eu de Greci tot mă tem, chiar şi-atunci când dau daruri!"
(II, v. 49, trad. de D. Sluşanschi)

Invitaţie la lectură

Tibrul – Muzeul Luvru, Paris

„Se rumenea acum marea de raze şi-n caru-i de roze,
Sus, din eterul înalt, strălucea Aurora-n betealã,
Când, potolindu-se, vântul şi-alină deodată suflarea,
Şi pe un neted de marmoră vâslele-s pline de râvnă.
Însă Enea zăreşte departe, din câmpul de apă,
Codru măreţ. Prin desiş în plăcuta lui mult şerpuire
Tibrul, cu repezi vârtejuri şi galben de mâl, se azvârle
Colo în mare. Deasupra şi-n jur feluritele păsări,
Oaspeţi deprinşi pe-ale fluviului maluri şi-n albia largă,
Înveseleau tot văzduhul cu cântec, zburând printre arbori.
El porunceşte şi soţii o-ntorc către ţărm şi-şi iau drumul
Tot într-acolo; şi-i vesel că intră-n umbritele ape."

(Vergiliu, *Eneida*, VII, vv. 25 – 36, trad. de Dumitru Murăraşu)

Recapitulare. Sintaxa frazei. Completivele

Completiva conjunctivală	
Verbe regente	**Conjuncţia**
a cere: *quaero, peto* etc. a îndemna: *hortor, moneo* etc. a se teme: *metuo, timeo* etc. a vrea: *cupio, malo* etc. a opri: *impedio, obsto* etc. a se întâmpla: *accĭdit, fit* etc. verbe şi expresii impersonale: *licet, verum est* etc. (după ultimele două categorii conjunctivala are rol de subiect)	*ut* = să, ca să *ne* = să nu *quin, quomĭnus* = că (după verbe regente cu formă negativă sau după verbe de obstacol sau de îndoială)
Modul verbului – predicat > **conjunctivul**	

Consecutio tempōrum			
Regentă		Tipul de raport	Subordonata cu modul conjunctiv
I	prezent viitor	Simultaneitate	• prezent
		Anterioritate	• perfect
		Posterioritate	• conjugarea perifrastică activă, prezent
II	imperfect perfect mai mult ca perfect	Simultaneitate	• imperfect
		Anterioritate	• mai mult ca perfect
		Posterioritate	• conjugarea perifrastică activă, imperfect

Exersați!

1. Traduceți propozițiile și analizați concordanța timpurilor:

Puer vult ut pater veniat. Puer voluit ut pater venisset. Puer volēbat ut pater venīret. Puer volet ut pater ventūrus sit. Puer vult ut pater venĕrit. Puer voluĕrat ut pater ventus esset.

2. Transformați propozițiile de mai jos în completive conjunctivale, subordonându-le verbelor din paranteză și apoi traduceți-le:

(*rogo, -āre,* pers. I, sg.) Spem ne perdĭte! (*curo, -āre,* pers. II, sg.) Tua familia valet. Caesar (*statuo, -ĕre*) Rubiconēm transit. (*Verum est*) Divitiārum gloria fragĭlis est. (*timeo, -ēre,* pers. I, pl.) Magister non venit. (*non dubĭto, -āre,* pers. III, pl.) Parentes suos libĕros amant. (*peto, -ĕre,* per. III, sg.) Milĭtes auxilium non mittunt.

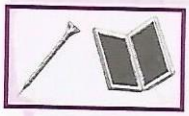

Vocabular

Cuvinte moștenite: *ardeo,-ēre* > a arde; *credo,-ĕre* > a crede; *inclūdo, -ĕre* > a închide; *timeo,-ēre*> a (se) teme.

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *summus,-a,-um* >...; *inclūdo,-ĕre* >...; *fabrĭco-āre* >...; *error, -ōris* >... .

DICTA CLARA

Calul troian

Asediind zadarnic Troia timp de zece ani, grecii au recurs la o stratagemă ca să o poată cuceri: sub pretextul unui dar în cinstea Minervei și la îndemnul lui Ulisse, au construit un cal uriaș de lemn, înăuntrul căruia au fost închiși cinci sute de oșteni. Restul armatei s-a prefăcut că se retrage. Troienii, încrezători și neascultându-l pe Laocoon, aduc în cetate calul, sărbătorind victoria și înșelătorul trofeu. În timpul nopții, oștenii au ieșit din ascunzătoare și au deschis porțile cetății, care în felul acesta a fost cucerită.

victorie prin șiretlic; dușmanul travestit în binefăcător

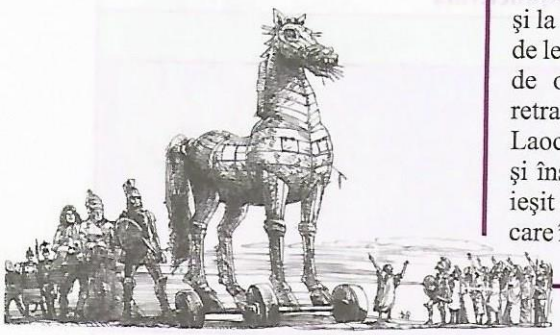

Calul troian – Equus Troiānus

INFELIX DIDO

Sentimentul de dragoste față de Aenēas *pune stăpânire pe inima* Didonei, *regina Carthaginei, care este hotărâtă să-şi unească destinul de acela al eroului. Dar* Mercurius, *trimisul lui Iupiter, îi aminteşte lui* Aenēas *de misiunea pe care o are de îndeplinit. În timp ce eroul părăseşte Cartagina, regina, copleşită de durere, îşi pune capăt zilelor.*

Nox erat et placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras silvaeque et saeva quierant
Aequora, cum medio volvuntur sidera lapsu,
Cum tacet omnis ager, pecudes pictaeque volucres,
Quaeque lacus late liquidos quaeque aspera dumis
Rura tenent, somno positae sub nocte silenti
Lenibant curas et corda oblita laborum.
At non infelix animi Phoenissa[1], neque umquam
Solvitur in somnos oculisve aut pectore noctem
Accipit: ingeminant curae rursusque resurgens
Saevit amor magnoque irarum fluctuat aestu.
(*Aeneis*, IV, 522 – 533)

Aeneas povesteşte Didonei nenorocirile Troiei – Tablou de Guérin

Vocabŭla

placĭdus, -a, -um (adj.) = liniştit, calm
carpo, -ĕre, carpsi, carptum (vb. III) = a culege; *sopōrem carpĕre,* a se bucura de somn
quiesco, -ĕre, quiēvi, quiētum (vb. III) = a se linişti; la tema perf. = a se odihni
lapsus, -us (s. m.) = alunecare; *medio lapsu*, la jumătatea crugului (astrelor)
pictus, -a, -um (adj. şi vb. p. pf.) = pictat, colorat, pestriț
volucris, -is (s. f.) = zburătoare, pasăre
dumus, -i (s. m.) = tufiş, mărăcini
rus, ruris (s. n.) = ogor, câmp
silens, -ntis (part. prez. şi adj.) = tăcut
lenio, -īre, -īvi, -ītum (vb. IV) = a domoli, a potoli
oblītus, -a, -um (part. pf. şi adj. cu gen.) = uitat
solvo, -ĕre, solvi, solūtum (vb. III) = a desface; a (se) destinde
ingemĭno, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a dubla, a spori de două ori
resurgo, -ĕre, -surrexi, -surrectum (vb. III) = a se ridica iar, a renaşte
rursus (adv.) = din nou, iarăşi
saevio, -īre, -ĭi, -ītum (vb. IV) = a se încrâncena, a se dezlănțui
fluctuo, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a se agita, a se zbuciuma
aestus, -us (s. m.) = arşiță, maree

[1] **Phoenissa** – feniciana = Dido.

Studiul textului

• Evidențiați *structura binară* și *antitetică* a fragmentului, marcată de adversativul *at*.

• Relatați aspectele surprinse în cele două părți ale textului.

• Comentați prezența motivului comuniunii om-natură în acest text; ilustrați *evocarea peisajului liniștit, calm, în cadrul nocturn,* surprins de poet, în antiteză *cu zbuciumul sufletesc al nefericitei regine*.

• Analizați ultimele două versuri și arătați care este motivul nefericirii Didonei. Poate fi considerată o eroină de tragedie?

• Versurile evidențiază simpatia, compasiunea poetului față de eroină? Argumentați!

• Apreciați în ce măsură textul ilustrează talentul lui Vergilius *de a analiza nuanțat psihicul feminin*.

Exprimați-vă părerea!

1. „Dar pe regina răzbită de mult de văpaia iubirii,
Crunta-i durere sporind, o topesc tăinuitele flăcări.
Ea-și amintește p-Aeneas mereu și virtutea și neamul
Nobil al lui; iar adânc în suflet îi poartă făptura,
Vorbele-i poartă: de chinuri nu-și află doritul repaos."

(*Eneida,* IV, 1-5, trad. de G. Coșbuc)

• Împărțiți-vă pe grupe și organizați o dezbatere *pro* sau *contra* gestului de autodistrugere al Didonei în comparație cu Aeneas care își înfrânge slăbiciunea.

Alegeți dintre variantele de mai jos sau propuneți voi altele:

♦ eliberare, ♦ laşitate, ♦ slăbiciune, ♦ inconştiență, ♦ iresponsabilitate.

2. Ca fundal al epopeii *motivul nopții* și *al întunericului* este des întâlnit. Astfel, ambianța nocturnă reprezintă cadru pentru:

- furtuna pe mare – cartea I
- povestirile lui Aenēas – cartea a II-a
- invadarea Troiei de către ahei – cartea a II-a
- zbuciumul Didonei – cartea a IV-a
- părăsirea Carthaginei de către Aenēas – cartea a IV-a
- coborârea în infern – cartea a VI-a
- moartea tragică a lui Nisus și Euryalus – cartea a IX-a

• Realizați o lucrare scrisă cu tema *Vergilius, poet al nopții*, alegând pentru ilustrare două dintre aspectele prezentate mai sus. Apreciați și măsura în care Vergilius poate fi considerat un precursor al preromantismului și al romantismului.

3. Citiți *Invitația la lectură*. Evidențiați momentul istoric surprins. Comentați gestul lui Aenēas de a-și pune pe umeri scutul și corelați-l cu acela în care, la părăsirea Troiei, eroul își ridică pe umeri părintele, pe Anchises (vezi ilustrația de la pag. 62). În ce constă mesajul *Eneidei*? Alegeți dintre variantele de mai jos și argumentați:

- glorificarea Romei;
- celebrarea lui Augustus;
- prezentarea unui model uman;
- elogiul păcii.

Ştiaţi că...

Scuturi romane

Pe lângă cadrul epic, Vergilius preia de la Homer **motive epice consacrate de tradiţie**: furtuna pe mare, jocurile funerare, revista trupelor italice sau **motivul scutului**. În *Iliada* (XVIII), înaintea pregătirilor pentru războiul împotriva Troiei, *Thetis* îi oferă lui *Achilles* un scut făurit de *Hefaistos*. În *Eneida* (VIII), *Venus* îi cere lui *Vulcanus* să-i făurească un scut şi o armură pe care sunt încrustate momente din istoria romană. Înarmat cu acestea, *Aenēas* se va pregăti de luptă împotriva lui Turnus şi a aliaţilor săi.

Invitaţie la lectură

„Pe mare, iată, flotele de-aramă
Le vezi acum: e lupta de la Actium,
Şi fierbe Leucadia întreagă
De armiile-acolo rânduite
Şi fulgeră talazurile-n aur.
E-nfăţişat aici Augustus Caesar
Pe o corabie naltă, cu senatul,
Şi cu poporu-ntreg, şi cu Penaţii,
Şi cu slăviţii zei. El îi urneşte
La luptă pe itali. Lui două flăcări
Din tâmple sprinten îi ţâşnesc şi-n creştet
Se desfăşoară steaua părintească (...)
Asemenea minuni priveşte-Enea
Pe scutul lui Vulcan, dar de la mama,
Zeiţa Venus. Nu pricepe tâlcul,
Dar, bucurat de chipuri, el ridică
Pe umeri faima şi destinul Romei."

(Vergilius, *Eneida*, VIII, vv. 675 – 681 şi 729 – 731, trad. de G. I. Tohăneanu)

Recapitulare. Sintaxa frazei. Completivele

Interogativa indirectă				
Elemente de relaţie				
Pronume interogative	**Pronume nehotărâte**	**Adverbe interogative**	**Particule interogative**	
			simple	duble
quis, quid *qui, quae,* *quod = care?* *cine, ce?* *care, ce?*	*quisquis* *aliquis* *quisnam* etc.	*ubi* „unde" *quo* „încotro" *unde* „de unde" *quantum* „cât de" *quomŏdo* „cum"	*an* „dacă" *-ne* „dacă" *nonne* „oare nu" *num* „oare"	*utrum ... an* *-ne... an* *- ... an* *- ...-ne* „dacă" ... „sau"
Modul verbului – predicat → **Conjunctivul**				

[1] **Leucadia** – insulă în apropiere de Actium, azi Lefcadi.

Exersați!

1. Traduceți și analizați propozițiile:

Vergilius quaerit tantaene animis caelestibus irae sint. Catullus non studet scire Caesar albusne an ater homo sit. Magister gaudet quod omnes discipulus sciunt quis Catilina fuerit et quod in rempublicam fecerit. Flumen Arar influit lenitate ita ut oculis in utram partem fluat iudicari non possit.

2. Traduceți în limba latină:

Nu știm de unde răsare soarele. Aeneas se gândea dacă să rămână la Carthagina sau să plece spre Italia. Toți elevii știu cine a fost Augustus. Vergilius povestește ce fapte de arme a săvârșit Aeneas și cât de mult a fost prigonit de destin.

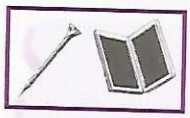

Vocabular

Cuvinte moștenite: *nox, noctis (noctem)* > noapte; *taceo,-ēre* > a tăcea; *teneo,-ēre* > a ține; *asper,-ĕra,-ĕrum* > aspru; *ocŭlus,-i* > ochi.

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *placĭdus,-a,-um* >...; *corpus,-ŏris* >...; *cor, cordis* >...; *cura, -ae* >...; *amor,-ōris* >...; *fluctuo,-āre* >... ;
- modificările fonetice care apar la cuvintele moștenite în limba română.

DICTA CLARA

Călcâiul lui Ahile

Ahile – *Achilles* – fiul zeiței *Thetis* și al muritorului *Peleus*, a fost scufundat la naștere, de mama sa, în apele *Styxului*, râul din Infern, pentru a-l face invulnerabil. Însă, pentru că fusese ținut de călcâi, această parte a corpului i-a rămas neudată și, deci, vulnerabilă. Ursita îi hărăzise lui Ahile o glorie nepieritoare: el avea să fie cel mai mare dintre eroii care vor lupta sub zidurile Troiei. Faptele lui de arme vor fi inegalabile, dar el nu se va întoarce viu de la Troia. O săgeată a lui Paris, îndreptată de zeul Apollo, îl va lovi în călcâi, singurul său punct vulnerabil, și îi va aduce moartea. Apollo l-a pedepsit astfel pentru îndrăzneala de a i se fi împotrivit.

Ahile – desen pe un vas

→ *singurul punct vulnerabil* ←

EVALUAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

A. Literatură. Teme recapitulative de redactare și compoziții.

1. Formați douăsprezece grupe și alcătuiți rezumatul fiecărei cărți a *Eneidei*. Prezentați apoi în clasă conținutul.

Traduceri ale ENEIDEI

- 1896 — *George Coșbuc* — trad. integrală în hexametri
- 1938 — *Eugen Lovinescu* — trad. în proză
- 1956 — *Dumitru Murărașu* — trad. integrală în hexametri
- 1979 — *Theodor Naum* — trad. parțială (I-IV) în hendecasilabi
- 1994 — *G. I. Tohăneanu* — trad. integrală în hendecasilabi
- 2000 — *Dan Sluşanschi* — trad. integrală în hexametri

2. Împrumutați de la biblioteca școlii voastre ediții ale *Eneidei* în diverse traduceri. Citiți în mai multe traduceri textele studiate în acest capitol și apreciați gradul de fidelitate și de realizare artistică. Comparați și cu traducerea personală.

3. Citiți *epitaful poetului de pe mormântul de lângă Neapolis:*

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope; cecini pascua, rura, duces.

„Mantua viață-mi dădu, mă răpus-au Calabrii, mă ține
Parthenope; am cântat pajiști, ogoare, viteji."

(trad. de Dan Slușanschi)

• Realizați o lucrare scrisă mai amplă în care să justificați, fructificând textele studiate, în ce măsură reflectă versurile epitafului viața și opera lui Vergilius.

4. Alegeți varianta de răspuns pe care o considerați corectă:

1. *Penații* erau zei ai:
a. focului b. căminului c. mării d. drumurilor

2. miturile fondatoare (Alba Longa, Roma) se regăsesc în operele:
a. Historiae b. Annales c. Ab Urbe condita d. De bello civili

3. *Fides* și *pietas* sunt metavalorile epocii :
a. arhaice b. augustane c. neroniene d. crizei republicii

4. rivalul lui Aeneas se numea:
a. Ascanius b. Turnus c. Remus d. Latīnus

5. latura războinică este o trăsătură comună zeilor:
a. Iuno şi Mercurius b. Hera şi Zeus c. Minerva şi Mars d. Neptunus şi Venus

B. Gramatică

1. Se dă textul:

Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
Impulit in latus; ac venti, velut agmine facto,
Qua data porta, ruunt et terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque a sedibus imis
Una Eurusque[1] Notusque[2] ruunt creberque procellis
Africus[3] et vastos volvunt ad litora fluctus.
Insequitur clamorque virum stridorque rudentum.
Eripiunt subito nubes caelumque diemque
Teucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.
Intonuere poli et crebris micat ignibus aether
Praesentemque viris intentant omnia mortem.
Extemplo Aeneae solvuntur frigore membra.

(Vergilius, *Aeneis*, I, 81 – 92)

Cerinţe: a) traduceţi textul
b) identificaţi două propoziţii principale
c) identificaţi două subordonate şi felul acestora
d) analizaţi complementele
e) selectaţi verbele; menţionaţi conjugarea şi rolul lor descriptiv
f) relevaţi imaginile vizuale şi auditive
g) comentaţi rolul epitetelor în aspectul descriptiv al textului
h) urmăriţi felul în care versificaţia susţine ideea poetică.

2. Traduceţi: Noaptea învăluind cu o umbră mare şi pământurile şi cerul, grecii, aşteptând un semnal din cetate, au hotărât să-i atace pe troienii care se cufundaseră într-un somn adânc.

3. Traduceţi textul, folosind dicţionarul; analizaţi sintactic fraza, rescriind propoziţiile şi precizând felul lor:

Hoc proelio trans Rhenum nuntiāto, Suebi, qui ad ripas Rheni venērant, domum reverti coepērunt; quos ubi qui proxĭmi Rhenum incŏlunt perterrĭtos sensērunt insecūti, magnum ex his numĕrum occidērunt. Caesar, una aestāte duŏbus maximis bellis confectis, maturius paulo quam tempus anni postulābat, in hiberna in Sequanos exercĭtum deduxit. (Caesar, *De bello Gallĭco*, I, 54)

C. Vocabular. Proverbia. Dicta clara

1. Alegeţi seria conţinând, în exclusivitate, *cuvintele moştenite* şi pe cele conţinând *neologismele* întâlnite în acest capitol:

a) a arde – a fugi – a memora – a saluta – a săruta;
b) cord – eroare – patrie – regină – speluncă;
c) alb – dulce – frumos – moale – tânăr;
d) celest – facil – placid – silvestru – superb.

---

[1] **Eurus** – vântul de sud-est, cald şi aducător de ploaie.
[2] **Notus** – vântul de sud, aducător de ploaie şi furtuni.
[3] **Africus** – vântul de sud-vest, şi el plin de furtuni.

2. Treceți pe câte un bilețel prefixele neologice de origine latină întâlnite în textele acestui capitol. Amestecați-le, trageți un bilețel și alcătuiți cât mai multe cuvinte formate cu acestea. Explicați-le apoi sensul. Câștigă cel care a descoperit cât mai multe derivate.

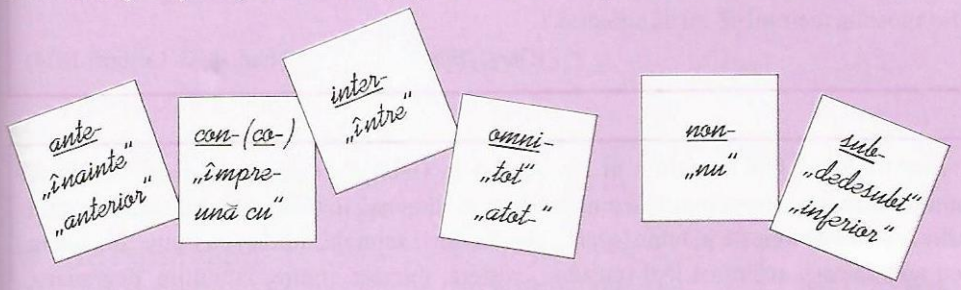

3. Construiți contexte în care să utilizați expresiile celebre de la *Dicta clara*: *mărul discordiei, calul troian, călcâiul lui Ahile*.

4. Alcătuiți un eseu pornind de la unul dintre proverbele care v-a plăcut cel mai mult.

Crucigramma:

Descoperiți perechile de prieteni devotați rămase celebre:

1. prieteni participanți la războiul troian, unul dintre ei răzbună moartea celuilalt, ucigându-l pe Hector; **2.** participanți la luptele contra rutulilor, alături de Aenēas; unul dintre ei moare luptând ca să-și răzbune prietenul ucis; **3.** prieteni nedespărțiți, unul este însoțit de celălalt în Taurida ca să aducă statuia lui Artemis; **4.** prieteni și frați totodată, unul muritor și celălalt părtaș la nemurire, care au rămas nedespărțiți și după moarte; **5.** ideal spre care tindem cu toții.

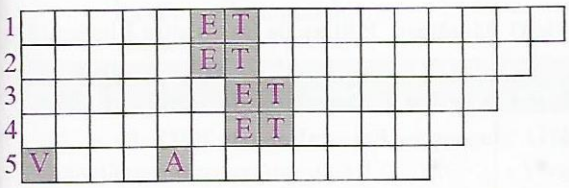

Castor și Polux – desen pe un vas

Repere literare

„Dați înapoi, și Latini scriitori, și voi, Greci, deopotrivă:
Naște-se acum, mai presus ca Iliada, ceva"

(Propertius, 2, 34, 65 – 66, trad. de D. Sluşanschi)

„Părinte-mi eşti, maestru-mi eşti tu mie
Tu singur eşti acela ce-a dat viaţă
Frumosului meu stil ce-mi dă mândrie."

(Dante, *Infernul*, I, 85 – 87 trad. de G. Coşbuc, 1924)

„Atitudinea faţă de natură în *Bucolice* şi în *Georgice* este alta. (...) În *Georgice, natura naturans*, forţa multiplă a manifestărilor de viaţă în toate regnurile ei, contactul direct cu tot ce trăieşte în lume (grâne, plante, flori, animale, albine) ca fiinţe congenere cu noi, părtaşii aceloraşi legi (naştere, creştere, tinereţe, iubire, înmulţire, degradare, moarte) este însuşi fondul poemului."

(Gh. Guţu, *Publius Vergilius Maro,* pp. 149-150)

„*Eneida* a ajuns Epopeea prin excelenţă, depăşindu-şi, prin măreţie, toţi epigonii – fie ei adversari, ca Lucan, sau emuli, ca Silius Italicus sau Valerius Flaccus: ea îi întrece, înaltă, *sicut alta solent inter viburna cupressi*. De aceea, Dante l-a asumat drept Maestru pe Virgiliu, iar numele acestuia a rămas echivalentul celui al Poetului – adică al Supremului cu putinţă pe tărâmul Muzelor."

(Dan Sluşanschi, *Introducere* la Publius Vergilius Maro, *Eneida*, pag. 17)

Bibliografie selectivă

Publius Vergilius Maro, *Bucolice. Georgice*, trad. de Th. Naum şi D. Murăraşu, E.S.P.L.A., Bucureşti, 1967.

Publius Vergilius Maro, *Eneida*, trad. de D. Murăraşu, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1956.

Publius Vergilius Maro, *Eneida*, trad. de E. Lovinescu, Editura Albatros, Bucureşti, 1978.

Publius Vergilius Maro, *Eneida*, trad. de D. Sluşanschi, Editura Paideia, 2000.

* *
*

E. Cizek, *Istoria literaturii latine*, vol. I, *Vergiliu*, ed. a II-a, revăzută şi adăugită, Grupul editorial Corint, Bucureşti, 2003.

C. Drăgulescu, *Scriitori greci şi latini, Vergiliu*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, pp. 376 – 382.

Gh. Guţu, *Publius Vergilius Maro, Studiu literar*, Editura Univers, Bucureşti, 1970.

Istoria literaturii latine, vol. II, partea I, coord. Mihai Nichita, Tipografia Universităţii, Bucureşti, 1981, *Publius Vergilius Maro*, pp. 59 – 237.

E. Papu, *Studiu introductiv* la *Eneida*, trad. de E. Lovinescu, Editura Tineretului, Bucureşti, 1967, pp. 5 – 61.

IV. QUINTUS HORATIUS FLACCUS

(65 a. Chr. – 8 a. Chr.)

SATIRA*. ODA

- **Quo valet nummus?**
  Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanţialele. Finala
- **Ad Postŭmum**
  Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanţialele. Consecutiva
- **Exegi monumentum...**
  Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanţialele. Temporala
- **Ars poetĭca**
  Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanţialele. Cauzala
- **Evaluaţi-vă cunoştinţele!**
- **Repere literare**
- **Bibliografie selectivă**

Horatius

Contextul istoric	Contextul literar
Începutul Principatului (31 a.Chr. – 14 p.Chr.)	Perioada clasică – augustană (31 a.Chr. – 14 p.Chr.)
Evenimente istorice	**Scriitori contemporani**
• 43 a.Chr. – al doilea triumvirat: Octaviānus, Marcus Antonius, Lepĭdus • 42 a. Chr. – bătălia de la Phillippi; triumvirii îi învinge pe republicani • 41 a.Chr. – împroprietărirea veteranilor de război • 31 a.Chr. – bătălia de la Actium	*Cercul lui Maecena:* • Vergilius • Propertius, *Elegiae* *Cercul lui Messala:* • Ovidius • Tibullus, *Elegiae* *Cercul lui Asinius Pollio:* • Catullus • Titus Livius

* Marchează operele autorilor recomandate numai pentru realizarea proiectelor didactice sau a lucrărilor de sinteză şi a eseurilor.

Repere biografice

- S-a născut la Venusia, în sudul Italiei, într-o familie modestă, tatăl fiind libert al gintei Horatia.
- La Roma primește o educație aleasă.
- În 45 a.Chr. pleacă în Grecia, la Athena, unde își desăvârșește pregătirea intelectuală și filosofică.
- Este tribun militar în legiunile lui Brutus, reprezentantul republicanilor, în timpul luptei de la Phillippi.
- În 38 a.Chr., Vergilius și Varius, prietenii poetului, îl prezintă lui Maecena, de a cărui protecție se bucură până la sfârșitul vieții.
- Este interesat de viața civică și sprijină ideologia lui Augustus.

Opera

› ***Iambi – Epode***[1], 17 poeme lirico-satirice în versuri prevalent iambice, în care sunt criticate moravurile corupte ale contemporanilor: avariția, parvenitismul, practica vrăjitoriei, lipsa de talent, războaiele civile.

› ***Carmĭna – Cânturi, Ode***, 4 cărți de ode civice, mitologico-religioase, morale, poetice, erotice, bahice, consacrate Romei, istoriei ei și mitologiei, lui Augustus.

› ***Sermōnes – Conversații, Satire***, 2 cărți de satire variate, în hexametru dactilic, anecdotice, literare, morale, autobiografice, alcătuite cu scopul de a îndrepta vicii ca avariția, lăcomia, invidia, parvenitismul, ambiția etc.

› ***Epistŭlae – Scrisori***, 2 cărți în hexametru dactilic cu problematică filosofică, morală, literară etc. Se remarcă printre ele *Epistŭla ad Pisōnes*[2] – *Epistula către Pisoni*, numită de timpuriu și *Ars poetĭca*.

Știați că...

Satira este o creație romană prin excelență, necultivată de greci. *Quintilianus* declara cu mândrie *„satĭra tota nostra est"* „satira este în întregime a noastră".[3] Etimologic, termenul provine din latinescul *satŭra*: sintagma *satŭra lanx* desemna un taler conținând un amestec de diferite fructe sau alimente, oferite ca prinos zeiței Ceres. În același timp, termenul a suferit și influența cuvântului grecesc *Sátyros – satír*[4].

Satyri jucându-se cu țapi – gravură anonimă

[1] **Epoda**, *epodos* în greacă și latină, desemnează un vers mai scurt care se succede unuia mai lung, în special al doilea vers dintr-un distih iambic; ulterior a ajuns să denumească poemul sau opera scrisă în astfel de versuri. Acest sistem iambic a fost inițiat în secolul al VII-lea a.Chr. de poetul liric grec *Arhiloh din Paros*.

[2] **Pisōnes** – Lucius Calpurnius Piso, consul în anul 15 a.Chr, și cei doi fii ai săi, Lucius și Gaius, iubitori și protectori ai literelor.

[3] **Institutio oratoria**, X, 1, 93.

[4] **Satíri** – divinități rustice din mitologia greacă, reprezentate prin ființe cu coarne și picioare de țap și cu corp omenesc acoperit de păr, prezenți în alaiul lui Dionysos.

Cu semnificația de *amestec*, termenul este folosit de *Ennius*, între secolele al III-lea şi al II-lea a.Chr., ca titlu al culegerii sale de poeme variate şi în metri diferiți, *Saturae*.

În secolul al II-lea a.Chr., *Lucilius* stabileşte tiparele genului, impunându-i caracterul satiric în accepțiunea de azi. Continuatorii lui Lucilius sunt, în epoca lui *Augustus*, *Horatius*, vizând defecte general-umane, şi, în secolul al II-lea p.Chr., *Persius* şi *Iuvenālis*, care înfierează cu multă asprime corupția societății din vremea lor.

Persius

Satira[1] în literatura universală

Literatura franceză:	*Literatura germană:*	*Literatura română:*
• Boileau	• Schiller	• Gr. Alexandrescu
• Voltaire	• Goethe	• M. Eminescu

[1] **Sátira** – desemnează o scriere în versuri sau în proză în care sunt criticate defecte morale ale oamenilor sau aspecte negative ale societății, cu intenții moralizatoare. (cf. DEX). Prin extensie, numim *satiră* orice operă cu caracter critic, demascator, indiferent de gen sau specie.

QUO VALET NUMMUS?

În Satira I, 1, *dedicată lui* Maecenas, Horatius *aduce în discuție anumite defecte și vicii care îi fac pe oameni nefericiți: nemulțumirea față de soarta proprie și avariția. Adresându-se unui avar închipuit cu care dialoghează, poetul îi arată absurditatea viciului său.*

„Tantălus sitiens captat flumĭna..."
– pictură pe un zid

Tantalus[1] a labris sitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? Mutato nomine de te
Fabula narratur: congestis undique saccis
Indormis inhians et tanquam parcere sacris
Cogeris aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Nescis quo valeat nummus? Quem praebeat usum?
Panis ematur, holus, vini sextarius, adde
Quis[2] humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
Formidare malos fures, incendia, servos,
Ne te compilent fugientes, hoc iuvat? Horum
Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.

(*Sermōnes*, I, 1, 68 – 79)

Vocabŭla

labrum, -i (s. n.) = buză
capto, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a căuta să prinzi
muto, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a schimba
congĕro, -ĕre, -gessi, -gestum (vb. III) = a aduna la un loc, a îngrămădi
indormio, -īre, -īvi, -ītum (vb. IV) = a dormi pe; *indormīre saccis* (cu dat.), „a dormi pe saci"
inhians, -āntis (adj. și part. prez.) = cu gura căscată (de lăcomie)
tamquam (tanquam) (adv.) = ca, întocmai ca
parco, -ĕre, peperci, parsum (vb. III) = (cu dat.) a cruța; a economisi, a păstra
sacrum, -i (s. n.) = obiect sfințit
cogo, -ĕre, coēgi, coactum (vb. III) = a constrânge, a forța
tabella, -ae (s. f.) = tablou, pictură
nummus, -i (s. m.) = ban
usus, -us (s. m.) = folos, utilitate
emo, -ĕre, emi, emptum (vb. III) = a cumpăra
olus (holus), -ĕris (s. n.) = legumă, zarzavat
sextarius, -ii (s. m.) = sextar (măsură pentru lichide de 0,55 litri)
nego, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a refuza; *quis negatis* „acelea care fiind refuzate"
vigĭlo, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a veghea, a fi atent
exanĭmis, -e (adj.) = fără suflare, mort
formīdo, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a se teme
fur, furis (s. m.) = hoț; tâlhar
compīlo, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a jefui
iuvat (vb. impers.) = a plăcea, a încânta
pauper, -ĕris (adj.) = sărac

---

[1] **Tantal** – rege al Lidiei, a fost primit la masa zeilor, dar, arătându-se nedemn de această onoare, a fost condamnat să rabde de foame și de sete în mijlocul mâncărurilor și al apei care fugeau în clipa când voia să le atingă.
[2] **Quis** – pentru *quibus*, ablativ plural arhaic.

Studiul textului

• Ilustrați *conținutul tematic* al fragmentului.

• Identificați *modalitățile stilistice* care sporesc nota vehementă și dramatică a satirei: interogațiile retorice, enumerațiile, gradația, conversația exclamativă.

• Remarcați versurile în care apar *schimbările bruște de tonalitate*. Care este rolul acestora?

• Comentați *rolul exemplului mitologic* din primele versuri.

• Relevați pe text următoarea *structură a argumentării*:

► *prezentarea cazului concret;* ► *exemplificarea acestuia;*

► *generalizarea moral-filosofică.*

• Ce *soluții de îndreptare a viciului* propune autorul?

• Realizați *schema hexametrului dactilic* și scandați versurile.

• Pentru voi *quo valet nummus*?

Exprimați-vă părerea!

1. *Avariția*, constând în lăcomie și zgârcenie, este, după Horatius, cauza principală care produce în sufletele oamenilor starea de nemulțumire și de nefericire.

„Zgârcitul, oricât strânge, nicicând nu-i mulțumit,
Pe toți îi pizmuiește și păru-n cap și-l smulge,
Când vede că vecinul mai multe capre mulge,
Nu vede că-s atâția săraci – cum nu e el –
Pe cei bogați să-ntreacă e singurul lui țel."

(*Satira* I, 1, vv. 130 – 134, trad. de Al. Hodoș și Th. Măinescu)

„Heu me misĕrum perii! Aurum meum perdĭdi!"

• Realizați un eseu în care să ilustrați *portretul avarului* conturat de Horatius, pe baza textului studiat și a versurilor citate. Comparați-l cu avarii celebri din literatura latină și literatura universală.

2. Dialogul dintre poet și interlocutorul său fictiv ia sfârșit prin postularea principiului epicurian, al cărui adept a fost Horatius, bazat pe preconizarea *ataraxiei, a echilibrului interior și armoniei*:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum[1].

(*Sermōnes*, I, 1, vv. 106 – 107)

• Organizați o dezbatere în care să vă argumentați părerea *pro* sau *contra* principiului horațian. Memorați versurile. Ce înseamnă pentru voi o persoană echilibrată, moderată?

---

[1] „E o măsură-n toate: tu, drumul drept îl ține
Și nu călca hotarul pus între rău și bine." (trad. de Al. Hodoș și Th. Măinescu)

3. Citiți *Invitația la lectură* și comentați versurile având în vedere *viciile criticate, modalitățile artistice folosite, structura compozițională, expresiile proverbiale.*

Știați că...

Iată câteva dintre recomandările lui Horatius în *Satire*. Memorați-le și aplicați-le asupra propriei persoane!

„De aceea, rar e omul care trăind ferice,
De la ospățul vieții sătul să se ridice."
(I, 1, vv. 139–140)

„Astfel, cu mine însumi de-ajung să mă împac,
Și bunilor prieteni am să le fiu pe plac."
(I, 4, vv. 180–181)

„Și-așa trăiesc în tihnă și mulțumit, departe
De toată-amărăciunea măririlor deșarte."
(I, 6, vv. 173 – 174, trad. de Al. Hodoș și Th. Măinescu)

Invitație la lectură

„În colibă, nu la curte, poți avea un trai cu soare.
Cerbul, mai călit în luptă, alungase din pășune
Pe mai slabul cal. Fugarul, greu trudit de drum, se spune
Că s-a dus la om să-i ceară ajutor, primind căpăstru,
Trufaș, biruind la rându-i, calul joacă în buiestru.
Dar deșarte, după asta, sunt silințele în toate
De-a mai smulge gurii, frâul și pe călăreț, din spate!
Cel cu frica sărăciei, ne-nțelept și el s-arată
Când își vinde libertatea, cea mai scumpă nestemată,
Ca să-și ia stăpân pe capu-i, sclav de-a pururea să fie,
Neștiind să-și ducă traiul, din puțina-i avuție.
Starea ce nu-i pe măsură, se aseamănă cu gheata:
Largă-ntr-însa, te împiedici; strâmtă, e și rana gata.
Bucuros de ce-ți dă soarta, înțelept trăiește-amice
Dacă am de-ajuns și totuși par a strânge, neferice
Ban cu ban, te rog mă mustră... Ori tiran, ori sclav e banul:
Vezi de funie de-l trage, decât el să-ți puie hamul."

(Horatius, *Epistole*, I, 10, vv. 35 – 50, trad. de Petre Stati)

Recapitulare. Sintaxa frazei. Finala

Finala → scopul în care se realizează acțiunea din regentă	
Conjuncții	**Substituire**
ut = să, ca să *ne* = (ca) să nu *quo* = ca să (când în finală se află un comparativ)	• relativa circumstanțială • sintagmele gerunzială și gerundivală în genitiv (+*causa*), dativ, acuzativ • supin (după verbe de mișcare) • participiu viitor activ (după verbe de mișcare)
Modul verbului – predicat → conjunctiv	

Exersați!

1. Traduceți și analizați propozițiile:

Milĭtes fores fregērunt ut Roma fugĕrent. Disce me grammatīcam quo facilius carmĭna Latīna Horatii legam. Graeci venērunt ad dona ferenda. Cavēte ne vitam silentio transeātis. Venērunt Graeci qui equum Troiānum adducĕrent. Explicābo brevi haec ne quis mirētur. Victo Hannibăle, Scipio Romam rediit ut triumphum agĕret.

2. Traduceți în limba latină:

Enea a plecat din Troia ca să întemeieze o nouă cetate. Grecii au venit pe mare ca să aducă în cetate calul în care erau soldații. Bucură-te de cele prezente ca să fii fericit. Horatius condamnă viciile oamenilor ca să îndrepte moravurile. Ca să poți să-mi dai un sfat mai ușor, îți voi explica situația.

3. Formați fraze cu propozițiile de la punctele *a* și *b* în funcție de **ut** și **ne** *cu valoare finală* sau *completivă*. Traduceți-le.

a) *Orgetŏrix civĭbus suis persuasit...; Caesar primam legiōnem mittit...; Ad eundem rivum lupus et agnus venĕrant...; Dux suos hortātur...*.

b) *... ut aquam bibĕrent; ... ne ab hostium equitĭbus circumiri posset; ... ut de finĭbus suis exirent; ... ne hostĭbus auxilium mittĕrent.*

Vocabular

Cuvinte moștenite: *saccus,-i* > sac; *panis,-is* > pâine; *vinum,-i* > vin; *vigĭlo,-āre* > a veghea; *fur, furis* > fur „hoț"; *servus, -i* > șerb, „iobag".

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *capto,-āre* >...; *muto,-āre* >...; *fabŭla,-ae* >...; *narro,-āre* >...; *usus,-us* >...; *humānus,-a,-um* >...; *nego,-āre* >...; *incendium,-ii* >...; *opto,-āre* >...; *compĭlo,-āre* >... .

VARIA DICTA

ne quid nimis = nimic peste măsură (Terentius, *Andria*, 5, 1, 34)
est modus in rebus = este o măsură în toate (Horatius, *Satirae*, 1, 1, 106)
aurea mediocrĭtas = aurita cale de mijloc (Horatius, *Odae*, 2, 10, 5)
auri sacra fames = blestemata foame de aur (Vergilius, *Aeneis*, 3, 57)
modĭcus cibi, medĭcus sibi = cine este cumpătat la mâncare este medicul lui însuşi

PROVERBIA

Quae virtus et quanta sit vivĕre parvo! = A vieţui cu puţin e o virtute atât de mare!
(Horatius, *Satĭrae*, 2, 2, 1)

Dum licet, in rebus iucundis vive beatus! = Fii fericit în mijlocul plăcerilor, cât îţi este cu putinţă.
(Horatius, *Satĭrae*, 2, 6, 96)

Aliena capella gerit distentius uber. = Căprița vecinului are ugerul mai plin.
(Horatius *Satĭrae*, 1, 1, 110)

Ira furor brevis est; anĭmum rege, qui nisi paret, impĕrat. = Mânia este o nebunie de scurtă durată; stăpâneşte-ţi mânia căci dacă nu este ţinută în frâu, ea îţi porunceşte.
(Horatius, *Epistulae*, 1, 2, 62 – 63)

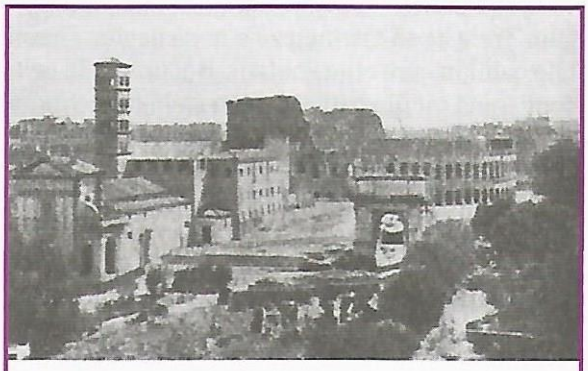

Forul roman şi Colosseum – reconstituire

AD POSTUMUM[1]

Meditația asupra scurgerii ireversibile a timpului este un motiv major în Odele, Carmĭna, *horațiene: încercarea de a opri trecerea timpului și apropierea sfârșitului prin rugăminți și ofrande aduse zeilor este zadarnică. Metrul utilizat este* strofa alcaică[2].

⏓ / –́ ⏑ / –́ – ‖ –́ ⏑ ⏑ / –́ ⏑ / ⏓́
⏓ / –́ ⏑ / –́ – ‖ –́ ⏑ ⏑ / –́ ⏑ / ⏓́
⏓ / –́ ⏓ / –́ – / –́ ⏓ / –́ ⏓
–́ ⏑ ⏑ / –́ ⏑ ⏑ / –́ ⏑ / –́ ⏓

Eheu fugaces, Postume, Postume,
labuntur anni, nec pietas moram
rugis et instanti senectae
afferet indomitaeque morti;

non, si trecenis quotquot eunt dies
amice, places illacrimabilem
Plutona tauris, qui ter amplum
Geryonem Tityonque tristi

compescit unda[3], scilicet omnibus
quicumque terrae munere vescimur
enaviganda, sive reges
sive inopes erimus coloni.

Frustra cruento Marte carebimus
fractisque rauci fluctibus Hadriae[4],
frustra per autumnos nocentem
corporibus metuemus Austrum[5]:

visendus ater flumine languido
Cocytos[6] errans et Danai[7] genus
infame damnatusque longi
Sisyphus Aeolides[8] laboris.

Linquenda tellus et domus et placens
uxor neque harum, quas colis, arborum
te praeter invisas cupressos
ulla brevem dominum sequetur.

Absumet heres Caecuba[9] dignior
servata centum clavibus et mero
tinget pavimentum superbis
pontificum potiore cenis.

(*Carmĭna,* II, 14)

Vocabŭla

eheu (interj.) = vai!
fugax, -ācis (adj.) = care fuge, trecător
labor, labi, lapsus sum (vb. dep.) = a aluneca, a se scurge, a trece
mora, -ae (s. f.) = întârziere, zăbavă
ruga, -ae (s. f.) = zbârcitură
instans, -ntis (adj.) = amenințător, iminent
affĕro, afferre, attŭli, allātum (vb. III) = a aduce
indomĭtus, -a, -um (adj.) = nesupus, neîmblânzit
placo, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a potoli, a împăca
ter (num.) = de trei ori
Geryon, -ŏnis (s. m.) = Geryon, gigant cu un corp întreit
Tityos, -i (s. m.) = Tityos, gigant ucis de Apollo, pentru că o jignise pe Diana
compesco, -ĕre, -scui (vb. III) = a reține, a opri
munus, -ĕris (s. n.) = rod, dar
treceni, -ae, -a (num.) = câte trei sute

---

[1] **Postŭmus** (< adj. superl. *postŭmus, -a, -um* – ultimul născut, născut după moartea tatălui) după unii editori, personaj fictiv sau destinatarul unei elegii (III, 12) a lui *Propertius*.
[2] **Strofă alcaică** – două versuri alcaice de 11 silabe, al treilea de 9 și al patrulea de 10 silabe.
[3] **Styx** – râu în Infern.
[4] **Hadria**,*-ae* (s. f.) – Marea Adriatică.
[5] **Austrul** sau *Sirocco* – vânt de sud, care suflă dinspre Africa în august și septembrie.
[6] **Cocytos** – alt râu al Infernului, cu semnificația „râul suspinelor".
[7] **Danaus**,*-i* – rege în Argos, tatăl danaidelor.
[8] **Aeolides** – fiul lui Aeolus.
[9] **Cecubum** – vin foarte renumit.

enavĭgo, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a străbate navigând; *unda enaviganda* „apa care trebuie străbătută“
colōnus, -i (s. m.) = cultivator de pământ, plugar
careo, -ēre, carui (vb. II) = a se ține departe, a evita
raucus, -a, -um (adj.) = răguşit, aspru (la auz)
languidus, -a, -um (adj.) = lânced, leneş
infāmis, -e (adj.) = cu nume rău, ticălos
linquo, -ĕre, liqui (vb. III) = a lăsa în urmă, a părăsi (poetism)
vescor, vesci (vb. dep.) = a se hrăni
placens, -ntis (adj.) = drag, iubit
invīsus, -a, -um (adj.) = urât, nesuferit
brevis, -e (adj.) = (fig.) efemer, vremelnic
absŭmo, -ĕre, -sumpsi, -sumptum (vb. III) = a consuma, a irosi
heres, -ēdis (s. m. şi f.) = moştenitor
clavis, -is (s. f.) = cheie, zăvor
merum, -i (s. n.) = vin curat
tingo, -ĕre, tinxi, tinctum (vb. III) = a vărsa
potior, -tius (adj. comp. *potis*) = mai bun, superior

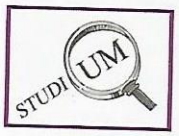

Studiul textului

Preoteasa lui Apollo la Delphi – cupă atică, Muzeul Statului din Berlin

• Realizați *schema metrică* şi scandați versurile.
• Ilustrați *conținutul ideatic* al fiecărei strofe şi *maniera gradată* de exprimare a acestuia.
• Extrageți *epitetele* şi *substantivele* pe care le însoțesc şi analizați rolul lor stilistic. Ce alte figuri de stil mai remarcați?
• Analizați *elementele mitologice* prezentate în text şi rolul acestora.
• Identificați strofa în care este prezent *motivul identității oamenilor din perspectiva morții egalizatoare*. Amintiți-vă versurile din creația eminesciană în care apare acest motiv.
• Comentați *valorile ideatice* şi *stilistice* ale adverbului *frustra* „zadarnic“.

Exprimați-vă părerea!

Pluto şi Proserpina, zeități ale Infernului.

1. Realizați un eseu în care să demonstrați prezența unor motive în lirica horațiană, valorificând textul studiat, rubrica *Ştiați că...* şi *Invitația la lectură*.

2. Recunoaşteți în versurile eminesciene de mai jos, motivele horațiene învățate:

„Trecut-au anii ca nouri lungi pe şesuri
Şi niciodată n-or să vie iară.“ (*Trecut-au anii...*)

„Nu e păcat / Ca să se lepede
Clipa cea repede / Ce ni s-a dat?“ (*Stelele-n cer*)

„Poți zidi o lume-ntreagă, poți s-o sfarămi... orice-ai spune,
Peste toate o lopată de țărână se depune.“ (*Scrisoarea I*, vv. 117–118)

„Ce-o să-i pese soartei oarbe ce vor ei sau ce gândesc?...
Ca şi vântu-n valuri trece peste traiul omenesc.“ (*Scrisoarea I*, vv. 95–96)

Ştiaţi că...

Oda este specie a genului liric în care se exprimă elogiul, entuziasmul sau admiraţia faţă de persoane, de fapte eroice, de idealuri, faţă de natură, artă, patrie, etc.

Faza latină a speciei, după ce în literatura greacă a fost impusă de *Alceu, Sapphó*[1] şi *Pindar*, este ilustrată de **Horatius**. Culegerea de „Ode", *Carmĭna*, numeroase şi pe teme diferite (sociale, morale, civice, religioase, erotice, bahice) l-a consacrat ca pe *un exponent al lirismului roman*, continuator al neotericilor şi al lui *Catullus*.

Faun*[3] *dansând – statuetă găsită la Pompei

Oda *Lui Postumus* concentrează **motivele literare majore** ale liricii lui Horatius: *fugit tempus* = timpul fuge, *vanĭtas vanitātum* = deşertăciunea deşertăciunilor, *fortūna labĭlis* = soarta schimbătoare. Având în vedere meditaţia asupra acestor motive, în *Ad Leuconoen*[2] poetul propune îndemnul la trăirea clipei, *carpe diem* = bucură-te de ziua de azi şi renunţarea la cercetarea inutilă a viitorului, *tu ne quaesiĕris* = nu cerceta.

Spem longam reseces. Dum loquimur, fugerit invida
aetas: carpe diem, quam minimum credula postero!

„Scurtează-ţi după timp speranţa; rea, vremea trece cât vorbim.
Culege ziua cea de astăzi: ce va fi mâine, noi nu ştim."

(*Ode*, I, 11, *Leuconoei*, 7-8, trad. de Th. Naum)

Invitaţie la lectură

„O, vezi cum stă-n omăt adânc Soracte[4],
Semeţ lucind, cum codrii nu duc greul
Zăpezii, greu trudiţi, iar gerul
Oprit-a, aspru, şoapte de şuvoaie?!

Alungă frigul, lemne iar în vatră
Punând, braţ plin, şi toarnă, larg la suflet,
Paharnice, tu, vin din cana
Sabină, din cel vechi, de patru toamne!

În seama Zeilor te lasă: dânşii,
Odată vânturile domoliră,
Învârtejite-n larguri, clocot,
Nici chiparoşi, nici frasini nu dau freamăt.

Ce fi-va mâine, fugi de-a-ţi face gânduri!
Ce zi, sub Soartă, îţi e dată-i bună –
Câştig sporit – iar tu iubirea
Şi horele nu le uita, copile,

Cât cărunţia tristă nu te-ajunge!
Acum şi joaca-n câmp, şi întâlnirea,
Cu şoaptele-i de noapte, blânde,
Se potrivesc, la tot ştiute ceasuri.

Acum şi-al fetei chicotit, ştrengarul,
Ascunsul ei trădându-l, cel de taină,
Ţi-i scump, ca şi-un zălog, din deget
Luat, mai vrând, mai nu, ori de pe braţe!"

(Horatius, *Ode*, I, 9, *Ad Thaliarchum*[5], trad. de Dan Sluşanschi)

---

[1] vezi pag. 40, *Ştiaţi că...*

[2] **Leuconoē** – Leuconoe – nume de origine greacă, „cea cu mintea simplă, naivă".

[3] **faun** – veche divinitate italiană, protector al muncilor agricole, al turmelor, al păstorilor.

[4] **Soracte** – munte la nord de Roma.

[5] **Taliarh** – nume grecesc însemnând „regele ospăţului", ales de poet pentru a evoca figura unui om vesel şi tânăr.

Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanțialele. Consecutiva

Consecutiva → consecința, urmarea unei acțiuni din regentă		
Adverbe corelative în regentă	**Conjuncții**	**Substituire**
tam, adeo, ita, sic = așa, atât, astfel *talis, tale* = asemenea *tantus,-a, -um* = atât de mare	*ut* = încât *ut non* = încât să nu	• relativa circumstanțială
Modul verbului – predicat → **conjunctiv**		

Exersați!

1. Traduceți și analizați propozițiile:

Nemo tam senex est ut unum diem non speret. Tantum bibit ut ebrius sit. Quis nostrum tam animo duro fuit ut morte non moverētur? Quis mortālium ferreus esset qui vitam sine amīco ferre posset? Anni fugāces labuntur ut piĕtas moram instanti senectae non afferret. Hic qui amicitiam neget tam pravus esse potest.

2. Traduceți în limba latină:

Ai mințit de atâtea ori încât nu te mai pot crede. Nu este elev care să nu știe mai multe ode ale lui Horatius. Traian a fost atât de viteaz încât a supus Dacia și pe locuitorii ei. Teama de moarte este atât de mare încât îngrozește și sufletele mai puternice. Didona l-a iubit mult pe Enea, astfel încât nu a putut trăi fără el.

3. Formați fraze cu subordonate consecutive din propozițiile principale de mai jos. Spuneți cum ați procedat:

Sicilia fertĭlis est; ităque in omnem orbem terrārum fructus exportantur. Catilīna magna vi et animi et corpŏris fuit; in rempublĭcam coniuratiōnem fecit. In foro consŭlis clamor tantus est; popŭlus concurrit. Aegritūdo odiōsa est; nobis omnĭbus senĭbus onus grave est.

Vocabular

Cuvinte moștenite: *taurus,-i* > taur; *languīdus,-a,-um* > lânced; *longus, -a,-um* > lung; *domĭnus,-i* > domn; *pavimentum,-i* > („podea") pământ.

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *fugax,-ācis* >...; *amplus,-a,-um* >...; *unda,-ae* >...; *colōnus,-i* >...; *infāmis,-e* >...; *damnātus,-a,-um* >...; *centum* >...; *pavimentum,-i* >...; *pontĭfex, -ĭcis* >...; *cena,-ae* >... ;
- etimonul latin de la baza următoarelor neologisme: *abreviere, breviar, centurion, consecvență, conservat, ereditate, indignat, inocent, laborios, teluric.*

PROVERBIA

Quid aeternis minōrem consiliis anĭmum fatīgas? = De ce-ți tulburi sufletul, mai prejos de hotărârile cele veşnice?

(Horatius, *Carmĭna*, 2, 11, 11 – 12)

Pallīda mors aequo pulsat pede paupērum tabernas, regumque turres. = Moartea lividă bate cu acelaşi pas şi în colibele săracilor şi în palatele regilor.

(Horatius, *Carmĭna*, 1, 4, 13 – 14)

Dona praesentis cape laetus horae. = Primeşte bucuros darurile ceasului de faţă.

(Horatius, *Carmĭna*, 3, 8, 27)

DICTA CLARA

Sabia lui Damocles[1]

Damocles (secolul al IV-lea a.Chr.), curtean al tiranului[2] Siracuzei, Dionysios II, considera că nu există fericire mai mare decât să fii tiran. Spre a i se da o lecţie, invitat la un ospăţ, a fost aşezat în locul tiranului şi i s-au acordat toate onorurile. La un moment dat, i s-a cerut să se uite în sus: deasupra capului său atârna din tavan o sabie fără teacă, legată doar cu un fir foarte subţire; aceasta simboliza primejdiile care îl pândesc în orice moment pe tiran.

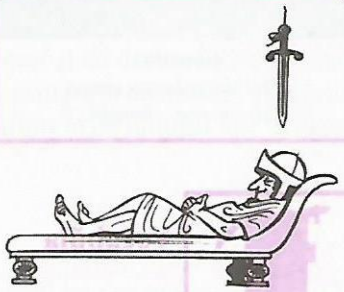

Damocles (caricatură)

→ *pericol ce poate surveni oricând* ←

[1] Anecdota este citată de Horatius, *Carmĭna*, III, 1, vv. 17 – 18.

[2] **Tiran** – „stăpânitor absolut al unui stat sau al unei cetăţi greceşti din Antichitate" (DEX).

EXEGI MONUMENTUM

În poemul-epilog al cărții a treia de Ode regăsim expresia cea mai celebră a motivului autoelogiului operei literare. *Metrul este* asclepiadul minor ⏑ – / ⏑ ⏑ – / ⏑ // ⏑ ⏑ – / ⏑ ⏑ – / ⏑ ⏑

Horatius
„Delphica lauro cinge, Melpomene, comam...“

Exegi monumentum aere perennius
regalique situ pyramidum altius,
quod non imber edax, non Aquilo[1] impotens
possit diruere aut innumerabilis
annorum series et fuga temporum.
Non omnis moriar multaque pars mei
vitabit Libitinam: usque ego postera
crescam laude recens, dum Capitolium
scandet cum tacita virgine[2] Pontifex.
Dicar, qua violens obstrepit Aufidus[3]
et qua pauper aquae Daunus[4] agrestium
regnavit populorum, ex humili potens
princeps Aeolium carmen[5] ad Italos
deduxisse modos. Sume superbiam
quaesitam meritis et mihi Delphica
lauro[6] cinge volens, Melpomene, comam!

(*Carmĭna*, III, 30)

Vocabŭla

exĭgo, -ĕre, -ēgi, -actum (vb. III) = a duce la capăt, a termina
perennis, -e (adj.) = durabil, veşnic; *aere perennius* „mai durabil ca bronzul“
regālis, -e (adj.) = regesc
situs, -us (s. m.) = aşezare; *regali situ pyramidum altius* „mai înalt decât construcția regească a piramidelor“
edax, -ācis (adj.) = care roade, care distruge
impotens, -ntis (adj.) = care nu se poate stăpâni, violent, puternic
diruo, -ĕre, -ui, -ŭtum (vb. III) = a distruge, a dărâma
series, -ei (s. f.) = şir, rând
Libitīna, -ae (s. f.) = zeița morții; (fig.) moartea
usque (adv.) = fără întrerupere, mereu
postĕrus, -a, -um (adv.) = viitor, următor
recens, -ntis (adj.) = proaspăt, nou
scando, -ĕre, -ndi, -nsum (vb. III) = a se urca, a se sui
obstrĕpo, -ĕre, -strepui, -strepĭtum (vb. III) = a vâjâi, a vui
agrestis, -e (adj.) = sălbatic
potens, -ntis (adj.) = puternic
princeps, -cĭpis (adj. şi s. m.) = fruntaş, conducător
dedūco, -ĕre, -duxi, -ductum (vb. III) = (fig.) a compune; *ad Italos deduxisse modos* „am mlădiat în vers italic“
sumo, -ĕre, sumpsi, sumptum (vb. III) = a lua asupra sa, a-şi atribui
superbia, -ae (s. f.) = mândrie; laudă, slavă
quaesītus, -a, -um (adj.) = căutat, cuvenit
cingo, -ĕre, cinxi, cinctum (vb. III) = a încinge, a încununa
coma, -ae (s. f.) = părul; fruntea

[1] **Acvilonul** – vânt de nord-est.
[2] **„Cu fecioara tăcută“** – vestala, preoteasa zeiței Vesta, rămânea tăcută în timpul procesiunii.
[3] **Aufidus** – fluviu în Apulia unde se afla Venusia, locul de naştere al poetului.
[4] **Daunus** – rege legendar al Apuliei, tatăl lui Turnus, rivalul lui Aenēas.
[5] **Carmen** – poezia eolică (reprezentată de Alceu şi Sapphó).
[6] **Laurul delfic** – însemnul lui Apollo şi cununa poeților inspirați de el; simbolizează şi gloria poetică.

Studiul textului

• Scandați versurile aplicând schema metrică. Comentați *tonalitatea solemnă* care se degajă din scandarea lor și desprindeți legătura cu conținutul.

• Relevați *motivul autoelogiului* în această odă. La care dintre poeții studiați l-ați mai întâlnit?

• În ce versuri apare motivul *fugit tempus*?

• Identificați versurile în care poetul își exprimă *caracterul novator* al creației sale.

• Extrageți termenii care fac *aluzie la originea modestă* și *la locurile natale* ale poetului.

• Comentați rolul stilistic *al epitetelor* și *al comparațiilor*.

• Justificați cu argumente din text *sentimentele poetului de mândrie, încredere, mulțumire, convingere în valoarea talentului său.*

Exprimați-vă părerea!

1. *Lauda poeziei care înfruntă timpul și dă artistului nemurirea* este o temă literară de largă circulație; prin forța talentului, versurile vor fi nemuritoare și îl vor face nemuritor și pe autorul lor. În acest sens, *Ovidius* scria:

„Ergo, etiam cum me suprēmus adedĕrit ignis,
Vivam, parsque mei multa superstes erit"
(*Amōres*, I, 41–42)

„Numai poetul,
Ca pasări ce zboară
Deasupra valurilor,
Trece peste nemărginirea timpului:
În ramurile gândului,
În sfintele lunci,
Unde pasări ca el
Se-ntrec în cântări."
(M. Eminescu, *Numai poetul...*)

• Traduceți distihul lui Ovidius și raportați-l la versurile horațiene similare. Comparați și cu versurile lui Eminescu reproduse. Organizați apoi o dezbatere în care să comentați ideile profunde exprimate și să argumentați în ce măsură timpul a transformat în realitate dorințele și concepțiile expuse.

2. Citiți în traducerea lui M. Eminescu fragmentul *Epilogului* lui Horatius. Comparați cu traducerea proprie.

„Mi-am zidit monument decât acel de fier
Mult mai trainic și nalt ca piramizi cerești;
Ploaia nu-l va mânca, nici Aquilonul slab,
Nici al anilor șir, vremile care fug.
Nu de tot voi muri, partea mai bună a mea
Va scăpa de mormânt..."

3. Pe baza *Invitației la lectură* discutați ce mijloace de călire morală a tinerilor propune poetul. Exprimați-vă și propria părere.

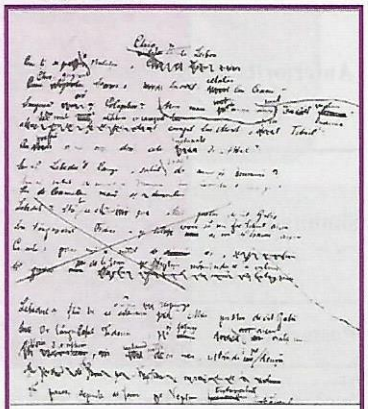

M. Eminescu „Către Bulatius"
Pagină de manuscris

Știați că...

Pe lângă odele meditative, morale, poetice, erotice, Horatius scrie și **ode cu tematică civică**, mărturisindu-și aderarea la politica lui Augustus care își propusese redresarea tradițiilor, instaurarea păcii și eliminarea neînțelegerilor și a ostilităților militare. Rolul reparator îi revine generației tinere care trebuie însă reeducată în spiritul moralității.

Dintre ele se distinge **Carmen saeculāre** „Cântecul secular", oda patriotică cea mai avântată închinată gloriei Romei, scrisă în anul 17 a. Chr., cu ocazia sărbătorilor seculare organizate de Augustus. Imnul, compus din 19 strofe, cântat de tineri și tinere[1], cuprindea rugăciuni adresate zeilor, mai ales lui *Apollo și Dianei*, divinități preferate de Augustus, de a aduce Romei prosperitate, pace, bogăție, moravuri curate tinerimii și viață tihnită bătrânilor.

Invitație la lectură

„Romana tinerime în oaste oțelită
Deprindă-se să rabde cu inima tihnită
strâmtoarea sărăciei și, crânceni călăreți,
să ia cu lancea-n goană pe parții îndrăzneți
și să-și petreacă viața adăpostiți sub ceruri
continuu în primejdii cu strălucite țeluri; (...)
E dulce, mândră moartea când pentru țară mori[2]:
la cei ce fug de luptă le iese Moartea-n cale
și-n pulpele fricoase și-n șubredele șale
lovește ea pe junii de spaimă prinși dosind
Rușinea și disprețul Virtutea n-o cuprind,
fruntea-i lucește printre onoruri fără pată,
puterea ea n-o lasă și nici n-o ia vreodată
Precum își schimbă cursul favorul popular;
Virtutea, ea deschide al cerului altar
celora demni să treacă de-aici la nemurire."

(Horatius, *Ode*, III, 2, *Romanilor*, vv. 1 – 6; 14 – 23, trad. de D. C. Ollănescu)

Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanțialele. Temporala

Temporala → timpul, momentul în care se petrece acțiunea exprimată în regentă			
Trepte temporale	**Conjuncții**	Modul verbului-predicat	**Substituire**
Anterioritate	*ut primum, ubi primum, cum primum* = de îndată ce *postquam* = după ce	**Indicativ**	• ablativul absolut • participiala relativă
	cum (historĭcum) = după ce	**Conjunctiv** mai mult ca perfect	
Simultaneitate	*ut, ubi, cum* = când *dum, donec, quoad* = în timp ce	**Indicativ**	
	cum (historĭcum) = pe când	**Conjunctiv** imperfect	
	dum, donec, quoad = până când, până să	**Conjunctiv**	
Posterioritate	*antĕquam, priusquam* = înainte de a, înainte să	**Indicativ** sau **Conjunctiv**	

[1] După modelul grecilor, și la Roma apar coruri de băieți și fete din rândurile nobililor, care intonau imnuri la procesiunile oficiale.

[2] ***Dulce et decōrum est pro patria mori!***

Exersați!

1. Traduceți frazele și analizați temporalele (elementul de relație, modul predicatului, treptele temporale):

Donec eris felix multos numerābis amīcos. Ubi primum potĕris, tua consilia ad me scribas. Priusquam lectiōnes facerētis, diu cogitāte. Cum Caesar in Galliam venit, duo factiōnes erant. Cum magna multitūdo convenisset, consul haec loqui coepit. Antĕquam consŭles ad bellum gerĕrent, auspicia habĭta sunt. Cicĕro, postquam primo in Tusculānum fugĕrat, in Formiānum proficiscitur. Cum Athenis essem, Parthenōnem vidi. Exspecta dum redeam.

2. Traduceți în limba latină:

În timp ce profesorul vorbește, elevii ascultă lecția cu atenție. Enea a rămas puțin timp la Cartagina înainte să ajungă în Italia. Atunci va veni primăvara când vei vedea primele flori și primele rândunele. Horatius spune că după ce va muri, opera sa va dăinui mult timp.

3. Traduceți textul; înlocuiți participialele cu subordonata temporală explicând cum ați procedat:

Gallis Capitolium obsidentĭbus, anseres clangōre eorum alārumque crepĭtu Romānos excitavērunt. Manlius, armis arreptis, simul ad arma cetĕros ciens, vadit et, dum cetĕri trepidant, Gallum deturbat.

Vocabular

Cuvinte moștenite: *monumentum,-i* > mormânt; *fuga,-ae* > fugă; *tempus,-ŏris* > timp; *morior, mori* > a muri; *pars, partis* > parte; *cresco, -ĕre* > a crește; *recens,-ntis* > („proaspăt") rece.

Descoperiți singuri!

- Cuvintele împrumutate: *monumentum,-i* >...; *perennis,-e* >...; *regālis,-e* >...; *pyrāmis,-ĭdis* >...; *series,-ei* >...; *recens,-ntis* >...; *scando,-ĕre* >...; *tacĭtus,-a,-um* >...; *violens,-ntis* >...; *agrestis,-e* >...; *humĭlis,-e* >... ;
- Sinonimul neologic și etimonul lui din limba latină pentru următoarele cuvinte: *câmpenesc, durabil, modest, proaspăt, puternic, regesc, subînțeles*.

VARIA DICTA

nunc bibendum (est) = acum să bem! (Horatius, *Carmĭna*, 1, 37, 1)
vive valeque = trăiește și fii sănătos! (Horatius, *Sermōnes*, 2, 5, 110)
in medias res = în mijlocul lucrurilor (Horatius, *Ars poetica*, 148)
ridentem dicĕre verum = să spui adevărul râzând (Horatius, *Sermōnes*, 1, 1, 24)
ridendo castīgat mores = râzând se îndreaptă moravurile

PROVERBIA

Num tibi, cum fauces urit sitis, aurea quaeris pocŭla? = Oare, atunci când setea îți arde gâtul, cauți un pahar de aur? (Horatius, *Sermōnes*, 1, 2, 114)

Dimidium facti qui coepit habet. = Lucrul început este pe jumătate făcut. (Horatius, *Sermōnes*, 1, 2, 40)

Beātus ille qui procul negotiis... = Fericit cel care, departe de orice fel de griji... (Horatius, *Epodae*, 2, 1)

ARS POETICA

În „Epistula către Pisoni", Epistŭla ad Pisōnes, fără a avea pretenția de a redacta un tratat de poetică după toate regulile, Horatius își exprimă foarte clar, sub forma unei conversații prietenești cu Pisonii, ideile referitoare la problemele scrierii operelor literare.

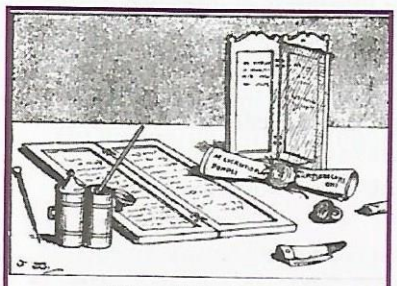

Materiale de scris după o pictură din Pompei

Non satis est pulchra esse poemata: dulcia sunto
Et quocumque volent animum auditoris agunto.
Ut ridentibus arrident, ita flentibus afflent
humani vultus: si vis me flere, dolendum est
primum ipsi tibi: tunc tua me infortunia laedent. (...)
Respicere exemplar vitae morumque iubebo
Doctum imitatorem et vivas hinc ducere voces. (...)
Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
lectorem delectando pariterque monendo! (...)
Natura fieret laudabile carmen, an arte,
quaesitum est: ego nec studium sine divite vena,
nec rude quid prosit video ingenium: alterius sic
altera poscit opem res et coniurat amice.

(Epistŭla ad Pisōnes, 99 – 103; 317 – 318; 343 – 344; 408 – 411)

Vocabŭla

poēma, -ătis (s. n.) = poezie, poem
dulcis, -e (adj.) = plăcut; emoționant
ago, -ĕre, egi, actum (vb. III) = a mâna, a împinge; *agunto* (ca și *sunto*), imperativ viitor „să ducă" („să fie")
arrideo, -ēre, -rīsi, -rīsum (vb. II) = a râde la râsul altuia
affleo, -ēre (vb. II) = a plânge împreună cu altul
vultus, -us (s. m.) = chip
doleo, -ēre, -ui (vb. II) = a durea, a suferi
infortunium, -ii (s. n.) = nenorocire, nefericire
respicio, -ĕre, -spexi, -spectum (vb. III) = a privi înapoi, a lua seama (la)
exemplar, -āris (s. n.) = model, exemplu
doctus, -a, -um (adj.) învățat
hinc (adv.) = de aici
duco, -ĕre, duxi, ductum (vb. III) = a extrage, a scoate
punctum, -i (s. n.) = punct; *tulit punctum* „și-a atins țelul"
misceo, -ēre, miscui, mixtum (vb. II) = a amesteca, a uni, a îmbina
parĭter (adv.) = totodată, în același timp
moneo, -ēre, -ui, -ĭtum (vb. II) = a îndemna, a sfătui; a îndruma
natūra, -ae (s. f.) = talent, înzestrare naturală
ars, artis (s. f.) = muncă, efort
dives, -ĭtis (adj.) = bogat, rodnic
vena, -ae (s. f.) = vână, talent
rudis, -e (adj.) = brut, neșlefuit, neexersat
prosum, prodesse, prōfui (vb. nereg.) = a fi de folos, a folosi
posco, -ĕre, poposci (vb. III) = a cere, a chema
coniūro, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a se lega prin jurământ, a se asocia, a se ajuta
amīce (adv.) = prietenește, ca între prieteni

Studiul textului

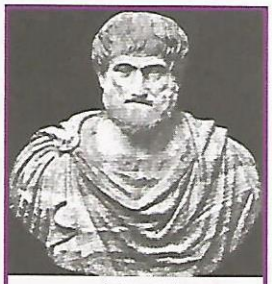

Aristotel

• Identificați versurile referitoare la următoarele *idei poetice* ale textului:

- formă și fond vv. .....
- talent și muncă stăruitoare vv. .....
- finalitatea operei vv. .....
- viața dă conținut artei vv. .....

• Care dintre cele două adjective *pulchra* și *dulcia* se referă la *fondul* și la *forma poeziei,* ***poēmata***. Exemplificați.

• Relevați *valoarea stilistică* a verbelor *sunto* și *agunto* la forma de imperativ viitor, folosit mai ales în textele de legi.

• Identificați versurile care se referă la *capacitatea emoțională, estetică* pe care trebuie să o transmită publicului opera de artă.

• Care este *scopul poeziei?* Identificați sintagma referitoare la *finalitatea creației.*

• În ce condiții se realizează *laudabĭle carmen*?

• Numiți *figura de stil* utilizată de poet, referitoare la cei doi factori *natura / ingenium* și *ars / studium* care conlucrează în creația poetică.

• Realizați *schema hexametrului dactilic* și scandați versurile.

Exprimați-vă părerea!

1. Rețineți *ideile* și *termenii-cheie ai esteticii lui Horatius* desprinse din textul studiat. Observați cum se aplică în domeniul literar principiul măsurii – *est modus in rebus* – preconizat de poet în opera de factură morală.

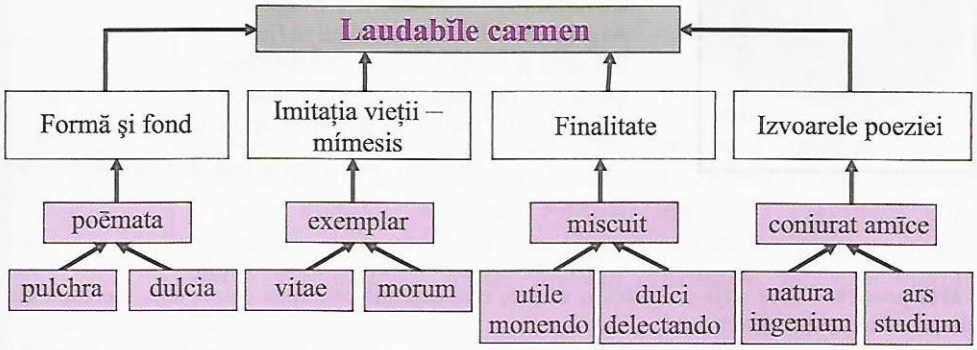

2. Formulați ideile poetice care se desprind din fragmentul *Invitației la lectură*, demonstrând caracterul de *artă poetică*[1] aplicat acestuia

3. Realizați o lucrare scrisă în care să prezentați *principiile esteticii lui Horatius*, valorificând textul studiat, *Invitația la lectură* și rubrica *Știați că...* . Arătați în ce măsură au rămas valabile și astăzi ca elemente fundamentale în realizarea unei opere durabile.

Știați că...

Aristotel – Aristoteles (384-322 a. Chr.), filosof grec, discipol al lui Platon, înființează la Atena, lângă templul lui *Apollo Lykeios*, școala filosofică numită astfel **Lykeion**[2]. Deoarece discuțiile științifice sau filosofice se desfășurau în timpul plimbărilor, adepții doctrinei lui *Aristotel* au fost numiți **peripatetici** „cei care se plimbă împrejur".

O lucrare reprezentativă de teorie filosofică a literaturii aparținând lui *Aristotel* este **Poetĭca**; în tratatul său, *Aristotel* generalizează unele principii ale artei devenite mai târziu, clasice: astfel, poezia este o imitație a vieții, **mímesis** principiu estetic potrivit căruia arta este imitarea realului.

Nicolas Boileau-Despréaux (1636 – 1711), poet și critic literar francez, sintetizează în *Art poétique*, *Arta pòetică*, (1674) ***principiile clasicismului***, fructificând izvoarele antice: Aristotel, *Poetĭca* și Horatius, *Epistŭla ad Pisōnes*.

Urmăriți în versurile de mai jos ideile sale estetice și comparați-le cu unele principii cunoscute din textul horațian:

Boileau

„Ideile la unii-s atât de-ntunecate,
Că par de-o pâclă deasă mereu îngreunate;
Lumina rațiunii, nu-i poate lămuri.
Nainte de a scrie, învață-te-a gândi.
De-i limpede ideea sau nu-i destul de clară,
Așa va fi și versul ce-n urmă-i va s-apară,
Când prinzi un lucru bine, exprimă-l desluşit,
Cuvântul, să-l îmbrace, răsare negreşit.
Ai grijă orice lucru la locul lui să fie;
Sfârşitul și-nceputul să-și aibă armonie.
Iubiți deci rațiunea și pentru-a voastre lire
Din ea luați și frumosul, și-a artei strălucire."

(Boileau, *Arta poetică*, trad. de Ionel Marinescu)

---

[1] **artă poetică** – tratat scris de obicei în versuri, care exprimă concepția despre artă, literatură sau despre idealul poetic al autorului.

[2] liceul este azi școala de cultură generală medie.

Invitație la lectură

„Dac-ar voi la grumazul de cal să-nădească un pictor
Cap omenesc şi să-mbrace de-asemeni cu pene pestriţe
Membre-adunate de ici şi de colo, aşa ca femeia
Mândră la chip să sfârşească nespus de hidos într-un peşte,
Râsul, venind s-o priviţi, aţi putea să vi-l ţineţi, prieteni?
Cartea în care-ntocmiri fără şir vor veni la lumină,
Tocmai ca-n visul bolnavului, unde nici cap nici picioare
Nu se unesc într-un tot unitar. La poeţi şi la pictori
Dreaptă putere e dată orice să-ndrăznească de-a pururi. (...)
Simplă să fie lucrarea, având mai întâi unitate[1] (...)
Voi, care scrieţi, luaţi un subiect potrivit cu puterea
Voastră şi lung cumpăniţi ce-ar putea şi ce nu să suporte
Umerii. Cine şi-alege o temă pe propria-i forţă,
Darul vorbirii cu el e, de-asemeni şi ordinea clară. (...)
După cum codrii în anul spre capăt îşi schimbă frunzişul,
Tot aşa vine şi rândul cuvintelor vechi să dispară
Iar cele noi înfloresc şi ca tinerii capătă vlagă. (...)

(Horatius, *Arta poetică*, 1 – 10; 23; 38 – 40; 60 – 62, trad. de Ionel Marinescu)

Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanțialele. Cauzala

Cauzala → motivul, cauza pentru care se realizează acțiunea din regentă

Adverbe corelative în regentă	Conjuncții	Modul verbului-predicat	Substituire
eo, ideo, propterea = de aceea *ob eam causam, ob eam rem, qua de causa* = pentru acest motiv	*quod, quia, quoniam, quando* = pentru că, fiindcă	**Indicativ** – cauzală reală	• relativa circumstanțială
		Conjunctiv – cauzală potențială, ireală sau în stil indirect	• ablativul absolut
	cum = fiindcă	**Conjunctiv**	• participiala relativă

Exersați!

1. Traduceți frazele şi analizați propozițiile:

Quia neque naves neque arma habēbant, milĭtes hostĭbus tradidērunt. Quoniam vita brevis est, Horatius nos hortātur „Carpe diem!". In fabŭla Phaedri leo dicit: „Tribuetis mihi secundam partem, quia sum socius". Caesar milĭtes magna audacia pugnantes laudat. Ille qui crastĭnum sine sollicitudĭne

[1] **Denique sit quidvis, simplex dumtaxat et unum.**

exspectet, beatissĭmus est. Caeco volvente fluctu, Cicĕro ad villam regressus est. Cum vita sine amīcis metus plena sit, philosophus multas amicitias nos comparare monet. Cicĕro, Catilīnae coniuratiōnem verĭtus, praeclaram oratiōnem habuit.

2. Traduceți în limba latină exprimând circumstanța cauzală prin mai multe metode: Eneas, care a fost izgonit de soarta crudă, a ajuns în Italia, după ce a rămas un timp la Carthagina. Pentru că s-a împotrivit zeilor, Laocoon a fost grav pedepsit. Citim cu plăcere odele lui Horatius, deoarece conțin sfaturi şi vorbe celebre. Profesorul laudă elevii care îşi fac lecțiile. Pentru că Troia a fost cucerită, locuitorii ei au venit în Italia, conduşi de Enea.

3. Traduceți textul, folosind dicționarul; analizați sintactic fraza, rescriind propozițiile şi precizând felul lor: *Cum dies hibernōrum complūres transissent, frumentumque eo comportāri iussĭsset, subĭto per exploratōres certior factus est ex ea parte vici quam Gallis concesserat omnes noctu discessĭsse, montesque qui impenderent a maxĭma multitudĭne Sedunōrum et Veragrōrum tenēri.*

(Caesar, *De bello Gallĭco*, III, 2)

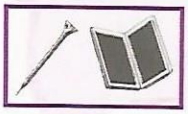

Vocabular

Cuvinte moştenite: *doleo,-ēre* > a durea; *quaero,-ĕre* > a cere; *volo, velle* > a vrea; *vivus,-a,-um* > viu.

Descoperiți singuri!

• cuvintele împrumutate: *poēma,-ătis* >...; *audītor,-ōris* >..; *exemplar,-āris* >...; *utĭlis, -e* >...; *lector,-ōris* >...; *ars, artis* >...; *doctus,-a,-um* >... .

VARIA DICTA

ut pictūra poēsis = poezia este asemenea picturii
(Horatius, *Ars poetĭca*, 361)

miscuit utīle dulci = a unit utilul cu plăcutul
(Horatius, *Ars poetĭca*, 343)

nuda verĭtas = adevărul gol goluț
(Horatius, *Ars poetĭca*, 1, 24,7)

PROVERBIA

Quandōque bonus dormĭtat Homērus. = Câteodată moțăie chiar şi bunul Homer.
(Horatius, *Ars poetĭca*, 359)

Quidquid praecipies, esto brevis! = Orice sfat vei da, să fii concis!
(Horatius, *Ars poetĭca*, 335)

Scribendi recte sapĕre est et principium et fons. = Bunul simț este pentru scrisul cel bun şi izvor şi principiu.
(Horatius, *Ars poetĭca*, 309)

EVALUAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

A. Literatură. Teme recapitulative de redactare și compoziții.

1. „Tabloul de moravuri al satirelor lui Horațiu cuprinde o serie de vicii și tipuri reprezentative pentru societatea romană a vremii. (...) Astfel, unele privesc bunurile materiale și viața senzorială: avariția, în dublu sens, de lăcomie și zgârcenie, având drept figuri caracteristice tezaurizatorul, cămătarul, vânătorul de câștig, captatorul de testamente; risipa și goana după plăceri – *luxuria* – în care un loc deosebit îl ocupă luxul ospețelor, cu tipuri de mâncăi rafinați și paraziți; apoi adulterul și pasiunile erotice, colecționarul de obiecte de artă. Altele se referă la situația socială: ambiția și parvenitismul." (Mihai Nichita, *Quintus Horatius Flaccus*, în *Istoria literaturii latine*, vol. II, partea I, pag. 316)

• Alcătuiți grupe de elevi și citiți, la alegere, trei satire ale lui Horatius prin care să ilustrați oral sau scris, afirmația de mai sus. Urmăriți și structura compozițională variată: dialogul, monologul, portretul, conversația liberă. Comparați cu moravurile societății românești de azi.

2.

Motivele liricii horațiene
• *fugit irreparabile tempus* • *fortūna labĭlis* • *est modus in rebus* • *carpe diem!*

- Pierre de Ronsard, *Iubirile*
- François Villon, *Balade*
- Alphonse de Lamartine, *Lacul*
- Miron Costin, *Viața lumii*
- Mihai Eminescu, *Poezii*

• Recunoașteți în operele indicate mai sus *motivele poetice întâlnite la Horatius* și analizați *modalitățile stilistice* de exprimare a lor.

3. Alegeți varianta de răspuns pe care o considerați corectă:

1. *Horatius* promovează în spațiul literar latin poetica:
a. alexandrinismului b. stoicismului c. clasicismului d. romantismului

2. dușmanul încriminat cu vehemență de Cicero în „Filipice" a fost:
a. Caesar b. Antonius c. Pompeius d. Marius

3. epicureismul a influențat mai ales lirica lui:
a. Petronius b. Vergilius c. Horatius d. Ovidius

4. zeița potrivnică acțiunilor lui Aeneas este:
a. Venus b. Iuno c. Ceres d. Minerva

5. în cultura latină *negotium* se referă la :
a. pasivitate b. contemplare c. tihnă d. implicare

B. Gramatică

Iată textul odei *Ad Leuconoen:*

„Tu ne quaesieris! Scire nefas quem mihi, quem ***tibi***
finem *di dederint, Leuconoē, nec Babylonios*
temptaris[1] *numeros. Ut melius*[2] *quicquid erit pati!*
Seu ***plures*** *hiemes seu tribuit Iuppiter ultimam,*
quae nunc oppositis debilitat ***pumicibus*** *mare*

[1] **temptaris** – pentru *temptaveris.*

[2] **ut melius est** – „cu cât este mai bine".

Tyrrhenum, ***sapias****, vina liques et spatio* ***brevi***
Spem longam reseces. Dum ***loquimur,*** *fugerit invida*
aetas: carpe diem, quam minimum credula postero!"

(Horatius, *Carmĭna*, I, 11, Leuconoei)

Cerințe: a) traduceți textul;
b) identificați propozițiile și felul acestora;
c) analizați morfosintactic cuvintele subliniate;
d) relevați conținutul ideatic al textului;
e) identificați figurile de stil și comentați rolul lor;
f) traduceți în limba latină: Horatius spune că nimeni nu știe ce destin i-au hărăzit zeii; de aceea, pentru că timpul cel rău fuge fără întoarcere, ne îndeamnă să ne folosim cu măsură și cu înțelepciune de roadele prezente.

C. Vocabular. Varia dicta. Proverbia

1. Grupați pe *serii de cuvinte moștenite* și *serii de cuvinte împrumutate* adjectivele, substantivele și verbele de mai jos:

- damnat, demn, doct, lânced, lung, peren, rece, recent, trist, util;
- artă, auditor, domn, exemplar, fugă, lector, paviment, pământ, popor, timp;
- a capta, a crește, a durea, a muri, a muta, a nara, a nega, a opta, a râde, a veghea.

2. Ce expresii învățate la rubrica *Varia dicta* folosiți în următoarele situații:

- ▸ plasarea cititorului în miezul acțiunii, subiectului;
- ▸ sărbătorirea unui succes;
- ▸ îndemn la modestie și cumpătare;
- ▸ utilul și plăcutul merg mână în mână.

3. Comentați într-un eseu proverbul din acest capitol care v-a plăcut cel mai mult.

Crucigramma:

A – B. trei surori, considerate de către romani *zeițe ale sorții*, identificate cu *moirele* din mitologia greacă: ele decideau, la naștere, durata vieții și destinul fiecăruia; **1.** curmă firul existenței; **2.** ține în mână fusul sorții și urzește firul existenței individuale; **3.** toarce firul vieții, hărăzindu-i lungimea.

• *Identificați-le în ilustrația alăturată. În folclorul românesc, cele trei personificări ale destinului implacabil au nume preluate din universul casnic:* Torcătoarea, Depănătoarea *și* Curmătoarea vieții.

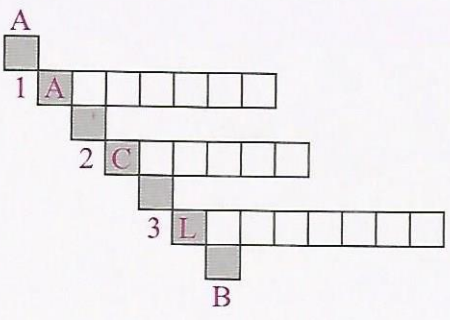

Párcele – pictură pe un vas

Repere literare

„Opera lui Horațiu, prin concepția filosofică, spiritul ei larg, lirismul în multe privințe de natură elenică, înclinația satirică manifestată în poeme, ironia fină, eleganța şi concizia, varietatea de ritmuri a strofelor – atitudinea imperturbabilă în vălmăşagul evenimentelor, valorificarea experienței umane şi artistice în funcție de principii morale bine statornicite – au găsit un ecou profund în conştiința artistică a multor poeți moderni printre care şi Eminescu, admirator entuziast al marelui poet latin."

(Dumitru Crăciun, *Horatius* în *Antologia poeziei latine*, pp. 92 – 93)

„Horațiu este desigur unul dintre cei mai străluciți exponenți ai poeziei latine, probabil chiar, ca valoare, al doilea poet al Romei, după Vergiliu. Geniu meditativ, am spune reflexiv, Horațiu îşi propune exortarea moralizatoare a contemporanilor săi, modelarea lor în spiritul preceptelor sale. (...)

Seninătății, echilibrului armonios, recomandate de meditațiile horațiene, îi corespunde o artă literară întemeiată pe simetrie, pe stileme clasice, pe stăpânirea rațională a expresiei, pe convenință."

(Eugen Cizek, *Horațiu* în *Istoria literaturii latine*, vol I, ed. 1994, pag. 316)

Bibliografie selectivă

H o r a t i u s, *Opera omnia*, 2 vol., text critic şi antologie de traduceri (de T. Costa şi M. Nichita), Editura Univers, Bucureşti, 1980.

* * *

G. C ă l i n e s c u, *Horațiu, fiul libertului* în *Scriitori străini*, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1967.

E. C i z e k, *Istoria literaturii latine*, vol. I, *Horațiu*, ed. a II-a, revăzută şi adăugită, Grupul editorial Corint, Bucureşti, 2003.

M. N i c h i t a, *Quintus Horatius Flaccus*, în *Istoria literaturii latine*, vol. II, partea I, Tipografia Universității, Bucureşti, 1981, pp. 238 – 388.

PUBLIUS OVIDIUS NASO

(43 a. Chr. – 17 p. Chr.)

ELEGIA. POEMUL MITOLOGIC*

- **Briseis Achilli**
  Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanțialele. Comparativa
- **Loca grata salūta!**
  Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanțialele. Condiționala
- **Tristis hiems Tomitāna**
  Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanțialele. Concesiva
- **Niobe**
  Recapitulare finală
- **Daedălus et Icărus**
  Recapitulare finală. Stilul indirect
- **Evaluați-vă cunoștințele!**
- **Repere literare**
- **Bibliografie selectivă**

Ovidius – gravură din sec. al XVII-lea

Contextul istoric	Contextul literar
Începutul Principatului (31 a.Chr. – 14 p.Chr.)	Perioada clasică – augustană (31 a.Chr. – 14 p.Chr.)
Evenimente istorice	**Scriitori contemporani**
• 27 a.Chr. – *Octaviānus* primește titlul de *Augustus* • 8 p. Chr. – relegarea[1] lui Ovidius la Tomis • 14 p.Chr. – moartea lui Augustus • 14 p.Chr. – 37 p.Chr. – domnia lui *Tiberius*	*Cercul lui Maecena:* • Vergilius • Horatius • Propertius, *Elegiae,* „Elegii" *Cercul lui Messala:* • Tibullus, *Elegiae,* „Elegii"

Repere biografice

• S-a născut la 20 martie 43 a.Chr., la Sulmo – Sulmona, într-o familie de cavaleri.

• Studiază retorica la Roma; întreprinde călătorii de studii în Grecia și Asia Mică.

• Nu este preocupat de cariera politică; se dedică poeziei, devenind poet la modă, apreciat în cercul lui Augustus.

• În anul 8 p.Chr., este relegat la Tomis (Constanța) unde și moare. Motivele relegării sunt, după cum însuși mărturisește, *carmen* – poezia, cu referire la *Ars amandi* „Arta iubirii" și *error* – o greșeală, probabil, implicarea în intrigile politice legate de succesiunea la domnie.

*Marchează operele autorilor recomandate numai pentru realizarea proiectelor didactice sau a lucrărilor de sinteză și a eseurilor.

[1] **Relegarea** – spre deosebire de exil, îi permitea celui pedepsit să-și păstreze averea.

Opera

› *Poeme de iubire:*

Heroides – *Eroine* – 21 de scrisori imaginare de dragoste

Amōres – *Amoruri* – culegere de elegii de dragoste

Ars amandi – *Arta iubirii* – poem erotic, considerat pretextul oficial pentru relegarea poetului, acuzat de coruperea tineretului roman.

Remedia amōris – *Remediile iubirii* – poem în care prezintă îndrăgostiților nefericiți cum pot scăpa de dragostea chinuitoare și de urmările ei.

› *Poeme mitologice:*

Metamorphōses – *Metamorfoze* – 250 de legende, desfășurate cronologic, de la formarea universului până la apoteoza lui Caesar, divinizat ca o constelație.

Fasti – *Fastele* – calendar versificat al sărbătorilor romane.

› *Poeme elegiace.* Elegii:

Tristia – *Tristele* – în cinci cărți.

Pontĭca – Epistŭlae ex Ponto – *Ponticele* – în patru cărți. Ambele opere sunt culegeri de elegii personale sub forma unor scrisori trimise de la Tomis și adresate lui Augustus, soției sau prietenilor cu rugămintea de a fi iertat și de a i se permite revenirea la Roma.

Știați că...

Pregătită de Catullus și de neoterici în perioada republicană, ***poezia elegiacă romană***, specializată în cântarea sentimentului de dragoste, atinge apogeul în epoca lui Augustus, prin *Sextus Propertius, Albius Tibullus* și *Publius Ovidius Naso*.

Poet, prin excelență, elegiac, Ovidius abordează această specie literară sub două aspecte:

Elegii de dragoste

• În lirica de tinerețe, *Heroides, Amōres, Ars amandi*, este tratat sentimentul de dragoste în maniera elegiei erotice alexandrine; poetul cântă iubirea efemeră, ușoară, după cum însuși se autodefinește *tenerōrum lusor amōrum* – cântărețul glumeț al dragostei ușoare, dar și dragostea nefericită, înșelată sau neîmpărtășită, practicând o distanțare față de propriile sentimente.

Elegii personale

• În lirica din exil, *Tristia* și *Pontĭca*, Ovidius prezintă situația nefericită a propriei persoane, exprimarea directă a sentimentelor de durere și de tristețe provocate de dorul de Roma, de casă, de familie și de prieteni.

HIC EGO, QUI IACEO, TENERORUM LUSOR AMORUM,
INGENIO PERII, NASO POETA, MEO
AT TIBI, QUI TRANSIS, NE SIT GRAVE, QUISQUIS AMASTI
DICERE NASONIS MOLLITER OSSA CUBENT[1].

„Sub astă piatră zace Ovidiu, cântărețul
Iubirilor gingașe, răpus de-al său talent,
O, tu, ce treci pe-aice, dac-ai iubit vreodată,
Te roagă pentru dânsul: să-i fie somnul lin."

(*Tristia*, 3, 3, vv. 73 – 76, trad. de Theodor Naum)

Ovidius la Tomis
Statuie de Ettore Ferrari, 1887

[1] Epitaful poetului gravat pe soclul statuii din centrul Constanței.

BRISEIS ACHILLI

Heroides – Eroinele – *cuprinde 21 de scrisori imaginare de dragoste, trimise de personaje legendare sau istorice iubitelor sau iubiților lor: Penelopa către Ulisse (I), Dido către Aeneas (VII), Ariadna către Tezeu (X), Medeea către Iason (XII) etc. În scrisoarea a II-a, Briseis*[1] *i se adresează cu multă demnitate și noblețe sufletească lui Achille.*

Qua merui culpa fieri tibi vilis, Achille?
Quo levis a nobis tam cito fugit amor?
An miseros tristis Fortuna tenaciter urget,
Nec venit inceptis mollior aura meis?
Diruta Marte tuo Lyrnesia moenia vidi:
Et fueram patriae pars ego magna meae.
Vidi quantus erat, fusum tellure cruenta,
Pectora iactantem sanguinolenta, virum.
Tot tamen amissis te compensavimus unum:
Tu dominus, tu vir, tu mihi frater eras.
Tu mihi, iuratus per numina matris aquosae,
Utile dicebas ipse fuisse capi.

(*Heroides*, 2, 41 – 52)

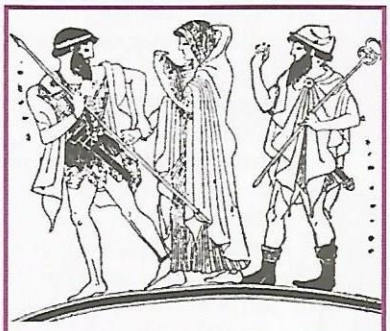

Briseis luată de Agamemnon – desen pe un vas

Vocabŭla

mereo, -ēre, -ui (vb. II) = a merita
vilis, -e (adj.) = umil, neînsemnat
cito (adv.) = repede, iute
tenacĭter (adv.) = cu încăpățânare, cu tărie
urgeo, -ēre, ursi (vb. II) = a persecuta, a prigoni
inceptum, -i (s. n.) = început; plan, proiect
mollis, -e (adj.) = moale, blând, ușor
diruo, -ĕre, -ui, -ŭtum (vb. III) = a distruge, a dărâma
parĭter (adv.) = la fel, în același timp
nex, necis (s. f.) = moarte
fusus, -a, -um (adj. și p. pf. *fundo*) = întins
cruentus, -a, -um (adj.) = însângerat, roșu
iacto, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a arunca, a scutura, a agita
sanguinolentus, -a, -um (adj.) = plin de sânge, însângerat
amitto, -ĕre, -mīsi, -missum (vb. III) = a pierde
compenso, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a pune în balanță, a compensa
numen, -ĭnis (s. n.) = putere divină

Studiul textului

- Ilustrați *elementele proprii elegiei*: metru, tematica elegiei erotice.
- Realizați schema *distihului elegiac* și scandați versurile.
- Relevați *gama de sentimente* și *de tonuri* surprinse de poet.
- Argumentați în ce măsură *Briseis* este o *figură elegiacă*.
- Identificați *figurile de stil*.
- Comentați *maniera retorică* de tratare.

[1] **Briseis** – „cea care învinge", fiica preotului Briseus din orașul aliat cu Troia, Lyrnessos; după cucerirea acestuia, a fost prizoniera lui Achille, apoi a răpit-o Agamemnon, lucru care a dezlănțuit mânia lui Achille și retragerea lui de pe câmpul de luptă.

Exprimați-vă părerea!

1. Prezentați, împărțindu-vă pe grupe de câte doi-trei elevi, cele 21 de scrisori ale *Heroidelor* lui Ovidius, având în vedere:

- conținutul acestora
- caracteristicile genului epistolar
- varietatea procedeelor literare
- personajele și trăsăturile lor de caracter
- gama sentimentelor prezentate
- aspectele lumii romane

2. Demonstrați pe baza *Invitației la lectură* măsura în care Ovidius este un fin observator și un bun cunoscător al sufletului omenesc, în general, și al celui feminin, în special.

Știați că...

În poemul consacrat iubirii, *Ars amandi*, din care sunt reproduse două fragmente la rubrica *Invitație la lectură,* Ovidius prezintă *în primele două cărți, adresate tinerilor,* sfaturi despre cum să-și găsească și să-și cucerească iubita sau mijloacele prin care o pot păstra; *în cartea a treia, adresată tinerelor*, le recomandă acestora cum să se facă iubite și să-și păstreze, de asemenea, dragostea.

Dacă sunteți nefericiți în dragoste urmați sfaturile și argumentele lui Ovidius din opera *Remedia amōris, Remediile iubirii,* expuse mai jos. (*trad. de Maria-Valeria Petrescu*)

→ *pașii opriți-vă-n prag*
„Smulgeți cât este-n sămânță iubirea în piept strecurată;
De la pornire-nfrânați calul să nu-și ia avânt".
→ *de trândăvie să fugi*
„Ea te îndeamnă-a iubi și tot ea dă putere iubirii;
Pricina dulcelui rău și a lui hrană-i tot ea."
→ *scade cât poți însușirile fetei*
„Dacă-i plinuță, să-i spui burduhoasă, de-i oacheșă, -arapcă;
Iar de-i subțire la trup, spune-i că-i piele și os.".
→ *pe la teatre să nu dai o vreme*
„Îndrăgostite perechi ți se-arată pe scenă tot timpul;
Și cu-al lor joc, ți-amintesc tocmai de ce vrei să scapi."

Invitație la lectură

„Caută-apoi o pricină să stați împreună de vorbă;
Leagă-te-ntâi de ceva ce-i tuturor cunoscut.
De telegarii ce-aleargă întreab-o cu grijă ai cui sunt;
Oricare-ar fi ei plăcuți, fii de părere cu ea.
Dar, când va trece mărețul alai cu toți zeii de fildeș,
Tu, către Venus privind, grabnic din palme să bați.
Dacă, așa cum se-ntâmplă, i se prăfuiesc a ei straie,
Treci cu-a ta mână ușor peste-al drăguței veșmânt.
Chiar dacă nu-i nici un fir, de nimicul acesta te-agață,
Orice prilej este bun să te arăți grijuliu.
Dacă tunica ei lungă i-atârnă pe jos desfăcută,
Pleacă-te să i-o ridici cât mai degrabă din colb."

(Ovidius, *Arta iubirii*, I, vv. 144 – 155, trad. de Maria-Valeria Petrescu)

„Totuși fărpturi fără greș găsești rar; să v-ascundeți cusurul;
Cât în putință vă stă, nu-l lăsați descoperit.
Dacă ești scundă, stai jos: în picioare-ai părea așezată;
Cât ești de mică, pe pat caută să te lungești.
Astfel culcată, ca nimeni măsura să nu ți-o cunoască,
Peste picioare-ți întinzi un înveliș să le-ascunzi.
De ești slăbuță, țesuturi mai groase îmbracă pe tine,
Iar peste umerii tăi mantie largă s-arunci.
Pielea de-i albă, să-i dai prin unsori purpurie culoare;
Oacheșă, cu alifii de crocodil s-o albești.
Moale și albă sanda un picior noduros să-ți ascundă,
Cu cureluși până sus pulpele slabe – înfășori."

(Ovidius, *Arta iubirii*, III, vv. 261 – 272, trad. de Maria-Valeria Petrescu)

Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanțialele. Comparativa

Comparativa → modul în care se realizează acțiunea din regentă

Adverbe corelative în regentă	Conjuncții	Modul verbului – predicat
ita, sic = așa	**A.** Comparativa de egalitate	**Indicativul** – comparativa reală –
talis = așa, astfel de *tantus* = atât, atât de mare *tantum, tanto* = pe atât *tot* = atât, atâți	*ut, sicut, velut, quomŏdo, quemadmodum* = cum, precum, după cum *qualis* = precum *quantus* = cât, cât de mare *quantum, quanto* = pe cât *quot* = cât, câți	
idem, aeque, parĭter = la fel, egal	**B.** Comparativa de identitate	
	ac, atque = la fel ca; altfel decât	
	C. Comparativa de inegalitate	
	quam = decât	
potius = mai degrabă *plus* = mai mult	*ut si, velut si, quasi* = ca și cum	**Conjunctivul** – comparativa condițională –

Exersați!

1. Traduceți și analizați propozițiile:

Trimalchio fundos habet, quantum milvi volant. Hannibal tantas virtūtes habēbat, quanta vitia. Tanto homĭnis anĭmus vastus est, quanto nimis semper alta cupit. Quot officia oratōris, tot genĕra dicendi sunt. Milĭtes trepĭdant, quasi timeant. Eisdem libris utor, atque tu utĕris. Servi domĭnum potius colant, quam timeant. Corpus humānum patiens inediae supra quam credibĭle est.

2. Traduceți în limba latină:

După cum ne îndeamnă Horatius, nu este bine să ne încredem în viitor. Totdeauna să îți dorești atât cât poți realiza. În această zi de iarnă soarele strălucește ca și cum ar fi primăvară. Ca să fii fericit să nu-ți dorești niciodată mai mult decât poți avea. Iepurele este pe cât de fricos pe atât de iute.

Vocabular

Cuvinte moștenite: *meus,-a,-um* > al meu, a mea; *frater,-tris* > frate; *tuus,-a,-um* > al tău, a ta; *cruentus,-a,-um* > crunt (cu sens schimbat).

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *culpa,-ae*>...; *aura,-ae*>...; *compenso,-āre*>...; *utīlis,-e*>... .

PROVERBIA

Ut amēris, amabĭlis esto! = De vrei să fii iubit, fii vrednic de iubire. (Ovidius, *Ars amandi*, 2, 107)

Felix qui, quod amat, defendĕre fortĭter audet. = Fericit este cel care poate să-și apere cu curaj ceea ce iubește. (Ovidius, *Amōres*, 2, 5, 9)

Credŭla res amor est. = Prea încrezătoare este dragostea. (Ovidius, *Heroīdes*, 6, 21)

DICTA CLARA

Pânza Penelopei

Penelopa, soția lui ***Odysseus*** – *Ulisse* – regele Ithacăi, i-a rămas credincioasă acestuia timp de zece ani, cât a durat războiul troian și apoi alți zece, până la reîntoarcerea lui acasă. De-a lungul acestor ani a fost asaltată de numeroși pețitori, care i-au înconjurat casa și au urmărit să o ruineze. Pentru a scăpa de insistențele lor, Penelopa a recurs la un vicleșug, spunându-le că va fi dispusă să se căsătorească cu unul dintre ei când va termina de cusut o pânză la care lucrează. Ca să amâne cât mai mult termenul, ceea ce lucra ziua desfăcea noaptea. Stratagema a durat până la sosirea lui Odysseus, care i-a ucis pe pețitori.

Penelopa – vas grecesc din sec. V a. Chr.

pretext cu rațiuni ascunse

LOCA GRATA SALUTA!

Tristia, *„Tristele", cuprind cinci cărți de elegii epistulare; primele două cărți au fost scrise de către Ovidius în timpul călătoriei pe mare spre Tomis, iar celelalte trei au fost alcătuite în Dobrogea.* Elegia I, 1 *constituie* un poem programatic: *poetul se adresează cărții – liber – pe care o trimite la Roma, rugând-o să revadă locurile iubite și să povestească oricui o întreabă cât este de nefericit autorul ei.*

Imagine din Roma (reconstituire)

Parve, nec invideo, sine me, liber, ibis in Urbem.
Hei mihi, quod domino non licet ire tuo!
Vade, sed incultus, qualem decet exulis esse:
Infelix habitum temporis huius habe.
Nec te purpureo valent vaccinia fuco:
Non est conveniens luctibus ille color:
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur,
Candida nec nigra cornua fronte geras:
Felices ornent haec instrumenta libellos,
Fortunae memorem te decet esse meae.
Nec fragili geminae poliantur pumice frontes,
Hirsutus sparsis ut videare comis.
Neve liturarum pudeat: qui viderit illas,
De lacrimis factas sentiet esse meis.
Vade, liber, verbisque meis loca grata saluta:
Contingam certe quo licet illa pede.

(*Tristia* I, 1, 1 – 16)

Vocabŭla

invideo, -ēre, -vīdi, -vīsum (vb. II) = a nu putea suferi, a lua în nume de rău
vado, -ĕre (vb. III) = a merge, a se îndrepta
incultus, -a, -um (adj.) = neîngrijit
exul, -ŭlis (s. m.) = exilat
habĭtus, -us (s. m.) = aspect, ținută
vaccinium, -ii (s. n.) = afin (arbore din care se extrăgea culoarea roșie)
fucus, -i (s. m.) = vopsea roșie, fard
conveniens, -ntis (adj.) = potrivit
luctus, -us (s. m.) = jale, doliu
titŭlus, -i (s. m.) = titlu
minium, -ii (s. n.) = miniu, roșu de plumb (cu care se scria titlul)
cedrus, -i (s. f.) = cedru, ulei de cedru (cu care se înmuia papirusul)
charta, -ae (s. f.) = foaie de papirus
cornu, -us (s. n.) = extremitate[1], capăt
frons, -ntis (s. f.) = frunte; margine[2]
gemĭnus, -a, -um (adj.) = geamăn; doi, amândoi
polio, -īre, -īvi, -ītum (vb. IV) = a șlefui, a netezi
pumex, -ĭcis (s. m.) = piatra ponce
hirsūtus, -a, -um (adj.) = țepos, aspru, zbârcit
sparsus, -a, -um (adj.) = împrăștiat, risipit
coma, -ae (s. f.) = păr, plete
litūra, -ae (s. f.) = pată, ștersătură
contingo, -ĕre, -tigi, -tactum (vb. III) = a atinge

[1] Extremități, adesea vopsite în negru, uneori de fildeș, pe care era răsucit sulul (*volumen*) de *papyrus*, alcătuind o carte (*liber*); *libellus* (diminutiv al lui *liber*) era cartea de poezii.
[2] Marginile manuscrisului erau lustruite cu piatra ponce și apoi vopsite în alb sau în roșu.

Studiul textului

- Remarcați *mărcile adresării directe* și *procedeul stilistic folosit* de Ovidius în acest text.
- Ce recomandări îi face Ovidius cărții trimise la Roma?
- Identificați *epitetele ornante, personificatoare* și *antitetice*.
- Comentați *rolul lor de a sugera starea sufletească tristă* a poetului.
- Comparați *sentimentele poetului* din acest fragment cu cele prezentate în textul precedent.
- Ținând cont de informațiile oferite de text, descrieți *felul în care arăta o carte, liber,* la greci și la romani[1].
- Comentați *semnificațiile culorilor* prezente în text.
- Analizați felul în care *versificația susține tonul elegiac* al fragmentului.

Exprimați-vă părerea!

1. Prin *procedeul personificării* Ovidius își trimite elegiile la Roma și le îndeamnă să viziteze „locurile iubite" – *loca grata* – pentru a duce veşti despre autorul lor.

- Consultând planul Romei antice imaginați-vă care ar putea fi locurile vizitate de mesagerul poetului, *cartea personificată*.

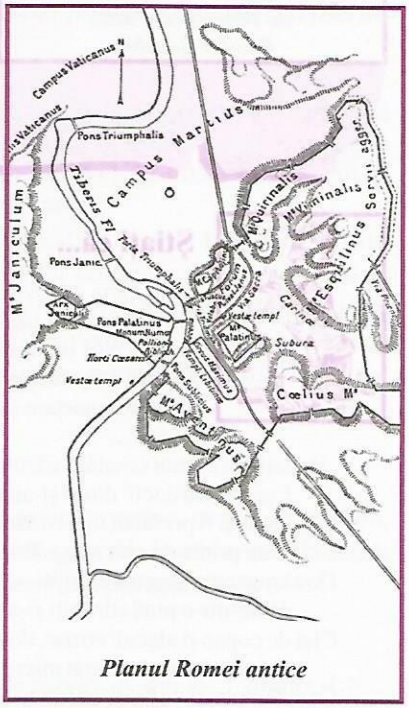

Planul Romei antice

2. În privința versificației, Ovidius realizează versuri armonioase, fluente, folosind cei mai mulți dactili în hexametru, realizând uneori *rima interioară* prin *hiperbaton* – dislocarea adjectivului-epitet de substantivul pe care îl determină; acest procedeu îi permite obținerea unor *împletiri armonioase* între cuvinte, mai ales în pentametru, prin plasarea în primul emistih a adjectivelor și în al doilea emistih a substantivelor sau invers:

adj. adj. subst. subst.
Candida nec *nigra*// *cornua* *fronte* geras. (v. 8)

- Descoperiți în textul studiat alte asemenea exemple.

[1] vezi pag. 52, *Știați că...*

3. Dacă, în *lirica de dragoste*, Ovidius cântă iubirea uşoară, efemeră, adoptând un ton glumeţ, spiritual, ironic, în *scrierile din exil*, preocupat de soarta sa, sentimentul care apare frecvent este durerea şi tristeţea poetului însuşi.

• Pe baza textului studiat şi a *Invitaţiei la lectură* analizaţi sentimentele dramatice din sufletul înstrăinat al poetului. Argumentaţi în acest sens şi titlul sugestiv ales al elegiilor din exil, *Tristia* „Tristele", neutrul plural substantivizat al adjectivului *tristis, -e*.

Invitaţie la lectură

Ovidiu în exil – pictură de Delacroix, Paris, Palatul Bourbon

„De mă-ntrebaţi de unde atâta suferinţă
În cântecele mele: prea mult am suferit.
Nici un talent nu este în ele, nici o artă,
Ci propria-mi durere insuflă al meu cânt.
Şi cât am pus dintr-însa în versurile mele?
Durerile să-ţi numeri de poţi, eşti fericit.
Ah, câtă iarbă-n Câmpul lui Marte, câte ramuri
În codru, câte fire în Tibru de nisip,
Atâtea suferinţe şi eu am tras, şi numai
La Muze mângâiere şi linişte-am găsit. (...)
Şi, în sfârşit, acuma nici gloria n-o caut,
Nici faima ce-mboldeşte într-una pe poeţi
Vreau numai să nu piară de chinuri al meu suflet:
Eu le opresc, dar ele în suflet năvălesc.
Ţi-am spus de ce fac versuri. Şi le trimit la Roma,
Căci vreau să fiu acolo cu voi în orice chip."

(Ovidius, *Scrisori din exil. Tristele*, V, 1, vv. 25 – 34; 75 – 80, trad. de Th. Naum)

Ştiaţi că...

Opera lui Ovidius, *De medicāmine faciei femineae*, „Dresuri pentru faţă", din care s-au păstrat unele fragmente consacrate reţetelor cosmetice şi mijloacelor de a păstra frumuseţea, relevă faptul că înalta societate romană folosea o tehnică avansată în materie de cosmetică. Iată ce **reţetă cosmetică** de înfrumuseţare vă recomandă Ovidius,... *dar să nu încercaţi să o aplicaţi acasă!...*

„Radeţi din cornul ce-ntâi a căzut de pe-a cerbului frunte,
Luaţi două uncii[1] din el şi-amestecaţi la un loc.
Când le veţi fi prefăcut într-o măruntă făină,
Daţi printr-un ciur mai adânc, repede, ce-aţi măcinat.
Douăsprezece cepşoare, cojite, de flori de narcisă
Bine-ntr-o piuă zdrobiţi şi-amestecaţi-le apoi.
Clei de copac şi alacul[2] etrusc, două uncii, mai puneţi
Şi încă de nouă ori atât miere curată de stup.
Care femeie-şi va da pe obraz cu această-alifie
Îl va vedea mult mai alb şi ca oglinda de-ntins."

(Ovidius, *Dresuri pentru faţă*, vv. 59-68, trad. de Maria – Valeria Petrescu)

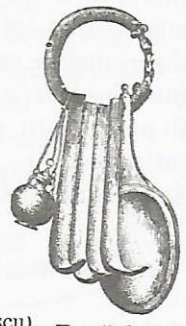

Trusă de baie

[1] **uncie** – veche unitate de măsură pentru greutăţi, a cărei valoare a variat între 28 şi 35 de grame.
[2] **alac** – specie de grâu foarte rezistentă, cu un singur bob în spic, care se cultivă în regiunile muntoase.

Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanțialele. Condiționala

Condiționala → condiția de îndeplinirea căreia depinde realizarea acțiunii din regentă		
Conjuncții	**Modul verbului-predicat**	**Substituire**
si = dacă *ni, nisi, si non, sin* = dacă nu *dum, dummŏdo* = numai să, numai dacă (+conjunct.)	• acțiune reală > **Indicativ** • acțiune posibilă > **Conjunctiv**: prezent – *simultaneitate*; perfect – *anterioritate* • acțiune ireală > **Conjunctiv**: imperfect – *simultaneitate;* mai mult ca perfect – *anterioritate*	• ablativ absolut • participiala relativă • relativa circumstanțială

Exersați!

1. Traduceți și analizați condiționalele:

Si pecuniam habēbam, tibi dabam. Nisi corvus fallacĭbus vulpis sermonĭbus credidisset, caseum non perdidisset. Si Romam eam, Portĭcum Pompeiānum invīsam. Si Romae essem, Capitolium invisĕrem. Si Romam ivissem, Forum Romānum invisissem. Nisi hoc vidērem, non credĕrem. Linguam Latīnam discentes, discipŭli Ovidii poetae carmĭna legent. Miles qui fugiet, gravĭter punietur. Tempŏra si fuĕrint nubila, solus eris.

2. Traduceți în limba latină:

Dacă nu ar fi scris „Arta iubirii", Ovidius nu ar fi fost exilat. Avarul spune că este fericit dacă are foarte mulți bani. Încrederea fiind înlăturată, înțelegerea oamenilor este mai rară. Vei ști limba latină numai să înveți gramatica. Dacă m-ai invita aș veni la tine. Prietenia care nu este cultivată piere.

3. Traduceți textul, folosind dicționarul; analizați sintactic fraza, rescriind propozițiile și precizând felul lor: *Germanĭco bello confecto, multis de causis Caesar statuit sibi Rhenum esse transeundum; quārum illa fuit iustissĭma, quod, cum vidēret Germānos tam facĭle impelli ut in Galliam venirent, suis quoque rebus eos timēre voluit, cum intellegĕrent et posse et audēre popŭli Romāni exercĭtum Rhenum transire.* (Caesar, *De bello Gallĭco*, IV, 16)

Vocabular

Cuvinte moștenite: *niger,-gra-grum* > negru; *cornu,-us* > corn; *frons, frontis* > frunte; *gemĭnus,-a,-um* > geamăn; *lacrĭma,-ae* > lacrimă; *sentio,-īre* > a simți; *salūto,-āre* > a saluta (cu sens schimbat).

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *incultus,-a,-um* >...; *purpureus,-a,-um* >...; *titŭlus,-i* >...; *minium,-ii* >...; *cedrus,-i* >...; *noto,-āre* >...; *candĭdus,-a,-um* >...; *orno,-āre* >...; *fragĭlis,-e* >...; *hirsūtus,-a,-um* >...; *certus,-a,-um* >... ;
- antonimele următoarelor cuvinte din text:

albus ≠	*ater* ≠	*durus* ≠	*ingrātu* ≠	*magnus* ≠
ambiguus ≠	*cultus* ≠	*inconveniens* ≠	*laetus* ≠	*tristis* ≠

VARIA DICTA

aut Caesar, aut nihil = sau împărat, sau nimic (maxima lui Césare Borgia)
totis viribus = cu toate forțele, din toate puterile
testis unus, testis nullus = un singur martor este egal cu nici un martor

PROVERBIA

Cum fortūna statque caditque fides. = Laolaltă cu norocul se păstrează sau piere și fidelitatea. (Ovidius, *Pontica*, 2, 3, 10)

Est quaedam flere voluptas. = Există o plăcere chiar și în a plânge. (Ovidius, *Tristia*, 4, 3, 37)

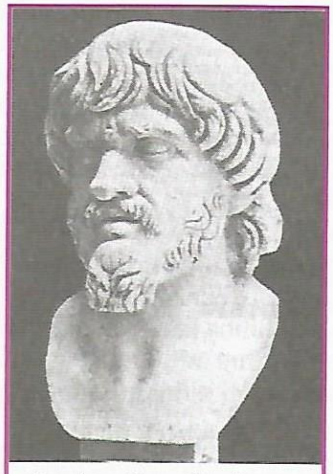

Dac (sec. II. a. Chr., Roma)

TRISTIS HIEMS TOMITANA

Pe lângă descrierea sentimentelor proprii de durere şi de tristeţe pricinuite de dorul de familie şi prieteni, de nostalgia Romei, Ovidius prezintă în unele elegii cu valoare documentară *aspecte ale vieţii la Tomis: natura şi clima dobrogeană, populaţiile tomitane, îndeletnicirile lor. În* elegia III, 10 *este descrisă natura dobrogeană în timpul iernii.*

At, cum tristis hiems squalentia protulit ora,
Terraque marmoreo candida facta gelu,
Nix iacet, et iactam nec sol pluviaeque resolvunt,
Indurat Boreas, perpetuamque facit.
Ergo ubi delicuit nondum prior, altera venit,
Et solet in multis bima manere locis.
Tantaque commoti vis est Aquilonis, ut altas
Aequet humo turres tectaque rapta ferat.
Pellibus et sutis arcent mala frigora braccis
Oraque de toto corpore sola patent.
Saepe sonant moti glacie pendente capilli,
Et nitet inducto candida barba gelu.

(*Tristia*, III, 10, 9 – 20)

Femei gete – Metope ale monumentului de la Adamclisi, Bucureşti, Muzeul de Istorie Naţională

Vocabŭla

squaleo, -ēre (vb. II) = a fi murdar; *os squalens*, chipul cel urât
profĕro, -ferre, -tuli, -latum (vb. III) = a aduce în faţă, a arăta, a da la iveală
gelu, -us (s. n.) = ger
nix, nivis (s. f.) = nea
iaceo, -ēre, -ui (vb. II) = a zăcea, a se întinde, a stagna
pluvia, -ae (s. f.) = ploaie
resolvo, -ĕre, -solvi, -solūtum (vb. III) = a topi
indūro, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a (se) întări
Boreas, -ae (s. m.) = vântul de nord, crivăţul (Acvilonul)
deliquesco, -ĕre, -licui (vb. III) = a se topi
prior, prius (adj. comp.) = dinainte; *prior nix*, „zăpada de dinainte"
bimus, -a, -um (adj.) = de doi ani
commōtus, -a, -um (adj.) = stârnit
aequo, -āre, -āvi, -ātum (vb. I) = a face egal, a face la fel cu
turris, -is (s. f.) = turn; clădire
tectum, -i (s. n.) = acoperiş; casă
sutus, -a, -um (adj. şi p.pf.) = cusut, ţesut
arceo, -ēre, -ui (vb. II) = a ţine departe, a îndepărta, a opri
braccae, -ārum (s. f. pl.) = iţari
pateo, -ēre, -ui (vb. II) = a fi la iveală, a se vedea
motus, -a, -um (adj. şi p. pf.) = mişcat
pendeo, -ēre, pependi (vb. II) = a sta atârnat, a atârna
capilli, -orum (s. m. pl.) = firele de păr; părul
indūco, -ĕre, -duxi, -ductum (vb. III) = a duce în; a instala

Studiul textului

• Prezentați *informațiile transmise de poet* cu privire la clima ținutului dobrogean și la imaginea locuitorilor lui.

• Argumentați cu exemple din text *caracteristicile negative ale iernii din zona Dobrogei*.

• Remarcați *predominarea numerică față de verbe, a substantivelor*, cu rol în redarea caracterului descriptiv al fragmentului; descoperiți adjectivele-epitete ale substantivelor care alcătuiesc arsenalul iernii tomitane: *hiems...; ora...; terra...; gelu...; nix...; Aquilo...; vis...; turres...; tecta...; frigŏra...; capilli...; glacies...; gelu...; barba....*

• Comentați *valoarea stilistică a acestor epitete*; grupați-le în următoarele categorii:
♦ epitete personificatoare ♦ epitete ornante
♦ epitete explicative.

• Relevați și comentați *utilizarea gradației ascendente* în descriere.

• În ce versuri apar *împletiri armonioase, simetrice de cuvinte* și *rima interioară?*

Boreas (Atena, Turnul Vânturilor)

Exprimați-vă părerea!

1. Argumentați, fructificând textul studiat și *Invitația la lectură*, legătura existentă între aspectele negative surprinse și sufletul îndurerat al poetului. Cu ce scop considerați că surprinde Ovidius aceste aspecte defavorabile ale ținutului nostru?

2. Citiți *Invitația la lectură* și observați ce alte aspecte ale vieții la Tomis surprinde poetul. Realizați un comentariu în care să argumentați valoarea documentară – izvor de primă importanță pentru istoria noastră – a elegiilor scrise de Ovidius în timpul exilului.

Știați că...

La Tomis, Ovidius a rămas nouă sau zece ani, până în momentul morții (17 p. Chr.), depășind vârsta de cincizeci de ani. El a cunoscut viața locuitorilor, a învățat limbile sarmată și getică în care a scris și versuri. Cel mai greu a suportat condițiile aspre ale climei și ale vieții din Dobrogea.

„Motivul dominant, asupra căruia poetul revine în fel și chip și cu o stăruință ce duce până la obsesie, este frigul. În elegia a 10-a din cartea a III-a a *Tristelor*, «Iarna în țara geților», poetul dovedește din plin că descrierea celui mai aspru anotimp este rezultatul experienței personale, căci prezintă aici toate aspectele unei ierni cumplite, cu o amănunțime și exactitate cu neputință de realizat pentru cineva care nu a trăit-o aievea." (Nicolae Lascu, *Studiu introductiv,* la Ovidiu, *Scrisori din exil*, trad. de Th. Naum, pag.24)

Invitație la lectură

„Aice-vinu-ngheață și el păstrează chipul
Ulciorului, și nu-l bei, ci-l farămi în bucăți!
Ce să mai spun de râuri că-s înghețate bocnă,
Că numai cu produfuri[1] scot apa de băut!
Dar chiar și Istrul care, ca Nilul plin de trestii,
Se varsă-n marea largă prin tot atâtea guri,
Când geru-ncremenește albastrele talazuri,
Sub coperiș de gheață își mână apa lui:
Pe unde-au mers corăbii, se merge cu piciorul
Și-auzi sunând copita pe râul înghețat. (...)
Îndată ce s-așterne câmpia cea de gheață,
Barbarii dau năvală pe caii lor cei iuți.
Săgețile lor zboară departe, pân' departe,
Și toată-mprejurimea călări o pustiesc.
Fug oamenii! De țarini nu-i nimeni să mai vadă.
A barbarului pradă e-al omului avut."
(Ovidius, *Scrisori din exil. Tristele*, III, 10, vv. 23 – 32; 53 – 58, trad. de Th. Naum)

Divinități protectoare ale Tomisului – Constanța, Muzeul de Istorie și Arheologie sec. II-III p. Chr.

Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanțialele. Concesiva

Concesiva —> piedica în ciuda căreia se realizează acțiunea din regentă			
Adverbe corelative în regentă	**Conjuncții**	**Modul verbului-predicat**	**Substituire**
tamen = totuși *at* = dar *certe* = cu siguranță	*quamquam* = deși, oricât de	**Indicativ** (acțiune reală)	• ablativ absolut
	etsi, etiamsi, tametsi = chiar dacă, deși	**Indicativ / conjunctiv** (acțiune non-reală)	• participiala relativă
	ut, ne, cum, quamvis, licet = deși, oricât de	**Conjunctiv**	• relativa circumstanțială

Exersați!

1. Traduceți și analizați concesivele:

Discipŭlus, quamquam aeger erat, tamen ad scholam venit. Quamvis valīdi simus, moriemur. Sicut eis Cato persuasĕrat, Romāni Carthagĭnem delevērunt, etsi omnes Carthaginienses urbem magna virtūte defenderant. Belgis fortĭter pugnantĭbus, Gallia tamen a Caesăre capta est. Discordia, quam homĭnes non ament, omnipraesens est. Magister discipŭlos lectiōnem discentes magnopere tamen laudāvit.

[1] **copcă**

2. Traduceți în limba latină:

Deşi ne rugăm zeilor nu aducem nici o întârziere bătrâneții. Cu toate că eşti trist, acum râzi. Deşi Ovidius, a trimis la Roma multe scrisori, Augustus nu l-a iertat. Ovidius care a fost cântăreț al iubirii, a fost şi poet al tristeții. Tot nu este primăvară chiar dacă soarele străluceşte cu putere. Oricâte daruri ne aduc străinii, este mai bine să nu ne încredem în ele.

Vocabular

Cuvinte moştenite: *gelu,-us* > ger; *iaceo,-ēre* > a zăcea; *indūro,-āre* > a îndura; *glacies,-ei* > gheață; *maneo,-ēre* > a mânea „a rămâne peste noapte"; *barba,-ae* > barbă.

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *profĕro,-ferre* >...; *marmoreus,-a,-um* >...; *indūro,-āre* >...; *perpetuus,-a,-um* >...; *sono,-āre* >...; *indūco,-ĕre* >... ;
- intrusul antonimic din seriile următoare:

sempiternus – perpetuus – fugax – aeternus
tristis – maestus – gaudens – infelix

suprēmus – parvus – excelsus – altus
motus – mobĭlis – instabĭlis – immōtus

- termenii neologici care au etimonul latinesc în textul studiat, corespunzători definițiilor:
  - „sezon cu precipitații abundente" →
  - „rece ca gheața" →
  - „amestec de substanțe organice amorfe aflate în sol" →

VARIA DICTA

ubi ius, ibi remedium = unde e dreptate, acolo e vindecare
audiātur et altĕra pars = să fie ascultată şi cealaltă parte
panem et circenses[1] = pâine şi jocuri de circ

PROVERBIA

Carmĭna laetum sunt opus et pacem mentis habēre volunt. = Poeziile sunt o preocupare veselă şi cer pace sufletească. (Ovidius, *Tristia*, 5, 12, 3)

Quod fecit quisque tuetur opus. = Opera pe care a făcut-o fiecare îl va face să dăinuiască. (Ovidius, *Pontĭca*, 3, 9, 9)

Quo fortūna magis saevit, magis ipse resistis. = Cu cât soarta se îndârjeşte mai mult, cu atât i te împotriveşti şi tu mai mult. (Ovidius, *Pontĭca*, 2, 3, 51)

---

[1] **Iuvenālis**, *Satirae*, 10, 81; expresia arată că oamenii, în timpul Imperiului, ajunseseră la un asemenea grad de delăsare, încât erau satisfăcuți dacă primeau doar hrană şi jocuri de circ, rămânând în rest inactivi.

NIOBE

Niobe *era fiica lui* Tantălus, *cel condamnat la sete şi foame veşnică în Infern, şi a soţiei lui Amphion, regele Tebei. Mândră de cei doisprezece copii ai săi,* Niobe *o jigneşte pe* Leto *– în mitologia romană,* Latona, *mama lui* Apollo *şi a* Dianei. *Ca să se răzbune,* Leto *îşi pune copiii să-i ucidă cu săgeţile lor divine pe toţi copiii* Niobei.

Dumque rogat, pro qua rogat, occĭdit. Orba resēdit
Exanĭmes inter natos natasque virumque,
Deriguitque malis. Nullos movet aura capillos,
In vultu color est sine sanguĭne, lumĭna maestis
Stant immōta genis; nihil est in imagĭne vivum.
Ipsa quoque interius cum duro lingua palāto
Congĕlat, et venae desistunt posse movēri;
Nec flecti cervix nec bracchia reddĕre motus
Nec pes ire potest; intra quoque viscĕra saxum est.
Flet tamen et valĭdi circumdăta turbĭne venti
In patriam[1] rapta est; ibi fixa cacumĭne montis
Liquĭtur et lacrĭmas etiam nunc marmŏra manant.

(*Metamorphōses*, VI, 301-312)

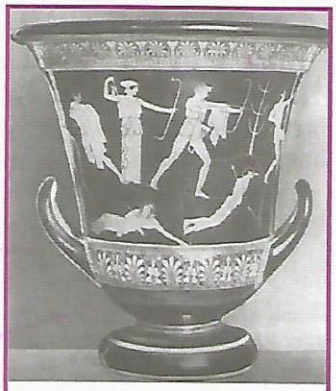

Uciderea fetelor Niobei

Vocabŭla

dum (conj. temporală) = în timp ce, pe când
orbus,-a,-um (adj. 3) = lipsit de cineva sau ceva drag
resideo,-ēre,-sēdi,-sessum (vb. II) = a sta, a şedea
derigesco,-ĕre,-rĭgui (vb. III) = a încremeni, a înţepeni
sanguis,-ĭnis (s. m.) = sânge
lumen,-ĭnis (s.n.) = lumină, lumina ochilor; ochii
immōtus,-a,-um (adj. 3) = nemişcat, neclintit
maestus,-a,-um (adj. 3) = îndurerat, trist
palātum,-i (s. n.) = cerul gurii
desisto,-ĕre,-stĭti (vb. III) = a se opri, a înceta
cervix,-īcis (s. f.) = ceafă, gât
viscĕra,-um (s. n. pl.) = măruntaie
turbo,-bĭnis (s. m.) = vârtej, vâltoare
cacūmen,-ĭnis (s. n.) = vârf
liquor,-i (vb. dep.) = a curge, a se prelinge
marmor,-ŏris (s. n.) = marmură
mano,-āre,-āvi,-ātum (vb. I) = a curge, a se revărsa; a vărsa; *lacrĭmas marmŏra manant* = marmura varsă lacrimi

[1] **Niobe** – este dusă de la Teba înapoi în Lydia (Asia Mică), pe muntele Sípylus.

Studiul textului

- Completați tabelul de mai jos, delimitând în text:

Etapele metamorfozei		
Situația inițială	**Procesul de transformare**	**Deznodământul**

- Remarcați și comentați *descrierea gradată* a acestei metamorfoze.
- Extrageți din text *epitetele* împreună cu substantivele pe care le însoțesc și explicați rolul lor stilistic; identificați și alte figuri de stil (repetiția, enumerația, personificarea).
- Numiți figura de stil realizată prin împletirea adjectivelor cu substantivele pe care le determină:

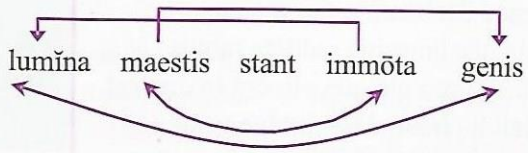

- Identificați substantivele denumind părți ale corpului omenesc; grupați-le într-un tabel după cum arată aspectul exterior și aspectul interior. Exemplificați gradațiile.
- Relevați cuvintele care pot fi grupate semantic în jurul substantivului *saxum* „piatră".
- Remarcați aliterația din ultimul vers. În ce măsură consoanele lichide *l*, *r*, nazalele *m*, *n* și acumularea vocalei *a* se integrează conținutului ideatic al fragmentului.

Exprimați-vă părerea!

1. Comentați în scris textul tradus, argumentând următorul punct de vedere: „*Metamorfozele* se remarcă și prin frumusețea narațiunilor, a descrierilor pitorești, prin podoabele de stil, care dau realității viață și relief, iar scrisului eleganță și farmec." (David Popescu, *Introducere* la Ovidiu, *Metamorfoze*, pag. XXXVI)

2. Citiți în traducere și povestiți întreaga legendă a Niobei relatată de Ovidius; prezentați asemănările și deosebirile dintre varianta ovidiană și relatarea lui Alexandru Mitru în *Legendele Olimpului. Zeii. Artemis.*

Niobe

3. *Gheorghe Asachi* (1788-1869), scriitor şi îndrumător al vieţii literare în Moldova, a versificat legende ce evocă momente din istoria poporului român.

• Citiţi balada *Dochia şi Traian* şi explicaţi motivul comun existent între aceasta şi *legenda Niobei* povestită de *Ovidius*.

4. Descoperiţi în basmele şi legendele noastre populare explicaţia mitologică a grupului de stânci cunoscute sub numele de *Babele* de pe platoul Bucegilor.

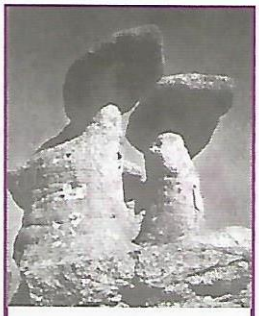

Babele

Ştiaţi că...

Miturile[1] cu personaje imaginare şi cu întâmplări fantastice sunt creaţiile populare străvechi cele mai de seamă ale Antichităţii. Izvorul acestora a fost poporul, creatorul atâtor legende, basme şi poveşti, care şi-a explicat după puterea minţii, natura înconjurătoare, căutând să afle, în lipsa unor explicaţii ştiinţifice, cauzele ascunse ale lucrurilor. Ele au inspirat deopotrivă pe scriitori, artişti, filosofi, fiind studiate şi interpretate din Antichitatea greco-romană până azi.

Credinţele populare şi miturile despre **metamorfoze** erau vechi la greci şi la romani. Metamorfozele, *metamorphōses* „transformări, schimbări, prefaceri", indică o creaţie epică în care se narează transformări ale oamenilor în animale, păsări, plante, pietre, râuri. În literatura greacă, autorul unor poveşti cu metamorfoze a fost *Nicandru din Colofon,* în sec. al II-lea a. Chr. De asemenea, *Homer, Hesiod,* tragicii greci, *Eschil, Sofocle, Euripide,* reprezentanţii literaturii alexandrine, *Callimach* au folosit în operele lor poveşti fabuloase.

Pentru alcătuirea operei sale, *Ovidius* a avut ca model în literatura latină, poemele mitologice ale lui *Catullus* („Cosiţa Berenicei"), poemul lui *Lucretius, De rerum natūra,* precum şi operele lui *Vergilius* şi *Horatius*.

Invitaţie la lectură

„Cum isprăvi să se roage, o cuprinde o grea amorţeală;
Pieptul ei fraged e-ncins de o scoarţă subţire, iar părul
Frunze se face şi braţele ramuri, picioarele iuţi prin
Lungi rădăcini i se prind de pământ, iar capul se face
Vârf de copac; şi din farmecu-i, doar strălucirea rămâne.
Febus şi-aşa o iubeşte, căci, mâna pe trunchi el punând-o
Simte că inima încă mai bate sub coaja cea nouă;
Ia-n braţe crengile, care-au fost mâini şi picioare; sărută
Lemnul, dar el de sărut se fereşte.«Fiindcă soţie
Nu poţi să-mi fii, cel puţin, zice zeul, tu fi-vei copacul
Meu, o laur, şi veşnic podoabă pletelor mele,
Tolbei, citarei vei fi; ... precum capul meu, cu păr netăiat încă-i
Tânăr în veci, să poarte şi-al tău frunziş veşnic tânăr»."

(Ovidiu, *Metamorfoze*, I, v. 548-559; 564-565 trad. de I. Florescu)

[1] **mitul** – gr. *mytos* „cuvânt, povestire, legendă" este o povestire fabuloasă care cuprinde credinţele populare (antice) despre originea universului şi a fenomenelor naturii, despre zei şi eroi legendari. (cf. DEX)

Recapitulare finală

Exersați!

1. Realizați schema metrică a versurilor traduse; scandați-le cât mai corect și expresiv.

2. Alcătuiți mai multe grupe. Selectați substantivele, adjectivele, pronumele și verbele din textul tradus și analizați-le morfosintactic.

3. Identificați felul propozițiilor din textul tradus.

4. Amintiți-vă particularitățile de conjugare ale verbelor *ire* și *posse*.

Vocabular

Cuvinte moștenite: *rogo,-āre* > a se ruga; *occido,-ĕre* > a ucide; *orbus,-a,*-um > orb (cu sens schimbat „lipsit de vedere"); *sanguis, -ĭnis* > sânge; *sto,-āre* > a sta; *gena,-ae* > geană; *brachium,-ii* >braț; *rapio,-ĕre* > a răpi.

Descoperiți singuri!

- cuvintele împrumutate: *color,-ōris* >…; *imago,-ĭnis* >…; *durus,-a,-um* >…; *congĕlo,-āre* >…; *vena,-ae* >…; *cervix,-īcis* >…; *reddo,-ĕre* >…; *viscĕra, -um* >…; *valĭdus,-a,-um* >…; *fixus,-a,-um* >… ;
- modificările fonetice ale cuvintelor moștenite produse în timp;
- cuvinte formate cu *circum-* „în jur, împrejurul"(< lat. *circum* „împrejur, în preajma, în jurul").

VARIA DICTA

in extenso = cu lux de amănunte
sine qua non = fără de care nu se poate
volens-nolens = vrând-nevrând

PROVERBIA

Omnia mutantur, nihil intĕrit. = Toate lucrurile se schimbă, nimic nu piere.
(Ovidius, *Metamorphōses*, 15, 165)

Tempus edax rerum est. = Timpul este devorator al tuturor lucrurilor.
(Ovidius, *Metamorphōses*, 15, 234)

DAEDALUS ET ICARUS

Daedal, *arhitect atenian, inventator şi sculptor iscusit, este închis în faimosul labirint împreună cu fiul său,* Icar, *de către regele Cretei, Minos. Pentru a putea ieşi din labirint a făurit aripi lipite cu ceară cu ajutorul cărora şi-au luat zborul. Icar, apropiindu-se prea mult de soare, se prăbuşeşte şi moare în apele mării.*

Cum puer audāci coepit gaudēre volātu,
Deseruitque ducem caelique cupidĭne tractus
Altius egit iter, rapĭdi et vicinia solis
Mollit odorātas, pennārum vincŭla, ceras.
Tabuĕrant cerae: nudos quatit ille lacertos
Remigiōque carens non ullas percĭpit auras,
Oraque caerulea patrium clamantia nomen
Excipiuntur aqua, quae nomen traxit ab illo.
At pater infēlix, nec iam pater „Icăre"! dixit,
„Icăre"! dixit „Ubi es? Qua te regiōne requīram?"
„Icăre"! dicēbat. Pennas aspēxit in undis
Devovitque suas artes corpusque sepulcro
Condĭdit et tellus a nomĭne dicta sepulti.

(*Metamorphōses*, VIII, 223-235)

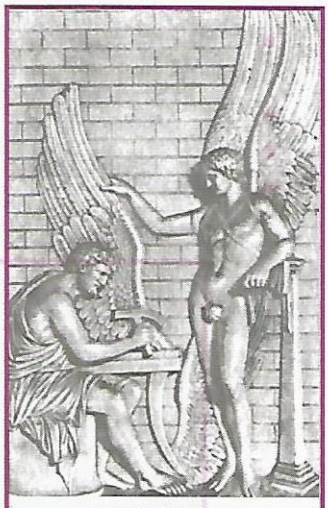

Daedal şi Icar

Vocabŭla

cum (conj. temporală) = când
coepi, coepisse (vb. defectiv) = a începe
volātus,-us (s. m.) = zbor
desĕro,-ĕre,-sĕrui,-sertum (vb. III) = a părăsi
traho,-ĕre, traxi, tractum (vb. III) = a atrage, a ispiti
mollio,-īre, mollīvi, mollītum (vb. IV) = a înmuia
odorātus,-a,-um (adj. 3) = mirositor, parfumat
vincŭlum,-i (s. n.) = legătură
tabeo,-ēre, tabui (vb. II) = a se topi
quatio,-ĕre, quassum (vb. III) = a scutura, a agita
lacerta,-ōrum (s. n. pl.) = braţe
remigium,-ii (s. n.) = vâslă, (aici) aripă
careo,-ēre,-ui (vb. II) = a fi lipsit de ceva
percipio,-ĕre,-cēpi,-ceptum (vb. III) = a (cu)prinde; *non ullas percīpit auras* „nu simte rezistenţa aerului"
caeruleus,-a,-um (adj. III) = albastru (ca cerul)
excipio,-ĕre,-cepi,-ceptum (vb. III) = a prinde, a cuprinde
requīro,-ĕre,-quisīvi,-quisītum (vb. III) = a căuta
adspicio,-ĕre,-spēxi,-spectum (vb. III) = a zări
devoveo,-ēre,-vōvi,-vōtum (vb. II) = a blestema; a închina zeilor Infernului
condo,-ĕre,-dĭdi,-dĭtum (vb. III) = a îngropa (termen poetic)
sepulcrum,-i (s. n.) = mormânt
tellus,-ūris (s. f.) = glie; termen poetic pentru *terra* = pământ
sepultus,-a,-um (adj. 3) = îngropat

Studiul textului

• Rezumați textul; citiți în traducere întreaga legendă și încadrați momentul surprins în contextul acesteia.

• Delimitați pe text versurile care arată: gestul lui Icar, catastrofa, disperarea tatălui, deznodământul.

• Identificați *epitetele și comentați valoarea lor expresivă;* găsiți și alte cuvinte, expresii, structuri lexicale cu valoare expresivă.

• Alegeți și comentați versurile care au *o tensiune dramatică deosebită.*

• Comentați rolul stilistic al repetiției substantivului *Icăre*! (= anafora)

• Cum se numește astăzi marea – *aqua* – în care s-a prăbușit Icar și insula – *tellus* – unde, după legendă, a fost îngropat? Consultați în acest sens *Atlasul geografic școlar.*

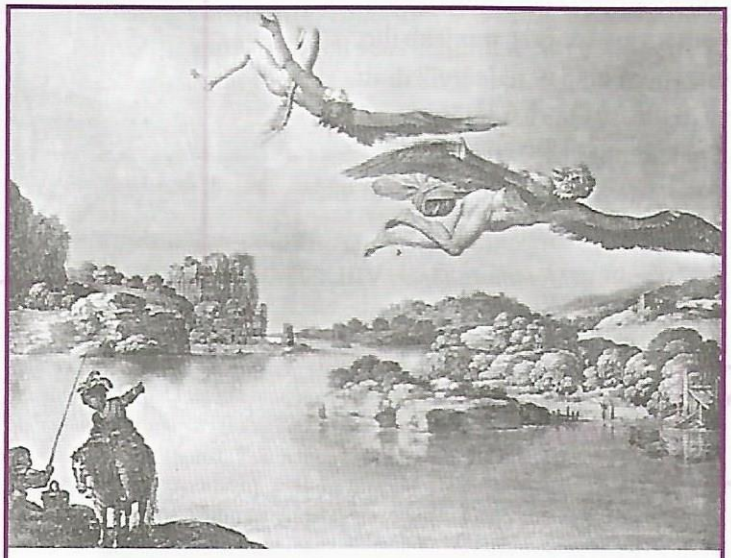

Căderea lui Icar

Exprimați-vă părerea!

1. Cum interpretați faptul că Icar nu a ascultat sfaturile tatălui său? Ce sentimente credeți că îl animă pe Icar în momentul în care „se avântă pe un drum mai înalt" – *altius egit iter*? Selectați din variantele de mai jos și explicați opțiunile voastre:

- ➤ dorința de independență
- ➤ temeritatea
- ➤ orgoliul
- ➤ plăcerea riscului
- ➤ atracția necunoscutului
- ➤ dorința de aventură

2. În diverse interpretări, Icar este simbolul răzvrătirii omului care, cu prețul vieții, îndrăznește să sfideze forțele necunoscute ale naturii și ale universului. De asemenea, el poate simboliza dorința omului de a se depăși pe sine, de a se ridica, în zborul său, cât mai sus.

• Argumentați, într-o compunere scrisă (15-20 rânduri) punctele de vedere de mai sus, încercând să propuneți și alte interpretări.

3. Alcătuiți două grupe și organizați o dezbatere în funcție de răspunsul argumentat la următoarele întrebări:

a) Icar a greșit?

b) Ați proceda la fel dacă ați fi în locul lui? De ce?

4. Citiți versurile: „Meșterii gândea /Și ei își făcea /Aripi zburătoare /De șindrili ușoare. /Apoi le-ntindea /Și-n văzduh sărea, /Dar pe loc cădea."

• Identificați balada românească care aduce până în zilele noastre ecoul legendei lui Daedal și Icar. Comentați asemănările și deosebirile față de legenda antică.

5. *Daedălus*, personaj mitic, meșter iscusit în arta sculpturii, a picturii și a construcțiilor, era în Antichitate întruchiparea ingeniozității și a spiritului inventiv în materie de artă.

• Ce artist și om de știință din perioada Renașterii italiene poate fi considerat la fel? Prezentați câteva dintre operele și realizările acestuia.

Știați că...

Prin **metamorfoză**, Ovidius înțelege *devenire, evoluție*[1]. În opera sa sunt emise numeroase principii pitagoreice cu privire la concepția mișcării, a devenirii universale: „Totul se schimbă, nimic nu piere (...), nu este nimic care să rămână în aceeași stare în tot universul. Toate curg și orice formă întruchipată este trecătoare (...). Căci ce a fost înainte nu mai e, devine ce nu fusese și toate momentele se reînnoiesc."

(Ovidiu, *Metamorfoze,* XV, trad. de David Popescu)

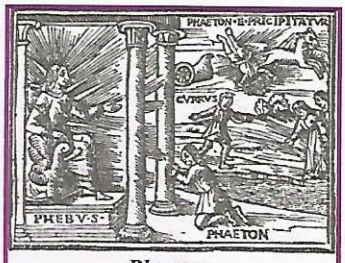

Phaeton

Iată astfel din cuprinsul *Metamorfozelor:* universul înainte de creația lumii (I), potopul (II), Phaeton se prăbușește din cer (II), corbul, din alb cum era, devine negru (II), Acteon, metamorfozat în cerb (III), Echo, schimbată în ecou (III), metamorfoza Arachnei în păianjen (VI), nașterea lui Achille (XI), călătoria lui Aeneas (XIV), Orfeu și Euridice (XIV), Caesar schimbat în stea (XV), elogiul lui Augustus (XV).

Orfeu

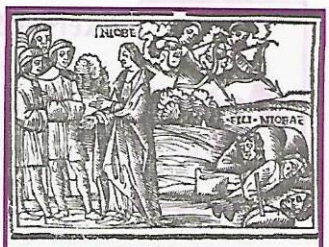

Niobe

[1] vezi pag. 122, *Proverbia.*

Invitație la lectură

Narcis – statuetă din bronz (sec. II a. Chr.)

«Iuno voise aşa; aşadar, pe Narcis ea văzându-l
Cum rătăcea pe câmpii, se aprinse de doru-i; (…)
Însă el fuge; fugind: „De pe mine ia-ţi mâinile"-i strigă;
„Mor mai degrabă decât să mă las pradă dragostei tale!"
Echo-i întoarce atâta doar lui: „Pradă dragostei tale!"
Dispreţuită se-ascunde-n păduri; pe sub frunze-şi fereşte
Chipul adânc ruşinat, vieţuind numa-n peşteri de-atuncea.
Stăruie totuşi în pieptu-i şi-i creşte iubirea respinsă;
Grijile treze sleiesc al ei trup ajuns vrednic de milă;
Pielea-i se usucă de slabă ce e; din trupul ei vlaga
Toată se pierde-n văzduh. Numai glas mai păstrează şi oase.
Glasu-i întreg; despre oase s-a zis c-au luat chipul de stâncă.
Şade pitită-n păduri şi nu mai se-arată pe munte;
Toţi o aud; un sunet e tot ce viază din Echo.»

(Ovidiu, *Metamorfoze*, III, 370-371, 390-401, trad. de Maria-Valeria Petrescu)

Recapitulare. Stilul indirect

Stilul direct – oratio recta		***Stilul indirect*** – oratio oblīqua	Observaţii
propoziţii principale	• enunţiative	→ subordonate completive infinitivale	• pronumele, adjectivele pronominale şi verbele la persoana I şi a II-a trec la persoana a III-a • se respectă consecuţia timpurilor
	• cu predicat la conjunctiv sau la imperativ	→ subordonate completive conjunctivale	
	• interogative directe	→ subordonate interogative indirecte	
propoziţii subordonate (cu predicat la indicativ sau conjunctiv)		→ subordonate cu predicat la conjunctiv	

Exersaţi!

1. Identificaţi felul propoziţiilor din textul tradus. Treceţi propoziţiile din stilul direct în stilul indirect şi arătaţi schimbările intervenite.

2. Analizaţi morfosintactic substantivele şi verbele din primele patru versuri.

3. Traduceţi în limba latină: Caesar spune că, deoarece helveţii au ieşit cu toate trupele din ţinuturile lor, fiind îndemnaţi de Orgetōrix, a întreprins un război care a durat foarte mult, împotriva galilor pe care îi va supune, deşi erau foarte curajoşi.

4. Traduceţi textul, folosind dicţionarul:

Qui quamquam dextra regione licentius errant,
Securum latus hoc non tamen esse sinunt.
Hic agri infrondes, hic spicula tincta venenis,
Hic freta vel pediti pervia reddit hiems,
Ut, qua remus iter pulsis modo fecerat undis,
Siccus contempta nave viator eat.
Qui veniunt istinc, vix vos ea credere dicunt.
Quam miser est, qui fert asperiora fide!
(Ovidius, *Pontĭca*, IV, X, 29-36)

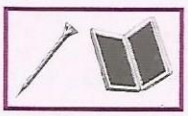

Vocabular

Cuvinte moştenite: *sol, solis* > soare; *penna,-ae* > pană; *cera, -ae* > ceară; *nomen,-ĭnis* > nume; *aqua,-ae* > apă; *traho,-ĕre* (**tragere*) > a trage.

Descoperiţi singuri!

- cuvintele împrumutate: *iter, itinĕris* >…; *rapĭdus,-a,-um* >…; *nudus,-a,-um* >…; *percipio,-ĕre* >…; *regio,-ōnis* >…; *unda,-ae* >…; *ars, artis* >…; *corpus,-*ŏris >… ;
- cuvintele latine din text care stau la baza următoarelor neologisme: *nomenclatură, carenţă, sepulcral, teluric;*
- cuvântul împrumutat şi pe cel moştenit din următoarele dublete etimologice:

lat. *auscultāre* > a asculta / a ausculta
lat. *virgo,-ĭnis* > vergură (vechi) / virgină
lat. *inter* > între / inter-
lat. *harēna,-ae* > arină = nisip / arenă
lat. *clarus,-a,-um* > chiar / clar
lat. *includĕre* > a închide / a include

VARIA DICTA

post festum = după sărbătoare, după consumarea evenimentului
editio princeps = prima ediţie a unei lucrări
perpetuum mobĭle = mişcare perpetuă

PROVERBIA

Donec eris felix multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Până vei fi fericit număra-vei amici o mulţime,
Cum se vor întuneca vremile singur rămâi!
(Ovidius, *Tristia*, 1, 9, 5 – 6 trad. de Mihai Eminescu)

Forma bonum fragĭle est. = Frumuseţea este un dar trecător.
(Ovidius, *Ars amandi*, 2, 113)

EVALUAȚI-VĂ CUNOȘTINȚELE!

A. Literatură. Teme recapitulative de redactare și compoziții.

1. Biografia lui Ovidius este destul de bine cunoscută din informațiile oferite de poet într-o elegie, denumită de către istoricii literari *autobiografia ovidiană,* elegia 10, cartea a IV-a a *Tristelor*.

• Citiți această elegie și prezentați pe baza acestei lecturi viața lui Publius Ovidius Naso.

2. „*Tristele* ocupă un loc aparte în creația ovidiană, iar pentru noi, românii, prezintă o importanță documentară covârșitoare, întrucât Ovidius este primul poet cult care descrie trecutul îndepărtat al patriei, meleagurile, clima, oamenii vechii Sciții, Dobrogea de astăzi." (Dumitru Crăciun, *Ovidiu* în *Scriitori greci și latini*, pag. 310)

• Ilustrați într-o lucrare mai amplă aprecierea de mai sus, valorificând lectura următoarelor *elegii cu valoare documentară:*

> „Originea numelui Tomis", *Tristia*, III, 9
> „Iarna în țara geților", *Tristia*, III, 10
> „Primăvara...", *Tristia*, III, 12
> „Între barbari", *Tristia*, V, 7
> „Cu barbarii din Tomis", *Tristia*, V, 10

3. *Condiția tristă a poetului relegat la Tomis, eul însingurat* se reconstituie cu ușurință din multe elegii ale *Tristelor*: gradat, succesiv și redundant uneori, se conturează *întreita dramă a lui Ovidius:*

Civis Romānus – exul –

• „Cuvânt de însoțire", I, 1
• „Cea de pe urmă noapte la Roma",

Ovidius

Poeta Romānus – clarus –

• „Epilog", III, 14
• „Mângâierea exilului, Muzele", IV,I, 3

Homo Romānus

coniunx carus	amīcus fidēlis

• „Soției", IV, 3
• „Soției", V,14

• „Celui mai bun dintre amici", III, 6
• „Prietenului care nu-mi scrie", IV, 7

• Alcătuiți mai multe grupe și citiți elegiile ovidiene indicate, pe baza cărora să ilustrați, într-o dezbatere, schema de mai sus. De asemenea, justificați *tânguirea excesivă, lamentațiile nesfârșite, monotonia stilului* reproșate poetului de către istoricii și criticii literari.

4. Prezentați, la alegere, legenda rândunicii și legenda ciocârliei, pornind de la textele de mai jos. Observați, în paralel, asemănările și deosebirile, felul în care cei doi poeți explică originea acestor păsări.

a) Ovidiu, *Metamorfoze*, VI,
Metamorfoza Procnei în rândunică
V. Alecsandri, *Legenda rândunicăi*

b) Ovidiu, *Metamorfoze*, VIII,
Metamorfoza Scyllei în ciocârlie
V. Alecsandri, *Legenda ciocârliei*

5. Parcurgeți fragmentele de mai jos. Comparați-le arătând: • tema abordată; • expunerea unor idei filosofice; • modalități artistice; • alte opere cu aceeaşi tematică.

„Mai înainte de mări, de uscat şi de bolta cerească,
Firea la fel peste tot arăta şi numită fu Haos;
Ne-ntruchipate se-aflau, fără rost, grămădite de-a valma
Într-un morman neclintit, ale lumii seminţe în vrajbă.
Nu se afla vreun Titan[1] omenirii să dea lumină,
Nici nu creştea al ei corn, împlinindu-l din nou, vreo Phoebe[2];
Nici cumpănit de-al său greu n-atârna în văzduhuri pământul,
Iară pe ţărmuri de-a lung nu-ntinsese-a ei braţe-Amphitrita[3].
Cum se găseau la un loc şi pământul, şi aer, şi mare (…)"

(Ovidiu, *Metamorfoze*, I, 5-13,trad. de Maria-Valeria Petrescu)

„Pe când nu era moarte, nimic nemuritor,
Nici sâmburul luminii de viaţă dătător,
Nu era azi, nici mâne, nici ieri, nici totdeauna,
Căci unul erau toate şi totul era una;
Pe când pământul, cerul, văzduhul, lumea toată
Erau din rândul celor ce n-au fost niciodată,
Pe-atunci erai Tu singur, încât mă-ntreb în sine-mi:
Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?"

(Mihai Eminescu, *Rugăciunea unui dac*, 1-8)

6. Recunoaşteți legendele din imaginile de mai jos:

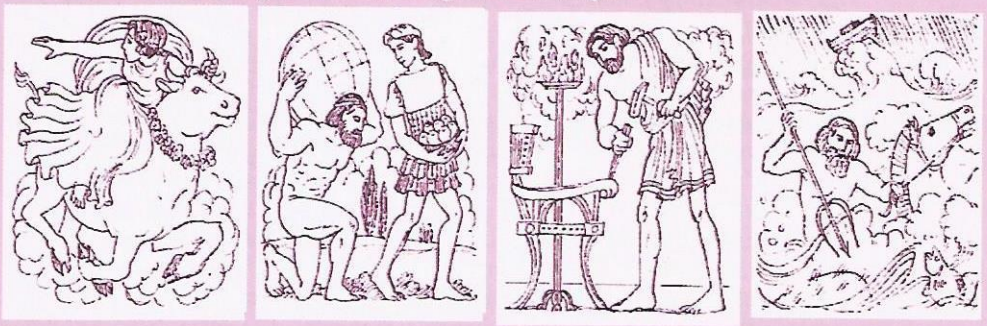

7. „Literatura «secolului» lui August constituie unul dintre momentele majore ale evoluției culturii romane. În această vreme îşi stabileşte definitiv normele clasicismul literar roman. Totodată autorii epocii augusteice au fost consideraţi clasici, şi datorită valorii lor deosebite, capacității de a oferi modele, care vor fi frecvent imitate. De aceea mulți cercetători au apreciat «secolul» lui August ca epoca de aur a scrierilor romane, ca apogeul lor."

(Eugen Cizek, *Istoria literaturii latine,* vol I, ed. 1994, pag. 254)

---

[1] Soarele
[2] Sora lui Apollo, luna
[3] Marea

• Argumentați într-o lucrare de sinteză cu titlul „Poezia latină în secolul lui Augustus" afirmația de mai sus, valorificând textele și autorii studiați.

Planul lucrării ar putea fi:
- autorii reprezentativi
- genul sau specia literară abordată
- operele, conținutul și tematica acestora
- particularitățile stilistice și de versificație
- influența asupra literaturii universale

8. Alegeți varianta de răspuns pe care o considerați corectă:

1. *Sappho* a influențat lirica erotică a lui:
a. Ovidius b. Lucretius c. Catullus d. Horatius

2. divinitatea apreciată de *Lucretius* și de *Vergilius*, ca mamă a eneazilor este:
a. Venus b. Ceres c. Iuno d. Minerva

3. *Sallustius* și *Cicero* scriu despre:
a. Pompeius b. Catilina c. Caesar d. Nero

4. în lirica de exil sentimentele lui Ovidius sunt dominate de :
a. ură b. tristețe c. bucurie d. mânie

5. istoria lui *Titus Livius* este scrisă în manieră:
a. memorialistică b. analistică c. monografică d. biografică

B. Gramatică

1. Se dă textul:

„Ergo, cum silices, cum dens patientis aratri
depereant aevo, carmĭna morte carent:
cedant carminibus reges regumque triumphi,
cedat et auriferi ripa benigna Tagi[1]*!*
Vilia miretur vulgus; mihi flavus Apollo
pocula Castalia[2] *plena ministret aqua,*
sustineamque coma metuentem frigora myrtum[3]*,*
atque a sollicito multus amante legar!
Ergo etiam cum me supremus adederit ignis,
vivam, parsque mei multa superstes erit."

(Ovidius, *Amōres*, 1, 15, 31 – 38; 41 – 42)

Cerințe: a) traduceți textul;
b) delimitați propozițiile subordonate și indicați felul lor;
c) stabiliți declinarea, cazul și funcția substantivelor;
d) identificați adjectivele și substantivele pe care le determină;
e) stabiliți conjugarea, modul și timpul verbelor;
f) comentați ideatic și stilistic versurile;
g) realizați schema metrică a primelor și a ultimelor două versuri; memorați-le!

2. Formați fraze potrivite ca înțeles din propozițiile principale de la **a)** și subordonatele de la **b)**. Identificați tipurile de subordonate, conjuncția și modul verbului-predicat.

a) *1. Homĭnes edunt...; 2. Oppĭdum fortissĭmum erat...; 3. Eo cupit ampliōra...; 4. Poeta Ovidius vivat...; 5. Legiōnes in castris collocāvit...; 6. Civitātis legĭbus pareo...; 7. Caesar Helvetios obsedit...; 8. Multos amīcos habeāmus...; 9. Tamen multārum rerum ignāri sunt...;*

---

[1] **Tagus,** *-i* (s. m.) – Tago, râu în Spania, în a cărui albie se găsea aur.
[2] **Castalia,** *-ae* (s. f.) – izvor în Parnas, consacrat lui Apollo și Muzelor, considerat o sursă de inspirație poetică.
[3] **myrtus,** *-i* (s. f.) – mirt; arbore veșnic verde, consacrat Venerei; *cununa de mirt* împodobea frunțile *poeților elegiaci; cele de laur* erau rezervate *poeților epici.*

10. Senectūtem beātam habēbis...; 11. Amabĭlis esto...; 12. Bellum Troiānum ita gessit...; 13. Non credidissem...; 14. Discipŭli linguam Latīnam bene discēbant...;

b) *1. ... etsi suprēmus ignis se adedĕrit. 2. ... ut amēris. 3. ... quo avārus plura habet. 4. ... ut magister gaudēret. 5. ... nisi ocŭlis hoc miracŭlum vidissem. 6. ... postquam Caesar in Galliam venit. 7. ... quoniam Galliam expugnāre vellet. 8. ... quamvis homĭnes docti sint. 9. ... sicut Aeneas exposuit. 10. ... ut non obsidēri posset. 11. ... ut vivant. 12. ... quia civis honestus sum. 13. ... dum vivĭmus. 14. ... si iuvĕnis laboravĕris.*

Tipuri de subordonate circumstanțiale						
+ conjunctiv		+ indicativ sau conjunctiv				
Finală	**Consecutivă**	**Cauzală**	**Condițională**	**Comparativă**	**Concesivă**	**Temporală**

3. Traduceți: Ovidius crede că, deşi a fost exilat, după cum se ştie, departe de Roma, de casă, de soția cea dragă şi de prieteni, numele lui nu va fi uitat, ci va dăinui mereu pentru că talentul său şi poezia îl vor face nemuritor.

4. Traduceți textul, folosind dicționarul; analizați sintactic fraza, rescriind propozițiile şi precizând felul lor: *Galli, re cognĭta per exploratōres, obsidiōnem relinquunt, ad Caesărem omnĭbus copiis contendunt. Haec erant armāta circĭter milia LX. Cicĕro, data facultāte, Gallum ab eodem Verticone, quem supra demonstravĭmus, repetit qui littĕras ad Caesărem deferat.* (Caesar, *De bello Gallĭco*, V, 49)

C. Vocabular. Dicta clara. Proverbia

1. Descoperiți *intrusul neologic* sau *pe cel moştenit* din seriile:

- frunte – ger – gheață – titlu
- a fugi – a orna – a simți – a zăcea
- a induce – a profera – a săruta – a suna
- aură – culpă – frate – titlu
- candid – incult – negru – perpetu
- cert – ferice – moale – trist

2. Ce expresii învățate la *Varia dicta* folosiți în următoarele împrejurări:

⟶ într-un proces, pentru ca o judecată să fie dreaptă ...

⟶ un îndemn când începi o acțiune ...

⟶ în instanță, un singur martor nu este suficient ...

⟶ unui ambițios fără limite ...

⟶ poporul poate fi mulțumit cu lucruri neînsemnate ...

3. Comentați într-un eseu, justificând alegerea, proverbul care v-a plăcut cel mai mult.

4. Imaginați-vă că *la un birou de obiecte pierdute* au fost aduse următoarele „lucruri":

- Repartizați voi lucrurile pierdute păgubiților, formând *expresii celebre – dicta clara* – învățate. Menționați semnificația şi explicația acestora.

Crucigramma:

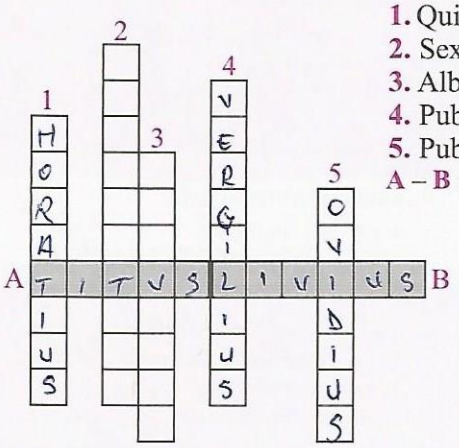

1. Quintus... Flaccus.
2. Sextus... .
3. Albius... .
4. Publius... Maro.
5. Publius... Naso.
A – B Singurul prozator al epocii lui Augustus.

Repere literare

„Dragostea lui pentru Corina (*Amōres*), presupusele scrisori de amor ale doamnelor din mitologie (*Heroides*), tehnica perfectă a iubirii sau lecuirea de ea (*Ars amandi, Remedia amōris*), mijloacele de înfrumusețare (*Medicāmina faciei*) toate se transformă ușor, prea ușor, în versuri multe, înaripate, elegante, cu parfum de tinerețe zvăpăiată și nesăbuită. Desperarea de a fi pierdut pentru totdeauna acest paradis de grație ademenitoare, schimbat, în chip tragic pentru poet, pe infernul iernilor aspre, între străini, sub obsesia bolii, a singurătății și a morții iminente, desperarea aceasta cu nimic alinată de-a lungul celor zece ani de exil conferă scrisorilor sale tomitane (*Tristia* și *Epistŭlae ex Ponto*) un patos cu adevărat emoționant."

(Gabriela Creția, *Prefață* la *Antologia poeziei latine*, București, 1973, pp. XXXXI)

Bibliografie selectivă

Publius Ovidius Naso, *Scrisori din exil*, trad. de Th. Naum, E.S.P.L.A., București, 1957.

Ovidius, *Arta iubirii*, trad. de Maria-Valeria Petrescu, Editura Minerva, București, 1977.

Ovidiu, *Metamorfoze*, trad. de David Popescu, Editura Științifică București, 1972.

* *
*

E. Cizek, *Ovidiu* în *Istoria literaturii latine*, vol. I, ed. a II-a revizuită și adăugită, Grupul editorial Corint, București, 2003.

Dumitru Crăciun, *Ovidiu* în *Scriitori greci și latini*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, pp. 308–312.

Ovidiu Drimba, *Ovidiu, poetul Romei și al Tomisului*, Editura Tineretului, București, 1966.

Istoria literaturii latine, Perioada Principatului, vol. II, partea a II-a, T.U.B., București, 1982, *Ovidiu*, pp. 138–274.

Nicolae Lascu, *Ovidiu, omul și poetul*, Editura Dacia, Cluj, 1971.

TABELE GRAMATICALE

Substantivul

Caz	Declinarea I		Declinarea a II-a			
			Masculin		Neutru	
	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	fabŭl *a*	fabŭl *ae*	domĭn *us*	domĭn *i*	templ *um*	templ *a*
G.	fabŭl *ae*	fabŭl *ārum*	domĭn *i*	domĭn *ōrum*	templ *i*	templ *ōrum*
D.	fabŭl *ae*	fabŭl *is*	domĭn *o*	domĭn *is*	templ *o*	templ *is*
Ac.	fabŭl *am*	fabŭl *as*	domĭn *um*	domĭn *os*	templ *um*	templ *a*
Abl.	fabŭl *ā*	fabŭl *is*	domĭn *o*	domĭn *is*	templ *o*	templ *is*
V.	fabŭl *ā*	fabŭl *ae*	domĭn *e*	domĭn *i*	templ *um*	templ *a*

Caz	Declinarea a III-a							
	Imparisilabică				Parisilabică			
	Masculin		Neutru		Feminin		Neutru	
	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	consul	consŭl *es*	flumen	flumĭn *a*	avis	av *es*	mare	mar *ia*
G.	consŭl *is*	consŭl *um*	flumĭn *is*	flumĭn *um*	avi *s*	av *ium*	mar *is*	mar *ium*
D.	consŭl *i*	consul *ĭbus*	flumĭn *i*	flumin *ĭbus*	avi	av *ĭbus*	mar *i*	mar *ĭbus*
Ac.	consŭl *em*	consŭl *es*	flumen	flumĭn *a*	av *em*	av *es*	mare	mar *ia*
Abl.	consŭl *e*	consul *ĭbus*	flumĭn *e*	flumin *ĭbus*	av *e*	av *ĭbus*	mar *i*	mar *ĭbus*
V.	consul	consŭl *es*	flumen	flumĭn *a*	avis	av *es*	mare	mar *ia*

Caz	*Declinarea a IV-a*				Declinarea a V-a	
	Masculin		Neutru			
	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	sens *us*	sens *us*	gen *u*	gen *ua*	di *es*	di *es*
G.	sens *ūs*	sens *uum*	gen *us*	gen *uum*	di *ēi*	di *ērum*
D.	sens *ui*	sens *ĭbus*	gen *u(i)*	gen *ĭbus*	di *ēi*	di *ēbus*
Ac.	sens *um*	sens *us*	gen *u*	gen *ua*	di *em*	di *es*
Abl.	sens *u*	sens *ĭbus*	gen *ū*	gen *ĭbus*	di *e*	di *ēbus*
V.	sens *us*	sens *us*	gen *u*	gen *ua*	di *es*	di *es*

Adjectivul

1. Clasificare

Cu trei terminații			Cu două terminații		Cu o terminație
-us (m.)	*-a* (f.)	*-um* (n.)	*-is* (m., f.)	*-e* (n.)	consoană (m., f., n.)
clar*us*	clar*a*	clar*um*	grav*is*	grav*e*	audax, audāc*is* (G. sg.)
decl. a II-a	decl. I	decl. a II-a	decl. a III-a parisilabică (Abl. sg. = *-i*)		

2. Declinarea adjectivului

Caz	Cu trei terminații					
	-us (m.) decl. a II-a		*-a* (f.) decl. I		*-um* (n.) decl. a II-a	
	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
N.	clar*us*	clar*i*	clar*a*	clar*ae*	clar*um*	clar*a*
G.	clar*i*	clar*ōrum*	clar*ae*	clar*ārum*	clar*i*	clar*ōrum*
D.	clar*o*	clar*is*	clar*ae*	clar*is*	clar*o*	clar*is*
Ac.	clar*um*	clar*os*	clar*am*	clar*as*	clar*um*	clar*a*
Abl.	clar*o*	clar*is*	clar*ā*	clar*is*	clar*o*	clar*is*
V.	clar*e*	clar*i*	clar*a*	clar*ae*	clar*um*	clar*a*

Caz	Cu două terminații				Cu o terminație			
	-is (m., f.)		*-e* (n.)		consoană (m., f., n.)			
	decl. a III-a parisilabică (Abl. sg. = *-i*)							
	sg.	pl.	sg.	pl.	m., f.		n.	
					sg.	pl.	sg.	pl.
N.	grav*is*	grav*es*	grav*e*	grav*ia*	audax	audac*es*	audax	audac*ia*
G.	grav*is*	grav*ium*	grav*is*	grav*ium*	audac*is*	audac*ium*	audac*is*	audac*ium*
D.	grav*i*	grav*ĭbus*	grav*i*	grav*ĭbus*	audac*i*	audac*ĭbus*	audac*i*	audac*ĭbus*
Ac.	grav*em*	grav*es*	grav*e*	grav*ia*	audac*em*	audac*es*	audax	audac*ia*
Abl.	grav*i*	grav*ĭbus*	grav*i*	grav*ĭbus*	audac*i*	audac*ĭbus*	audac*i*	audac*ĭbus*
V.	grav*is*	grav*es*	grav*e*	grav*ia*	audax	audac*es*	audax	audac*ia*

3. Gradele de comparaţie

Comparativ		Superlativ		
-ior (m., f.)	*-ius* (n.)	*-issĭmus* (m.)	*-issĭma* (f.)	*-issĭmum* (n.)
clar*ior*	clar*ius*	clar*issĭmus*	clar*issĭma*	clar*issĭmum*
decl. a III-a imparisilabică		decl. a II-a	decl. I	decl. a II-a

Caz	Comparativ			
	m., f.		n.	
	sg.	pl.	sg.	pl.
N.	clar*ior*	clar*iores*	clar*ius*	clar*iora*
G.	clar*ioris*	clar*iorum*	clar*ioris*	clar*iorum*
D.	clar*iori*	clar*iorĭbus*	clar*iori*	clar*iorĭbus*
Ac.	clar*iorem*	clar*iores*	clar*ius*	clar*iora*
Abl.	clar*iore*	clar*iorĭbus*	clar*iore*	clar*iorĭbus*
V.	clar*ior*	clar*iores*	clar*ius*	clar*iora*

Caz	Superlativ					
	singular			plural		
	m.	f.	n.	m.	f.	n.
N.	clar*issĭmus*	-a	-um	clar*issĭmi*	-ae	-a
G.	clar*issĭmi*	-ae	-i	clar*issĭmōrum*	-ārum	-ōrum
D.	clar*issĭmo*	-ae	-o	clar*issĭmis*	-is	-is
Ac.	clar*issĭmum*	-am	-um	clar*issĭmos*	-as	-a
Abl.	clar*issĭmo*	-ā	-o	clar*issĭmis*	-is	-is
V.	clar*issĭme*	-e	-um	clar*issĭmi*	-ae	-a

4. Comparaţia neregulată

Pozitiv	Comparativ	Superlativ
magnus, -a, -um = mare	maior, maius	maxĭmus, -a, -um
parvus, -a, -um = mic	minor, minus	minĭmus, -a, -um
bonus, -a, -um = bun	melior, melius	optĭmus, -a, -um
malus, -a, -um = rău	peior, peius	pessĭmus, -a, -um
multi, -ae, -a (pl.) = mul]i	plures, plura	plurĭmi, -ae, -a

Pronumele

Caz	Personal				Reflexiv
	Singular		Plural		Singular
	Persoana I	Persoana a II-a	Persoana I	Persoana a II-a	
N.	ego	tu	nos	vos	–
G.	mei	tui	nostri; nostrum	vestri; vestrum	sui
D.	mihi	tibi	nobis	vobis	sibi
Ac.	me	te	nos	vos	se
Abl.	me	te	nobis	vobis	se

Pronumele demonstrativ

Caz	hic, haec, hoc = acesta					
	Singular			Plural		
	Masculin	Feminin	Neutru	Masculin	Feminin	Neutru
N.	hic	haec	hoc	hi	hae	haec
G.	hu*ius*	hu*ius*	hu*ius*	hōrum	hārum	hōrum
D.	hu*ic*	hu*ic*	hu*ic*	his	his	his
Ac.	hunc	hanc	hoc	hos	has	haec
Abl.	hoc	hac	hoc	his	his	his

Caz	iste, ista, istud = acesta					
	Singular			Plural		
	Masculin	Feminin	Neutru	Masculin	Feminin	Neutru
N.	iste	ista	istud	isti	istae	ista
G.	ist*īus*	ist*īus*	ist*īus*	istōrum	istārum	istōrum
D.	ist*i*	ist*i*	ist*i*	istis	istis	istis
Ac.	istum	istam	istud	istos	istas	ista
Abl.	isto	ista	isto	istis	istis	istis

Caz	ille, illa, illud = acela					
	Singular			Plural		
	Masculin	Feminin	Neutru	Masculin	Feminin	Neutru
N.	ille	illa	illud	illi	illae	illa
G.	ill*īus*	ill*īus*	ill*īus*	illōrum	illārum	illōrum
D.	ill*i*	ill*i*	ill*i*	illis	illis	illis
Ac.	illum	illam	illud	illos	illas	illa
Abl.	illo	illa	illo	illis	illis	illis

Caz	is, ea, id = acesta, el					
	Singular			Plural		
	Masculin	Feminin	Neutru	Masculin	Feminin	Neutru
N.	is	ea	id	ii (ei)	eae	ea
G.	e*ius*	e*ius*	e*ius*	eōrum	eārum	eōrum
D.	e*i*	e*i*	e*i*	iis (eis)	iis (eis)	iis (eis)
Ac.	eum	eam	id	eos	eas	ea
Abl.	eo	ea	eo	iis (eis)	iis (eis)	iis (eis)

Caz	idem, eădem, idem = acelaşi					
	Singular			Plural		
	Masculin	Feminin	Neutru	Masculin	Feminin	Neutru
N.	idem	eădem	idem	īīdem	eaedem	eădem
G.	e*ius*dem	e*ius*dem	e*ius*dem	eorundem	earundem	eorundem
D.	e*i*dem	e*i*dem	e*i*dem	iisdem (eisdem)	iisdem (eisdem)	iisdem (eisdem)
Ac.	eundem	eandem	idem	eosdem iisdem	easdem iisdem	eădem iisdem
Abl.	eōdem	eādem	eōdem	(eisdem)	(eisdem)	(eisdem)

C a z	ipse, ipsa, ipsum = însuşi					
	Singular			Plural		
	Masculin	Feminin	Neutru	Masculin	Feminin	Neutru
N.	ipse	ipsa	ipsum	ipsi	ipsae	ipsa
G.	ipsī*us*	ipsī*us*	ipsī*us*	ipsōrum	ipsārum	ipsōrum
D.	ips*i*	ips*i*	ips*i*	ipsis	ipsis	ipsis
Ac.	ipsum	ipsam	ipsum	ipsos	ipsas	ipsa
Abl.	ipso	ipsa	ipso	ipsis	ipsis	ipsis

Pronumele relativ

Caz	Singular			Plural		
	Masculin	Feminin	Neutru	Masculin	Feminin	Neutru
N.	qui	quae	quod	qui	quae	quae
G.	cu*ius*	cu*ius*	cu*ius*	quōrum	quārum	quōrum
D.	cu*i*	cu*i*	cu*i*	quibus	quibus	quibus
Ac.	quem	quam	quod	quos	quas	quae
Abl.	quo	qua	quo	quibus	quibus	quibus

Verbul

Conjugarea I — Diateza activă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu	
TEMA PREZENTULUI	Prezent	voco *chem* vocas vocat vocāmus vocātis vocant	vocem *să chem* voces vocet vocēmus vocētis vocent	voca! *cheamă!* vocāte! *chemaţi!*	vocāre *a chema*	vocans vocantis *care cheamă chemând*	
	Imperfect	vocābam *chemam* vocābas vocābat vocabāmus vocabātis vocābant	vocārem *aş chema* vocāres vocāret vocarēmus vocarētis vocārent				
	Viitor	vocābo *voi chema* vocābis vocābit vocabīmus vocabītis vocābunt		vocāto! *să chemi!* vocāto! *să cheme!* vocatōte! *să chemaţi!* vocanto! *să cheme!*	vocatūrum, -am, -um esse *că va chema* vocatūros, -as, -a esse *că vor chema*	vocatūrus vocatūra vocatūrum *care va chema*	TEMA SUPINULUI
TEMA PERFECTULUI	Perfect	vocāvi *am chemat* vocavisti vocāvit vocavīmus vocavistis vocavērunt	vocavĕrim *să fi chemat* vocavĕris vocavĕrit vocavĕrimus vocavĕritis vocavĕrint		vocavisse *a fi chemat* *că a chemat*	Supin vocātum *pentru a chema* vocātu *de chemat*	
	Mai mult ca perfect	vocavĕram *chemasem* vocavĕras vocavĕrat vocaverāmus vocaverātis vocavĕrant	vocavissem *aş fi chemat* vocavisses vocavisset vocavissēmus vocavissētis vocavissent				
	Viitor anterior	vocavĕro *voi fi chemat* vocavĕris vocavĕrit vocaverīmus vocaverītis vocavĕrint					

Gerunziu

G. vocandi = *de a chema*
D. vocando = *spre a chema*
Ac. (ad) vocandum = *pentru a chema*
Abl. vocando = *chemând*

Conjugarea I — Diateza pasivă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
TEMA PREZENTULUI	Prezent	vocor *sunt chemat* vocāris vocātur vocāmur vocamĭni vocantur	vocer *să fiu chemat* vocēris vocētur vocēmur vocemĭni vocentur	vocāre! *fii chemat!* vocamĭni *fiţi chemaţi!*	vocāri *a fi chemat*	
	Imperfect	vocābar *eram chemat* vocabāris vocabātur vocabāmur vocabamĭni vocabantur	vocārer *aş fi chemat* vocarēris vocarētur vocarēmur vocaremĭni vocarentur			
	Viitor	vocabor *voi fi chemat* vocabĕris vocabĭtur vocabĭmur vocabimĭni vocabuntur		vocātor! *să fii chemat!* vocātor! *să fie chemat!* vocantor! *să fie chemaţi!*	vocatum iri *că va fi chemat*	Gerunziu vocandus, -a, -um *care va fi chemat, care trebuie chemat*
PARTICIPIU + ESSE	Perfect	vocātus, -a, -um { sum / es / est } vocāti, -ae, -a { sumus / estis / sunt }	vocātus, -a, -um { sim / sis / sit } vocāti, -ae, -a { simus / sitis / sint }		vocātum, -am, um esse *că a fost chemat* vocātos, -as, -a esse *că au fost chemaţi*	vocātus vocāta vocātum *chemat, chemată*
	Mai mult ca perfect	vocātus, -a, -um { eram / eras / erat } vocāti, -ae, -a { eramus / eratis / erant }	vocātus, -a, -um { essem / esses / esset } vocāti, -ae, -a { essemus / essetis / essent }			
	Viitor anterior	vocātus, -a, -um { ero / eris / erit } vocāti, -ae, -a { erimus / eritis / erunt }				

Conjugarea a II-a — Diateza activă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
TEMA PREZENTULUI	Prezent	moveo *mişc* moves movet movēmus movētis movent	moveam *să mişc* moveas moveat moveāmus moveātis moveant	move! *mişcă!* movēte! *mişcaţi!*	movēre *a mişca*	movens moventis *care mişcă* *mişcând*
	Imperfect	movēbam *mişcam* movēbas movēbat movebāmus movebātis movēbant	movērem *aş mişca* movēres movēret moverēmus moverētis movērent			
	Viitor	movēbo *voi mişca* movēbis movēbit movebīmus movebītis movēbunt		movēto! *să mişti!* movēto! *să mişte!* movetōte! *să mişcaţi!* movento! *să mişte!*	motūrum, -am, -um esse *că va mişca* motūros, -as, -a esse *că vor mişca*	motūrus motūra motūrum *care va mişca*
TEMA PERFECTULUI	Perfect	movi *am mişcat* movisti movit movimus movistis movērunt	movĕrim *să fi mişcat* movĕris movĕrit moverĭmus moverĭtis movĕrint		movisse *a fi mişcat* *că a mişcat*	Supin motum *pentru a mişca* motu *de mişcat*
	Mai mult ca perfect	movĕram *mişcasem* movĕras movĕrat moverāmus moverātis movĕrant	movissem *aş fi mişcat* movisses movisset movissēmus movissētis movissent			
	Viitor anterior	movĕro *voi fi mişcat* movĕris movĕrit moverĭmus moverĭtis movĕrint				

TEMA SUPINULUI

Gerunziu
G. movendi = *de a mişca*
D. movendo = *spre a mişca*
Ac. (ad) movendum = *pentru a mişca*
Abl. movendo = *mişcând*

Conjugarea a II-a — Diateza pasivă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
TEMA PREZENTULUI	Prezent	moveor *sunt mişcat* movēris movētur movēmur movemĭni moventur	movear *să fiu mişcat* moveāris moveātur moveāmur moveamĭni moveantur	movēre! *fii mişcat!* movēmĭni! *fiţi mişcaţi!*	movēri *a fi mişcat*	
	Imperfect	movēbar *eram mişcat* movebāris movebātur movebāmur movebamĭni movebantur	movērer *aş fi mişcat* moverēris moverētur moverēmur moveremĭni moverentur			
	Viitor	movēbor *voi fi mişcat* movebĕris movebĭtur movebĭmur movebimĭni movebuntur		movētor! *să fii mişcat!* movētor! *să fie mişcat!* moventor! *să fie mişcaţi!*	motum iri *că va fi mişcat*	Gerundiv movendus, -a, -um *care va fi mişcat, care trebuie mişcat*
PARTICIPIU + ESSE	Perfect	motus, -a, -um {sum / es / est} moti, -ae, -a {sumus / estis / sunt}	motus, -a, -um {sim / sis / sit} moti, -ae, -a {simus / sitis / sint}		motum, -am, um esse *că a fost mişcat* motos, -as, -a esse *că au fost mişcaţi*	motus mota motum *mişcat, mişcată*
	Mai mult ca perfect	motus, -a, -um {eram / eras / erat} moti, -ae, -a {eramus / eratis / erant}	motus, -a, -um {essem / esses / esset} moti, -ae, -a {essemus / essetis / essent}			
	Viitor anterior	motus, -a, -um {ero / eris / erit} moti, -ae, -a {erimus / eritis / erunt}				

Conjugarea a III-a consonantică — Diateza activă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
TEMA PREZENTULUI	Prezent	vinco *învinge* vincis vincit vincĭmus vincĭtis vincunt	vincam *să învingă* vincas vincat vincāmus vincātis vincant	vince! *învinge!* vincĭte! *învingeţi!*	vincĕre *a învinge*	vincens vincentis *care învinge* *învingând*
	Imperfect	vincēbam *învingeam* vincēbas vincēbat vincebāmus vincebātis vincēbant	vincĕrem *aş învinge* vincĕres vincĕret vincerēmus vincerētis vincĕrent			
	Viitor	vincam *voi învinge* vinces vincet vincēmus vincētis vincent		vincĭto! *să învingi!* vincĭto! *să învingă!* vincitōte! *să învingeţi!* vincunto! *să învingă!*	victūrum, -am, -um esse *că va învinge* victūros, -as, -a esse *că vor învinge*	victūrus victūra victūrum *care va învinge*
TEMA PERFECTULUI	Perfect	vici *am învins* vicisti vicit vicĭmus vicistis vicērunt	vicĕrim *să fi învins* vicĕris vicĕrit vicerĭmus vicerĭtis vicĕrint		vicisse *a fi învins* *că a învins*	Supin victum *pentru a învinge* victu *de învins*
	Mai mult ca perfect	vicĕram *învinsesem* vicĕras vicĕrat vicerāmus vicerātis vicĕrant	vicissem *aş fi învins* vicisses vicisset vicissēmus vicissētis vicissent			
	Viitor anterior	vicĕro *voi fi învins* vicĕris vicĕrit vicerĭmus vicerĭtis vicĕrint				

TEMA SUPINULUI

Gerunziu
G. vincendi = *de a învinge* D. vincendo = *spre a învinge* Ac. (ad) vincendum = *pentru învinge* Abl. vincendo = *învingând*

Conjugarea a III-a consonantică — Diateza pasivă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
TEMA PREZENTULUI	Prezent	vincor *sunt învins* vincĕris vincĭtur vincĭmur vincimĭni vincuntur	vincar *să fiu învins* vincāris vincātur vincāmur vincamĭni vincantur	vincĕre! *fii învins!* vincimĭni! *fiţi învinşi!*	vinci *a fi învins*	
	Imperfect	vincēbar *eram învins* vincebāris vincebātur vincebāmur vincebamĭni vincebantur	vincĕrer *aş fi învins* vincerēris vincerētur vincerēmur vinceremĭni vincerentur			
	Viitor	vincar *voi fi învins* vincēris vincētur vincēmur vincemĭni vincentur		vincĭtor! *să fii învins!* vincĭtor! *să fie învins!* vincuntor! *să fie învinşi!*	victum iri *că va fi învins*	Gerunziu vincendus, -a, -um *care va fi învins, care trebuie învins*
PARTICIPIU + ESSE	Perfect	victus, -a, -um { sum / es / est victi, -ae, -a { sumus / estis / sunt	victus, -a, -um { sim / sis / sit victi, -ae, -a { simus / sitis / sint		victum, -am, um esse *că a fost învins* victos, -as, -a esse *că au fost învinşi*	victus victa victum *învins, învinsă*
	Mai mult ca perfect	victus, -a, -um { eram / eras / erat victi, -ae, -a { eramus / eratis / erant	victus, -a, -um { essem / esses / esset victi, -ae, -a { essemus / essetis / essent			
	Viitor anterior	victus, -a, -um { ero / eris / erit victi, -ae, -a { erimus / eritis / erunt				

Conjugarea a III-a vocalică — Diateza activă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu	
TEMA PREZENTULUI	Prezent	capio *iau* capis capit capĭmus capĭtis capiunt	capiam *să iau* capias capiat capiāmus capiātis capiant	cape! *ia!* capĭte! *luaţi!*	capĕre *a lua*	capiens capientis *care ia, luând*	
	Imperfect	capiēbam *luam* capiēbas vapiēbat capiebāmus capiebātis capiēbant	capĕrem *aş lua* capĕres capĕret caperēmus caperētis capĕrent				
	Viitor	capiam *voi lua* capies capiet capiēmus capiētis capient		capĭto! *să iei!* capĭto! *să ia!* capitōte! *să luaţi!* capiunto! *să ia!*	captūrum, -am, -um esse *că va lua* captūros, -as, -a esse *că vor lua*	captūrus captūra captūrum *care va lua*	TEMA SUPINULUI
TEMA PERFECTULUI	Perfect	cepi *am luat* cepisti cepit cepĭmus cepistis cepērunt	cepĕrim *să fi luat* cepĕris cepĕrit ceperĭmus ceperĭtis cepĕrint		cepisse *a fi luat* *că a luat*	Supin captum *pentru a lua* captu *de luat*	
	Mai mult ca perfect	cepĕram *luasem* cepĕras cepĕrat ceperāmus ceperātis cepĕrant	cepissem *aş fi luat* cepisses cepisset cepissēmus cepissētis cepissent				
	Viitor anterior	cepĕro *voi fi luat* cepĕris cepĕrit ceperĭmus ceperĭtis cepĕrint					

Gerunziu
G. capiendi = *de a lua* D. capiendo = *spre a lua* Ac. (ad) capiendum = *pentru a lua* Abl. capiendo = *luând*

Conjugarea a III-a vocalică — Diateza pasivă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
TEMA PREZENTULUI	Prezent	capior *sunt luat* capĕris capĭtur capĭmur capimĭni capiuntur	capiar *să fiu luat* capiāris capiātur capiāmur capiamĭni capiantur	capĕre! *fii luat!* capimĭni! *fiţi luaţi!*	capi *a fi luat*	
	Imperfect	capiēbar *eram luat* capiebāris capiebātur capiebāmur capiebamĭni capiebantur	capĕrer *aş fi luat* caperēris caperētur caperēmur caperemĭni caperentur			
	Viitor	capiar *voi fi luat* capiēris capiētur capiēmur capiemĭni capientur		capĭtor! *să fii luat!* capĭtor! *să fie luat!* capiuntor! *să fie luaţi!*	captum iri *că va fi luat*	Gerunziu capiendus, -a, -um *care va fi luat, care trebuie luat*
PARTICIPIU + ESSE	Perfect	captus, -a, -um {sum / es / est} capti, -ae, -a {sumus / estis / sunt}	captus, -a, -um {sim / sis / sit} capti, -ae, -a {simus / sitis / sint}		captum, -am, um esse *că a fost luat* captos, -as, -a esse *că au fost luaţi*	captus capta captum *luat, luată*
	Mai mult ca perfect	captus, -a, -um {eram / eras / erat} capti, -ae, -a {eramus / eratis / erant}	captus, -a, -um {essem / esses / esset} capti, -ae, -a {essemus / essetis / essent}			
	Viitor anterior	captus, -a, -um {ero / eris / erit} capti, -ae, -a {erimus / eritis / erunt}				

Conjugarea a IV-a — Diateza activă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu	
TEMA PREZENTULUI	Prezent	audio *aud* audis audit audīmus audītis audiunt	audiam *să aud* audias audiat audiāmus audiātis audiant	audi! *auzi!* audīte! *auziţi!*	audīre *a auzi*	audiens audientis *care aude, auzind*	
	Imperfect	audiēbam *auzeam* audiēbas audiēbat audiebāmus audiebātis audiēbant	audīrem *aş auzi* audīres audīret audirēmus audirētis audīrent				
	Viitor	audiam *voi auzi* audies audiet audiēmus audiētis audient		audīto! *să auzi!* audīto! *să audă!* auditōte! *să auziţi!* audiunto! *să audă!*	auditūrum, -am, -um esse *că va auzi* auditūros, -as, -a esse *că vor auzi*	auditūrus auditūra auditūrum *care va auzi*	TEMA SUPINULUI
TEMA PERFECTULUI	Perfect	audivi *am auzit* audivisti audīvit audivīmus audivistis audivērunt	audivĕrim *să fi auzit* audivĕris audivĕrit audiverĭmus audiverĭtis audivĕrint		audivisse *a fi auzit* *că a auzit*	Supin audītum *pentru a auzi* audītu *de auzit*	
	Mai mult ca perfect	audivĕram *auzisem* audivĕras audivĕrat audiverāmus audiverātis audivĕrant	audivissem *aş fi auzit* audivisses audivisset audivissēmus audivissētis audivissent				
	Viitor anterior	audivĕro *voi fi auzit* audivĕris audivĕrit audiverĭmus audiverĭtis audivĕrint					

Gerunziu
G. audiendi = *de a auzi* D. audiendo = *spre a auzi* Ac. (ad) audiendum = *pentru a auzi* Abl. audiendo = *auzind*

Conjugarea a IV-a — Diateza pasivă

		Indicativ	Conjunctiv	Imperativ	Infinitiv	Participiu
TEMA PREZENTULUI	Prezent	audior *sunt auzit* audīris audītur audīmur audimīni audiuntur	audiar *să fiu auzit* audiāris audiātur audiāmur audiamīni audiantur	audīre! *fii auzit!* audimīni! *fiţi auziţi!*	audīri *a fi auzit*	
	Imperfect	audiēbar *eram auzit* audiebāris audiebātur audiebāmur audiebamīni audiebantur	audīrer *aş fi auzit* audirēris audirētur audirēmur audiremīni audirentur			
	Viitor	audiar *voi fi auzit* audiēris audiētur audiēmur audiemīni audientur		audītor! *să fii auzit!* audītor! *să fie auzit!* audiuntor! *să fie auziţi!*	audītum iri *că va fi auzit*	Gerundiv audiendus, -a, -um *care va fi auzit, care trebuie auzit*
PARTICIPIU + ESSE	Perfect	audītus, -a, -um {sum / es / est} audīti, -ae, -a {sumus / estis / sunt}	audītus, -a, -um {sim / sis / sit} audīti, -ae, -a {simus / sitis / sint}		audītum, -am, um esse *că a fost auzit* audītos, -as, -a esse *că au fost auziţi*	audītus audīta audītum *auzit, auzită*
	Mai mult ca perfect	audītus, -a, -um {eram / eras / erat} audīti, -ae, -a {eramus / eratis / erant}	audītus, -a, -um {essem / esses / esset} audīti, -ae, -a {essemus / essetis / essent}			
	Viitor anterior	*audītus, -a,* -um {ero / eris / erit} audīti, -ae, -a {erimus / eritis / erunt}				

SUM, ESSE, FUI = a fi

	Prezent	Imperfect	Viitor	Perfect	Mai mult ca perfect	Viitor anterior
Indicativ	sum es est sumus estis sunt	eram eras erat eramus erātis erant	ero eris erit erĭmus erītis erunt	fui fuisti fuit fuĭmus fuistis fuērunt	fuĕram fuĕras fuĕrat fuerāmus fuerātis fuĕrant	fuĕro fuĕris fuĕrit fuerĭmus fuerĭtis fuĕrint
Conjunctiv	sim sis sit simus sitis sint	essem esses esset essēmus essētis essent		fuĕrim fuĕris fuĕrit fuerĭmus fuerĭtis fuĕrint	fuissem fuisses fuisset fuissemus fuissētis fuissent	
Imperativ	es! este!		esto! esto! estōte! sunto!			

Infinitiv			Participiu	
Prezent	Viitor	Perfect		Viitor
esse	futūrum futūram futūrum esse	fuisse		futūrus futūra futūrum

		VOLO	NOLO	MALO
Indicativ	Prezent	volo vis vult volŭmus vultis volunt	nolo non vis non vult nolŭmus non vultis nolunt	malo mavis mavult malŭmus mavultis malunt
	Imperfect	volēbam …	nolēbam …	malēbam …
	Viitor	volam voles …	nolam noles …	malam males …
	Perfect	volui …	nolui …	malui …
Conjunctiv	Prezent	velim velis velit velīmus velītis velint	nolim nolis nolit nolīmus nolītis nolint	malim malis malit malīmus malītis malint
	Imperfect	vellem …	nollem …	mallem …
Infinitiv		velle	nolle	malle
Participiu prezent		volens, -ntis	nolens, -ntis	malens, -ntis

EO, IRE, IVI(II), ITUM* = a merge

Indicativ			Conjunctiv		Participiu		Gerunziu
Prezent	Imperfect	Viitor	Prezent	Imperfect	Prezent		
eo	ibam	ibo	eam	irem	N.	iens=care	
is	ibas	ibis	eas	ires	G.	merge	eundi = de a merge
it	ibat	ibit	eat	iret	D.	euntis	eundo = pt. a merge
imus	ibāmus	ibĭmus	eāmus	irēmus	Ac.	eunti	eundum =spre a merge
itis	ibātis	ibĭtis	eātis	irētis	Abl.	euntem	eundo = mergând
eunt	ibant	ibunt	eant	irent		eunte	
					Imperativ		i! ite!

*Îşi modifică radicalul la timpurile derivate din tema prezentului; la celelalte moduri şi timpuri conjugarea lui este normală.

FERRO, FERRE, TULI, LATUM = a purta

	Prezent	Imperfect	Viitor	Perfect	Mai mult ca perfect	Viitor anterior
Indicativ	fero fers fert ferĭmus fertis ferunt	ferēbam ferēbas ferēbat ferebāmus ferebātis ferēbant	feram feres feret ferēmus ferētis ferent	tuli tulisti tulit tulĭmus tulistis tulērunt	tulĕram tulĕras tulĕrat tulerāmus tulerātis tulĕrant	tulĕro tulĕris tulĕrit tulerĭmus tulerĭtis tulĕrint
Conjunctiv	feram feras ferat ferāmus ferātis ferant	ferrem ferres ferret ferrēmus ferrētis ferrent		tulĕrim tulĕris tulĕrit tulerĭmus tulerĭtis tulĕrint	tulissem tulisses tulisset tulissēmus tulissētis tulissent	Supin Ac.= latum Abl.= latu Gerunziu ferendi, ferendo, etc.

Imperativ		Infinitiv				Participiu			
			Prezent	Perfect	Viitor		Prezent	Perfect	Viitor
fer! ferte!			ferre	tulisse	latūrum, latūram, latūrum esse		ferens ferentis etc	latus, lata, latum	latūrus, latūra, latūrum

Conjugarea perifrastică activă

scribo,-ĕre, scripsi, scriptum = a scrie

INDICATIV

PREZENT: ***scriptūrus,-a,-um sum, es, est*** = am de gând să scriu
scriptūri,-ae,-a sumus, estis, sunt = avem de gând să scriem
IMPERFECT: ***scriptūrus,-a,-um eram*** = aveam de gând să scriu
VIITOR: ***scriptūrus,-a,-um ero*** = voi avea de gând să scriu
PERFECT: ***scriptūrus,-a,-um fui*** = am avut de gând să scriu
M.M.CA PF.: ***scriptūrus,-a,-um fuĕram*** = avusesem de gând să scriu
VIITOR ANTERIOR: ***scriptūrus,-a,-um fuĕro*** = voi fi avut de gând să scriu

CONJUNCTIV

PREZENT: ***scriptūrus,-a,-um sim*** = să am de gând să scriu
IMPERFECT: ***scriptūrus,-a,-um essem*** = aş avea de gând să scriu
PERFECT: ***scriptūrus,-a,-um fuĕrim*** = să fi avut de gând să scriu
M.M. CA PF.: ***scriptūrus,-a,-um fuissem*** = aş fi avut de gând să scriu

INFINITIV

PREZENT: ***scriptūrum,-am,-um essĕ***
scriptūros,-as,-a esse } = că are (au) de gând să scrie

PERFECT: ***scriptūrum,-am,-um fuisse***
scriptūros,-as,-a fuisse } = că a (au) avut de gând să scrie

Conjugarea perifrastică pasivă

audio,- īre,- īvi,- ītum = a auzi

INDICATIV

PREZENT: ***audiendus,-a,-um sum*** = trebuie să fiu auzit,-ă
IMPERFECT: ***audiendus,-a,-um eram*** = trebuia să fiu auzit,-ă
VIITOR: ***audiendus,-a,-um ero*** = va trebui să fiu auzit,-ă
PERFECT: ***audiendus,-a,-um fui*** = a trebuit să fiu auzit,-ă
M.M. CA PF.: ***audiendus,-a,-um fuĕram*** = trebuise să fiu auzit,-ă
VIITOR ANTERIOR: ***audiendus,-a,-um fuĕro*** = va fi trebuit să fiu auzit,-ă

CONJUNCTIV

PREZENT: ***audiendus,-a,-um sim*** = să trebuiască să fiu auzit,-ă
IMPERFECT: ***audiendus,-a,-um essem*** = ar trebui să fiu auzit,-ă
PERFECT: ***audiendus,-a,-um fuĕrim*** = să fi trebuit să fiu auzit,-ă
M.M.CA PF.: ***audiendus,-a,-um fuissem*** = ar fi trebuit să fiu auzit,-ă

INFINITIV

PREZENT: ***audiendum,-am,-um esse***
audiendos,-as,-a esse } = că trebuie să fiu (fim) auzit,-ă,-ți,-te

PERFECT: ***audiendum,-am,-um fuisse***
audiendos,-as,-a fuisse } = că a trebuit să fiu (fim) auzit,-ă,-ți,-te

Prepozițiile

A. cu ACUZATIVUL	
ad = la, spre, către ***adversus, adversum*** = față de, împotriva ***ante*** = înainte, în față ***apud*** = la, lângă ***circum, circa*** = în jurul ***citra, cis*** = dincoace, peste ***contra*** = împotriva ***erga*** = către, față de ***extra*** = în afară ***infra*** = sub, mai jos de ***inter*** = între, printre ***intra*** = înăuntru ***iuxta*** = lângă, potrivit cu	***ob*** = în față, din cauză ***per*** = prin, printre, în timp de ***post*** = după ***praeter*** = pe lângă, afară de ***prope*** = aproape de ***propter*** = din pricina, lângă ***secundum*** = după, conform cu ***supra*** = deasupra, peste ***trans*** = peste ***ultra*** = dincolo de ***ușque*** = până la ***versus*** = către, înspre
B. cu ABLATIVUL	
a, ab, abs = de la, de, din ***absque*** = fără ***coram*** = înaintea, în fața ***cum*** = cu, împreună cu ***de*** = despre, de, dinspre	***ex, e*** = din, dintre, de pe ***prae*** = înainte, din ***pro*** = pentru ***sine*** = fără
C. cu ACUZATIVUL și cu ABLATIVUL	
in = în, spre, la, contra ***sub*** = sub, în preajma	***subter*** = sub, dedesubt ***super*** = peste, deasupra

Conjuncții coordonatoare

1.	Copulative	***ac, atque, et, -que*** = și, și încă ***nec, neque*** = nici, și nu
2.	Disjunctive	***aut, sive, seu, vel, -ve*** =sau, ori, fie
3.	Adversative	***at*** = însă, dar ***autem, vero, verum*** = iar, însă, dar ***cetĕrum*** = de altfel ***sed*** = dar ***tamen*** = totuși
4.	Cauzale-explicative	***enim, nam, namque*** = căci
5.	Conclusive	***ergo*** = deci, prin urmare ***igĭtur*** = așadar ***ideo, itāque, propterea*** = de aceea

VOCABULAR LATIN – ROMÂN

A

a(d)spicio, -ĕre, -spexi, -spectum, *vb. III* = a privi, a zări
a, ab, *prep. + Abl.* = de, de la
absinthium, -ii, *s.n.* = pelin (pus în vin tonic)
absum, abesse, afui, *vb. nereg.* = a fi absent, a lipsi; a fi departe
absūmo, -ĕre, -psi, -ptum, *vb. III* = a consuma, a risipi
abyssus, -i, *s.f.* = genune, prăpastie
accēdo, -ĕre, -essi, -essum, *vb. III* = a se apropia, a se adăuga, a fi de acord
accĭdo,-ĕre, -ĕdi, *vb. III* = a cădea; a ajunge; (impers.) a se întâmpla
addo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum, *vb. III* = a adăuga
addūco, -ĕre, -duxi, -ductum, *vb. III* = a aduce
adĕdo, -ĕre, -ēdi, -ēsum, *vb. III* = a mânca, a roade; a mistui
adicio, -ĕre, -iēci, -iectum, *vb. III* = a adăuga, a spori
adquīro (acquīro), -ĕre, -quisīvi, -quisītum, *vb. III* = a dobândi (în plus), a câştiga, a adăuga (la)
adspicio,-ĕre,-spēxi,-spectum *vb. III* = a zări
adsum, adesse, adfui (affui), *vb. nereg.* = a fi de faţă
adventus, -us, *s.m.* = sosire, venire
adversus, -a, -um, *adj.* = opus, potrivnic
aedes, -ium, *s.f.pl.* = palat
aeger, -gra, -grum, *adj.* = bolnav, rănit, chinuit
aequālis, -e, *adj.* = egal
aequo, -āre, *vb. I* = a netezi, a egala, a egaliza
aequor, -ŏris, *s.n.* = întinderea mării
aër, aëris, *s.m.* = aer, nor
aes, aeris, *s.n.* = aramă, bronz; bani
aestus, -us, *s.m.* = arşiţă; pasiune; maree
aetas, -ātis, *s.f.* = vârstă, etate, durată a vieţii
aeternus, -a, -um, *adj.* = veşnic, etern
aether, -ĕris, *s.m.* = eter, aer, văzduh, cer
aevum, -i, *s.n.* = epocă, timp, veşnicie
affĕro, afferre, attŭli, allātum, *vb. nereg.* = a duce, a vesti, a provoca
affleo, -ēre, *vb. II* = a plânge împreună cu altul
ago, -ĕre, -egi, actum, *vb. III* = a face, a se petrece; a împinge
agrestis, -e, *adj.* = de la ţară, câmpenesc; sălbatic, grosolan
ala, -ae, *s.f.* = aripă
alius, -a, -ud, *pron. nehot.* = altul, altcineva (din mai mulţi)
almus, -a, -um, *adj.* = rodnic, hrănitor
alo, -ĕre, alui, altum (alĭtum), *vb. III* = a hrăni, a creşte
alter, -ĕra, -ĕrum, *pron.* şi *adj. nehot.* = unul din doi, celălalt
alternus, -a, -um, *adj.* = cu schimbul, alternând; reciproc
altum, -i, *s.n.* = largul mării
amitto, -ĕre, -mīsi, -missum, *vb. III* = a pierde
an, *conj. interog.* = dacă; oare
anĭma, -ae, *s.f.* = suflet, viaţă; răsuflare
animans, -ntis, *s.m.* şi *f.* = vieţuitoare, fiinţă
anser, -ĕris, *s.m.* = gâscă
ara, -ae, *s.f.* = altar
aratrum, -i, *s.n.* = plug
arceo, -ēre, -ui, *vb. II* = a ţine departe, a opri, a îndepărta
arctus, -a, -um, *adj.* = strâns, strâmt, înghesuit
ardeo, -ēre, arsi, arsum, *vb. II* = a arde, a fi aprins de (după)
arma, -ōrum, *s.n.pl.* = arme; lupte
arrideo, -ēre, -rīsi, -rīsum, *vb. II* = a râde de râsul altuia
arripio, -ĕre, -ripui, -reptum, *vb. III* = a apuca, a prinde, a ocupa
ars, artis, *s.f.* = meşteşug, artă, pricepere
artus, -us, *s.m.* = articulaţie, membru
arva, -ōrum, *s.n.pl.* = ogoare, ţarină
ascendo, -ĕre, -scendi, -scensum, *vb. III* = a se urca
at, *conj.* = însă, în schimb
ater, -tra, -trum, *adj.* = negru mat (ca tăciunele)
attribuo, -ĕre, -tribui, -tributūm, *vb. III* = a atribui, a da
audacia, -ae, *s.f.* = îndrăzneală, cutezanţă
audeo, -ēre, ausus sum, *vb. dep. II* = a îndrăzni
audio, -īre, -īvi, -ītum, *vb. IV* = a auzi
aufĕro, -ferre, abstŭli, ablātum, *vb. nereg.* = a lua, a îndepărta, a scoate, a lua cu forţa
aura, -ae, *s.f.* = adiere, vânt uşor
auris, -is, *s.f.* = ureche
auxilium, -ii, *s.n.* = ajutor, sprijin
avĕho, -ĕre, -vexi, -vectum, *vb. III* = a duce, a purta (pe sus); a transporta
avēna, -ae, *s.f.* = trestie; (fig.) fluier (păstoresc)
avius, -a, -um, *adj.* = neumblat, singuratic

B

beatitūdo, -ĭnis, *s.f.* = fericire
beātus, -a, -um, *adj.* = fericit
bellum, -i, *s.n.* = război
benignus, -a, -um, *adj.* = binevoitor, bogat, fertil
bibo, -ĕre, bibi, bibĭtum, *vb. III* = a bea
bimus, -a, -um, *adj.* = care durează doi ani
brevis, -e, *adj.* = scurt; vremelnic, trecător

C

cacūmen,-ĭnis *s. n.* = vârf
caelestis, -e, *adj.* = ceresc
caelum, -i, *s.n.* = cer
caeruleus,-a,-um *adj.* = albastru (ca cerul)
candĭdus, -a, -um, *adj.* = alb strălucitor
cano, -ĕre, cecĭni, cantum, *vb. III* = a cânta
capilli, -ōrum, *s.m.pl.* = firele de păr; păr
capio, -ĕre, cepi, captum, *vb. III* = a lua, a prinde, a cuceri
capto, -āre, -āvi, ātum, *vb. I* = a prinde, a urmări
careo, -ēre, -ui, *vb. II* = a fi lipsit de ceva; a se abține
careo,-ēre,-ui *vb. II* = a fi lipsit de ceva
caro, carnis, *s.f.* = carne
carpo, -ĕre, carpsi, carptum, *vb. III* = a culege
casus, -us, *s.m.* = nenorocire, cădere
cavus, -i, *s.m.* = gaură, peșteră
cedo, -ĕre, -essi, -essum, *vb. III* = a pleca, a se retrage
cerno, -ĕre, crevi, cretum, *vb. III* = a cerne; a observa, a vedea
certamen, -ĭnis, *s.n.* = întrecere, luptă
certo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a se lupta, a se lua la întrecere
cervix,-īcis *s.f.* = ceafă, gât
charta, -ae, *s.f.* = foaie de papirus
cieo, -ēre, civi, citum, *vb. II* = a chema la luptă
cingo, -ĕre, cinxi, cinctum, *vb. III* = a încununa, a încinge
cito, *adv.* = repede
clamo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a chema, a striga
clamor, -ōris, *s.m.* = strigăt
coepi, -isse, *vb. defectiv, III* = a începe, a porni
cogitatio, -ōnis, *s.f.* = gândire, cugetare
cognosco, -ĕre, -gnōvi, -gnĭtum, *vb. III* = a ști, a cunoaște; a afla
cogo, -ĕre, coēgi, coactum, *vb. III* = a strânge, a aduna; a sili
colo, -ĕre, colui, cultum, *vb. III* = a cultiva; a cinsti; a locui
colōnus, -i, *s.m.* = cultivator de pământ; plugar
color, -ōris, *s.m.* = culoare, colorit
coma, -ae, *s.f.* = chică, plete, păr
commōtus, -ā, -um, *adj.* = mișcat, impresionat; stârnit
compōno, -ĕre, -posui, -posĭtum, *vb. III* = a alcătui, a plăsmui, a orândui, a înfățișa
concelĕbro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a însufleți, a umple (de ființe, de sunete etc.)
concipio, -ĕre, -cēpi, ceptum, *vb. III* = a zămisli, a concepe
concurro, -ĕre, -curri, -cursum, *vb. III* = a alerga (cu toții)
condĭtor, -ōris, *s.m.* = creator
condo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum, *vb. III* = a întemeia; a așeza; a îngropa (termen poetic)
confiteor, -ēri, -fessus sum, *vb. dep. II* = a mărturisi, a vădi
conor, -āri, -ātus sum, *vb. dep. I* = a încerca, a se strădui
conscientia, -ae, *s.f.* = cunoaștere, conștiință
consors, -rtis, *s.m.* și *f.* = frate, soră; părtaș
contemno, -ĕre, -tempsi, -temptum, *vb. III* = a disprețui
contendo, -ĕre, -tendi, -tentum, *vb. III* = a întinde; a se lupta; a se strădui, a se sili
continenter, *adv.* = neîncetat, continuu
contineo, -ēre, -tinui, -tentum, *vb. II* = a cuprinde, a ține
cor, cordis, *s.n.* = inimă, suflet, simțire
cornu, -us, *s.n.* = corn (de animal); extremitate
corōna, -ae, *s.f.* = cunună, coroană
crastĭnus, -a, -um, *adj.* = de mâine
creber, -bra, -brum, *adj.* = des, numeros; bogat (+Abl.)
credo, -ĕre, credĭdi, credĭtum, *vb. III* = a (se) încrede; a crede
cremo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a arde
cruento, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a stropi cu sânge
cubīle, -is, *s.m.* = culcuș, locuință
culmen, -ĭnis, *s.n.* = culme, vârf
culpa, -ae, *s.f.* = vină, greșeală
cum (*conj. temporală*) = când
cunae, -ārum, *s.f.pl.* = leagăn de copil
cunctus, -a, -um, *adj.* = tot, întreg
cupĭdus, -a, -um, *adj.* = doritor, avid
cupio, -ĕre, -īvi, -ītum, *vb. III* = a dori, a râvni
cupressus, -i (us), *s.f.* = chiparos

cuspis, -ĭdis, *s.f.* = vârf; armă ascuțită
custodio, -īre, -ivi, -ītum, *vb. IV* = a păzi, a păstra

D

daedălus, -a, -um, *adj.* = iscusit, ingenios; meşter
damno, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a condamna
Danai, -ōrum, *s.m.pl.* = grecii, danaii, urmaşii lui Danaos
debilĭto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a răni, a sfărâma
decerpo, -ĕre, -cerpsi, -cerptum, *vb. III* = a culege
decet, -ĕre, -ui, *vb. impers. II* = a trebui, a se cuveni
decurro, -ĕre, -curri, -cursum, *vb. III* = a coborî în goană, a alerga
delĭgo, -ĕre, -lēgi, -lectum, *vb. III* = a culege, a separa
deliquesco, -ĕre, -licui, *vb. III* = a se topi
denĭque, *adv.* = în sfârşit, până la urmă
depereo, -īre, -ii, -ītum, *vb. IV* = a se pierde, a muri
derigesco,-ĕre,-rĭgui *vb. III* = a încremeni, a înţepeni
desĕro,-ĕre,-sĕrui,-sertum *vb. III* = a părăsi
desisto,-ĕre,-stĭti *vb. III* = a se opri, a înceta
despicio, -ĕre, -ēxi, -ectum, *vb. III* = a privi în jos, (fig.) a disprețui
deturbo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a da jos
deus, -i, *s.m.* = zeu, divinitate; Dumnezeu
devoveo,-ēre,-vōvi,-vōtum *vb. II* = a blestema; a închina zeilor Infernului
diffundo, -ĕre, -fūdi, -fūsum, *vb. III* = a răspândi, a împrăştia
dignor, -āri, -ātus sum, *vb. I* = a socoti demn de ceva, a consimți
diligenter, *adv.* = atent, grijuliu
dilĭgo, -ĕre, -lexi, -lectum, *vb. III* = a iubi, a prețui
diruo, -ĕre, -ui, -ūtum, *vb. III* = a dărâma, a distruge
disco, -ĕre, didĭci, *vb. III* = a învăța; a afla
disertus, -a, -um, *adj.* = bun vorbitor, elocvent
distringo, -ĕre, -strinxi, -strictum, *vb. III* = a risipi, a împărți; a împiedica
diu, *adv.* = mult timp
dives, -ĭtis, *adj.* = bogat
divitiae, -ārum, *s.f.pl.* = bogății, bunuri
divus, -i, *s.m.* = zeu
doctrīna, -ae, *s.f.* = învățătură
doctus, -a, -um, *adj.* = învățat, cultivat
doleo, -ēre, dolui, *vb. II* = a suferi, a fi îndurerat, a regreta
dolus, -i, *s.m.* = viclenie, înşelătorie
domus, -us (domi), *s.f.* = casă, cămin
donum, -i, *s.n.* = dar, cadou
dum (conj. temporală) = în timp ce, pe când
duo, duae, duo, *num. card.* = doi

E

e, ex, *prep. +Abl.* = din, după, de la
ebrius, -a, -um, *adj.* = beat
edax, -ācis, *adj.* = mâncăcios; care roade, care distruge
edo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum, *vb. III* = a da la lumină, a arăta
effundo, -ĕre, -fūdi, -fūsum, *vb. III* = a (se) vărsa, a (se) revărsa
emergo, -ĕre, -mersi, -mersum, *vb. III* = a ieşi la lumină, a ieşi
emĭco, -āre, -micui, *vb. I* = a scăpăra, a străluci
emo, -ĕre, emi, emptum, *vb. III* = a cumpăra
eo, ire, ii (ivi), itum, *vb. IV* = a merge
eripio, -ĕre, -ripui, -reptum, *vb. III* = a smulge, a răpi
erro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a rătăci; a greşi
error, -ōris, *s.m.* = rătăcire, greşeală
erumpo, -ĕre, -rūpi, -ruptum, *vb. III* = a năvăli, a se revărsa
etsi, *conj.* = deşi
evanesco, -ĕre, -vānui, *vb. III* = a se evapora, a pieri
ex(s)ul, -lis, *s.m.* = exilat
exagĭto, -āre, āvi, -ātum, *vb. I* = a urmări, a goni, a hărțui
exalto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a sări, a se bucura
excipio,-ĕre,-cepi,-ceptum *vb. III* = a prinde, a cuprinde
excĭto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a chema, a trezi, a ridica
exĭgo, -ĕre, -ēgi, -āctum, *vb. III* = a alunga, a goni; a termina
exinde (exin, exim), *adv.* = apoi

exorior, -īri, -ortus sum, *vb. dep. IV* = a se naşte, a răsări
exsolvo, -ĕre, -solvi, -solūtum, *vb. III* = a elibera
extollo, -ĕre, extulli, *vb. III* = a înălţa
exulto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a exulta, a jubila

F

factio, -ōnis, *s.f.* = grup restrâns, facţiune
fallo, -ĕre, fefĕlli, falsum, *vb. III* = a înşela, a se preface, a se ascunde
fas, *s.n.indecl.* = ceea ce este îngăduit (de zei)
fatum, -i, *s.n.* = soartă, destin
fax, facis, *s.f.* = torţă, făclie
feriae, -ārum, *s.f.pl.* = vacanţă, sărbătoare
fero, ferre, tuli, latum, *vb. nereg.* = a purta, a duce
ferreus, -a, -um, *adj.* = de fier
figo, -ĕre, fixi, fixum, *vb. III* = a înfige, a fixa; a străpunge
figūra, -ae, *s.f.* = formă, înfăţişare
finis, -is, *s.m.* = hotar, graniţă; (pl.) teritoriu
finitĭmus, -a, -um, *adj.* = vecin, apropiat
fio, fiĕri, factus, sum, *vb. III* = a fi făcut, a deveni; a se întâmpla
flavus, -a, -um, *adj.* = galben; galben-auriu
fleo, -ēre, -ēvi, -ētum, *vb. II* = a plânge
fluctuor, -āri, -ātus sum, *vb. I* = a fi bătut de valuri; a şovăi
fluctus, -us, *s.m.* = val
foedus, -ĕris, *s.n.* = tratat de alianţă, înţelegere
fons, fontis, *s.m.* = izvor
fores, -ium, *s.f.* = porţi; intrare
formīdo, -ĭnis, *s.f.* = spaimă, teamă
formōsus, -a, -um, *adj.* = frumos
frango, -ĕre, fregi, fractum, *vb. III* = a frânge, a sfărâma; a nimici
frigus, -ŏris, *s.n.* = frig, răcoare
frugĭfer, -a, -um, *adj.* = bogat în roade
fundo, -ĕre, fudi, fusum, *vb.* = a revărsa, a răspândi
fundus, -i, *s.m.* = moşie, domeniu
funus, -ĕris, *s.m.* = cortegiu funerar; moarte
fur, furis, *s.n.* = hoţ; tâlhar

G

gallus, -i, *s.m.* = cocoş
gaudeo, -ēre, gavīsus sum, *vb. semidep. II* = a se bucura
gaudium, -ii, *s.n.* = bucurie
gelu, -us, *s.n.* = îngheţ, ger
gener, -ĕri, *s.m.* = ginere
genĭtrix, -īcis, *s.f.* = mamă, născătoare
genus, -ĕris, *s.n.* = origine, neam; gen
gero, -ĕre, gessi, gestum, *vb. III* = a purta; a săvârşi
gigno, -ĕre, genui, genĭtum, *vb. III* = a naşte, a crea
glacies, -ei, *s.f.* = gheaţă
gramen, -ĭnis, *s.n.* = iarbă, pajişte
gratus, -a, -um, *adj.* = plăcut
grex, grecis, *s.m.* = turmă, cireadă; gloată
guberno, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a cârmui o navă; a conduce

H

habeo, -ēre, habui, habĭtum, *vb. II* = a avea; (pas.) a fi socotit
habĭtus, -us, *s.m.* = stare, ţintă, fel de a fi
haurio, -īre, hausi, hausum, *vb. IV* = a scoate, a sorbi, a goli
hiems, hiemis, *s.f.* = iarnă
hirsūtus, -a, -um, *adj.* = ţepos; grosolan
hortor, -āri, -ātus sum, *vb. dep. I* = a îndemna
humus, -i, *s.m.* = pământ, sol

I

iaceo, -ēre, -ui, *vb. II* = a sta întins, a zăcea
iacto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a arunca, a azvârli
ignis, -is, *s.m.* = foc
illustro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a lumina, a scoate la lumină
imber, -bris, *s.m.* = ploaie
imitātor, -ōris, *s.m.* = imitator
immĭneo, -ēre, *vb. II* = a se înălţa deasupra; a ameninţa
immōtus,-a,-um *adj.* = nemişcat, neclintit
impello, -ĕre, -pŭli, -pulsum, *vb. III* = a împinge, a lovi, a mişca
improvīdus, -a, -um, *adj.* = care nu se aşteaptă, surprinzător
impŭne, *adv.* = fără pedeapsă

inceptum, -i, *s.n.* = început, plan, proiect
inclūdo, -ĕre, -clūsi, -clūsum, *vb. III* = a închide, a introduce
incŏla, -ae, *s.m.* = locuitor
incŏlo, -ĕre, -ui, *vb. III* = a locui
incomposĭtus, -a, -um, *adj.* = neorânduit, dezordonat
incŭbo, -āre, -ui, -ĭtum, *vb. I* = a sta culcat, a se aşterne
incultus, -a, -um, *adj.* = necultivat, neîngrijit
indūro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a (se) întări, a îngheţa
infāmis, -e, *adj.* = discreditat, ticălos, blestemat
infĕri, -ōrum, *s.m.pl.* = zeii de jos; Infernul
infĕro, -ferre, -tuli, -latum, *vb. nereg.* = a duce, a purta
ingenium, -ii, *s.n.* = inteligenţă, talent
iniuria, -ae, *s.f.* = nedreptate
insignis, -e, *adj.* = însemnat, deosebit
insipiens, -ntis, *adj.* = necugetat, nechibzuit
insto, -āre, -stĭti, -stātum, *vb. I* = a sta deasupra, a ameninţa, a urmări
instrumentum, -i, *s.n.* = unealtă; mijloace; podoabă
instruo, -ĕre, -uxi, -uctum, *vb. III* = a constitui, a orândui, a pregăti
intendo, -ĕre, -tendi, -tendum, *vb. III* = a întinde, a (se) îndrepta
interpres, -ĕtis, *s.m.* = interpret, tălmaci
intŏno, -āre, -ui, -ĭtum, *vb. I* = a tuna, a răsuna
intueor, -ēri, -tuĭtus sum, *vb. dep. II* = a primi
invenio, -īre, -vēni, -ventum, *vb. IV* = a afla, a descoperi
invĭdus, -a, -um, *adj.* = invidios, rău
invŏco, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a invoca, a chema
iubeo, -ēre, iussi, iussum, *vb. II* = a porunci
iucundus, -a, -um, *adj.* = plăcut, agreabil
iudex, -ĭcis, *s.m.* = judecător
iudĭco, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a judeca, a considera
iuvo, -āre, iuvi, iutum, *vb. I* = a ajuta, a fi folositor

L

labor, labi, lapsus sum, *vb. dep. III* = a aluneca, a curge; a greşi
labor, -ōris, *s.m.* = muncă, trudă, efort
labrum, -i, *s.n.* = buză
lacerta,-ōrum *s. n. pl.* = braţe
languidus, -a, -um, *adj.* = lânced, obosit, moale
lavo, -āre, (-ĕre), lavi, lavātum (lautus), *vb. I* = a (se) spăla
lectŭlus, -i, *s.m.* = pat, pătuţ
lenĭtas, -ātis, *s.f.* = lentoare, încetineală
lepĭdus, -a, -um, *adj.* = plăcut, drăguţ
levis, -e, *adj.* = uşor, repede, sprinten
libellus, -i, *s.m.* = cărticică
liber, libri, *s.m.* = carte
licet, licuit, *vb. II impers.* = a fi permis, a fi îngăduit
limen, -ĭnis, *s.n.* = prag, intrare
linquo, linquĕre, liqui, *vb. III* = a topi, a limpezi, a structura
liquor,-i *vb. dep.* = a curge, a se prelinge
litus, -ŏris, *s.n.* = ţărm
locus, -i, *s.m.pl.* **loca** şi **loci** = loc
loquor, loqui, locūtus sum, *vb. III*= a vorbi
luctus, -us, *s.m.* = jale, durere
lumen,-ĭnis *s.n.* = lumină, lumina ochilor; ochii
lux, lucis, *s.f.* = lumină

M

maestus,-a,-um *adj. 3* = îndurerat, trist
magnopĕre, *adv.* = mult, foarte mult
malo, malle, malui, *vb. nereg.* = a prefera
maneo, -ēre, -si, -sum, *vb. II* = a rămâne, a poposi
mano,-āre,-āvi,-ātum *vb. I* = a curge, a se revărsa; a vărsa
mansuetūdo, -ĭnis, *s.f.* = bunătate, blândeţe
marmor,-ŏris *s. n.* = marmură
medens, -ntis, *s.m.* = vindecător
medĭtor, -āri, -ātus sum, *vb. dep. I* = a exersa; a reflecta
mel, mellis, *s.n.* = miere
mereo, -ēre, -ui, -ĭtum, *vb. II* = a dobândi, a câştiga
milvus, -i, *s.m.* = uliu
ministro, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a servi, a sluji, a oferi
minium, -ii, *s.n.* = miniu, roşu de plumb
misceo, -ēre, miscui, mixtum, *vb. II* = a amesteca, a uni
misericordia, -āe, *s.f.*= milă, compătimire, îndurare
miserior, -ēri, -erĭtus, (-ertus) sum, *vb. dep. II* = a se înduioşa, a-i fi milă
moenia, -ium, *s.n.pl.* = ziduri
molestus, -a, -um, *adj.* = greu; neplăcut, supărător

mollio,-īre, mollīvi, mollītum *vb. IV* = a înmuia
mollis, -e, *adj.* = moale, delicat, blând
moneo, -ēre, -ui, -ĭtum, *vb. II* = a îndemna, a sfătui
mora, -ae, *s.f.* = întârziere, zăbavă
morior, mori, mortus sum, *vb. dep. III* = a muri
mos, moris, *s.m.* = obicei, tradiție; (pl.) moravuri
moveo, -ēre, movi, motum, *vb. II* = a (se) mișca; a impresiona
mundus, -i, *s.m.* = lume, univers
munio, -īre, -īvi, -ītum, *vb. IV* = a întări, a fortifica
munus, -ĕris, *s.n.* = sarcină, îndatoriri; dar; rod
Musaeus, -a, -um, *adj.* = al muzelor
myrtus, -us, *s.f.* = mirt

N

nam, *conj.* = căci
navĭger, -ĕra, -ĕrum, *adj.* = purtător de corăbii
nefas, *s.n. indecl.* = nelegiuire, ceea ce nu este permis
nego, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a spune nu, a tăgădui
nex, necis, *s.f.* = moarte (violentă)
niger, -gra, -grum, *adj.* = negru
niteo, -ēre, -ui, *vb.* = a străluci
nitor, niti, nīsus sum, *vb. dep. III* = a se sforța; a se strădui
nosco, -ĕre, novi, notum, *vb. III* = a cunoaște, a ști, a (se) pricepe
noto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a însemna; a observa, a zări
nubo, -ĕre, nupsi, nuptum, *vb. III + D* = a se mărita (numai despre femei)
numen, -ĭnis, *s.n.* = voință divină; zeu; poruncă
numĕrus, -i, *s.m.* = număr, ritm, cadență
nuntius, -ii, *s.m.* = vestitor; veste; ordin
nummus, -i, *s.m.* = ban, monedă

O

obscūrus, -a, -um, *adj.* = întunecos
obses, -ĭdis, *s.m.* = ostatic, prizonier
occulto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a (se) ascunde
odorātus,-a,-um *adj.* = mirositor, parfumat
omnĭno, *adv.* = în întregime, cu totul
onus, -ĕris, *s.n.* = povară, greutate
oppōno, -ĕre, posui, posĭtum, *vb. III* = a pune în față, a opune
ops, opis, *s.f.* = putere, efort; (pl.) bogății
opto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a dori, a căuta
orbus,-a,-um *adj.* = lipsit de cineva sau ceva drag
orno, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a împodobi
ortus, -us, *s.m.* = origine, naștere; răsărit
os, oris, *s.n.* = gură; față, obraz
ostendo, -ĕre, -tendi, -tentum, *vb. III* = a arăta
otium, -ii, *s.n.* = timp liber, tihnă, răgaz

P

pacātus, -a, -um, *adj.* = liniștit, pașnic
palātum,-i *s. n.* = cerul gurii
palma, -ae, *s.f.* = palmă; palmier
palor, -āri, -ātus sum, *vb. dep. I* = a umbla în toate părțile; a rătăci
pango, -ĕre, pepĭgi, pactum, *vb. III* = a scrie, a alcătui
par, paris, *adj.* = egal, asemănător
parco, -ĕre, peperci, parsum, *vb. III* = a cruța
patiens, -entis, *adj.* = răbdător, care suportă, rezistent
pauper, -ĕris, *adj.* = sărac
pectus, -ōris, *s.n.* = piept, inimă, suflet
pellis, -is, *s.f.* = piele, blană
pello, -ĕre, pepŭli, pulsum, *vb. III* = a pune în mișcare, a lovi
pendeo, -ēre, pependi, *vb. II* = a atârna; a depinde
percipio,-ĕre,-cēpi,-ceptum *vb. III* = a (cu)prinde
perdūco, -ĕre, -duxi, -ductum, *vb. III* = a duce, a conduce
perennis, -e, *adj.* = continuu, durabil; veșnic
perflo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a sufla asupra, a bate (despre vânt)
perfundo, -ĕre, -fūdi, -fūsum, *vb. III* = a stropi, a scălda
pergo, -ĕre, -rexi, -rectum, *vb. III* = a întreprinde ceva, a continua
persuadeo, -ēre, -suāsi, -suāsum, *vb. II* = a convinge
pes, pedis, *s.m.* = picior
peto, -ĕre, petīvi, petītum, *vb. III* = a căuta să ajungă; a cere
piĕtas, -ātis, *s.f.* = pietate, respect
placĭdus, -a, -um, *adj.* = liniștit, blând
placo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a domoli, a îndupleca
plenus, -a, -um, *adj.* = plin
pluvia, -ae, *s.f.* = ploaie

pocŭlum, -i, *s.n.* = cupă, pahar
poēma, -ātis, *s.n.* = poezie, poem
polliceor, -ēri, pollicitus sum, *vb. dep. II* = a oferi, a promite
pontus, -i, *s.m.* = mare
posco, -ĕre, poposci, *vb. III* = a cere, a reclama
postĕrus, -a, -um, *adj.* = următor, viitor
potens, -ntis, *adj.* = puternic
potior, -īri, potītus sum, *vb. dep. IV* = a pune stăpânire
praesto, -āre, -stĭti, -stātum, *vb. I* = a fi mai presus, a se distinge
procella, -ae, *s.f.* = furtună; tulburare
prodo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum, *vb. III* = a dezvălui
profĕro, -ferre, -tŭli, -lātum, *vb. nereg. III* = a înfăţişa, a dezvălui, a prelungi, a pretinde
proficio, -ĕre, -fēci, -fectum, *vb. III* = a înainta, a progresa
proficiscor, -isci, -fectus sum, *vb. dep. III* = a pleca
profŭgus, -a, -um, *adj.* = fugar, prigonit
promo, -ĕre, -psi, -ptum, *vb. III* = a scoate, a da la iveală
propinquus, -a, -um, *adj.* = apropiat, înrudit
propōno, -ĕre, -posui, -posĭtum, *vb. III* = a prezenta, a înfăţişa; a propune
prosper (prospĕrus), -a, -um, *adj.* = prielnic, favorabil
prosterno, -ĕre, -strāvi, -strātum, *vb. III* = a culca la pământ, a se tolăni
prōsum, prodesse, prōfui, *vb. nereg.* = a fi de folos, a folosi
proxĭmus, -a, -um, *adj.* = cel mai apropiat (aproape)
pumex, -ĭcis, *s.m.* = piatră ponce
purpureus, -a, -um, *adj.* = purpuriu; strălucitor
puto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a socoti, a crede

Q

quaero, -ĕre, quaesīvi, quaesītum, *vb. III* = a căuta, a cere, a întreba
quamdiu, *adv.* = cât timp
quatio,-ĕre, quassum *vb. III* = a scutura, a agita
queo, -īre, -īvi, quitum, *vb. IV* = a putea
quies, -ētis, *s.f.* = linişte, odihnă, somn
quiesco, -ĕre, quiēvi, quiētum, *vb. III* = a se odihni, a se linişti

R

ratio, -ōnis, *s.f.* = raţiune, socoteală, fel de a gândi
recens, -ntis, *adj.* = proaspăt, recent
recreo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a reface, a restabili
regālis, -e, *adj.* = regesc, de rege
rego, -ĕre, rexi, rectum, *vb. III* = a conduce (drept înainte)
regredior, -grĕdi, -gressus sum, *vb. dep. III* = a se întoarce
relinquo, -ĕre, -līqui, -lictum, *vb. III* = a lăsa, a părăsi
remigium,-ii *s. n.* = vâslă; aripă
repromitto, -ĕre, -mīsi, -missum, *vb. III* = a făgădui în schimb
requīro,-ĕre,-quisīvi,-quisītum *vb. III* = a căuta
resĕco, -āre, -secui, -sectum, *vb. I* = a tăia, a suprima
resideo,-ēre,-sēdi,-sessum *vb. II* = a sta, a şedea
resolvo, -ĕre, -solvi, -solūtum, *vb. III* = a dezlega, a elibera, a dizolva
ripa, -ae, *s.f.* = mal
rota, -ae, *s.f.* = roată
rudens, -ntis, *s.m.* = funie, frânghie
rudis, -ē, *adj.* = brut, necioplit, grosolan
ruo, -ĕre, -ui, rutum, *vb. III* = a se năpusti, a ieşi
rus, ruris, *s.n.* = câmp, ogor, ţară (în opoziţie cu **oraşul**)

S

saevio, -īre, -ii, -ītum, *vb. IV* = a se încrâncena, a se dezlănţui
saltus, -us, *s.m.* = munte împădurit, codru
salūto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a saluta
sanctus, -a, -um, *adj.* = sfânt
sanguis,-ĭnis *s. m.* = sânge
sapiens, -ntis, *adj.* = înţelept, priceput
sapio, -ĕre, -ui (-ivi, -ii), *vb. III* = a fi înţelept, a şti
saxum, -i, *s.n.* = stâncă, bolovan
scando, -ĕre, -di, -sum, *vb. III* = a (se) urca
scribo, -ĕre, scripsi, scriptum, *vb. III* = a scrie
secūrus, -ā, -um, *adj.* = fără grijă, liniştit
sedes, -is, *s.f.* = sălaş, sediu
senesco, -ĕre, senui, *vb. III* = a îmbătrâni

sensus, -us, *s.m.* = simţ; simţire
sentio, -īre, sensi, sensum, *vb. IV* = a simţi
sepulcrum,-i *s. n.* = mormânt
sepultus,-a,-um *adj.* = îngropat
serēnus, -a, -um, *adj.* = senin
series, -ei, *s.f.* = rând, şir, serie
signum, -i, *s.n.* = semn, stea
silex, -ĭcis, *s.m.* = cremene, piatră
silvester, -tris, -tre, *adj.* = păduros; sălbatic
simplex, -plicis, *adj.* = simplu; unitar
sinus, -us, *s.m.* = curbură; golf, adânc; piept
situs, -us, *s.m.* = aşezare, ordine
socius, -ii, *s.m.* = tovarăş, părtaş
sol, solis, *s.m.* = soare
soleo, -ēre, -ĭtus sum, *vb. II* = a urma obiceiul, a fi obişnuit
sollicitūdo, -ĭnis, *s.f.* = grijă, nelinişte
sollicĭtus, -a, -um, *adj.* = agitat, tulburat; neliniştit
solus, -a, -um, *adj.* = numai el (ea), singur; pustiu
solvo, -ĕre, solvi, solūtum, *vb. III* = a desface, a elibera de
sopor, -ōris, *s.m.* = somn adânc, amorţire
sopōrus, -a, -um, *adj.* = aducător de somn
spargo, -ĕre, sparsi, sparsum, *vb. III* = a arunca, a împrăştia
specto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a primi, a fi orientat către
sperno, -ĕre, sprevi, spretum, *vb. III* = a dispreţui, a respinge
sterno, -ĕre, strāvi, strātum, *vb. III* = a aşterne, a descoperi
stridor, -ōris, *s.m.* = şuier, vâjâit
studeo, -ēre, -ui, *vb. II* = a dori, a se strădui
suāvis, -e, *adj.* = plăcut, dulce
submitto, -ĕre, -mīsi, -missum, *vb. III* = a pune dedesubt, a apleca
sulcus, -i, *s.m.* = brazdă
sumo, -ĕre, sumpsi, sumptum, *vb. III* = a lua, a alege; a-şi asuma
superbia, -ae, *s.f.* = trufie, orgoliu
supĕro, -āre, -ātum, *vb. I* = a depăşi, a întrece, a învinge
superstes, -tĭtis, *adj.* = supravieţuitor, teafăr
suprēmus, -ā, -um, *adj.* = cel din urmă, ultimul
sustineo, -ēre, -tinui, -tentum, *vb. II* = a susţine; a ţine piept

T

tabeo,-ēre, tabui *vb. II* = a se topi
taeter, -tra, -trum, *adj.* = urât (la vedere), neplăcut
tango, -ĕre, tetĭgi, tactum, *vb. III* = a atinge
tego, -ĕre, texi, tectum, *vb. III* = a acoperi, a ocroti, a apăra
tellus, -ūris, *s.n.* = glie, pământ
tempto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a atinge, a încerca, a lovi
tempus, -ōris, *s.n.* = timp; tâmplă
tenacĭter, *adv.* = cu tărie, cu încăpăţânare
tendo, -ĕre, tetendi, tentum (tensum), *vb. III* = a tinde, a năzui
tenebrae, -ārum, *s.f.pl.* = întuneric, noapte
teneo, -ēre, -ui, tentum, *vb. II* = a ţine, a stăpâni, a opri
tenuis, -e, *adj.* = slab, subţire, fin
terrēnus, -a, -um, *adj.* = de pământ, terestru
tingo, -ĕre, -nxi, -nctum, *vb. III* = a uda, a îmbiba
titŭlus, -i, *s.m.* = inscripţie; titlu
tracto, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a prelucra, a conduce; a trata
trado, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum, *vb. III* = a transmite, a trece; a povesti
traho,-ĕre, traxi, tractum *vb. III* = a atrage, a ispiti
transfĭgo, -ĕre, -fixi, -fixum, *vb. III* = a străpunge
trini, -ae, -a, *num.* = câte trei; trei
tritus, -a, -um, *adj.* = bătut, bătătorit, tocit
tueor, -ēri, tuĭtus sum, *vb. dep. II* = a veghea, a apăra, a primi
turba, -ae, *s.f.* = mulţime; dezordine
turbo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a tulbura, a răscoli
turbo,-bĭnis *s. m.* = vârtej, vâltoare, vijelie
turris, -is, *s.f.* = turn
tus, turis, *s.n.* = tămâie

U

ullus, -a, -um, *pron. neh.* = vreunul
umor, -ōris, *s.m.* = lichid, şuvoi
usque, *adv.* şi *prep.* = până la, până în
usus, -us, *s.m.* = folosire, practică
ut, *conj.* = ca, încât, ca să, de îndată ce, după cum etc.

utor, uti, usus sum, *vb. dep. III* = a se folosi (+Abl.)
uxor, -ōris, *s.f.* = soție

V

vado, -ĕre, *vb. III* = a merge, a se îndrepta
vagor, -āri, -ātus sum, *vb. dep. I* = a rătăci, a străbate
valeo, -ēre, -ui, *vb. II* = a fi puternic, a fi sănătos
valesco, -ĕre, valui, *vb. III* = a se întări, a prinde puteri
velo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a înveli; a încununa
vena, -ae, *s.f.* = vână; filon; talent
venēnum, -i, *s.n.* = otravă, venin
ventus, -i, *s.m.* = vânt
verĭtas, -ātis, *s.f.* = adevăr, realitate
vertex, -ĭcis, *s.m.* = creştet, culme
vescor, vesci, *vb. dep. III* = a se hrăni
vestio, -īre, -īvi, -ītum, *vb. IV* = a îmbrăca; a înveşmânta
veto, -āre, vetui, vetĭtum, *vb. I* = a opri; a se opune
vexillum, -i, *s.n.* = steag, flamură
vexo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a zgâlțâi; a izbi, a ataca; a vătăma
vigĭlo, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a veghea, a păzi
vilis, -e, *adj.* = ieftin, umil, disprețuit
vincŭlum, -i, *s.n.* = legătură; (pl.) lanțuri, cătuşe
viscĕra,-um *s. n. pl.* = măruntaie
viso, -ĕre, visi, *vb. III* = a privi; a vedea mereu
vito, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a se feri de (+Ac.), a evita
vivo, -ĕre, vixi, victum, *vb. III* = a trăi
voco, -āre, -āvi, -ātum, *vb. I* = a chema; a invoca
volātus, -us, *s. m.* = zbor
volucris, -is, *s.f.* = zburătoare; pasăre
volvo, -ĕre, volvi, volŭtum, *vb. III* = a (se) rostogoli
vulgus, -i, *s.n.* = mulțime
vulnus, -ĕris, *s.n.* = rană
vultus, -us, *s.m.* = față, chip; (pl.) privire

VOCABULAR ROMÂN – LATIN

A

adânc = **altus, -a, -um,** *adj.*
adevărat = **verus, -a, -um,** *adj.*
afla = **reperio, -īre, reppĕri, -pertum,** *vb. IV*
ajunge = **pervenio, -īre, -veni, -ventum,** *vb. IV*
ajutor = **auxilium, -ii,** *s.n.*
armă = **arma, -ōrum,** *s.n.pl.*
asculta = **audio, -īre, -īvi, -ītum,** *vb. IV*
ataca = **oppugno, -āre, -āvi, -ātum,** *vb. I*
atom = **atomus, -i,** *s.f.*
atribui = **attribuo, -ĕre, -tribui, -tribūtum,** *vb. III*

B

bătrânețe = **senectus, -ūtis,** *s.f.*
bogății = **divitiae, -ārum,** *s.f.pl.*
bucura = **gaudeo, -ēre, gavīsus sum,** *vb. dep. II*
bucurie = **gaudium, -ii,** *s.n.*
bun = **bonus, -a, -um,** *adj.*

C

cale = **via, -ae,** *s.f.*
carte = **liber, libri,** *s.m.*
casă = **domus, -us,** *s.f.*
cetate = **oppĭdum, -i,** *s.n.*
citi = **lego, -ĕre, legi, lectum,** *vb. III*
copil = **puer, pueri,** *s.m.*
crede = **credo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum,** *vb. III;* **puto, -āre, -āvi, -ātum,** *vb. I*
crește = **cresco, -ĕre, crevi, cretum,** *vb. III*
cunoaște = **cognosco, -ĕre, -gnōvi, -gnĭtum,** *vb. III*
curaj = **audacia, -ae,** *s.f.*
curajos = **audax, -ācis,** *adj.*

D

da = **do, dāre, dĕdi, dātum,** *vb. I*
dăinui = **maneo, -ēre, mansi, mansum,** *vb. II*
destin = **fatum, -i,** *s.n.*
dori = **cupio, -ĕre, -īvi, -ītum,** *vb. III*
durere = **dolor, -ōris,** *s.m.*
dușman = **hostis, -is,** *s.m.*

E

efort = **labor, -ōris,** *s.m.*
elev = **discipŭlus, -i,** *s.m.*
explica = **explĭco, -āre, -āvi, -ātum,** *vb. I*

F

face = **facio, -ĕre, feci, factum,** *vb. III*
fluviu = **flumen, -ĭnis,** *s.n.*
folos = **usus, -us,** *s.m.*
fricos = **timĭdus, -a, -um,** *adj.*
frumusețe = **pulchritūdo, -ĭnis,** *s.f.*

G

gândi = **cogĭto, -āre, -āvi, -ātum,** *vb. I*
găsi = **invenio, -īre, -veni, -ventum,** *vb. IV*
glas = **vox, vocis,** *s.f.*
grădină = **hortus, -i,** *s.m.*

I

ierta = **ignosco, -ĕre, -novi, -nōtum,** *vb. III*
ieși = **exeo, -īre, -ivi (-ii), -ītum,** *vb. IV*
intra = **intro, -āre, -āvi, -ātum,** *vb. I*
invoca = **invŏco, -āre, -āvi, -ātum,** *vb. I*
iubi = **amo, -āre, -āvi, -ātum,** *vb. I*
iute = **velocĭter,** *adv.*

Î

încredere = **fides, -ei,** *s.f.*
îndeletnicire = **negotium, -ii,** *s.n.*
îndemna = **hortor, -āri, -ātus sum,** *vb. dep. I*

îndrepta = **peto, -ĕre, -īvi, -ītum**, *vb. III*
îngrozi = **horreo, -ēre, ui**, *vb. II*
îndepărta = **tollo, -ĕre, sustŭli, sublātum**, *vb. III*
întemeia = **condo, -ĕre, -dĭdi, -dĭtum**, *vb. III*
întoarce = **revertor, -i, reversus sum**, *vb. dep. III*
învăța (pe cineva) = **doceo, -ēre, -ui, doctum**, *vb. II*
învinge = **vinco, -ĕre, vici, victum**, *vb. III*

L

lecție = **lectio, -ōnis**, *s.f.*
locui = **incŏlo, -ĕre, -ui**, *vb. III*
lupta = **pugno, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*

M

măsură = **modus, -i**, *s.m.*
minți = **mentior, -īri, -ītus sum**, *vb. dep. IV*
mișcare = **motus, -us**, *s.m.*
muncă = **labor, -ōris**, *s.m.*

N

natură = **natūra, -ae**, *s.f.*
neam = **gens, gentis**, *s.f.*; **genus, -ĕris**, *s.n.*
nenorocire = **malum, -i**, *s.n.*; **casus, -us**, *s.m.*
nimic = **nihil**, *pron. neg.*
nume = **nomen, -ĭnis**, *s.n.*

O

odihni = **quiesco, -ĕre, quiēvi, quiētum**, *vb. III*
ogor = **ager, agri**, *s.m.*; **arva, -ōrum**, *s.n.pl.*
omite = **omitto, -ĕre, -misi, -missum**, *vb. III*
opri = **prohibeo, -ēre, -ui, -ĭtum**, *vb. II*
origine = **origo, -ĭnis**, *s.f.*

P

pace = **pax, pacis**, *s.f.*
părăsi = **relinquo, -ĕre, -liqui, -lictum**, *vb. III*
peșteră = **spelunca, -ae**, *s.f.*
piatră ponce = **pumex, -ĭcis**, *s.m.*
plăcere = **voluptas, -ātis**, *s.f.*
plăcut = **iucundus, -a, -um**, *adj.*
pleca = **proficiscor, -isci, -fectus sum**, *vb. dep. III*
plop = **pōpŭlus, -i**, *s.f.*
poem = **poema, -ātis**, *s.n.*; **carmen, -ĭnis**, *s.n.*
porunci = **iubeo, -ēre, iussi, iussum**, *vb. II*
potrivit = **aptus, -a, -um**, *adj.*
povesti = **narro, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
prieten = **amīcus, -i**, *s.m.*
prigonit = **profŭgus, -a, -um**, *adj.*
primi = **accipio, -ĕre, -cēpi, -ceptum**, *vb. III*

R

răbdare = **patientia, -ae**, *s.f.*
rămâne = **maneo, -ēre, mansi, mansum**, *vb. II*
răsări = **orior, -īri, ortus sum**, *vb. dep. IV*
răsărit = **ortus, -us**, *s.m.*
rătăci = **erro, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*
rege = **rex, regis**, *s.m.*
regreta = **doleo, -ēre, -lui**, *vb. II*
ruga = **oro, -āre, -āvi, -ātum**, *vb. I*

S

scrie = **scribo, -ĕre, scripsi, scriptum**, *vb. III*
scrisoare = **epistŭla, -ae**, *s.f.*
secol = **saeculum, -i**, *s.n.*
semnal = **signum, -i**, *s.n.*
sfat = **consilium, -ii**, s.n.
silitor = **sedŭlus, -a, -um**, *adj.*
soldat = **miles, -ĭtis**, *s.m.*

somn = **somnum, -i,** *s.n.*
soție = **uxor, -ōris,** *s.f.*
spune = **dico, -ĕre, dixi, dictum,** *vb. III*
supune = **paco, -āre, -āvi, -ātum,** *vb. I*

Ş

şcoală = **ludus, -i,** *s.m.*
şlefui = **expolio, -īre, -īvi, -ītum,** *vb. IV*
şti = **scio, -īre, -īvi, -ītum,** *vb. IV*

T

tabără = **castra, -ōrum,** *s.n.pl.*
talent = **ingenium, -ii,** *s.n.*
tămâie = **tus, turis,** *s.n.*
teritoriu = **finis, -is,** *s.m.*
trăi = **vivo, -ĕre, vixi, victum,** *vb. III*
trimite = **mitto, -ĕre, missi, missum,** *vb. III*
trupe militare = **copiae, -ārum,** *s.f.pl.*

Ţ

ţară = **patria, -ae,** *s.f.*
ţăran = **agricŏla, -ae,** *s.m.*

U

uita = **obliviscor, oblivisci, oblītus sum,** *vb. dep. III*
urma = **sequor, sequi, secūtus sum,** *vb. dep. III*

V

vecin = **vicīnus, -a, -um,** *adj.*
vedea = **video, -ēre, vidi, visum,** *vb. III*
veni = **venio, -īre, veni, ventum,** *vb. IV*
viitor = **posterĭtas, -ātis,** *s.f.*
viteaz = **fortis, -e,** *adj.*
vorbi = **loquor, loqui, locūtus sum,** *vb. dep. III*

Bona Fortūna et „Gaudeāmus igĭtur" cantēmus!

Gaudeāmus igĭtur,
Iuvĕnes dum sumus
Post iucundam iuventūtem,
Post molēstam senectūtem,
Nos habēbit humus! (bis)

Vita nostra brevis est,
Brevi finiētur,
Venit mors velocĭter,
Rapit nos atrocĭter,
Nemĭni parcētur! (bis)

Vivat Acadēmia,
Vivant professōres!
Vivat membrum quodlĭbet,
Vivant membra quaelĭbet,
Semper sint in flore! (bis)

CUPRINS

I. TITUS LUCRETIUS CARUS* 5
Invocatio Veněris 7
Versificație. Noțiuni de metrică și prozodie. Hexametrul dactilic 10
O, pectŏra caeca! 13
Recapitulare. Morfologie. Substantivul. Adjectivul 15
Musaeum dulce mel 18
Recapitulare. Morfologie. Pronumele 20
Primi homĭnes 23
Recapitulare. Morfologie. Verbul 25
Evaluați-vă cunoștințele! 27
Repere literare. 29
Bibliografie selectivă 29

II. GAIUS VALERIUS CATULLUS ... 31
Ad Lesbiam 34
Versificație. Distihul elegiac 36
Otium molestum est 39
Recapitulare. Sintaxa cazurilor (Nominativul. Genitivul. Dativul) 36
In Cicerōnem et Caesărem 43
Recapitulare. Sintaxa cazurilor. (Acuzativul. Ablativul) 45
Evaluați-vă cunoștințele! 51
Repere literare. 49
Bibliografie selectivă 49

III. PUBLIUS VERGILIUS MARO 50
Laus Romae 53
Recapitulare. Sintaxa frazei. Participialele. 55
O, fortunātos agricŏlas! 57
Recapitulare. Sintaxa frazei. Relativele ... 60
Invocatio Musae 62
Recapitulare. Sintaxa frazei. Completivele (I). Completiva infinitivală. 65
Completiva cu *quod* 66
Laocoon 67
Recapitulare. Sintaxa frazei. Completivele (II). Completiva conjunctivală. 69
Concordanța timpurilor 70
Infĕlix Dido 71
Recapitulare. Sintaxa frazei. Completivele (III). Completiva interogativă indirectă 73
Evaluați-vă cunoștințele! 75
Repere literare. 77
Bibliografie selectivă 77

IV. QUINTUS HORATIUS FLACCUS 79
Quo valet nummus? 82
Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanțialele. Finala 85
Ad Postŭmum 87
Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanțialele. Consecutiva 90
Exegi monumentum 92
Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanțialele. Temporala 94
Ars poetĭca 96
Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanțialele. Cauzala 99
Evaluați-vă cunoștințele! 101
Repere literare. 102
Bibliografie selectivă 102

V. PUBLIUS OVIDIUS NASO 104
Briseis Achilli 106
Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanțialele. Comparativa 108
Loca grata salūta! 110
Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanțialele. Condiționala 113
Tristis hiems Tomitāna 115
Recapitulare. Sintaxa frazei. Circumstanțialele. Concesiva 117
Niobe 119
Daedălus et Icărus 123
Recapitulare finală. Stilul indirect 126
Evaluați-vă cunoștințele! 128
Repere literare. 132
Bibliografie selectivă 132
Tabele gramaticale 134
Vocabular latin-român 152
Vocabular român-latin 161

19

ISBN 978-973-30-2302-9